

T.C.

**YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI**

NİZİP'TEKİ MİMARİ ESERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Halil EKER**

VAN – 2006

I

T.C.

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

NİZİP'TEKİ MİMARİ ESERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Halil EKER

DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU

VAN - 2006

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	V
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Niteliği ve Önemi	1
1.2. Kaynak ve Araştırmalar	1
1.3. Metot ve Düzen	1
2. NİZİP ADININ KAYNAĞI, COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ	3
2.1. Nizip Adının Kaynağı	3
2.2. Nizip'in Coğrafi Konumu	3
2.3. Nizip'in Tarihçesi	3
3. KATALOG	7
3.1. GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLAN YAPILAR	7
3.1.1. CAMİLER	7
3.1.1.1. Uluyatır Kasabası Merkez Camii	7
3.1.1.2. Salkım Kasabası Adaklı Camii	11
3.1.1.3. Uluyatır Kasabası Yalnız Minare	13
3.1.1.4. Nizip Leylek Camii	14
3.1.1.5. Nizip Hamam Camii	17
3.1.1.6. Turlu Köyü Camii	19
3.1.1.7. Tatlıcak Kasabası Merkez Camii	21
3.1.1.8. Nizip Saha Camii	23
3.1.1.9. Nizip Şıhlar Camii	26
3.1.1.10. Salkım Kasabası Merkez Camii	29
3.1.1.11. Sekili Kasabası Eski Höyük Camii Minaresi	31
3.1.1.12. Nizip Molla Ahmed Camii	32
3.1.1.13. Nizip Çarşı Camii.....	36
3.1.1.14. Akçakent Köyü Aşağıoba Camii	40
3.1.1.15. Akçakent Köyü Yukarıoba Camii	43
3.1.1.16. Çanakçı Köyü Camii	45
3.1.2. KİLİSELER	48
3.1.2.1. Ehneş (Gümüşgün) Köyü Kilisesi	48

II

3.1.2.2. Nizip Fevkani Kilisesi	50
3.1.3. SABUNHANELER	53
3.1.3.1. Fincancioğlu Sabunhanesi	53
3.1.3.2. Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi	56
3.1.3.3. Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi	59
3.1.4. EVLER.....	62
3.1.4.1. Zabitler Evi	62
3.1.4.2. İbrahim Eser Evi	64
3.1.4.3. Avni Uygur Evi	66
3.1.4.4. İsmail Örnek Evi	69
3.1.4.5. Hacı Ahmet Sayın Evi	71
3.1.4.6. Hacı Abit Sayın Evi	74
3.1.4.7. Sayınlar Misafirhanesi	77
3.1.5. KÖPRÜLER	79
3.1.5.1. Salkım Taş Köprü	79
3.1.5.2. Akçakent Köyü Taş Köprü	80
3.1.5.3. Paşa Köprüsü	81
3.1.6. TÜRBELER	82
3.1.6.1. Anonim Türbe	82
3.1.6.2. Şih Süleyman Türbesi	83
3.1.7. Çeşmeler	84
3.1.7.1. Akçakent Köyü Çeşmesi	84
3.2. GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLMAYAN YAPILAR	85
3.2.1. Nizip Bedesteni	85
3.2.2. Büyük Hamam	87
3.2.3. Küçük Hamam	88
4. DEĞERLENDİRME	89
4.1. Plan ve Mekan Anlayışı	89
4.1.1. Camiler	89
4.1.2. Kiliseler	90
4.1.3. Sabunhaneler	91

III

4.1.4. Evler	92
4.1.5. Köprüler	93
4.1.6. Türbeler	95
4.1.7. Çeşmeler	95
4.1.8. Bedestenler.....	96
4.1.9. Hamamlar	96
4.2. YAPI ELEMANLARI	97
4.2.1. Cephe Düzenleri	97
4.2.2. Apsisler	98
4.2.3. Mihraplar	99
4.2.4. Minberler	100
4.2.5. Minareler	100
4.2.6. Avlu	101
4.2.7. Eyvan	101
4.3. STRÜKTÜREL ELEMANLAR	102
4.3.1. Destek ve Geçiş Elemanları	102
4.3.1.1. Paye, Sütun, Sütun Başlıkları	102
4.3.2. Kemerler	103
4.3.3. Pandatifler	103
4.3.4. Örtü Sistemleri	103
4.3.4.1. Kubbeler.....	104
4.3.4.2. Tonoşlar	104
4.3.4.3. Düz Örtüler	104
4.3.4.4. Kıрма Çatılar	105
4.4. SÜSLEME	105
4.4.1. Bitkisel Örnekler	105
4.4.2. Geometrik Örnekler	105
4.4.3. Mukarnas	106
4.5. YAZI	106
4.6. MALZEME VE TEKNİK	107
4.6.1. Taş	107

4.2.2.Ahşap	107
5. SONUÇ	108
6. ÖZET	111
6.1. SUMMARY.....	112
7. KAYNAKÇA	114
8. ÇİZİM LİSTESİ.....	118
9. FOTOĞRAF LİSTESİ.....	121
10. LEVHALAR	140

ÖNSÖZ

Tarih sahnesine çıkmış ve bölgeye hakim olmaya çalışmış bütün medeniyetlerin ele geçirmek için büyük uğraş verdikleri Anadolu'nun güneydoğusu ile Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alan Nizip'i, bölgenin siyasal ve kültürel hareketliliğinden uzak düşünmek mümkün değildir.

Düzenli akarsuları, elverişli iklimi ve Anadolu ile daha güney bölgeler arasında köprü vazifesi görmesi nedeniyle sürekli iskan edilen Nizip, bu yöreye yerleşmiş olan medeniyetlerin bırakmış oldukları kalıntılarla, bölgenin zengin bir kültürel mirasa sahip olmasını sağlamıştır.

İnşa edildikleri dönemin sosyal ve kültürel özelliklerini barındıran ve geçmişle gelecek arasında bir köprü kuran bu eserler, yörede hakimiyet kurmuş devletlerin ulaştıkları medeniyet düzeyinin ve yaptığı hizmetlerin sembolü niteliğindedir.

Anadolu'daki köklü tarihin birer belgesi olan incelediğimiz bu tarihi eserlerin bakımsızlığa ve yıkıma terk edilmiş olması, sadece kültür varlıklarımızı değil, tarihimizi de ortadan yok etmektedir. "Nizip'teki Mimari Eserler" adlı bu tez çalışmasında Nizip ilçe merkezi ve köylerindeki cami, türbe, bedesten, sabunhane, köprü, hamam, kilise ve ev gibi mimari eserler yerinde araştırılmış, ölçüleri alınmış, kitabeleri okunmuş ve sanat tarihinin bilimsel metodolojisine uygun biçimde incelenmiştir. Yansıttıkları mimari üslupları günümüze ulaştığı şekliyle incelemeye çalıştığımız bu eserlere; en kısa zamanda sahip çıkılması, yıkımlarının önüne geçilmesi ve onlara hak ettikleri değerin verilmesi en büyük dileğimizdir.

Beni bu araştırmayı yapmaya sevk eden ve çalışmamı yönlendiren danışmanım Doç. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU'na, araştırmam sırasında benden her türlü yardımlarını esirgemeyen bölüm başkanım Prof. Dr. Recai KARAHAN'a, bölüm hocalarımdan Prof.Dr. Abdusselam ULUÇAM'a, kendisinden büyük yardım ve destek gördüğüm hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP'a, Yrd. Doç. Dr. Osman AYTEKİN'e, Yrd. Doç. Dr. Ali BORAN'a, Yrd.Doç. Dr. Bülent Nuri Kılavuz'a, Y.Y.Ü. öğretim üyelerinden Dr. Kemal ÖZKURT'ta ve Nizip'li işadamlarından İ. Halil İMAMOĞULLARI'na, Ayhan AKPEK'e, Nizip'li inşaat mühendisi Mahmut POLAT'a, Gaziantep Müzesi Müdürü Arkeolog Mehmet ÖNAL'a, Gaziantep Müzesi uzmanlarından Antropolog Coşkun KÖYSU ile restoratör Mustafa BAKIR'a, Edebiyat öğretmeni Ömer Yıldırım'a ve bütün Nizip halkına teşekkürü bir borç bilirim.

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Niteliği ve Önemi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Fırat'ın batı kıyısında kurulmuş olan Nizip ve çevresinde değişik dönemlerde yerleşim görülmüştür. Buraya yerleşen her medeniyet, kendinden bir takım izler bırakmıştır. Yerleşim tarihinin çok eskiye dayandığı düşünülen Nizip'in adına yazılı kaynaklarda çok sık rastlanmamaktadır.

Nizip ve çevresinin yerleşme tarihi çok eski tarihlere uzanmaktadır. İlk yerleşmelerin ne kadar erkene uzandığı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, arkeolojik kazılarla elde edilebilen tarihi eserler bu bölgenin çok eski zamanlardan beri yerleşim yeri olduğunu ve birçok kavimlerin hakimiyetine geçtiğini, bu kavimlerin kültür ve medeniyetine sahne olduğunu göstermektedir.

Araştırmalar ışığında bölgenin kültür ve tarihi devirlerini Paleolitik, Kalkolitik, Demir, Hitit, Mitanni, Asur, Pers, İskender, Roma, Bizans, İslam-Arap ve Türk-İslam devirleri olarak sıralamak mümkündür. Bütün bu dönemlerden izler barındıran bölgede, eserlerin her geçen gün biraz daha tahrip olduğu ve yok edildiği görülmektedir.

Bu bağlamda günümüze ulaşmış mimari eserlerin durumunu araştırmak, daha fazla yok olmadan fotoğraf ve dıalarını çekerek belgelemek, ölçülerini tespit etmek ve sanat tarihi içindeki özelliklerini ortaya koymak amacıyla "Nizip'teki Mimari Eserler" başlığı altında bu tez çalışması hazırlanmıştır.

1.2. Kaynak ve Araştırmalar

Nizip ve yöresindeki tarihi eserler hakkında bugüne kadar sanat tarihi bilimsel disiplini çerçevesinde yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Prof. Dr. Nusret ÇAM'ın Türk Tarih Kurumu adına hazırladığı bir envanter çalışması bulunmakla birlikte bu eser henüz tamamlanıp yayınlanmadığı için incelemek ve faydalanmak mümkün olmamıştır. Nizip'in de yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi mimari eserleri hakkında özellikle Şanlıurfa, Harran, Gaziantep ve Kilis merkezlerine ait çalışmalar yapılmıştır. Bunlar arasında Cihat KÜRKÇÜOĞLU'nun "Birecik", Abdulkadir DÜNDAR'ın "Kilis'teki Osmanlı Devri Mimari Eserleri" adlı eserleri sayılabilir. Diğer kaynaklar ise tarihi eserlerden çok, yörenin tarih ve coğrafyası ile ilgili araştırmalar niteliğindedir.

1.3. Metod ve Düzen

Nizip hakkındaki kaynakların yanı sıra Gaziantep ve Şanlıurfa gibi yakın bölgeyi inceleyen kitaplardan da faydalanılmıştır. Bu bağlamda Gaziantep İ.H.K, Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Şanlıurfa Harran Üniversitesi Kütüphanesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi taranmış ve kaynaklar toplanmaya çalışılmıştır. Ayrıca internet aracılığıyla YÖK'deki tez katalogları ve

Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi de taranmıştır.

2003 yılında başladığımız arazi çalışmaları 2004 yılında da devam etmiş, tüm eserlerin ölçümleri alınarak, çizimleri yapılmış ve fotoğrafları çekilmiştir.

Elde edilen bilgiler ışığında öncelikle Nizip ilçesinin tarihi ve coğrafi durumu anlatılmıştır. “Katalog” ana başlığı altında incelenen yapılarda; “Camiler, kiliseler, sabunhaneler, evler, köprüler, türbeler, çeşmeler, bedestenler ve hamamlar sıralaması izlenmiştir.” Katalogda ele alınan bütün eserler, “Katalog No, Yapının Adı, Bulunduğu yer, İnceleme Tarihi, Resim, Çizim, Tarihçesi, Kitabesi ve Yapının tanımı” şeklindeki başlıklarla tanıtılmıştır. Katalog bölümünde incelenen yapılar da kendi içinde, yapılış tarihi göz önüne alınarak sıralanmıştır.

Yapının incelenmesi başlığının alt bölümleri her yapı grubu için farklı verilmiştir. Uluyatır Ulu Camii, Saha Camii, Molla Ahmet Camii, Akçakent Yukarıoba Camii ve Çanakçı Köyü Camii’nde “Yapının Tarihçesi, Kitabeler ve Yapının Tanımı” başlıkları altında, geriye kalan yapıların tamamında “Yapının Tarihçesi ve Yapının Tanımı” başlıkları altında anlatılmıştır.

Değerlendirme bölümünde yapılar eldeki veriler ışığında kendi aralarında ve yakın bölge mimarisiyle karşılaştırılarak “Plan ve Mekan Anlayışı, Yapı Elemanları, Strüktürel Elemanlar, Süsleme, Malzeme ve Teknik” biçiminde değerlendirilmiş ve sonuca gidilmiştir.

Sonuç bölümünde yapıların bölgesel ve ulusal bağlamdaki değerlerinden bahsedildikten sonra varılan sonuç belirtilmiştir. Tez; “Özet, Summary, Kaynakça, Çizim Listesi, Resim Listesi, Levhalar” bölümüyle son bulmaktadır.

2. NİZİP ADININ KAYNAĞI, COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ

2.1. Nizip Adının Kaynağı

Nizip'in adı ile ilgili olarak Bilge Umur, *Türkiye'deki Tarihi Adlar* adlı kitabının 604. sayfasında şu bilgileri vermektedir:

“... Mardin'in ilçe merkezi Nusaybin'in adı Asur kaynaklarında Nasibina, Nasibena, Nasipina olarak geçiyor. Diğer bir ilçe merkezi kasabamızın, Nizip'in adı da anlaşılıyor ki, aynı kökten gelmektedir. Ernest Honigmann'ın (RE, Nisybin mad.) kaydettiğine göre; Arap coğrafyacısı Yakub'a göre, “Nizip, Fırat kıyısındaki Nisibin ar-Rum” diye anılıyor. Ar-Rum (Roma ülkesindeki) eklemesi o kenti İslam yurdundaki Nisibin (Helen ve Roma ağzında Nisibis, şimdi Nusaybin) kentinden ayırt etmek içindir.”¹

Bu bilgiler ışığında Nizip isminin Helen ve Roma ağzındaki Nisibis'ten geldiği düşünülmektedir.

2.2. Nizip'in Coğrafi Konumu

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde ve Gaziantep'in doğusunda yer almaktadır.² Nizip, yörenin en büyük ilçesidir. İlçenin deniz seviyesinden yüksekliği kimi yerlerde 500 m., kimi yerlerde de 600- 650 m.'dir.³

İlçe doğusunda Fırat nehri, batısında Gaziantep ve Oğuzeli ilçesi, kuzeyinde Gaziantep'in ilçesi Yavuzeli, güneyinde ise yine Gaziantep'in ilçesi Karkamış ile çevrilidir.⁴

İlçenin tarihi “İpek Yolu” üzerinde olması, yörenin tarih boyu önemli bir yerleşim alanı ve ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Bu özelliğinden dolayı birçok tarih ve kültür katmanını içinde barındırır.

2.3. Nizip'in Tarihçesi

Nizip ve çevresinin yerleşme tarihi çok eski çağlara uzanmaktadır. İlk yerleşmelerin ne kadar erkene uzandığı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, tarih öncesi çağlara ait arkeolojik kazılar ve elde edilen tarihi eserler bu bölgenin, tarihin çok eski zamanlarından beri yerleşim yeri olduğunu ve bir çok kavimlerin hakimiyetine geçtiğini, bu kavimlerin kültür ve medeniyetine sahne olduğunu göstermektedir.

¹ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1993, 604.

² *MEB. İslam Ansiklopedisi*, “Nizip”mad. C.IX, İstanbul, 1979, 335.

³ Kazım Yılmaz, *Nizip ve Sosyo Ekonomik Gelişme*, İstanbul, 1990, 9.

⁴ Yılmaz, *a.g.e.*, 9.

Bölgenin kültür ve tarihi devirlerini Paleolitik, Kalkolitik, Demir, Hitit (Eti), Mitanni, Asur, İran, Helen, Roma, Bizans, İslam-Arap ve Türk-İslam devirleri olarak sıralayabiliriz.⁵ Nizip'te tarihi devrin, Hititler'le başladığı kabul edilmektedir. Ancak 1961 yılında Nizip-Gaziantep karayolu üzerinde ve Nizip Çayı kenarında bulunan Şehzade "Turlu" höyüğünde yapılan kazıda Mezopotamya'da doğup gelişen Telhalef uygarlığının izlerine rastlanmıştır.⁶ Buna göre, Nizip çevresindeki eski yerleşme alanlarında yapılacak olan kazı ve araştırmalarla bu çevrenin tarihi çağını daha eski zamanlara götürecek belgeler ortaya çıkabilir.

Tarihçiler, bu bölgeyi, Eski Hitit Devleti zamanında (M.Ö. 18. yy.'da) I. Murşili; İmparatorluk Hititleri zamanında (M.Ö. 13. yy.'da) ise Şuppilulliuma tarafından Hitit Devleti'ne bağlandığını belirtmişlerdir. Son Hititler zamanında (M.Ö. 12.yy.'da) bölge Hititler'in merkezi haline gelmiştir.⁷

Nizip ve çevresi Hititler'den sonra Asurlular'a geçti.⁸ Ancak Asur-Hitit çekişmesinde bu iki devletin zayıfladığı sırada bölgeye Mitanniler hakim olmuş, fakat egemenlikleri fazla sürmemiştir. Bölgeye Asurlular M.Ö. 717'den, M.Ö. 612'ye kadar hakim olmuşlardır. Bölge daha sonra sırası ile Medler'in, Büyük İskender'in, Romalılar'ın ve Bizanslılar'ın idaresinde kalmıştır.⁹

Yöre, Roma İmparatoru Pompais tarafından Roma İmparatorluğu'na katılmıştır. Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olarak ikiye bölününce bölge, Doğu Roma (Bizans) topraklarında kalmıştır.¹⁰

Bölge Bizanslılar zamanında askeri yönden önem kazanmıştır. Bizanslılar burada daimi garnizonlar bulundurmışlardır.¹¹ Bu dönemde Nizip sınırları içinde yer alan ve Helenistik dönemde önemli bir ticaret merkezi olan antik Zeugma (Belkıs) kentinin önemi artmıştır. IV. Garnizonun burada konuşlandırılması sonucunda, tüccarların kente yerleştiği ve Fırat manzaralı teraslarla villalarını yapmış oldukları anlaşılmaktadır.

Büyük İskender'in generallerinden Seleukeia I. Nikator M.Ö. 300'de Zeugma'nın ilk yerleşimi olan, Fırat'ın batı yakasına kendi isminden esinlenerek Seleukeia adını, doğu yakasına da karısı Apama'nın isminden esinlenerek Apameia adını verdiği kenti kurar. M.S. 256'da Sasani Kralı Şapur, Zeugma'yı ele geçirir, kentte önemli tahribat olur. Bu tarihten itibaren Zeugma bir daha kendini toparlayamaz. Roma dönemindeki görkemine ulaşamaz. Bölge ile birlikte kentte, M.S. 4. yüzyılda Geç Roma, M.S. 5-6. yüzyıllarda ise Erken Bizans egemenliği görülür. 7. yüzyıldaki Arap akınları sonucunda Zeugma terk edilir. 10-12. yüzyıllar arasında küçük bir Abbasi yerleşimi

⁵ *Ana Britannica*, "Gaziantep", IX, İstanbul, 1988, 324.

⁶ Yılmaz, *a.g.e.*, 9.

⁷ Yılmaz, *a.g.e.*, 10.

⁸ *Yurt Ansiklopedisi*, "Gaziantep", IV, İstanbul, 1982, 2959.

⁹ *Rehber Ansiklopedisi*, "Gaziantep", VI, İstanbul, 1990, 146.

¹⁰ Metin Tuncel, "Gaziantep", *DİA*, XIII, İstanbul, 1996, 466.

¹¹ *Türk Ansiklopedisi*, "Gaziantep", XVII, Ankara, 1969, 191.

görüldür. 17. yüzyılda Belkıs köyü kurulur.¹²

İslâm'ın ilk yıllarında Bizanslılar'la temasa geçen Müslüman Araplar, ikinci halife Hz. Ömer zamanında bütün Suriye'yi alarak bölgeye kadar gelmişlerdir. Suriye cephesi komutanı Ebu Ubeyde'nin komutasındaki ordu M.S. 639 yılında, bölgeyi savaş yapmadan vergi ödemek kaydıyla Arap devletine bağlamışlardır.¹³ Dört Halife devrinden sonra bölge Emevi idaresine geçmiştir. Ancak İslâm devleti içinde başlayan ayaklanma ve iç savaşlar karşısında Bizanslılar, hareketsiz kalmamışlar ve bölgeyi geri almışlardır.¹⁴

Abbasi Halifesi Harun Reşit, bu bölgeyi 780 yılında tekrar fethetmiştir.¹⁵ Bölge Abbasiler zamanında, bir süre Musul ve Halep'te (925-1013 yılları arasında) hüküm süren Hamdaniler'in eline geçmiş, ancak ardından Bizanslılar tarafından geri alınmıştır.¹⁶

Türkler'in bölgede görülmesi 11. yüzyılın ilk yarısındadır. Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın komutanlarından Afşin Bey, bölgede bulunan Dülük'e kadar gelerek burasını karargâh yapmıştır.¹⁷ Bölge Selçuklu idaresinde iken Haçlı Seferleri başlamış, Haçlı ordularının güzergâhındaki Nizip de birkaç kere el değiştirmiştir. Önce 1098'de Urfa'da kurulan Edez Kontluğu çevreyi egemenliği altına almıştır. Edez Kontluğu'nun 1150'ye doğru yıkılması ile bölge Selçuklu Sultanı Mesut ve damadı Musul Atabeylerinden Nurettin Mahmut Zengi tarafından geri alınmıştır.¹⁸ Bölge bir ara Fatimiler'e geçmiş, son Haçlı seferleri sırasında Hristiyanlar tarafından 1187 yılında Eyyubi topraklarına katılmıştır.¹⁹

Bölgeye Memlûklular hakim olunca XII. yüzyılın ortaları, yöre için bir kalkınma çağı olmuştur.²⁰ Ancak Memlûklular devri de zaman zaman bazı istila ve işgallerle kesintiye uğramıştır. Bölge önce Dulkadiroğulları'na geçerek 1515'e kadar bu beyliğe bağlı kalmıştır.²¹ Mısırlılar, Dulkadir Beylerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıklarından yararlanarak bölgeyi almışlarsa da Yavuz Sultan Selim, Mısır Seferi sırasında (1516) bölgeyi kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu'na katmıştır.²²

Osmanlı yükselme devri bölge için de yükselme ve gelişme çağı olmuştur. Ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi, 1648 yılında Şam'dan Anadolu'ya geçerken Nizip'e

¹² Erişim: (<http://www.kultur.gov.tr/potal/arkeoloji-tr.Asp?belgeno=6984htm>) erişim tarihi: 09.07.2003

¹³ *Rehber Ansiklopedisi*, VI, 14.

¹⁴ Tuncel, *a.g.e.*, XIII, 466.

¹⁵ *Ana Britannica*, IV, 325.

¹⁶ *Yurt Ansiklopedisi*, IV, 2970.

¹⁷ H. Basri Karadeniz, "XIV. Yüzyılda Karye-i Nizib", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 105, Ankara, 1996, 77.

¹⁸ *Hayat Ansiklopedisi*, "Gaziantep", III, İstanbul, 1985, 1308.

¹⁹ *Rehber Ansiklopedisi*, . IV, 147.

²⁰ *Ana Britannica*, IX, 326.

²¹ Tuncel, *a.g.e.*, XIII, 467.

²² *Yurt Ansiklopedisi*, IV, 2972.

uğramış ve izlenimlerini Seyahatname'sine şöyle yazmıştır: “Nizip, Fırat Irmağının batı yönünde, çöl içinde, yüksek bir dağın eteğinde, hanlı, camili, hamamlı, küçük çarşılı, mamur bir kasaba olup, bağı-bahçesi yoktur.”²³

Osmanlı İmparatorluğunun duraklama ve gerileme devirlerindeki genel asayişsizlikten, diğer Anadolu şehirleri gibi Nizip ve çevresi de etkilenmiştir. Şehir dışında göçebe aşiretlerin soygunculuk ve yağmacılığı, şehir içinde Yeniçeriler'in uygunsuz hareketleri çevrede yıllarca güvensizlik yaratmıştır. Nizip, II. Mahmut zamanında Osmanlı ordusu ile Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa kuvvetleri arasında 23-24 Haziran 1839'da yapılan Nizip Savaşı'na sahne olmuştur.²⁴ Savaşın sonra Nizip, Halep Vilayeti Urfa Sancağının Birecik kazasına bağlanmış, küçük bir kasaba olarak kalmıştır. 1889 tarihli Halep Salnamesi'nde Nizip'in adı geçmekte, nüfusu 2117 olarak gösterilmektedir. Ayrıca altı cami, bir sıbyan mektebi bulunduğu ve 700 hane olduğu belirtilmektedir.²⁵

Nizipliler, milli mücadele yıllarında topraklarını Fransız işgalcilere çiğnetmemek için, Hacı Kasımoğlu Habeş Böler başkanlığında mücadele taburu kurmuşlardır. Bu taburla işgalci Fransızları topraklarından çıkarmışlar, yine aynı kuvvetle Gaziantep savunmasına katılarak başarı göstermişlerdir.²⁶

Nizip, Cumhuriyet'in ilanında Birecik'e bağlı bir kasabaydı.²⁷ 1924 yılında yapılan genel idari teşkilatlandırmada Gaziantep iline bağlanmış ve 26 Nisan 1926'da ilçe olmuştur.²⁸

²³ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, (Çev. Zuhuri Danışman), III, İstanbul, 1986, 115.

²⁴ Osman Yalçın, *Gaziantep ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi*, İstanbul, 1990, 40.

²⁵ Yılmaz, *a.g.e.*, 13.

²⁶ *Türk Ansiklopedisi*, “Nizip”, XXV, Ankara, 1977, 301.

²⁷ Yalçın, *a.g.e.*, 40.

²⁸ Yılmaz, *a.g.e.*, 14.

3. KATALOG

3.1. GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLAN YAPILAR

3.1.1. CAMİLER

KATALOG NO :3.1.1.1

YAPININ ADI : ULUYATIR KASABASI MERKEZ CAMİİ

BULUNDUĞU YER: Bozkoyunlu mahallesi PTT Caddesi'ndedir.

ÇİZİM NO : 3

RESİM NO : 2-17

TARİHÇESİ

Caminin harime geçişi sağlayan kapıları üzerindeki Farsça kitabeye göre 981-982/1573-1574 yıllarında Hacı Muhammet Bin Hacı Ali Şefkat Bin Kılıç ve Bozkoyunlu Şefkat Bin Kılıç tarafından yaptırılmıştır. Harime geçişi sağlayan orta kapı üzerindeki kitabeye göre Mısırî Hoca'nın oğlu Selim tarafından 1314/1896 yılında yapının onartıldığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyet döneminde 1950 ile 1955 yılları arasında üst örtü açılmış ve betonarme ile kapatılmıştır. Cami günümüzde ibadete açıktır.

KİTABELER

1) Kapı üzerinde celi sülüs yazı türüyle ve Farsça yazılmış kitabe yer almaktadır. Kitabe Mermer malzemeye iki satır halinde kabartma tekniğiyle hakkedilmiştir. Harflerin aralarına lale rumi ve penç motiflerine yer verilmiştir. Satır araları cetvelle ayrılarak kartuşlanmıştır. (Bkz. Foto: 8)

Orijinal metni:

- 1- بحق سوره فتح و تبارك بصاحت بادرين منزل مبارك
2- قريه مزار صاحب الخير در شهر عينتاب حاج محمد بن حاج علي شفقت بن قلع في سنه 981

Okunuşu:

- 1- Bi-hakkı sûre-i Feth ve Tebâreke be-saht bâdireyn (?) menzili'l-mübârek
2- Karye-i Mezâr Sâhibu'l-hayr der şehir-i Ayntâb Hâcî Muhammed bin Hacı Ali Şefkat bin Kılıc fî sene 981

Anlamı:

- 1- Fetih ve Tebâreke surelerinin hakkı için ...(?) bu mübarek yapı
2- Mezar Köyü'nden hayırsever Hâcî Muhammed bin Hacı Ali Şefkat bin Kılıc tarafından 981/1573 yılında (yaptırıldı).

2) Yapının doğu kapısı üzerinde ikinci kitabe yer alır. Bu kitabe de birincisiyle aynı teknik özelliklere sahip olup tamir kitabesidir. (Bkz. Foto: 9)

Orijinal metni:

- 1- بحق سورة فتح و تبارك بصاحت بادرين منزل مبارك
- 2- طئفه بوزقويونلى شفقت بن قلع سنه 982

Okunuşu:

- 1- Bi-hakkı sûre-i Feth ve Tebâreke be-saht bâdireyn (?) menzili'l-mübârek
- 2- Tâife-i Bozkoyunlu Şefkat bin Kılıc sene 982

Anlamı:

- 1- Fetih ve Tebâreke surelerinin hakkı için ...(?) bu mübarek yapıyı
- 2- Bozkoyunlu'lardan Şefkat bin Kılıc 982/1574 yılında yaptırdı.

İki kitabe, bir yıl farkla yazılmış fakat aynı yazı üslubu ve teknik özelliklere sahiptir. Kitabelerden birincisinde kasabanın adının “karye-i mezar” (Yatır Köyü); ikincisinde de yapının banisi olan “Bozkoyunlu” sülalesinden olduğu vurgulanmıştır.

3) Yapının harime açılan orta kapısı üzerindeki üçüncü kitabesi celi sülüs yazı türüyle, Osmanlı Türkçesiyle, beş satır halinde, mermere kabartma tekniğiyle hakkedilmiştir. (Bkz. Foto: 10)

Orijinal metni:

- 1- اولدى مصرى خوجه نك اوغلى سليم
- 2- سعى ايدوب بانئ ثانى گويا
- 3- مال و جان بزل ايدوب اهل خيرات
- 4- ديديلر جامع خبريه اكا
- 5- سنه 1314 م

Okunuşu:

- 1- Oldu Mısırî Hoca'nın oğlu Selim
- 2- Sa'y edip bâni-i sâni güyâ
- 3- Mâlû cân bezl edip ehl-i hayrât
- 4- Dediler câmi-i Hayriye ona
- 5- Sene 1314 Muharrem

Anlamı:

Mısırî Hoca'nın oğlu Selim, hayır sahibi kişilerle birlikte can ve mallarıyla çalışıp bu caminin ikinci bânisi oldu. Ona (yapıya) “hayırlı bir cami = Cami-i Hayriye” diyerek 1314/1896 yılının muharrem ayında onarttı.

Yapının son cemaat yeri içinde kalan minare kaidesinde, başka bir yapıdan getirildiği söylenen, çok fazla yıpranması sebebiyle okunamayan dördüncü bir kitabe daha vardır. Altı satır halinde celi sülüsle ve Arapça taş malzemeye yazılmış bu kitabenin yapıyla ilgisi anlaşılamamıştır. Ancak bazı kelimelerden hareketle taş vakfiye niteliğinde olduğu söylenebilir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan cami, Nizip ilçesinin güney batısında Uluyatır kasabasında yer almaktadır.

Tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, enine dikdörtgen planlı ve iki sahnalı harim, düz dam örtülü son cemaat yeri, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. Avluya doğu cepheden açılan bir kapı ile girilmektedir. (Bkz. Çizim: 3) Cami yapılan tamiratlarla günümüze sağlam olarak ulaşmıştır.

Dıştan 24.00x13.70 m. ebatlarında dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yöndeki kapıdan girilmektedir.

Doğu cephede harime açılan basık kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli bir pencere ile iç mekan aydınlatılmaktadır. (Bkz. Foto: 3) Güney cephede, mihrabın dışarıya taşıntı yaptığı yerin iki yanında ikişer pencere bulunmaktadır. Bu pencereler de doğu cephedeki pencerenin bir tekrarı durumundadır. Basık kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekelidirler. (Bkz. Foto: 5)

Mihrab nişinin olduğu kısım dışa taşırılmak suretiyle vurgulanmıştır. Bu taşıntının üst tarafında biri kare, diğeri yuvarlak olmak üzere iki pencereye daha yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 5)

Batı cephe, doğu cephenin bir tekrarı durumundadır. Bu cephede de harime açılan basık kemerli dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. Bu cephenin kuzeye yakın bir yerinde dikdörtgen bir pencere daha bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 4)

Harimin kuzeyini kaplayan son cemaat yeri, dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin düz dam şeklindeki üst örtüsü kuzeyde üç sütunun taşıdığı sivri kemerlere, diğer yönlerde beden duvarlarına oturmaktadır. Kemer araları orijinalde av Son cemaat yerine kuzey cephenin ortasındaki iki kanatlı bir kapı ile girilmektedir. (Bkz. Foto: 6) Son cemaat yerinden girilen kapı ile aynı ekseninde harime girişi sağlayan

kapı bulunmaktadır. Harime girişı sağlayan kapı basık kemerlidir. Harime iki kanatlı demir bir kapıdan girilmektedir. Kapının iki yan tarafına harime açılan iki kapı daha yerleştirilmiş, fakat bu kapılar günümüzde kullanılmamaktadır. Bu kapıların üzerine Osmanlıca birer kitabe yerleştirilmiştir. Kapıların arasına basık kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli birer pencere açılmıştır. Ortadaki kapının doğusunda bir mihrabiye nişine yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 7)

Son cemaat yerinin batısında minare kaidesi bulunmaktadır. Harime son cemaat yerindeki üç kapıdan girilmektedir. İçten 22.70x9.10 m. ebatlarında enine dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri ortada doğu-batı yönünde uzanan dört ayağın taşıdığı sivri kemerlere oturmaktadır. İki sekizgen dıştaki ikisi kare olan bu ayaklar camiye iki nefe ayırmaktadırlar. (Bkz. Foto: 14)

Kible duvarının tam ortasında, kapı ile aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 0.93 m. genişlik ve 2.77 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre ve sivri kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Çerçeve, hücrenin iki yanındaki sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Çerçeveyi oluşturan sütunceler süslemeli başlıklara sahiptirler. Sütuncelerin üzerinden başlayan bir oval silme kavsarayı çevrelemektedir. Hücre 0.93 m. genişlik, 0.70 m. derinlik ve 2.52 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Yalnız sonradan içi ahşapla kaplanmışır. (Bkz. Foto: 13)

Mihrabın sağında yeni yapılmış ahşap minber bulunmaktadır. Minber orijinal değildir. (Bkz. Foto: 12) Mihrabın solunda bir dolap nişine yer verilmiştir.

Harimin kuzey duvarında, giriş kapısının yan taraflarına birer dolap nişi yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 15)

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Minare kaidesinde halk arasında camiye su getirene ait olduğu söylenen bir kitabe bulunmaktadır. Kaidenin batı tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşı bir kapı ile minareye girilmektedir.

Minarenin cami beden duvarları seviyesinde dama açılan kaş kemerli bir kapı açıklığına yer verilmiştir. Bu kapının üst tarafında zencerek motiflerinden oluşan bir bilezik bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 17)

Minarenin şerefe altı zengin geometrik süslemelere sahiptir. Şerefeye üç dilimli, dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 17)

KATALOG NO : 3.1.1.2
YAPININ ADI : SALKIM KASABASI ADAKLI CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Nizip İlçesi Salkım Kasabası Adaklı Mahallesinde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 4
RESİM NO : 18-25

TARİHÇESİ

Caminin inşa kitabesi ve vakfiyesi yoktur. Yapının 19. yüzyıl öncesinde inşa edilmiş olabileceği kasaba halkı tarafından söylenmektedir. Caminin kapısı üzerindeki yeni konulmuş levhada 1840 tarihi geçmektedir. Cumhuriyet döneminde 1970’li yıllarda üst örtü açılmış ve caminin üst örtüsünü taşıyan ayaklar ve ayakları birbirine bağlayan kemerler yıktırılmış, yerine yeni iki ayak yapılarak caminin üstü betonla kapatılmıştır. Cami ile minare arasında yapı tekniği ve kullanılan malzeme bakımından farklılık vardır. Buradan hareketle orijinal minarenin burada daha önce inşa edilip yıkılan bir camiye ait olabileceği ve bugün mevcut olan yapının sonradan inşa edildiği düşünülmektedir.²⁹ Minare, mimari tekniği ve süsleme özelliklerine bakılarak 17. yy.’da inşa edilmiş olduğu tahmin edilmektedir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan cami Nizip ilçesinin kuzeyinde, Salkım kasabasının Adaklı Mahallesi’nde yer almaktadır.

Cami, dikdörtgen planlı harim, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. Avluya doğu cepheden açılan bir kapı ile girilmektedir. (Bkz. Çizim:4) Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Dıştan dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yöndeki basık kemerli bir kapıdan girilmektedir.

Doğu cephede, biri harime açılan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı, diğeri kaş kemerli girinti içinde basık kemerli ve üçü de dilimli kaş kemerli bir girinti içinde basık kemerli olmak üzere toplam beş pencere bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 19)

Güney cephede, mihrab önü bölümü dışarıya taşırılmış olup bu özellik, cephedeki tek hareketlilik unsurudur. Mihrabın dışarıya taşıntı yaptığı yerin iki yanında dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli birer pencere bulunmaktadır. Batı cephe, yapıya bitişik inşa edilmiş yapılarla kapatılmıştır. Kuzey cephe-de harime giriş kapısının batısında, dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlı bir pencere açılmıştır. Harime kuzey cephenin ortasındaki dikdörtgen açıklıklı ve basık kemerli kapıdan girilmektedir.

²⁹ Verdiği bilgilerden dolayı Cuma Deniz’e teşekkür ederiz.

İçten dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri ortada iki ayağa ve beden duvarlarına oturmaktadır.

Kıble duvarının tam ortasında, kapı ile aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 0.85 m. genişlik ve 3.40 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre, sivri kemerli kavsara ve köşelik gibi unsurlar teşkil etmektedir. Çerçeve, hücrenin iki yanındaki kademelenme ile sınırlandırılmıştır. Hücre 0.85 m. genişlik, 0.80 m. derinlik ve 2.00 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Yalnız sonradan içi sıvanmıştır. (Bkz. Foto: 22)

Mihrabın sağında ahşap bölümleri yenilenmiş minber bulunmaktadır. Bu minbere, batısına yerleştirilmiş olan taş merdivenlerle ulaşılmaktadır. Minber yerden yaklaşık 1.5 m. yükseklikte olup ahşap kısımlar dışında kalan bölümler orjinaldir. (Bkz. Foto: 21)

Mihrabın doğusunda sonradan, minbere benzetilerek yerleştirilen vaaz kürsüsü bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 21)

Caminin kuzeydoğu köşesinde yer alan minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin batı tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşı bir kapı ile minareye gerilmektedir. (Bkz. Foto: 20)

Minarenin gövdesinde taştan kabartma olarak geçme motiflerinden oluşan bir süsleme kuşağına yer verilmiştir. Minarenin şerefe altlığı iki sıra mukarnaslı süslemeye sahiptir. Şerefe taştan bir korkuluğa sahiptir. Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 24-25)

KATALOG NO :3.1.1.3
YAPININ ADI : ULUYATIR KASABASI YALNIZ MİNARE
BULUNDUĞU YER: Bozkoyunlu mahallesi PTT Caddesindedir.
ÇİZİM NO : 5
RESİM NO : 26-29

TARİHÇESİ

Kasaba merkezinde yer alan minarenin üzerinde herhangi bir kitabe ve tarih bulunmamaktadır. Kerpiç malzeme ile inşa edildiği ve enine dikdörtgen planlı tek sahınlı olduğu bilinen cami zamanla harap olmuş, 1975-76 yıllarında yol yapımı sırasında yıktırılmış fakat yapıdan ayrı olarak kuzey batı köşede inşa edilen minare günümüze ulaşmayı başarabilmiştir. Minarenin mimari ve süsleme özellikleri göz önüne alınarak 1700 ile 1750 yılları arasında inşa edildiği düşünülmektedir.³⁰

Caminin arsasının büyük bir bölümü günümüzde boş olmasına rağmen, cami arsasının bir bölümünden yol geçirilmiş, kalan kısımlar da son dönemlerde yapılan evlerle kapatılmıştır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan minare Nizip ilçesinin güney batısında Uluyatır kasabasında yer almaktadır.

Minare, doğu batı yönünde meyilli bir arazide inşa edilmiştir. Minarenin tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Minareye doğu cephedeki basık kemerli bir kapı ile girilmektedir. (Bkz. Foto: 28)

Minare kare kaideli, onikigen gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin doğu tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı basık kemerli bir kapı ile minareye girilmektedir. (Bkz. Çizim: 5)

Minarenin güney cephesinde cami beden duvarları seviyesinde, dama açılan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı bir kapı açıklığına yer verilmiştir.

Minarenin şerefe altı bir dizi mukarnastan oluşan süslemelere sahiptir. Şerefeye güney cephede bulunan kaş kemerli, dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Minare petek, külah ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 29)

³⁰ Bülent Nuri Kılavuz'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

KATALOG NO : 3.1.1.4
YAPININ ADI : NİZİP LEYLEK CAMİİ
BULUNDUĞU YER : Saha Mahallesi Cumhuriyet Caddesi'nde yer almakta
ÇİZİM NO : 6
RESİM NO : 30-36

TARİHÇESİ

Kaynaklarda ve halk arasında Nizip'in bilinen en eski camisidir. "Tahtani camisi" olarak da bilinir. Tarih kitaplarından ve ünlü Alman Mareşal Moltke'nin anılarında desteklenen bilgilere göre, Leylek Camisinin olduğu yerde H.639 yılında da bir cami bulunuyordu. Büyük İslam komutanı Halit Bin Velid, Nizip'e geldiğinde Hasan Mader adlı sahabeyi buraya imam olarak atamıştı.³¹

Günümüzdeki cami ise ilçe müftülük kayıtlarına göre miladi 1761 yılında inşa edilmiştir. 1900'li yılların başında yıkılan minarenin yerine 1950'li yıllarda Cafer Altınbıçak adlı usta tarafından bugünkü minare yapılmıştır. Cami 2001-2002 yıllarında V.G.M. tarafından restore edilmiştir.³²

YAPININ TANIMI

Cami, Nizip ilçesinin güneybatısında, saha mahallesinde yer almaktadır. Caminin kuzeyinde ve batısında L şeklinde küçük bir avlusu bulunmaktadır.

Cami dikdörtgen plânlı, üzeri çapraz tonoz örtülü, harim ile son cemaat yeri ve bir minareden oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 6) Camiye giriş kuzey cephesine açılmış olan yuvarlak kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır.

Yapı içten çapraz tonoz, dıştan düz örtülüdür. Yapının orijinal minaresi 1900'lerde yıkılmış olup, bugünkü minare sonradan yapıya eklenmiştir.

Caminin tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Harime giriş kapısı iki renkli kesme taş malzeme ile meydana getirilmiştir.

Dıştan sade bir görünüme sahip olan Nizip Leylek Camii, dıştan 15.30x11.10 m. ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Caminin harimine kuzey taraftaki yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir.

Yapının doğu cephesine açılan, yuvarlak kemerli, madeni şebekeli iki pencere ile iç mekân aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yapının bu cephesine bitişik yapılan bir evden dolayı bu cephe kapanmıştır.

³¹ İ. Halil İmamoğulları, *Geçmişten Günümüze Nizip*, İstanbul, 2002, 251

³² Verdiği bilgilerden dolayı emekli imam Yusuf Yaşar'a teşekkür ederiz.

Yapının güney cephesinde de altta iki, üstte bir olmak üzere üç pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Altta yer alan pencereler yuvarlak kemerli ve madeni şebekelidir. Üstteki pencere ise mihrab bölümünün dışarıya taşıntı yaptığı yerin üzerinde olup, düz atkı taşlıdır. Mihrab bölümünün dışarıya yaptığı taşıntı, dış cephelerdeki tek hareketlilik unsurudur. (Bkz. Foto: 30)

Caminin batı cephesinde de yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 30)

Dikdörtgen harimin kuzey cephesini son cemaat yeri kapatmaktadır. Son cemaat yeri dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin üst örtüsü beden duvarlarına oturmaktadır. Son cemaat yerine kuzey cephenin ortasındaki bir kapıdan girilmektedir.

Son cemaat yerine girilen kapı ile harime geçişi sağlayan kapı aynı eksenle yer almaktadır. Harime geçişi sağlayan kapı sivri kemerli bir girinti içinde yuvarlak kemerli bir açıklıktan meydana gelmektedir. Kapının alınlığında günümüzde içi boş kitabelik yeri bulunmaktadır. Kapı iki renkli taşlarla meydana getirilmiştir. (Bkz. Foto: 32)

Kapının sağında ve solunda dikdörtgen açıklıklı, sivri kemerli birer girinti içinde, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir. Kapı ile pencereler arasına yuvarlak kemerli birer mihrabiye nişi yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 31)

Son cemaat yerinin batı cephesine üst üste, dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlı iki pencere açılmıştır.

Son cemaat yerinin doğusuna minare kaidesi yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin kuzey duvarına, girişin sağında ve solunda olmak üzere birer pencere açılmıştır. Pencereler dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlıdır.

Harime son cemaat yerindeki kapıdan girilmektedir.

İçten 13.85x 9.55 m. ebatlarında dikdörtgen bir mekân olan harimin üzeri çapraz tonozlarla örtülüdür. 0.75 m. kalınlığındaki duvara bağlı on ve bağımsız iki ayakla üst örtü taşınmaktadır.

Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Kible duvarının tam ortasında mihrab bulunmaktadır. Mihrab tamamen düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Yalnız sonradan mihrab nişinin içi ahşapla kaplanmıştır.

Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 1.50 m. genişlik ve 4.30 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre, sivri kemerli kavsara ve köşelik gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Çerçeve, hücrenin iki yanına yerleştirilmiş birer sütunce ile bunun üstünde devam eden ve kavsarayı çeviren bir silmeden oluşmaktadır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Bu silmenin üstünden başlayan bir başka silme ile mihrab miğfer şeklinde bir süsleme ile son bulmaktadır. Miğfer şeklinin ortasına oval formlu bir pencere yerleştirilmiştir. Sütunceler bitkisel süslemeli başlıklara sahiptir. Hücre 0.95 m. genişlik, 0.60 m. derinlik ve 2.40 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur.

Köşelikler kavsaranın iki yanında yer almakta ve içten kavsaranın şekillendirdiği üçgen iki yüzeyden ibarettir. (Bkz. Foto: 33)

Harimin kuzeybatı köşesi kör bir pencere şeklinde, yuvarlak kemerli bir girintiye sahiptir.

Caminin kuzeydoğu köşesinde yer alan bugünkü minare, eski minarenin yerine 1955 yılında inşa edilmiştir. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin batı tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir kapı ile minareye girilmektedir. Kapının üstünde alçak kabartma bir süsleme bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 34)

Minarenin şerefe altlığı zengin süslemelere sahiptir. En altta yarım daireler şeklinde işlenmiş taşlardan oluşan bir bölüm, onun üstünde birer gülçe motifi işlenmiştir. Gülçe motiflerinin üst tarafına tabak şeklindeki çinilerin duvara gömülmesiyle oluşturulmuş baçini denilen çinilere yer verilmiştir. Bu çinilerin üzerinde ise mukarnas dizilerine yer verilmiştir. Şerefe taştan, ajurlu bir korkuluğa sahiptir. Minare petek, külah ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 36)

KATALOG NO : 3.1.1.5
YAPININ ADI : NİZİP MERKEZ HAMAM CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mahallesi Hamam sokak'ta yer almaktadır
ÇİZİM NO : 7
RESİM NO : 37-45

TARİHÇESİ

Caminin ne zaman ve kimin tarafından inşa edildiği kesin olmamakla birlikte, yanında yapılmış olan eski büyük hamamdan önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu verilerden hareketle yapının tarihi 18. yüzyıl ortalarına denk gelmektedir. Cami Cumhuriyet'in ilk yıllarında depo olarak kullanılmış ve bu dönemde oldukça harap olmuştur. 1957 yılında yıktırılmış, eski malzemeler de kısmen kullanılarak cami biraz genişletilerek aynı planda yeniden inşa edilmiştir. Minare de yapıya bu tarihte eklenmiştir.³³

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan cami Nizip ilçesinin batısında Tepe mahallesinde yer almaktadır.

Tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, dikdörtgen planlı harım, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 7) Avluya batı ve kuzey cephelerden açılan birer kapı ile girilmektedir.

Dıştan 16.20x10.50 m. ebatlarında dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yöndeki kapıdan girilmektedir.

Doğu, batı ve güney cepheler camiye bitişik yapılan yapılardan dolayı kapanmıştır. Kuzey cephede harime açılan sepet kulpu kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli iki pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Kuzey cephenin batısında yer alan pencere sonradan kapıya dönüştürülmüştür. (Bkz. Foto: 37) Bu cephenin ortasında harime açılan düz atkı taşlı dikdörtgen açıklıklı ve iki kanatlı kapı yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 39)

Harime kuzey cephede açılan iki kapıdan girilmektedir. İçten 13.90x8.50 m. ebatlarında dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri düz dam örtülüdür. Üst örtüyü kuzey ve güney duvarlarına bitişik olarak yapılan iki duvara bağlı ayak ve beden duvarları taşımaktadır.

Kıble duvarının tam ortasında, kapı ile aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 1.00 m. genişlik ve 3.10 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüslüdür. Mihrabı hücre ve yuvarlak kemerli kavsara gibi unsurlar

³³ M. Salih İlhan'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

teşkil etmektedir.

Hücre 1.00 m. genişlik, 0.80 m. derinlik ve 2.65 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Yalnız sonradan içi ahşapla kaplanmıştır. (Bkz. Foto: 42)

Mihrabın sağında yeni yapılmış ahşap minber bulunmaktadır. Minberin batısında ise önceden pencere olarak düzenlenmiş fakat daha sonra caminin güneyine inşa edilmiş evden dolayı kapatılmış olan ve bu şekli ile dolap nişine dönüşen bir bölüme yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 41)

Harimin batı duvarında, kuzey duvarına yakın bir yerde dolap nişi yerleştirilmiştir.

Caminin kuzeybatı köşesinde camiden ayrı olarak inşa edilen minare yapıya sonradan eklenmiştir. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin güney tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir kapı ile minareye girilmektedir. (Bkz. Foto: 44)

Minarenin gövdesine iki adet bilezik yerleştirilmiştir. Minarenin şerefe altlığı yatay olarak yerleştirilmiş silmelerden oluşan süslemelere sahiptir. Minarenin şerefe bölümü güldeste tarzında madeni bir çatı ile örtülmüş ve bunun üzerine bir alem yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 45)

KATALOG NO : 3.1.1.6
YAPININ ADI : TURLU KÖYÜ CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Nizip ilçesinin kuzeyinde Turlu Köyü'nde
bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 8
RESİM NO : 46-50

TARİHÇESİ

Müftülük kayıtlarına göre cami, 1883 yılında inşa edilmiştir. Değişik zamanlarda tamirler görmüştür. Caminin üst örtüsü açılmış ve betonarme ile kapatılmıştır. Yapı günümüzde ibadete açıktır.

YAPININ TANIMI

Sade bir görünümüne sahip olan cami Nizip ilçesinin Turlu Köyü'nde yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda meyilli bir arazi üzerine bina edilmiştir.

Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, dikdörtgen planlı harim, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 8) Avluya kuzey cepheden açılan bir kapı ile girilmektedir.

Dıştan 13.50x12.40 m. ebatlarında kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir.

Doğu cephe, camiye bitişik yapılan bir evden dolayı kapatılmıştır. Bu cephede düz atkı taşlı ve madeni şebekeli üç pencere açılmıştır.

Güney cephede, mihrabın dışarıya taşıntı yaptığı yerin iki yanında birer pencere vardır. Bu pencereler de doğu cephedeki pencerenin bir tekrarı durumundadır. Dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekelidirler.

Bu cephede de harime açılan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli üç pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 46)

Harimin kuzeyi, ortada dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlı kapı ile bunun iki tarafına yerleştirilmiş dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli birer pencere bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 47)

Harime son cemaat yerindeki üç kapıdan girilmektedir.

İçten 11.50x10.40 m. ebatlarında kareye yakın dikdörtgen bir mekân olan harimin üst örtüsü ortada iki sıra halinde dört payeye ve bunların tam karşısında duvara bağlı dört ayağa oturmaktadır.

Kıble duvarının tam ortasında, kapı ile aynı eksende mihrab nişi bulunmaktadır.

Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 0.87 m. genişlik ve 2.40 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre ve basık kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Çerçeve hücrenin iki yanındaki hafif girintilerle sınırlandırılmıştır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Hücre 0.87 m. genişlik, 0.55 m. derinlik ve 2.40 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Yalnız sonradan içi yağlı boya ile boyanmıştır. (Bkz. Foto: 49)

Mihrabın sağında duvar içine yerleştirilmiş merdivenlerle çıkılan yeni yapılmış ahşap minber bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 48)

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan ve yapıya sonradan eklenen minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin doğu tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir kapı ile minareye girilmektedir.

Minarenin gövdesine iki adet bilezik yerleştirilmiştir. Minarenin şerefe altı en altta başını denilen duvar içine yerleştirilmiş çinilerden oluşan bir bölüm onun üstünde dikine yerleştirilmiş yarım yuvarlak silmelere yer verilmiştir. Bu silmelerin üst tarafında ise şerefe altını çevreleyen yatay silmelere yer verilmiştir. Şerefeye basık kemerli, dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 50)

KATALOG NO : 3.1.1.7
YAPININ ADI : TATLILAK MERKEZ CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Nizip ilçesinin Tatlıcak Kasabası'nda bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 9
RESİM NO : 51-58

TARİHÇESİ

Caminin harime geçişi sağlayan orta kapısı üzerindeki Osmanlıca kitabeyle göre 1221/1806 yılında inşa edilmiştir. Bu kitabe sadece rakamla tarih içermektedir. Cumhuriyet döneminde 1967 yılında camiye minare eklenmiş, 1968 yılında da camiyi genişletmek amacıyla yapının kuzey tarafına kesme taştan ek bir bölüm inşa edilmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan cami Nizip ilçesinin kuzeyinde Tatlıcak kasabasında yer almaktadır.

Cami, dikdörtgen planlı harim, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 9) Avluya batı cepheden açılan bir kapı ile girilmektedir.

Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Yapı günümüze bazı eklemelerle ulaşmış ve ibadete açıktır.

18.00x8.80 m. ebatlarında dış ölçülerde dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yöndeki üç sivri kemerli açıklıktan girilmektedir.

Doğu cephede harime açılan sivri kemer girintili, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli iki pencere açılmıştır. (Bkz. Foto: 53) Güney cephede doğu köşeye yakın bir yerde, doğu cephedeki pencereyle aynı formda bir pencereye yer verilmiştir. Bu pencere de sivri kemerli bir girinti içinde dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı ve madeni şebekelidir. (Bkz. Foto: 52) Batı cephe, doğu cephenin bir tekrarı durumundadır. Bu cephede de harime açılan sivri kemerli girinti içinde, dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 54)

Harimin kuzeyini kaplayan ve sonradan yapılan son cemaat yeri, dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin üst örtüsü beden duvarlarına oturmaktadır. Son cemaat yerine kuzey cephenin ortasındaki iki kanatlı bir kapı ile girilmektedir.

Son cemaat yerine girilen kapı ile aynı eksen ve bunun iki yanında harime girişi sağlayan sivri kemerli açıklıklar bulunmaktadır. Ortadaki girişin üzerinde Osmanlı caminin 1221/1806 tarihli inşa kitabesi vardır.

Harime son cemaat yerindeki üç kapıdan girilmektedir.

İçten 16.00x6.90 m. ebatlarında dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri ortada doğu batı yönünde uzanan duvara bağlı iki ve bağımsız dikdörtgen iki payenin ayırdığı iki neften oluşan harimin üzeri sivri kemerlere oturmaktadır. (Bkz. Foto: 58) Harimin üst örtüsü içten beşik ve çapraz, tonoz dıştan düz dam şeklindedir.

Kible duvarının tam ortasında, kapı ile aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 0.80 m. genişlik ve 2.45 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre ve yuvarlak kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Çerçeve hücrenin iki yanında kullanılan mermer malzeme ile sınırlandırılmıştır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Hücre 0.80 m. genişlik, 0.80 m. derinlik ve 2.45 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Mihrabın inşasında mermer kaplama kullanılmıştır. (Bkz. Foto: 57)

Mihrabın sağında duvar içine yerleştirilmiş merdivenlerle ulaşılan ahşap minber bulunmaktadır. Minber sonradan yenilenmiştir. (Bkz. Foto: 58)

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minare yapıya 1967 yılında eklenmiştir. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin batı tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir kapı ile minareye gerilmektedir.

Minarenin şerefe altlığı zengin süslemelere sahiptir. En altta taştan bir bilezik onun üstünde dikine yerleştirilmiş yarım daireler şeklinde işlenmiş taşlardan oluşan bir bölüm bulunmaktadır. Onun üstünde birer gülçe motifi ve çeşitli bitkisel motifler işlenmiştir. Gülçelerin üzerinde tabak şeklindeki çinilerin duvara gömülmesiyle oluşturulmuş, başını denilen çinilere yer verilmiştir. Çinilerin üzerinde ise mukarnas dizileri bulunmaktadır. Şerefe taştan ajurlu bir korkuluğa sahiptir. (Bkz. Foto: 55)

Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır.

KATALOG NO : 3.1.1.8
YAPININ ADI : NİZİP SAHA CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Saha mahallesi Cumhuriyet Caddesi'nde
bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 10
RESİM NO : 59-66

TARİHÇESİ

Harime girişi sağlayan kapının üzerinde yer alan üç satırlık Osmanlıca kitabesine göre Kethudazâde Hacı Ahmet Ağa adlı şahıs tarafından 1315/1899 yılında yeniden inşa edilmiştir. Yine kitabesinden anlaşıldığına göre burada daha önce de bir cami vardı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında depo olarak kullanılmıştır. 1945 yılında satışa çıkarılan camiyi Ali Alkan adlı bir vatandaş alarak, gerekli tamiratları yaptırmış ve yeniden ibadete açmıştır.³⁴

KİTABELER

Yapının kapısı üzerindeki kitabe, üç satır halinde, kabartma tekniğiyle, celi ta'lik yazı türüyle ve Osmanlı Türkçesiyle hakkedilmiştir. Kitabenin orijinal metni şöyledir:

1- رحمت اولصون كتخدازاده حاجی احمد اغا
 2- قیلدی ساحه جامع نور لا ماغن تکرار بنا
 3- سنه 1315

Okunuşu:

- 1- Rahmet olsun Kethudazâde Hacı Ahmed Ağa
- 2- Kıldı Sâha Camii nurlamağın (?) tekrar binâ
- 3- Sene 1315

Anlamı:

Kethudazâde Hacı Ahmed Ağa'ya rahmet olsun. Çünkü O, Sâha Camii'ni 1315/1897 yılında tekrar bina ederek nurlandırdı.

Kitabeden yapının Kethudazâde Hacı Ahmed Ağa tarafından 1315/1897 yılında tekrar inşa ettirildiği veya onarttığı anlaşılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Cami Nizip ilçesinin güneybatısında Saha Mahallesi'nde yer almaktadır.

³⁴ Mustafa Yaprak'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Cami dikdörtgen plânlı, üzeri düz dam örtülü harim, son cemaat yeri ve bir minareden oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 10) Caminin kuzeyinde ve doğusunda L şeklinde küçük bir avlusu bulunmaktadır. Avlunun kuzeydoğu ve caminin hemen kuzeybatı köşelerinde açılan birer kapı ile avluya geçilmektedir.

Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Dıştan sade bir görünüme sahip olan Nizip Saha Camii, dıştan 16.50x12.05 m. ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahip yapının üzeri düz dam örtülüdür.

Caminin doğu cephesine iki adet pencere yerleştirilmiştir. Pencerele dikdörtgen açıklıklı ve Bursa kemerli bir düzenlemeye sahiptirler. Pencerele madeni şebekelidir. Doğu cephenin kuzeye yakın bir yerinde yer alan Bursa Kemerli pencere son zamanlarda örölerek kapatılmıştır. Kuzeydeki pencerenin üstünde dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı bir pencere açılmıştır. (Bkz. Foto: 60)

Güney cephede, altta iki mazgal pencere, üstte son dönemde açılan üç pencere ile iç mekan aydınlatılmaktadır. Dışa taşıntı yapan mihrab önü bölümü dış cephelerdeki tek hareketlilik unsurudur.

Batı cephede, altta üç ve üstte iki olmak üzere beş pencereye yer verilmiştir. Alt kat pencereler Bursa kemerli ve madeni şebekelidirler. Üst kat pencereler dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlıdır.

Dikdörtgen harimin kuzey cephesini son cemaat yeri kapatmaktadır. Son cemaat yeri dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin üst örtüsü kuzey yönünde iki sütunun taşıdığı sivri kemerlere, diğer yönlerde beden duvarlarına oturmaktadır. (Bkz. Foto: 62)

Son cemaat yerinin güney duvarının ortasında harime geçişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Harime geçişi sağlayan kapı doğu ve batıdan birer sütunce ile sınırlandırılmıştır. Kapı basık kemerlidir ve kemerin üzerinde üç satırlık Osmanlıca kitabe yer almaktadır. (Bkz. Foto: 63)

Kapının iki yan tarafında dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı, madeni şebekeli ikişer pencere yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin doğusunda, minare kaidesi, bir oda ve bir eyvan yer almaktadır. Doğu bölümün güneyinde minareye geçişi sağlayan kapı, ortada küçük dikdörtgen bir oda, kuzeyde ise bir eyvana yer verilmiştir.

Son cemaat yerinin batısında son dönemde yapılmış olan mahfile geçişi sağlayan kapı ve merdivenler yer almaktadır.

Harime son cemaat yerinin ortasındaki, iki kanatlı ahşap bir kapıdan geçilmektedir.

İçten de sade bir görünüme sahip olan caminin, 16.50x7 m. ebatlarında dikdörtgen planlı olan hariminin üzeri düz damla örtülüdür. Üst örtü 65 cm. kalınlığındaki beden duvarlarına oturmaktadır. Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Güney duvarının ortasında, harime geçişi sağlayan kapı ile aynı ekseninde mihrab yer almaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 2.10 m. genişlik ve 3.20 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünümlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre ve yuvarlak kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Çerçeve birbiri içindeki iki nişten oluşmuştur. Bu şekli ile dışa taşınılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Hücre 1.00 m. genişlik, 0.55 m. derinlik ve 2.40 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur.

Kavsara 1.70 m. yükseklikte ve yuvarlak kemerli olarak meydana getirilmiştir. (Bkz. Foto: 64)

Mihrabın sağında son dönemde konulmuş özelliiksiz ahşap minber bulunmaktadır. Harimin kuzeyinde ise son dönemde yapılmış betonarme mahfil bulunmaktadır.

Caminin kuzeydoğu köşesinde yer alan minare kare kaideli, ongen gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin batı tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı bir kapı ile minareye girilmektedir. Minarenin cami beden duvarları seviyesinde, güney yönde üç dilimli kemere sahip bir kapı açılmıştır.

Minarenin şerefe altı çok zengin süslemelere sahiptir. En üstte mukarnas dizisi, mukarnasların altında başını denilen tabak şeklinde gömme çiniler yer almaktadır. En altta ise dairesel geçme motiflerinin birbirine bağlandığı altı kollu yıldızlar ve gülçe motifleri işlenmiştir.

Şerefe madeni bir korkuluğa sahiptir. Sekizgen korkuluğun her köşesine denk gelecek şekilde, saca yapılmış birer yıldız ve birer lale motifine yer verilmiştir. Şerefenin üzeri güldeste formunda saca kapatılmıştır. Petek bölümü kısa tutulmuş, külâh bölümü yoktur. Madeni tavanın üzerine bir alem yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 65-66)

KATALOG NO : 3.1.1.9
YAPININ ADI : NİZİP ŞİHLAR CAMİİ
BULUNDUĞU YER : Şıhlar Mahallesi, İzzet Efendi Caddesi'nde
bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 11
RESİM NO : 67- 72

TARİHÇESİ

İlk defa kimin yaptırdığı bilinmemekle birlikte 1899 yılında yapılmış olduğu sanılmaktadır. Önceleri caminin harimi ahşap direkli ve toprak bir damla örtülüydü. 1962 yılında caminin üst örtüsü açılarak betonla kapatılmış ve kuzey tarafına betonarme bir mahfil eklenmiştir.³⁵

YAPININ TANIMI

Cami Nizip ilçesinin batısında Şıhlar Mahallesi'nde yer almaktadır. Dıştan 16x14.60 m. ebatlarında, kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey taraftaki çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir.

Kuzey-güney doğrultusunda meyilli bir arazide inşa edilen cami uzunlamasına dikdörtgen planlı, üzeri düz dam örtülü harim, son cemaat yeri ve bir minareden oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 11) Caminin kuzeyinde ve doğusunda L şeklinde küçük bir avlusu bulunmaktadır. Avlunun kuzey batı ve doğu cephelerine yerleştirilmiş birer kapı ile avluya girilmektedir.

Doğu cephe, altta dört üstte iki pencere ile aydınlatılmaya çalışılmıştır. Alttaki pencereler yuvarlak kemerli bir açıklık şeklinde düzenlenmiştir. Üstte de düz atkı taşlı iki pencere açılmıştır.

Güney cephede altta dört üstte dört, cephenin ortasında da bir olmak üzere dokuz pencere açılmıştır. Alt kat pencereler ve ortadaki pencere yuvarlak kemerli birer açıklığa sahiptir. Üstteki dört pencere düz atkı taşlıdır. Mihrap bölümü dışarıya taşıntı yapmak suretiyle vurgulanmıştır. (Bkz. Foto: 67)

Batı cephede harime açılan altta dört üstte iki, mahfile açılan iki, son cemaat yerine açılan bir pencere olmak üzere toplam dokuz pencere açılmıştır. Alt kat pencereler yuvarlak kemerli, üst kat pencereler dikdörtgen açıklıklı ve atkı taşlıdır. Batı cephenin kuzey tarafında caminin avlusuna açılan düz atkı taşlı bir pencere yerleştirilmiştir. Bu kapının kuzeyinde minare bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 67)

Harimin kuzeyini sonradan eklenen son cemaat yeri kapatmaktadır. Son cemaat yerine kuzey cephenin ortasındaki çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Son cemaat yeri

³⁵ Ahmet Şahin'e verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

dikdörtgen planlı ve düz dam ile örtülüdür.

Son cemaat yerinin üst örtüsü doğu ve batıda beden duvarlarına, kuzey cephede beş adet ayağa oturmaktadır.

Son cemaat yerine girilen kapı ile aynı ekseninde harime girişi sağlayan basık kemerli kapı bulunmaktadır. Kapı kemerinin üzerinde dört adet yaprak motifi işlenmiştir. (Bkz. Foto: 69)

Kapının sağında ve solunda ikişerden dört adet dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlı pencere açılmıştır.

Harime son cemaat yerinde ki kapıdan girilmektedir.

İçten 13.40x11.40 m. ebatlarında kareye yakın dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri düz dam ile örtülüdür. Üst örtü 0.65 m. kalınlığındaki duvara ve duvara bağlı iki paye ile ortada dört tane bağımsız payeye oturmaktadır.

Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Kıble duvarının ortasında girişle aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvarдан taşıntı yapmayan mihrab 0.87 m. genişlik ve 2.45 m. yükseklikte ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı hücre ve dilimli kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Hücre 0.87 m. genişlik, 0.60 m. derinlik ve 2.45 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Kavsara 2.00 m. yükseklikte ve dilimli kemerli olarak meydana getirilmiştir. (Bkz. Foto: 70)

Mihrabın sağında ahşap minber bulunmaktadır. Minberin geometrik süslemelerle bezeli aynalık ve süpürgelik kısımları sonradan eklenmiştir. Minberin büyük bir bölümü sonradan yenilenmiştir.

Mihrabın solunda da duvar içine yapılmış minbere benzeyen bir bölüm daha bulunmaktadır. Buraya çıkışı sağlayan merdivenler sonradan kaldırılmıştır.

Harimin kuzeyinde 1962 yılında yapılmış özelliiksiz betonarme mahfil bulunmaktadır.

Minare cami beden duvarlarından ayrı olarak kuzeybatı yönünde inşa edilmiştir. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Güneyde bulunan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı bir kapı vasıtasıyla minareye girilmektedir. Minarenin şerefe altlığı çok zengin süslemelere sahiptir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen kademeli konsollar arasına en üstte on kollu yıldızlar, onun altında dikdörtgen çerçeve içine alınmış sekiz kollu yıldızlar, onların altında tabak şeklindeki çinilerin duvara

gömülmesiyle elde edilen başını denilen çinilere yer verilmiştir. En altta ise iki tarafında rüzgar gülünün bulunduğu birer gülçe motifine yer verilmiştir.

şerefe demirden bir korkuluğa sahiptir. şerefenin üstü güldeste formunda sacdan bir örtü ile kapatılmıştır. Sac örtü, üstte bir alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 71)

KATALOG NO : 3.1.1.10
YAPININ ADI : SALKIM MERKEZ CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Nizip İlçesi Salkım Kasabası'nda yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 12
RESİM NO : 73-81

TARİHÇESİ

Caminin inşa kitabesi ve vakfiyesi yoktur. Yapının 19. yüzyıl öncesinde inşa edilmiş olabileceği kasaba halkı tarafından söylenmektedir. Cumhuriyet döneminde 1960'lı yıllarda üst örtü açılmış ve caminin üst örtüsünü taşıyan payeler yıkılmış, yerine yeni iki paye yapılarak caminin üstü betonla kapatılmıştır. Yapının bugünkü minaresi 1990 yılında yapıya eklenmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan cami Nizip ilçesinin kuzeyinde Salkım kasabasında yer almaktadır. Dıştan 20.00x13.80 m. ebatlarında dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yöndeki basık kemerli bir kapıdan girilmektedir.

Tamamında düzgün kesme taş kullanılan cami, dikdörtgen planlı harim, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 12) Avluya doğu cepheden açılan ve minare kaidesinin içinden geçen bir kapı ile girilmektedir.

Doğu cephede harime açılan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli altta üç ve üstte üç pencere açılarak iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. (Bkz. Foto: 76)

Güney cephede, mihrab önü bölümü dışarıya taşırılmış, bu da cephedeki tek hareketlilik unsurudur. Mihrabın dışarıya taşıntı yaptığı yerin iki yanında dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli birer pencere bulunmaktadır. Mihrab çıkıntısının üst tarafında da daha küçük tutulmuş dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı iki pencere daha bulunmaktadır. Mihrab nişinin olduğu kısım dışa taşırılmak suretiyle vurgulanmıştır. (Bkz. Foto: 75) Batı cephe, doğu cephenin bir tekrarı durumundadır. (Bkz. Foto: 74)

Kuzey cephede harime giriş kapısının iki yanında dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlı altta iki, üstte iki olmak üzere toplam dört pencere açılmıştır.

Harime kuzey cephenin ortasındaki dikdörtgen açıklıklı ve basık kemerli kapıdan girilmektedir.

İçten 18.00x11.60 m. ebatlarında dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri ortada iki payeye ve beden duvarlarına oturmaktadır.

Kıble duvarının tam ortasında, kapı ile aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 0.85 m. genişlik ve 3.40 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüştür. Mihrabı çerçeve, hücre, sivri kemerli kavsara ve köşelik gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Çerçeve hücrenin iki yanındaki kademelenme ile sınırlandırılmıştır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Hücre 0.85 m. genişlik, 0.80 m. derinlik ve 2.00 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. Yalnız sonradan içi fayansla kaplanmıştır. Mihrabın üst tarafı zengin geometrik ve bitkisel süslemelere sahiptir. (Bkz. Foto: 78)

Mihrabın sağında yeni yapılmış ahşap minber, doğusunda aynı özellikteki vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Bu minbere ve vaaz kürsüsüne duvar içine yerleştirilmiş merdivenlerle ulaşılmaktadır. (Bkz. Foto: 77)

Caminin kuzeydoğu köşesinde yer alan minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve iki şerefelidir. Kaidenin kuzey tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir kapı ile minareye gerilmektedir.

Minarenin şerefe altlığı zengin geometrik süslemelere sahiptir. Şerefeler taştan ajurlu birer korkuluğa sahiptirler. Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 81)

KATALOG NO : 3.1.1.11
YAPININ ADI : SEKİLLİ ESKİ HÖYÜK CAMİİ MİNARESİ
BULUNDUĞU YER:Nizip ilçesi'ne bağlı Sekilli Kasabası'nda
bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 13
RESİM NO : 82-84

TARİHÇESİ

Minarenin üzerinde herhangi bir kitabe ve tarih bulunmamaktadır. Ancak kasabadaki yaşlıların belirttiğine göre Osmanlının son dönemine tarihlendirilmektedir(19.-20. yüzyıl). Cumhuriyet döneminde 1970'li yıllarda caminin harap olması üzerine cami son dönemde yıktırılarak yerine betondan yığma bir cami inşa edilmiş fakat minareye dokunulmamıştır. Yalnız bu dönemde minarenin giriş kapısı örülerek kapatılmış, güney cephedeki cami beden duvarları seviyesinde, eski caminin damına açılan kapı günümüzde minareye giriş kapısı olarak kullanılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan minare Nizip ilçesinin batısında Sekilli Kasabası'nda yer almaktadır.

İnşasında düzgün kesme taş kullanılan minare, kuzey-güney yönünde meyilli bir arazide inşa edilmiştir. Minareye güney cepheden açılan basık kemerli bir kapı ile girilmektedir.

Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. (Bkz. Çizim: 13) Gövdenin güney tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı basık kemerli bir kapı ile minareye girilmektedir. (Bkz. Foto: 84)

Minarenin şerefe altlığı bir dizi mukarnastan oluşan süslemelere sahiptir. Şerefeye güney cephede bulunan basık kemerli, dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 82)

KATALOG NO : 3.1.1.12
YAPININ ADI : MOLLA AHMED (FEVKANİ) CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Fevkani Mahallesi Yukarıoba Sokak'ta yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 14
RESİM NO : 85-91

TARİHÇESİ

Harime girişi sağlayan kapı üzerindeki dört satırlık Osmanlıca kitabesine göre 1320/1903 tarihinde Molla Ahmed oğlu denen zat tarafından yöresel bir ustaya yaptırılmıştır.³⁶

KİTABELER

Kitabe beş satır halinde celi talik yazı türüyle, kabartma tekniğiyle ve Osmanlı Türkçesiyle mermer malzemeye hakkedilmiştir. (Bkz. Foto:88)

Orijinal metin:

اكر 1- قرب حق بولماق ايسترسك
 2- ايلدم خيرا امر رب ... مسجدی
 3- قلدى اكمال شرط اسلام تاريخن
 4- ملا احمد اوغلى ياجدى مسجدی
 5- سنه 1320 م 7

Okunuşu:

- 1- Kurb-i Hakkı bulmak istersen eğer
- 2- Eyledim haber-i emr-i Rab mescidi
- 3- Kıldı ikmâl şart-ı İslâm târihin
- 4- Molla Ahmed oğlu yapıdı mescidi
- 5- Sene 1320 m, 7

Anlamı:

Eğer Allah'a yakın olmak istersen O'nun emrini haber verdim. Molla Ahmedoğlu İslam'ın şartını mescidin yapımına tarih kılarak 7 Muharrem 1320/1902 yılında inşa ettirdi.

³⁶ Hüseyin Keskin'e verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Kitabeden caminin Molla Ahmedoğlu tarafından 1320/1902 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Cami, Nizip ilçesinin güneyinde, Fevkani Mahallesi'nde yer almaktadır. Dıştan 14.40x11.00 m. ebatlarında dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yöndeki kapıdan girilmektedir.

Dıştan sade bir görünümü olan cami, kare planlı, üzeri tek kubbe ile örtülü harim, düz dam örtülü son cemaat yeri ile bir minareden oluşmaktadır. Camiyi kuzey ve batı yönden çeviren L şeklinde küçük bir avlusu bulunmaktadır. (Bkz. Çizim: 14)

Caminin güneyinde, doğu yönünde sivri kemerli girinti içindeki basık kemerli bir kapıdan girilen tuvaletler bölümü bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 85) Bu kapı orijinal olup caminin bahçesine açılmaktaydı.

Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Caminin doğu cephesi altta iki, üstte açılan bir pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Alttaki pencereler sivri kemerli girintiler içinde dikdörtgen açıklıklı olarak düzenlenmiştir. Bu pencerelerde madeni şebekeler mevcuttur. Bu pencerelerden kuzeydeki üstüne denk gelecek şekilde, daha küçük tutulmuş sivri kemerli bir pencere açılmıştır.

Doğu cephenin kuzeye yakın bir yerine yuvarlak kemerli bir kapı yerleştirilmiştir. Bu kapı doğrudan harime açılmaktadır. (Bkz. Foto: 86)

Güney cephede, güneybatı köşeye yakın bir yerde yuvarlak kemerli madeni şebekeli bir pencere ile bu cephenin tam ortasında aynı şekilde birer pencere yerleştirilmiştir.

Batı cephesi sade bir görünüme sahiptir.

Kare mekanın kuzey cephesini son cemaat yeri kapatmaktadır. Son cemaat yeri dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin üst örtüsü beden duvarlarına ve kuzey yönde ikisi duvara bağlı dört paye tarafından taşınmaktadır. Kuzey yönde üç girişi olan son cemaat yerinin iki yan girişi son dönemlerde cam bölmelerle kapatılmıştır. Orta bölüm iki kanatlı bir demir kapı ile son cemaat yerine geçiş sağlanmaktadır.

Son cemaat yerine girilen kapı ile aynı ekseninde harime geçişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Harime girişi sağlayan kapı sivri kemerli girinti içine basık kemer açıklıklıdır. Kapı iki kanatlı ve ahşaptandır. Kapının alınlığında dört satırlık Osmanlıca

kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin üstünde sivri kemerin tam ortasında kilit taşı dışa taşırılmıştır. Bu süslemenin üstünde madeni şebekeli yuvarlak bir pencere yer almaktadır. (Bkz. Foto: 87)

Kapının iki yan tarafında dikdörtgen açıklıklı, yuvarlak kemerli, madeni şebekeli birer pencere açılmıştır. Pencere ve kapının etrafı siyah ve yeşil renklere boyanarak iki renkli bir görünüm verilmeye çalışılmıştır.

Son cemaat yerinin güneydoğu köşesine minarenin kaidesi yerleştirilmiştir.

Harime son cemaat yerindeki kapıdan ve doğu cephenin kuzeyine yakın bir yerinden açılan birer kapı ile girilmektedir.

İçten 9.30x 9.40 m. ebatlarında kare bir mekan olan harimin üzeri tek kubbe ile örtülmüştür. 0.85 m. kalınlığındaki duvara bağlı sekiz paye üzerine oturan kubbeye geçişler köşelerdeki pendentiflerle sağlanmıştır. Köşelere içten birer çeyrek kubbe yerleştirilmiştir. Ayaklar birbirine sivri kemerlerle bağlanmıştır. Kubbe kasnağında sekiz adet yuvarlak kemerli pencere açılmıştır.

Kıble duvarının tam ortasında ve giriş ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 1.52 m. genişlik ve 2.73 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı hücre ve yuvarlak kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Mihrab nişi ikişer adet sütunle ile sınırlandırılmıştır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Sütuncelerin üzerinden devam eden iki oval silme kavsarayı çevrelemektedir.

Hücre 0.85 m. genişlik, 0.50 m. derinlik ve 2.40 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kavsara 1.90 m. yükseklikte ve yuvarlak kemerli olarak meydana getirilmiştir.

Mihrabın sağında ahşap minber yer almaktadır. Minber sade ve süslemesizdir. (Bkz. Foto: 89)

Harimin güneydoğu köşesinde, ahşaptan, özelliiksiz vaaz kürsüsü yer almaktadır. Kürsüde dikey şeritler halinde beyaz ve kahverengi ahşap malzeme kullanılmıştır.

Harimin kuzeyinde yer alan ahşap mahfil kaldırılmıştır.

Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Harim tamamen yeşil ve beyaz renkli boyalarla badana edilmiştir.

Caminin kuzeydoğu köşesinde yer alan minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin kuzey tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı kapı

ile minareye geçiş sağlanmaktadır. Minarenin cami beden duvarları seviyesinde güney yönde üç dilimli kemere sahip bir açıklık bulunmaktadır.

Minarenin şerefe altlığı çok zengin süslemelere sahiptir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen kademeli konsollar arasına en üstte on kollu yıldız, onun altında dikdörtgen ereve içine yerleştirilmiş geometrik motifler, onun altında, tabak şeklindeki çinilerin duvara gömülmesiyle elde edilen baını denilen çinilere yer verilmiştir. En altta ise iki tarafında rüzgar glnn bulunduğu birer gülçe motifine yer verilmiştir.

şerefe demir bir korkuluğa sahiptir. şerefenin üstü güldeste formunda sacdan bir örtü ile kapatılmıştır. Sac rt bir alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 90-91)

KATALOG NO : 3.1.1.13
YAPININ ADI : NİZİP ÇARŞI CAMİİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mahallesi Cumhuriyet Meydanı'ndadır.
ÇİZİM NO : 15
RESİM NO : 92-108

TARİHÇESİ

Fevkani (Molla Ahmed) camisini yaptıran Molla Ahmed, bir cami daha yaptırmak isteğiyle çarşı camisinin yapımını başlatmış ancak mali nedenlerle inşaatı pencereler seviyesinde durdurmak zorunda kalmıştır. Caminin yapımını Mısırlıoğulları'ndan Hacı Müslüm Şener sürdürmüş, ancak onun da ömrü minareyi yaptırmaya yetmemiştir. Ama cami 1905'te ibadete açılmıştır. Caminin minaresini ise 1950 yılında Akçakentli Hacı Mustafa (Akpek), Antepli Ökkeş Usta'ya yaptırmıştır. Cami yöresel bir ustaya inşa ettirilmiştir.³⁷

Caminin üzeri dıştan kırma çatı ile örtülü iken 1950'li yıllarda çatı açılarak, caminin üzeri betonla kapatılmıştır.

1965'te caminin son cemaat yerini örten çatı kaldırılarak ve kuzey yönünde bir duvar örülmek suretiyle son cemaat yeri meydana getirilmiştir. Daha sonra aynı yılda Habeş Pekmez adlı şahıs taç kapıyı ortadan ikiye ayıracak şekilde paralel bir duvar çekerek mahfil meydanı getirmiştir.

1980'de caminin içinde yer alan ahşap mahfil kaldırılmıştır.³⁸

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan cami Nizip ilçesinin batısında Atatürk bulvarı üzerinde yer almaktadır. Dıştan 17.90x15.70 m. ebatlarında kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olan caminin harimine kuzey yönündeki kapıdan girilmektedir.

İnşasında düzgün kesme taş malzeme kullanılan cami, kareye yakın dikdörtgen planlı harim, düz dam örtülü son cemaat yeri, bir minare ve küçük bir avludan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 15) Avluya doğu ve batı cephelerden açılan birer kapı ile girilmektedir.

Batı cephede harime açılan altta ve üstte üç pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Alt kat pencereler sivri kemerli bir girinti içine yerleştirilmiştir. Bu pencereler üst tarafa yakın bir yerde bir taş bloğu ile ikiye ayrılmışlardır. Alt kısımda kalan bölüm dikdörtgen açıklıklı, üstte kalan bölümler ise yuvarlak kemerlidir. Yuvarlak

³⁷ Verdiği bilgilerden dolayı emekli müftü M. Salih İlhan'a teşekkür ederiz.

³⁸ Verdiği bilgilerden dolayı emekli imam Talip Koçasan'a teşekkür ederiz.

kemerin kilit taşı dışa taşırılarak belirtilmiştir. Bu da cephede bir süsleme unsuru olarak göze çarpmaktadır. Üst kat pencereler, üçgen alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklıdır. Ayrıca her cephenin köşelerinde ve pencere aralarında olmak üzere dörder payanda ile desteklenmiştir. (Bkz. Foto: 93)

Güney cephede, alta ve üstte ikişer pencere bulunmaktadır. Bu pencereler de doğu cephedeki pencerelerin bir tekrarı durumundadır.

Mihrab nişinin olduğu kısımda dıştan diğer pencerelere benzer biçimde kör bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Bu bölümde de yuvarlak kemerin üst kısmında kilit taşı dıştan belirtilmiştir. (Bkz. Foto: 95)

Mihrab nişine denk gelen dıştaki bölümün iki tarafına kaş kemerli küçük birer pencere yerleştirilmiştir. Bu nişin üst kısmına da yuvarlak bir pencere açılmıştır. (Bkz. Foto: 94-95)

Doğu cephe, doğu cephenin bir tekrarı durumundadır.

Harimin kuzeyini kaplayan son cemaat yeri, dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin üst örtüsü beden duvarlarına oturmaktadır. Son cemaat yerine kuzey cephenin ortasındaki iki kanatlı bir kapı ile girilmektedir.

Son cemaat yerine girilen kapı ile aynı eksenle harime girişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Harime girişi sağlayan kapı basık kemerlidir. Harime iki kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Kapının çevresine çok zengin bitkisel ve geometrik süslemeler işlenmiştir. Bu süslemeler köşeleri rizalitli dörtgenler içinde değişik bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Aynı süslemeler kapı kemeri üzerinde de devam etmektedir. Taç kapının köşeliklerine de bitkisel motifler işlenmiştir.

Taç kapının sağında ve solunda ikişer sütunce bulunmaktadır. Sütuncelerin kompozit düzendeki başlıkları bulunmaktadır. Sütuncelerin altına üçer tane gülçe motifi işlenmiştir. (Bkz. Foto: 96-97)

Kapının sağında ve solunda dikdörtgen açıklıklı birer pencere yerleştirilmiştir. Pencerelerin alınlığında kabartma bir ay-yıldız ve bunların iki tarafına da birer güçlü motifi işlenmiştir. (Bkz. Foto: 99)

Son cemaat yerinin doğusunda minare kaidesi bulunmaktadır.

Harime son cemaat yerindeki kapıdan girilmektedir.

İçten 13.60x 13.80 m. ebatlarında kare bir mekan olan harimin üzeri ortada dört payeye oturan pandantif geçişli, kaburgalı bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin etrafı çapraz tonozlarla örtülüdür. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin içine sivri kemerli birer niş yerleştirilmiştir. Güneybatı köşedeki pandantifin içindeki nişin köşeliklerine

dörtgenlerden birer geçme motifi işlenmiştir. Nişin içinde değişik süslemeler yer almaktadır. Pandantiflerin içinde yer alan bu nişlerin alt köşelerine bir koç başı motifi işlenmiştir. (Bkz. Foto: 106)

Kubbe içten kaburgalandırılmış ve ortada kabartma olarak bir güneş motifine yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 105)

Kible duvarının tam ortasında, kapı ile aynı ekseninde mihrab nişi bulunmaktadır. Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 2.50 m. genişlik ve 5.65 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı çerçeve, hücre, sivri kemerli kavsara ve köşelik gibi unsurlar teşkil etmektedir. (Bkz. Foto: 101)

Çerçeve iki katlı ve hücrenin iki yanındaki sütuncelerle oluşturulmuştur. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Çerçeveyi oluşturan sütuncelerden alttakiler bitkisel süslemeli altlık ve başlıklara sahiptirler. Üstteki iki sütuncenin hemen iç taraflarına da birer sütunce yerleştirilmiş ve bu sütuncelerin üzerinden başlayan bir oval silme mihrabı üçgen alınlıkla sonlandırmaktadır. Üçgen alınlığın içi ikiz pencere şeklinde kör niş olarak meydana getirilmiş ve bu nişlerin içlerine birer gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezek motiflerinin altına bir kitabe levhası yerleştirilmiştir. Bu kitabenin altında dikdörtgen çerçeve içine alınmış bir ayet kitabesi yerleştirilmiştir. Alttaki sütuncelerin iç tarafında mihrab nişini çevreleyen altta bir gülbezek motifi, onun üstünde bir yıldız motifi ve bunun üzerinden devam eden örgü motiflerinden oluşan bir bordür işlenmiştir. Hücre 1.10 m. genişlik, 0.80 m. derinlik ve 2.90 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde nişin sağ ve solundan başlayıp, mihrabın içini dolanan geçme motifinden oluşan bir bordüre yer verilmiştir. Mihrabın yüzeyinde başka bir süsleme yoktur.

Kavsara 2.20 m. yükseklikte ve sivri kemerli olarak meydana getirilmiştir. Köşelikler kavsaranın iki yanında yer almaktadır ve köşelikler içten kavsaranın şekillendirdiği üçgen iki yüzeyden ibarettir. Köşeliklerde bitkisel süslemelere yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 100)

Mihrabın sağında duvar içine yerleştirilmiş, duvardan da kuzeye doğru taşırılmış taş minber bulunmaktadır. Minberin üzeri yarım kubbe ile örtülmüştür. Yarım kubbe, ikisi duvara bağlı, iki tanesi serbest kompozit düzende başlıklara sahip dört sütunce ile taşınmaktadır. Sütuncelerin üst kısmında bulunan bölümlere bitkisel süslemeler işlenmiştir. Minberin sağında yine duvar içine açılmış, yuvarlak kemerli, minbere çıkışı sağlayan merdivenler bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 100)

Mihrabın solunda minberle aynı düzenlemeye sahip vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Bu bölümün giriş merdivenleri doğu taraftadır. (Bkz. Foto: 105)

Harimin kuzey duvarında, giriş kapısının doğusunda duvar içine yerleştirilmiş, dama çıkışı sağlayan merdivenler bulunmaktadır. Kapının batısına ise bir niş

yerleştirilmiştir.

Harimin kuzeyinde yer alan mahfil 1960 yılında yapılmış ve taç kapıyı ikiye bölerek, taç kapının bütün özelliğini yok etmiştir. Mahfile avlunun güneybatı köşesindeki merdivenlerle ulaşılmaktadır. Mahfil dikdörtgen planlı, düz dam örtülüdür. Mahfilde, güney cephenin ortasında taç kapının bir devamı olan kısım bulunmaktadır.

Bu bölüm, ikişer sütunce ile sınırlandırılmış ve dış köşelerdeki sütuncelerin üzerine kabartma birer kum saati yerleştirilmiştir. Sütuncelerin üzerinden başlayan yuvarlak kemerli girinti bulunmaktadır. Yuvarlak kemerin kilit taşı dışa taşırılmış ve üzerinde kabartma şeklinde bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Yuvarlak kemerli girinti içine iki tane yuvarlak kemerli pencere açılmıştır. Pencereleer iki taraftan kompozit düzende başlıklara sahip birer sütunce ile sınırlandırılmıştır. Sütuncelerin üzerinden başlayan bir silme pencereleri çevrelemektedir. Pencereleer yuvarlak kemerlerinin kilit taşları dışa taşırılmış ve üzerine bitkisel motifler işlenmiştir. İki pencerenin arasına gelen kısmın üstünde Arapça “Allah” lafzı yazılı bir süsleme bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli bölümün sağında üçgen alınlıklı düz atkı taşlı bir pencere harime açılmaktadır. Bu pencerenin altında yuvarlak kemerli küçük bir pencere daha açılmıştır. Ortadaki yuvarlak kemerli girintinin solunda da aynı düzenlemeyi gösteren pencerelere yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 98)

Caminin kuzeydoğu köşesinde yer alan minare 1950 yılında inşa edilmiştir. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin kuzey tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir kapı ile minareye geçilmektedir.

Minarenin şerefe altlığı zengin süslemelere sahiptir. En altta yarım daireler şeklinde işlenmiş taşlardan oluşan bir bölüm, onun üstünde birer gülçe motifi işlenmiştir. Gülçelerin üzerinde tabak şeklindeki çinilerin duvara gömülmesiyle oluşturulmuş, başını denilen çinilere yer verilmiştir. Çinilerin üzerinde ise mukarnas dizileri bulunmaktadır. Şerefe taştan ajurlu bir korkuluğa sahiptir.

Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 107-108)

KATALOG NO : 3.1.1.14
YAPININ ADI : NİZİP AKÇAKENT KÖYÜ AŞAĞIOBA CAMİİ
BULUNDUĞU YER : Nizip'in Akçakent Köyü'nde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 16
RESİM NO : 109-117

TARİHÇESİ

Cami, mihrab üzerindeki kitabesine göre 1278/1861-1862 yılında inşa edilmiştir. 1964-65 yılında caminin üst örtüyü taşıyan payelerin kaldırılması ile betonarme örtü ile örtülmüştür. Minare 1977 yılında yapıya eklenmiştir.

KİTABELER

Kitabe 6 satır halinde, Osmanlı Türkçesiyle, celi sülüs yazı türüyle, taş malzemeye kabartma tekniğiyle hakkedilmiştir. Satır araları cetvellerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin üzeri kireçle badanalanmıştır. (Bkz. Foto: 116)

Orijinal metni şöyledir:

لطف كرم با بن كشاد ايله 1- الهي
 2- بو جامع شريف يابدرانی
 3- ايكي عالمده شاد ايله
 4- هذه المسجد العمارات صوفوزاده
 5- حاجي على افندی ... غفره
 6- الله تعالى سنه 1278 محرم

Okunuşu:

- 1- İlâhi Lutf-i kerem bâbın küşâd eyle
- 2- Bu câmi-i şerif yapıdıranı
- 3- İki âlemde şâd eyle
- 4- Hâzihi'l-mescidu'l-imâret Sofuzâde
- 5- Hacı Ali Efendi...gaferahu
- 6- 'İlâhu Teâlâ sene 1278 muharrem

Anlamı:

Ey Allahım! İyilik ve ihsanıyla... bu camii şerifi yaptıranı iki dünyada da hayırla anılmaya vesile kıl. Bu mescidi Sofuzâde Hacı Ali Efendi Allah onu bağışlasın 1278/1861 yılının Muharrem ayında yaptırdı.

Kitabeden caminin Sofuzâde Hacı Ali Efendi tarafından 1278/1861 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Cami Nizip'in kuzeyinde Akçakent Köyü Aşağı Oba Mahallesinde bulunmaktadır. Meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen yapı, dikdörtgen planlı üzeri düz dam ile örtülü harim ve bir minareden oluşmaktadır. (Bkz. Çizim : 16) Camiye giriş, kuzey cephesine açılmış olan basık kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır.

Yapının üst örtüsü, beden duvarlarıyla ve ortada ikisi serbest, ikisi ise duvara bitişik toplam dört ayağa oturmaktadır.

Caminin tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmesine rağmen sonradan sıvanmıştır.

Dıştan sade bir görünüme sahip olan yapı, 14.25 x 7.80 m. ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Camiye kuzey taraftaki basık kemerli kapıdan girilmektedir.

Yapının doğu cephesinde, güneye yakın bir yere yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı bir pencere açılmıştır. Bu cephenin büyük bir bölümü yapıya bitişik olarak yapılan evden dolayı kapanmıştır.

Yapının güney cephesinde, sepet kulplu kemer şeklinde düzenlenmiş dört pencereye yer verilmiştir. Güney cephede mihrabın dışa taşırılmış olması cephedeki hareketliliği sağlayan tek unsurdur. (Bkz. Foto: 111)

Caminin batı cephesinde, yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve kareye yakın bir pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 112)

Caminin kuzey cephesinde kapıdan başka herhangi bir açıklık yoktur. Kuzey cephenin doğu köşesine minare kadesi yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 110) Harime kuzey cephenin ortasındaki kapıdan girilmektedir.

İçten dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri düz dam ile örtülmüştür, üst örtü beden duvarları ve ortadaki serbest, ikisi duvara bağlı dört payeye oturmaktadır.

Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Kible duvarının tam ortasında harime giriş kapısı ile aynı ekseninde mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap tamamen düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Yalnız sonradan mihrap nişinin içi yağlı boya ile boyanmıştır.

Duvarдан taşıntı yapmayan mihrap 1.40 m. genişlik ve 2.50 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünümlüdür. Mihrabı, hücre ve yuvarlak kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Mihrap nişinin etrafındaki taş bordür iki renkli yağlı boya ile boyanmıştır. Bu tarz bir boyama, dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Niş, 0.96 m. genişlik 0.50 m. derinlik ve 2.10 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. (Bkz. Foto: 114-115)

Mihrabın üst tarafında 5 satırlık Osmanlıca yazılmış caminin inşa kitabesi bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 116)

Caminin kuzey doğusunda yer alan minare 1977'de yapıya eklenmiştir. Kare kaideli minare, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Minareye kaidenin batı tarafında bulunan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı bir kapı ile girilmektedir.

Minarenin şerefesi dıştan ajurlu bir korkuluğa sahiptir. Minare petek, külâh ve alemle son bulmaktadır.

KATALOG NO : 3.1.1.15
YAPININ ADI : NİZİP AKÇAKENT KÖYÜ YUKARIOBA CAMİİ
BULUNDUĞU YER : Nizip Akçakent Köyü'nde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 17
RESİM NO : 118-124

TARİHÇESİ

20. yy'ın ilk yarısında inşa edilmiştir.1992'de caminin iç duvarları tuğla ile takviye edilmiştir.1964-1965 yıllarında üst örtü açılarak,betonarme örtü ile kapatılmıştır.1980 yılında camiye minare eklenmiştir.

YAPININ TANIMI

Doğu-batı yönlerinde meyilli bir arazide inşa edilmiş olan cami, Nizip'in köylerinden Akçakent'in kuzey tarafında Yukarı Oba Mahallesi'nde yer almaktadır. Caminin kuzeyinde küçük bir avlusu bulunmaktadır.

Tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa elden dikdörtgen planlı cami, üzeri düz dam örtülü harim ve bir minareden oluşmaktadır. (Bkz. Çizim : 17) Camiye kuzeybatı yönündeki bir kapıdan girilmektedir.

Dıştan sade bir görünümlü olan Akçakent köyü Yukarı Oba Cami 11.10 m.x7.60 m. Ölçülerinde dikdörtgen yapıya sahiptir. Caminin harimine kuzey taraftaki dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı kapı ile girilmektedir.

Yapının doğu cephesi camiye bitişik yapılan bir evden dolayı kapatılmıştır.

Yapının güney cephesinde, ortaya yakın bir yerde 0.60 m. ölçülerinde bir kademelenme bulunmaktadır. Kademelenmenin hemen doğusunda harime açılan biri altta, diğeri üste iki pencere açılmıştır.Alttaki pencere dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı ve madeni şebekelidir. Üstteki pencere daha küçük tutulmuş ve dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlıdır.Bu cephenin batı cepheye yakın bir yerine de kaş kemerli küçük bir pencere yerleştirilmiştir. Yapının batı cephesi sonradan sıvanmıştır. Bu cephenin kuzeye yakın bir yerinde dikdörtgen açıklıklı düz atkı taşlı bir pencere açılmıştır. (Bkz. Foto: 118-119)

Harime kuzey cephenin ortasındaki bir kapıdan girilmektedir. İçten 5.52 m. x 9.30 m. ebatlarında dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri düz dam ile örtülüdür. Üst örtü beden duvarlarına oturmaktadır.

Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.Yalnız sonradan bazı bölümlerine tuğladan takviye yapılmış ve içi sıvanmıştır.

Kible duvarının tam ortasında harime giriş kapısı ile aynı ekseninde mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap nişinin içinde cami duvarlarında olduğu gibi sonradan yağlı boya ile boyanmıştır.

Duvardan taşıntı yapmayan mihrap 1.20 m. genişlik ve 3.00 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı hücre ve sivri kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Mihrap birbiri içinde kademelenme yapacak şekilde iç içe iki hücreden oluşmaktadır. Bu şekli ile dışa taşırılmayan mihrabı duvardan ayırıcı bir unsur olmaktadır. Hücre 0.82 m. genişlik, 0.80 m. derinlik ve 2.60 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. (Bkz. Foto: 121-122)

Mihrabın batısına sonradan yerleştirilmiş olan ve duvar içindeki merdivenlerden çıkılan minber yerleştirilmiştir. Minber yerden yaklaşık 1 m. yükseklikte olup asma merdivenle çıkılmaktadır.

Caminin kuzey batı köşesinde yer alan minare, yapıya 1980 yılında eklenmiştir. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. (Bkz. Foto: 124)

KATALOG NO : 3.1.1.16
YAPININ ADI : NİZİP ÇANAKÇI KÖYÜ CAMİİ
BULUNDUĞU YER : Nizip'in Çanakçı Köyü'nde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 18
RESİM NO : 125-138

TARİHÇESİ :

Mihrap üzerinde yer alan dört satırlık kitabesine göre 1328/1910 yılında inşa edilmiştir. Önceleri ahşap üzerine toprak dam ile örtülüyken 1980'li yıllarda üst örtü açılarak caminin üzeri betonla kapatılmıştır. Daha sonraları değişik zamanlarda tamirler görmüştür.

KİTABELER

İki parça halindeki kitabe, üst kısımda dört satır halinde, celi sülüs yazı türüyle ve kabartma tekniğiyle, alt kısımda mihrap nişinin üzerinde üç satır halinde sadece tarih yer almaktadır. (Bkz. Foto: 135)

Orijinal metni:

1- بسم الله الرحمن الرحيم
2- كلما دحا عليها ذكرى المحراب
3- چراغی مسجد محراب منبر
4- ابوبکر عمر عثمان حیدر
5- 1328
6- رجب
7- 12

Okunuşu:

- 1- Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm
- 2- Küllemâ dehale aleyhâ Zekerıyyâ'l-mihrâbe
- 3- Çerâğî mescid mihrab minber
- 4- Ebû Bekr Ömer Osman Hayder
- 5- 1328
- 6- Receb
- 7- 12

Anlamı:

Çok bağışlayıcı ve merhamet edici olan Allah'ın adıyla. Zekeriya (Peygamber) mihrab hüccesine girdiği zaman (Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Suresi, 3/38).

Caminin ışığı mihrap ve minber, Ebû Bekr Ömer Osman Hayder (Hz. Ali). 12 Receb 1328/1910

Kitabeden caminin 1328/1910 yılında inşa (veya onarıldığı) anlaşılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Cami Nizip'in kuzeyinde Çanakçı Köyünde yer almaktadır . Caminin kuzeyinde küçük bir avlusu bulunmaktadır.

Kuzey- güney doğrultusunda meyilli bir arazi üzerine kurulu olan cami , dikdörtgen planlı düz dam örtülü harim, son cemaat yeri ve bir minareden oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 18) Camiye giriş kuzey cephedeki kapıdan sağlanmaktadır.

Yapı içten ve dıştan düz dam örtülüdür.

Caminin tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.Harime giriş kapısı iki renkli yağlı boya ile boyanarak, iki renkli bir görünüm verilmiştir.

Sade bir görünüme sahip olan Çanakçı Köyü Cami dıştan 16.50x14.00 metre ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir.Caminin harimine kuzey taraftaki sivri kemerli bir kapıdan girilmektedir.

Yapının doğu cephesine açılan yuvarlak kemerli madeni şebekeli altta iki pencere, üstte düz atkı taşlı bir pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. (Bkz. Foto: 127)

Yapının güney cephesinde de altta yuvarlak kemerli iki, üstte düz atkı taşlı iki pencere olmak üzere cephede dört pencere açılmıştır. Bu pencereler de madeni şebekelidir. (Bkz. Foto: 128)

Yapının batı cephesi, doğu cephesi ile aynı düzenlemeye sahiptir. Altta iki yuvarlak kemerli üstte bir, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli pencere açılmıştır. (Bkz. Foto: 126)

Dikdörtgen harimin kuzey cephesini son cemaat yeri kapatmaktadır. Son cemaat yeri dikdörtgen planlı ve düz dam örtülüdür. Son cemaat yerinin üst örtüsü doğu, batı ve güneyde beden duvarlarına, kuzeyde beden duvarlarının ve ortadaki iki payenin taşıdığı sivri kemerlere oturmaktadır. Son cemaat yerine ortadaki sivri kemerli bölümden girilmektedir. (Bkz. Foto: 130)

Son cemaat yerine girilen açıklığın tam karşısında harime geçişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Harime geçişi sağlayan kapı yuvarlak kemerli, dikdörtgen bir açıklıktan

ibarettir. Kapı kırmızı ve beyaz renklerde boyanmak suretiyle iki renkli bir görünüm verilmeye çalışılmıştır.

Kapının sağına ve soluna yuvarlak kemerli birer mihrabiye nişine yer verilmiştir. Bu nişlerden sonra yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı birer pencere yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin güneybatı köşesinde minareye geçişi sağlayan, basık kemerli kapı açıklığına yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 131-132)

Harime son cemaat yerindeki basık kemerli kapıdan girilmektedir.

İçten 14.60x8.40 m. ölçülerinde dikdörtgen bir mekan olan harimin üzeri düz dam örtülüdür. Yapının üst örtüsü bir metre kalınlığındaki beden duvarlarına oturmaktadır. Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Kible duvarının ortasında giriş ile aynı eksende mihrab nişi bulunmaktadır. Mihrab da düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiş, daha sonraları içi ahşapla kaplanmıştır.

Duvardan taşıntı yapmayan mihrab 0.85 m. genişlik, 0.55 m. derinlik ve 2.60 m. yükseklikte dış ölçülere sahip dikdörtgen görünüşlüdür. Mihrabı hücre ve yuvarlak kemerli kavsara gibi unsurlar teşkil etmektedir.

Hücre 0.85 m. genişlik, 0.55 m. derinlik ve 2.60 m. yükseklikte yarım daire planlıdır. Yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. (Bkz. Foto: 134)

Mihrabın üst tarafına yapının inşa kitabesi yerleştirilmiştir. Kitabenin alt tarafında geometrik bir süslemeye yer verilmiştir. Bu süslemenin altına da tarih atılmıştır. Mihrabın iki yan tarafında duvar içine yerleştirilmiş merdivenlerle çıkılan ve caminin içine doğru taşan minber ve vaiz kürsüsü bulunmaktadır.

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minare, kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Kaidenin kuzey tarafında açılan basık kemerli, dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile minareye girilmektedir.

Minarenin şerefe altı zengin süslemelere sahiptir. Şerefe altı birer sıra testere dişi şeklindeki süsleme, birer sıra da zikzak motifinden oluşan süsleme bordürü olmak üzere dört süsleme bordürüne sahiptir.

Taş korkuluklu şerefeden sonra, petek, külah ve alemle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 137-138)

3.1.2. KİLİSELER

KATALOG NO :3.1.2.1
YAPININ ADI : NİZİP EHNEŞ (GÜMÜŞGÜN) KÖYÜ KİLİSESİ
BULUNDUĞU YER:Nizip'in kuzeyinde Ehneş köyünde bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 19
RESİM NO : 139-163

TARİHÇESİ

Kilise; Gaziantep Arkeoloji Müzesi yetkililerince belirtilen ve bizim de aynı görüşü paylaştığımız M.S. 4-5 yy'a ait olmalıdır. Buranın bir-iki kilometre doğusunda Roma dönemine ait taş ocakları bulunmaktadır.³⁹

Kilise duvarları üzerinde Süryanice ve Ermenice kitabeler bulunmaktadır. Fakat bu kitabeler okunamamıştır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan kilise Nizip ilçesinin kuzeyinde Ehneş Köyünde, köye girerken yolun güneyinde yer almaktadır. Kilise kuzey-güney doğrultusunda meyilli bir arazide inşa edilmiştir.

Tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılan kilise, tek mekanlı ve yan völümlü plan şemasında, dikdörtgen bir alana oturmaktadır. Kiliseye batı cephede açılmış olan kapı ile giriş sağlanmaktadır.

Dıştan yaklaşık olarak 15.70x10.60 m. ebatlarında dikdörtgen bir alana oturan kilisenin naosuna batı yöndeki kapıdan girilmektedir.

Yapının batı cephesinden günümüzde hiçbir şey kalmamıştır. Bütün duvarlar yıkılarak harap duruma gelmiştir. (Bkz. Foto: 143)

Yapının kuzey cephesi kısmen ayaktadır. Kuzey cephede naosa açılmış dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı üç adet mazgal pencere bulunmaktadır. Yapının dış yüzeyinde herhangi bir süsleme yoktur. (Bkz. Foto: 144-145)

Yapının güney cephesi de yine batı cephedeki gibi yıkılmıştır. Fakat bu cepheninde kuzey cepheyle aynı özellikleri taşıdığı düşünülmektedir. Bu cephede de kuzey cephede olduğu gibi apsisin olduğu bölüm kısmen ayaktadır. (Bkz. Foto: 140-150)

³⁹ Gaziantep Müzesi Müdürü Sayın Mehmet Önal'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Kilisenin doğu cephesinde yer alan apsis içten ve dıştan yuvarlaktır. (Bkz. Foto: 149) Pastaforium hücresinin doğu cepheye bakan bölümü kısmen ayaktadır.

Duvar kalınlığı 0.60 m.'dir. Yapıda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Batı cephedeki girişten sonra, girişin tam karşısında 3.80 m. derinliğinde apsis yer almaktadır. Apsis kemerinin üzeri kemer boyunca devam eden silmelerle hareketlendirilmiştir. Güneyde yer alan pastaforium hücresinin hem naosa açılan, hem de apsise açılan birer kapısı bulunmaktadır. Kapılardan apsisteki 0.60 m. eninde, naosa açılan kapı 1 m. genişliğindedir. Bu kapılardan apsisteki dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlıdır. Naosa açılan kapı ise atnalı kemerli ve dikdörtgen açıklıklıdır. Yapının iç mimarisinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

KATALOG NO :3.1.2.2
YAPININ ADI : NİZİP FEVKANİ KİLİSESİ
BULUNDUĞU YER: Fevkani Mahallesi Öztekin Sokak'ta bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 20
RESİM NO : 164-183

TARİHÇESİ

Kilisenin üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Tarihi kaynakların taranmasından da bir sonuç alınamamıştır.

Kilise; arkeoloji raporlarında, kilisenin mimarisine ve iç kısımda izleri kalan fresklere bakarak VI. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁴⁰

Vakıf kayıtlarında ise XII. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁴¹

1800'lü yıllarda kilise camiye çevrilmiş ve yüzyıl boyunca cami olarak kullanılmıştır. Kilise 1904 tarihinde yaptırılan Molla Ahmet Camii ve 1888 tarihinde yaptırılan Şıhlar Camii'nin ibadete açılmasıyla terkedilmiştir.

Kilise 1960 yılına kadar taştan bir avlu ile çevriliydi. Ancak 1960 yılında avlunun taşları kaldırılarak yerine biriketten bir duvarla çevrilmiştir. Cumhuriyet döneminde 1965 yıllarında apsisin sağında yer alan pastaforium hücresinin doğu duvarında yer alan kucağında Hz. İsa ile Hz. Meryem tasviri yok olmuştur. Kilise 1970-1971 yıllarında belediye ambarı olarak kullanılmıştır. 1971 yılında tabanı betonla sıvanarak tekel idaresine kiraya verilmiştir. Yine bu dönemde kilisenin kapısı ahşap ve pencereleri tahta kepenklerle kaplıydı. Tonozların üzeri toprak kaplıyken günümüzde betonla sıvalıdır. 1985 yılına kadar Nizip Belediyesi'nin mülkiyetinde olan kilise, 1985 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 1985 yılında kilisenin kuzeybatı köşesine bir minare eklenerek camiye çevrilmek istenmiş, ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün izin vermemesi üzerine minare yarım bırakılmıştır. Kilisenin batısında, kuzey köşede kilisenin cami olarak kullanıldığı yıllarda vaizlik yapmış olan Halfetili Sarı Vaiz'in mezarı bulunmaktaydı. Kilise günümüzde boş olarak kendi kaderine terkedilmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan kilise, Nizip ilçesinin batısında Fevkani Mahallesi'nde yer almaktadır. Kilisenin kuzeyinde ve batısında L şeklinde küçük bir avlusu bulunmaktadır.

⁴⁰ M. DEMİRÇUBUK- C. AYBAKAN; *Nizip Fevkani Kilisesi (Yayınlanmamış) Araştırma Raporu*, Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü, Gaziantep, 1985

⁴¹ N. TOPKARAOĞLU; *Nizip Kilise Camii (Yayınlanmamış) Vakıf Eski Eser Fişi*, Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Gaziantep, 1984

Kilise, kapalı Yunan haçı plan şemasındadır. (Bkz. Çizim: 20) Kiliseye batı cephede açılmış olan düz atkı taşlı ve dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır.

Yapı içten ortada kubbe, apsis ve pastaforium hücreleri beşik tonoz, diğer yerler düz örtülüdür. Dıştan ortada kubbe diğer yerler kırma çatı ile örtülüdür.

Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Dıştan 19.00x14.40 m. ebatlarında dikdörtgen bir alana oturan kilisenin naosuna batı yöndeki kapıdan girilmektedir.

Yapıya batı cephenin tam ortasında yer alan yuvarlak kemerli alınlığa sahip dikdörtgen formlu bir kapıyla girilmektedir. Bu kapının sağında ve solunda kapıyla aynı formda, yuvarlak kemer alınlıklı, dikdörtgen açıklıklı birer pencereye yer verilmiştir. Bu pencereler yan bölümlere açılmaktadır. Günümüzde bu pencereler örülerek kapatılmıştır. Kapının üzerinde yuvarlak kemerli iki pencere daha yer almaktadır. Bu cephede ana kapıyı kademelendiren ve üstteki üçgen alınlığı sınırlayan 1 m. çapında iki istinat kulesi yerleştirilmiştir. Bu dayanak kuleleri kare formlu olup üstteki kısım dışa taşkın üç sıra silmeyle son bulmaktadır. (Bkz. Foto: 173)

Kuzey cephede yine iki istinat kulesine yer verilmiştir. Bu istinat kuleleri gerek boyutları gerekse formları bakımından batı cephedeki payandaların benzerleridir. Buradaki payandalar batı cephede olduğu gibi içteki haç planının dışarıya alınlık şeklinde yansımasıyla oluşmuş üçgen alınlığı sınırlamaktadır. Bu iki payanda arasında yan yana yerleştirilmiş, yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu iki pencere yer almaktadır. Burada da üst örtüye geçiş dışa taşkın iri silmelerle sağlanmıştır. (Bkz. Foto: 172)

Yapının yola açılan güney cephesinde yine kuzey cephedeki özellikler tekrarlanmıştır. İki duvara bağlı payandanın sınırladığı üçgen alınlık ve bu üçgen alınlığın içinde yer alan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli iki pencere yer almaktadır. Bu iki pencerenin altında dikdörtgen formlu yuvarlak kemer alınlıklı büyük boyutlarda bir pencere yer almaktadır. Alttaki büyük pencere örülerek mihrab nişi işleviyle kullanılmıştır. Bu cephenin doğu cepheye yakın bir yerinde, güneydeki pastaforium hücrelerini aydınlatan bir mazgal pencere açılmıştır. Burada da üst örtüye geçiş dışa taşkın iri silmelerle sağlanmıştır. (Bkz. Foto: 169)

Kilisenin doğu cephesi bir evin avlusunda yer almaktadır. Apsis içten yuvarlak dıştan beş köşelidir. Apsis üç pencereyle aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu pencerelerin her biri bir köşede ve yan yana yerleştirilmiştir. Buradaki pencereler yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklıdır. Apsisin iki yanında yer alan pastaforium hücreleri içten yuvarlak dıştan üç köşelidir. Bu üç köşenin ortasında her iki oda da dıştan küçük boyutlu, yuvarlak kemerli birer pencereyle aydınlatılmaya çalışılmıştır. (Bkz. Foto: 170)

Apsiste ve pastaforium hücrelerindeki pencereler örülerek kapatılmıştır. Apsisin ve her iki yanında yer alan pastaforium hücrelerini, pencerelerin alt sınırından itibaren iki sıra kaval silme tüm doğu cephe boyunca kavisli olarak dolanmaktadır. Pastaforium hücrelerine yanlardan kuzey ve güneyden iki küçük mazgal pencere açılmıştır.

Dış mimaride kapalı yunan haçı çok belirgindir. Ortada poligonal kasnaklı kubbe içten kireç taşı, dıştan ise kurşunla kaplı bir örtüye sahiptir. Kubbenin kasnağında dört yönde dört pencere açılarak iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ancak kasnak betonla sıvanmıştır. Haçın kuzeybatı ve güney kolları beşik tonoz örtülüdür. Doğuda yer alan apsisi ise yarım kubbe, tonoz karışımı bir örtüye sahiptir. Haçın kolları dışarıya üçgen alınlık şeklinde yansıtılmıştır. Ortadaki yüksek kasnaklı kubbe tasarımı Yunan haçı plan şemasının en önemli unsurudur.

Duvar kalınlığı bir metredir. Tonozlar dıştan kırma çatılıdır.

Batı cephedeki girişten sonra ortada simetrik olarak yerleştirilmiş, kare formu dört paye yer almaktadır. Payeler bir metre çapındadır ve bu payeler sahninler boyunca devam eden yuvarlak kemerleri taşımaktadır. Kemerler kuzey-güney, doğu-batı doğrultusunda devam etmektedir. İç kısımda kuzey, güney ve batıda ikişer istinat kulesi yuvarlak kemerleri taşımaktadır. Kubbe kasnağına pendentiflerle geçilmektedir. Kubbenin üç yönünde kuzey, batı, güney yönlerinde beşik tonozla örtülü haçın kolları yer almaktadır.

Güneydeki büyük pencerenin örülmesiyle iç kısma bir mihrab yapılmıştır. Fazla derin olmayan pencere hizasında, küçük boyutlarda yapılmıştır. Basit bir sivri kemerli açıklıktan ibarettir. Yüzeyinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Girişin tam karşısında 2.5 m. derinliğinde apsis yer almaktadır. Apsisteki fazla derin olmayan niş tahrip olmuştur. Kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla niş yonca yaprağı biçiminde bir form göstermektedir. Bu mihrabın hemen üzerinde üç adet yuvarlak kemerli, dikdörtgen formu pencereler göze çarpmaktadır. Yanda yer alan pastaforium hücrelerinin hem yan neflere açılan, hem de apsise açılan ikişer kapısı bulunmaktadır. Kapılar 0.45 m. eninde, 0.79 m. yüksekliğindedir. Bu kapılar dikdörtgen açıklıklı ve yuvarlak kemer alınlıklıdır. Pastaforium hücreleri beşik tonoz örtülüdür. İç mimaride kare formu payeler ve iç kısımda yer alan istinat kuleleri tıpkı dış mimaride olduğu gibi iki sıra silme ile nihayetlenmişlerdir. Yapının iç mimarisinde dış mimariden farklı olarak önemli kısımlarda kesme taş, diğer yerlerde moloz taş kullanılmıştır. (Bkz. Foto: 174-175)

3.1.3. SABUNHANELER

KATALOG NO :3.1.3.1.
YAPININ ADI : NİZİP FİNCANCIOĞLU SABUNHANESİ
BULUNDUĞU YER: Saha Mahallesi Kahraman Sokak No: 31
ÇİZİM NO : 21-22
RESİM NO : 184-201

TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak ikinci kata geçişi sağlayan metal kapının üzerinde dövme tekniğiyle simetrik ay-yıldız, mühri-Süleyman motifi ve Arapça yazı ve rakamlarla “Hürriyet 1325” yazılıdır. Tarihi kaynakların taranmasından da bir netice alınamamıştır. Ayrıca yapıdan çıkarılan bir kasanın üzerinde Arapça 1850 tarihinin yazılı olduğu söylenmektedir.

Mahalle sakinlerinden alınan bilgiye göre, 19. yüzyılın ikinci yarısında Birecik’ten Nizip’e göç eden Fincancıoğlu ailesi mahalli bir ustaya inşa ettirmiştir. Uzun yıllar sabun imalathanesi olarak kullanılan yapı Cumhuriyet döneminde 1950’li yıllarda sabunhanenin şehir içinde kalması üzerine alt katın dış bölümleri dükkan şeklinde düzenlenmiş, iç mekanda otopark ve oto yıkama hizmete dönüştürülmüştür.⁴²

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan sabunhane Nizip ilçesinin merkezinde Saha Mahallesinde yer almaktadır. Sabunhanenin kuzeyinde geniş bir avlusu bulunmaktadır. İki katlı bir yapıdır. Birinci katta sabun imal edilirken ikinci katta imal edilen sabunların serilip kurutulduğu ve kesimlerinin yapıldığı bölümler bulunmaktadır.

Sabunhane, avluyu üç taraftan U şeklinde çevreleyen dikdörtgen bölümlerden oluşmaktadır. Avlunun kuzey cephesi boş bırakılmıştır. (Bkz. Çizim: 21-22)

Sabunhanede, kapının doğusunda kalan dört adet dikdörtgen odadan oluşmaktadır. Sabunhanenin doğu bölümü diğer bölümlere nazaran daha küçük tutulmuş ve buraya güneydekilere nazaran daha büyük tutulmuş bir dikdörtgen bölüm yerleştirilmiştir.

Sabunhanede, kapının batısında kalan bölüm; girişin hemen batısında dikdörtgen planda ve üzeri beşik tonoz örtülü bir hücre yerleştirilmiştir. Batıda ise kuzey-güney doğrultusunda uzanan büyük ebatlardaki tek bir bölümden oluşan sabun imalatının yapıldığı kısım bulunmaktadır.

⁴² Salih Özdere’ye verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Avluyu doğu, batı ve güney yönlerde çevreleyen dikdörtgen mekanlara, kuzey cephede yer verilmemiş, kuzey cephe günümüzde yapılmış olan yapılarla kapatılmıştır.

Doğu cephe yapıya bitişik olarak yapılan bir binadan dolayı kapanmıştır.

Batı cephede alt kat düz duvar şeklinde ele alınmışken, yapının şehir içinde kalmasından dolayı bu cepheye sonradan birer kapı açılarak içte duvarlar örülmüş ve bu cepheye günümüzde beş dükkan yerleştirilmiştir. İkinci katta, dördü avluya bakan sivri kemerlere karşılık gelecek şekilde, biri de güneydeki koridora denk gelecek şekilde toplam beş adet pencere açılmıştır. Bu pencereler sepet kulpu şeklindeki kemerlere sahip dikdörtgen açıklıklardan oluşmaktadır. (Bkz. Foto: 186)

Güney cephede, batı cephede görüldüğü gibi alt katta sonradan kapı eklenmek suretiyle oluşturulmuş dükkanlara yer verilmiştir. Bu cephenin tam ortasında sabunhanenin giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısı yuvarlak kemerli girinti içinde, yine yuvarlak kemerli dikdörtgen açıklıklıdır.

Üst katta ise dışa açılan sekiz pencereye yer verilmiştir. Bu pencereler de sepet kulpu şeklinde kemerlere sahip, dikdörtgen açıklıklardan oluşmaktadır. (Bkz. Foto: 187)

Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen avluya, güney cephenin ortasında açılmış olan büyük boyutlardaki bir kapıdan girilmektedir. (Bkz. Foto : 188)
Kapıdan sonra üzeri beşik tonoz örtülü giriş koridoru bulunmaktadır.

Avlunun zemini sonradan betonla kaplanmıştır.

Yapı sabun imalatının yapıldığı ve sabunların serilerek kurutulup kesildiği bölümlerden oluşmaktadır.

Sabun imalatı yapılan bölüm olan birinci kat iki kısma ayrılmıştır. Bu bölümlerden kapının batısında kalan kısma avluya giriş kapısının batısında yapılmış olan kare bir odadan ve batıdaki bölümün doğu duvarının güney bölümüne yakın bir yerde açılmış olan bir kapıdan girilmektedir. Girişteki kare odaya iki adet dikdörtgen açıklıklı ve yuvarlak kemerli pencere açılmıştır. Bu pencerelerin kuzeyinde kare bir bölüm olan kısma geçişi sağlayan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü kapı yerleştirilmiştir. Bu kapının kuzeyinde de üst kata geçişi sağlayan aynı şekilde yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapı ve bunun gerisindeki merdivenler yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 190)

Batıdaki L şeklindeki bölümün, batı kısmı kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve ortadaki bir sıra ayağın ayırdığı iki bölümden oluşmaktadır. Üst örtü ortadaki beş serbest ve duvara bağlı 13 ayağa oturmaktadır. Bu bölüm tamamen çapraz tonozlarla örtülmüştür. (Bkz. Foto: 193-194)

Avluya giriş kapısının doğusunda kalan kısım dört adet dikdörtgen hücreden oluşmaktadır. Bu bölümün batısında kalan odaya, avluya girişi sağlayan koridorun doğu cephesine açılmış olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Bu kapının güneyine iki kuzeyine bir adet olmak üzere toplam üç adet yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü pencere açılmıştır. Bu odanın avluya bakan kuzey cephesine de iki adet yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı pencere açılmıştır.

Doğu bölümün ikinci odasına avluya açılmış olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı bir odadan geçiş sağlanmaktadır. Kapının doğusuna yine yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir pencere açılmıştır. Bu odada dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülüdür.

Doğudaki üçüncü oda da aynı şekilde düzenlenmiştir. Kuzeydeki avluya açılan dikdörtgen görünüşlü ve yuvarlak kemerli kapı ve bunun doğusuna yerleştirilmiş bir pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümün de üzeri beşik tonoz ile örtülüdür.

Doğuda yer alan son oda diğerlerine nazaran daha büyük tutulmuştur. Bu odaya güneydeki odaların duvarı ile doğudaki odanın duvarının kesiştiği noktada yine avluya açılan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Bu kapının kuzeyine iki adet yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı pencere açılmıştır. Bu bölüm duvara bağlı iki ayakla iki kısma ayrılmıştır. Güneydeki bölüm çapraz tonoz örtülüdür. Kuzeydeki bölümün yarısı yarım çapraz tonoz, kalan diğer yarısı da yarım beşik tonoz örtülüdür.

Yapının ikinci katına avluya girişi sağlayan koridorun kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş olan kapının ardındaki merdivenlerle ulaşılmaktadır. (Bkz. Foto : 198) Merdivenlere açılan kapı yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklıdır. (Bkz. Foto : 196) Bu katın planı da birinci katın tekrarı durumundadır. U planlı ikinci kat kırma çatı ile örtülüdür. Üst örtü U planın batı kolunda ortadaki beş serbest ve duvara bağlı simetrik olarak yerleştirilmiş 10 ayağa oturmaktadır. U planın güney ve doğu kollarının üst örtüsü güneyde duvara bağlı 7, doğuda bir ayakla, bu kolun kuzey ve batı bölümleri ise bağımsız altı ayağın taşıdığı sivri kemerlere oturmaktadır. Üst katın avluya bakan bölümleri revak şeklinde düzenlenmiştir. Dışa bakan cephelerde batıda beş, güneyde sekiz, kuzeyde bir olmak üzere toplam 14 sepet kulpu şeklindeki kemere sahip, dikdörtgen açıklıklı pencerelere yer verilmiştir.

KATALOG NO : 3.1.3.2
YAPININ ADI : HACI AHMET (SAYIN) SABUNHANESİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mah. Cumhuriyet Meydanı No: 51'de yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 23-24-25-26
RESİM NO : 202-214
TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

Ailenin torunlarından Halil Sayın'ın belirttiğine göre 1880'lerde Hacı Ahmet Ağa ve Hacı Mehmet Ağa tarafından yerli bir ustaya inşa ettirilmiştir. Uzun yıllar sabun imalathanesi olarak kullanılan yapı Cumhuriyet döneminde sabunhanenin şehir merkezinde kalması üzerine değişik amaçlarla kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde belediye başkanlığı olarak kullanılan yapı daha sonraları üst katı adliye alt katı ise cezaevi olarak kullanılmıştır.⁴³ Günümüzde dışa açılan üç dükkanı kullanılmakla birlikte yapı kaderine terkedilmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan sabunhane Nizip ilçesinin merkezinde Cumhuriyet meydanında yer almaktadır. Sabunhane iç avlulu ve iki katlı bir yapıdır. Birinci katta sabun imal edilirken ikinci katta imal edilen sabunların serilip kurutulduğu ve kesimlerinin yapıldığı bölümler bulunmaktadır.

İnşasında düzgün kesme taş malzeme kullanılan sabunhane, avluyu üç taraftan U şeklinde çevreleyen dikdörtgen bölümlerden ve bu bölümlerin gerisindeki dışa açılan dükkanlardan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 25-26)
 Avlunun kuzey cephesi boş bırakılmıştır. Bu bölümde yıkılan bedestenin güney duvarı bulunmaktaydı.

Avluyu doğu, batı ve güney yönlerde çevreleyen dikdörtgen mekanlara, kuzey cephede yer verilmemiş, kuzey cephe günümüzde yapılmış olan yapılarla kapatılmıştır. 1986 yılına kadar bu cephede Nizip bedesteni bulunmaktaydı.

Doğu cephe yapıya bitişik olarak yapılan bir binadan dolayı kapanmıştır.

Batı cephede alt katta sokağa açılan üzeri beşik tonoz örtülü küçük ebatlarda tutulmuş beş dükkana yer verilmiştir. Bu dükkanların kuzeyinde iki tarafta birer sütunce ile sınırlandırılmış olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünümlü iç mekana geçişi sağlayan kapı yerleştirilmiştir. Üst kat seviyesinde ise yapıyı Hacı Mehmet Ağa'ya (Sayın) ait olan sabunhaneye bağlayan bölüm yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 203-204)

⁴³ Halil Sayın'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Güney cephede, batı cephede görüldüğü gibi alt katta dükkanlara yer verilmiştir. Bu cephenin batı köşesinde batı cephede açılmış olan dükkana açılan düz atkı taşı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. Bu pencerenin doğusunda sabunhanenin üst katına geçişi sağlayan yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı kapıya yer verilmiştir. Kapı zengin bitkisel ve geometrik bezemelere sahiptir. Kapı üçgen alınlıkla son bulmaktadır. Kapının doğusuna kuzey güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen birer mekan olan ve beşik tonoz örtülü altı dükkana yer verilmiştir. Bu dükkanlardan batıda yer alan üçü, doğuda yer alan üç dükkandan daha geniş tutulmuştur.

Üst katta geçiş yuvarlak kemerli konsollarla sağlanmıştır. Konsolların üstüne düz atkı taşı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli 20 pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 206)

Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen avluya, güney cepheye açılmış yuvarlak kemerli üç açıklıktan girilmektedir.

Avlunun zemini sonradan betonla kaplanmıştır.

Yapı sabun imalatının yapıldığı ve sabunların serilerek kurutulup kesildiği bölümlerden oluşmaktadır.

Sabun imalatı yapılan bölüm olan birinci kata batı cephenin kuzey köşesine yerleştirilmiş bir kapının ardında uzanan Z şeklindeki bir koridor vasıtasıyla ulaşılmaktadır. Bu koridorun güneydeki bölümünün ortasına yerleştirilmiş yuvarlak kemerli üç açıklıkla avluya geçilmektedir. Avlunun batısına ve doğusuna üçer bölüm yerleştirilmiştir. Bu odalar dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülüdür. Bu odalardan doğu kısımda yer alanlar, batı kısımda yer alanlara nazaran daha büyük tutulmuştur. Bu odalardan doğudakilere batı cephelerine açılmış olan yuvarlak kemerli birer kapı ve dikdörtgen açıklıklı birer kapı ile girilmektedir. Bu kapıların kuzeyine yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir.

Batı bölümde yer alan hücrelere doğu cephelerinde açılmış olan yuvarlak kemeli ve dikdörtgen açıklıklı birer kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Bu kapıların kuzeyine doğu kısımdaki odalarda olduğu gibi yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir.

Yapının ikinci katına, güney cephenin batısına yakın bir yerine yerleştirilmiş yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve üçgen alınlıklı bir kapının gerisindeki merdivenlerle ulaşılmaktadır. (Bkz. Foto: 208-209) Girişin tam karşısında dikdörtgen bir eyvan yerleştirilmiştir. Bu eyvanın doğusuna avluya açılan yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli dört pencere açılarak iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerin güneyinde ve doğusunda L şeklinde düzenlenmiş bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde de güney cephede dışa açılan düz

atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli yedi pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümün doğusunda eyvan şeklinde düzenlenmiş, kuzey cephesi açık olan yapının bu bölümde de diğer bölümde görüldüğü gibi, güney cephede dışa açılan düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli yedi pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Doğudaki son bölümde ortadaki bölmeyle aynı şekilde düzenlenmiştir. Kuzey cephesi açık olan yapının bu bölümde de diğer bölümde görüldüğü gibi, güney cephede dışa açılan düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli altı pencere ve doğu cephenin güneye yakın bir bölümünde yer alan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli bir pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Doğudaki son bölmenin karşısına, kuzey güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir oda yerleştirilmiştir. Güneyden yuvarlak kemerli bir kapı ile girilen oda düz dam örtülüdür. Oda batıdaki avluya açılan düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli dört pencere ile aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Yapının ikinci katı kırma çatı ile örtülüyken sonradan bu örtü açılarak üst örtü betonarme olarak kapatılmıştır.

KATALOG NO :3.1.3.3
YAPININ ADI : HACI MEHMET (SAYIN) SABUNHANESİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mahallesi Sait Sokak No: 13'de yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 23-24-27-28
RESİM NO : 215-230

TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

Ailenin torunlarından Halil Sayın'ın belirttiğine göre 1880'lerde Hacı Ahmet Ağa ve Hacı Mehmet Ağa adlı kardeşler tarafından yerli bir ustaya inşa ettirilmiştir. İki kardeşin birlikte yaptırmaya başladığı sabunhane, daha sonraları kardeşler arasındaki anlaşmazlık sonucu fabrika ikiye ayrılmıştır. Bu bölümde sayınlar sabunhanesinin batı bölümü de H. Mehmet ağaya kalmıştır. Uzun yıllar sabun imalathanesi olarak kullanılan yapı Cumhuriyet döneminde sabunhanenin şehir merkezinde kalması üzerine değişik amaçlarla kullanılmıştır.⁴⁴ Günümüzde dışa açılan iki dükkanı kullanılmakla birlikte yapı kaderine terkedilmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan sabunhane Nizip ilçesinin merkezinde Cumhuriyet meydanında yer almaktadır. Sabunhane iç avlulu ve iki katlı bir yapıdır. (Bkz. Çizim: 27-28) Birinci kat çapraz tonoz örtülüken ikinci kat kırma çatı ile örtülüdür. Birinci katta sabun imal edilirken ikinci katta imal edilen sabunların serilip kurutulduğu ve kesimlerinin yapıldığı bölümler bulunmaktadır.

Sabunhane, avluyu üç taraftan sivri kemerlerle U şeklinde çevreleyen revak şeklindeki bölüm, giriş kısmındaki dikdörtgen bölümlerden ve bu bölümlerin gerisindeki dışa açılan dükkanlardan oluşmaktadır. Bu bölümde yıkılan bedestenin güney duvarı bulunmaktaydı.

Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Sabunhanenin batı ve kuzey cepheleri sonradan yapılmış olan yapılarla kapatılmıştır.

Doğu cephenin güneyinde avluya bir koridorla bağlanan, yuvarlak kemerli bir girinti içinde yine yuvarlak kemerli, dikdörtgen görünümlü ve çift kanatlı bir kapıya yer verilmiştir. Bu kapının kuzeyine iki adet dikdörtgen planlı ve üzeri beşik tonoz örtülü iki bölüme yer verilmiştir. Günümüzde de kullanılan bu bölümlerin doğuya açılan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı birer kapısı bulunmaktadır. Bu bölümlerden güneydeki

⁴⁴ Halil Sayın'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

odanın giriş kapısının güneyine düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. Yine bu odanın giriş koridoruna açılan dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli dört pencereye yer verilmiştir.

Kuzeydeki ikinci dükkanın giriş kapısının güneyine yine aynı özellikte düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. Bu odanın kuzeyinde yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı ikinci bir giriş kapısına yer verilmiştir. Bu kapı bir koridor vasıtasıyla sabun üretilen bölümlere bağlanmaktadır.

Doğu cephenin güney bölümü, duvar içine yerleştirilmiş ayaklara oturan dört sivri kemerin taşıdığı bir bölümle Hacı Ahmet'e ait olan sabunhaneye bağlanmaktadır. Bu bölümün güney ve kuzey cephelerine yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir.

Güney cephede, giriş koridoruna açılan dükkan sonradan dükkan şeklinde dışa açılmıştır. Yapı batıda güneye doğru verrev şeklinde genişletilmiştir. Bu bölüme sonradan bir dükkan eklenmiştir. Bu dükkanın güneyine kareye yakın dikdörtgen bir pencere yerleştirilmiştir. Bu dükkanın üst tarafına ikinci kata açılan yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli iki pencere açılmıştır.

Güneydeki sonradan açılan dükkanın batısına da düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli üç pencereye yer verilmiştir. Güney cephenin doğusunda ikinci kata açılan yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli üç pencere açılmıştır. Bu pencerelerin batısında dikdörtgen açıklıklı ve ahşapla kapatılmış dört açıklığa yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 216-217)

Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen avluya, batı cephenin güneye yakın bir yerine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli girinti içinde yine yuvarlak kemerli ve çift kanatlı bir kapının gerisindeki giriş koridoruyla sağlanmaktadır.

Giriş koridorunun kuzey ve güney taraflarına dikdörtgen birer mekan yerleştirilmiştir. Güneydeki bölüme kuzey cepheye açılmış yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Bu kapının doğusuna bir, batısına iki adet yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli pencereye yer verilmiştir. Kuzeydeki dikdörtgen mekana güney cepheye açılmış olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Bu kapının da doğusuna bir, batısına iki adet yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli pencereye yer verilmiştir.

Avlunun zemini sonradan betonla kaplanmıştır.

Yapı sabun imalatının yapıldığı alt kat, bir iç avlu ve sabunların serilerek kurutulup kesildiği bölümlerden oluşmaktadır.

Sabun imalatı yapılan bölüm olan birinci kata batı cephenin kuzey ve güney

köşelerine yerleştirilmiş yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı iki kapıdan girilmektedir. Güneydeki kapı beşik tonozlu bir koridor vasıtasıyla avluya açılmaktadır. Kuzeydeki yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı ikinci kapı ve gerisindeki koridor vasıtasıyla iç mekana ulaşılmaktadır. Beşik tonoz örtülü olan kuzeydeki giriş koridorunun kuzeyine ve güneyine dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü iki oda yerleştirilmiştir. Kuzeydeki odaya giriş koridorunun kuzey duvarına açılmış olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapı ile sağlanmaktadır. Bu odanın doğu cephesine düz atkı taşlı, dikdörtgen açıklıklı ve madeni şebekeli bir pencere açılmıştır. Güneyde bulunan odaya giriş koridorunun güneydoğu köşesine açılmış olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapı ile girilmektedir.

Kuzeydeki odanın doğusuna biri koridora diğeri iç mekana açılan, beşik tonoz örtülü iki eyvana yer verilmiştir. İç mekana açılan doğudaki ikinci eyvan , giriş koridorundaki eyvana göre daha büyük ve derin tutulmuştur. Bu eyvanın batısında ikinci kata geçişi sağlayan kapıya yer verilmiştir.

Sabun imalatı yapılan bölüm avlunu kuzey ve batı sına yerleştirilmiş olan çapraz tonoz örtülü L şeklinde uzanan bölümün üst örtüsünü kuzeyde üç sıra, batıda iki sıra ayakla taşınmaktadır. Batıdaki bölüm güneye doğru uzatılmıştır. İç mekan ayaklar üzerine oturan sivri kemerlerle avluya açılmaktadır.

İkinci kata, giriş koridorunun batısındaki büyük eyvanın batısına yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen açıklıklı bir kapının gerisindeki merdivenlerle ulaşılmaktadır. İkinci katın kırma çatı olan üst örtüsü avlunun güneyindeki bölüm hariç diğer bölümler açılarak, betonarme ayaklar atılmış ve üst örtü de betonarme olarak değiştirilmiştir. Avlunun güneyindeki bölüm kırma çatı ile örtülüdür. Üst kat da, alt katta olduğu gibi sivri kemerlerle avluya açılmaktadır. Güneydeki bölümün duvar ve kemerlerinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Burada basık kemerler ve ahşaptan parmaklıklar kullanılmıştır.

İkinci katın doğu bölümünün güneyi yolun üstündeki sivri kemerlerle taşınan bir koridor vasıtasıyla Hacı Ahmet Ağa'ya ait olan sabunhaneye bağlanmaktadır.

3.1.4. EVLER

KATALOG NO :3.1.4.1

YAPININ ADI : ZABİTLER EVİ

BULUNDUĞU YER: Saha Mahallesi Uzun Çarşı No:73'te bulunmaktadır.

ÇİZİM NO : 29

RESİM NO : 231-236

TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmadığı için kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde 20. yy.'ın başlarında burada Osmanlı subaylarının kaldığı söylenmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra terk edilen eve halk yerleşmiş, daha sonraları buraya yerleşen kişinin de göç etmesi üzerine ev kaderine terk edilmiş ev tahrip olmuştur.⁴⁵ Ev yıkılmakla birlikte işlek bir cadde üzerinde yer alması sebebiyle dışa, ana caddeye açılan dükkanları kullanılagelmiştir. Yapıdan sadece evin kuzeybatı köşesindeki tek bir oda ve dışa açılan üç dükkan günümüze ulaşmıştır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, uzun çarşıda yer almaktadır.

İnşasında kesme taş malzeme kullanılan ev tek katlı ve avluludur. (Bkz. Çizim: 29) Ev bölümü yıkılmakla birlikte, ana caddeye açılan dükkanları ve kuzeybatı köşesindeki bir oda günümüze ulaşabilmiştir. Yapıya batı cephenin ortaya yakın bir yerine yerleştirilmiş kapıdan girilmektedir. Evin üzeri düz toprak damla örtülmüştür. Üst örtüde ahşap üzerine toprak malzeme kullanılmıştır.

Evin doğu ve güney cepheleri sonradan yapılmış olan yapılarla kapatılmıştır.

Batı cephenin ortaya yakın bir yerinde avluya bir koridorla bağlanan, basık kemerli, dikdörtgen görünüşlü ve tek kanatlı bir kapıya yer verilmiştir. Kapı ve çevresi çok zengin süslemelere sahiptir. Kapı ikişer sütunce ile sınırlandırılmıştır. Yivli olan bu sütunceler çeşitli geometrik süslemelere sahip başlık ve altlıklara sahiptir. Kapı üstte üçgen bir alınlıkla nihayetlenmektedir. Kapı kemerinin üst tarafında, üçgen alınlığın alt tarafına iki tarafında bitkisel motiflerin yer aldığı hayvan başı şeklinde taşla işlenmiş değişik bir süslemeye yer verilmiştir. Lento taşı üzerinde silmeler ve kıvrık dal motifindenoluşan bir friz dolanmaktadır. (Bkz. Foto: 233-234)

Giriş kapısının güneyinde üzeri beşik tonoz örtülü üç dükkana yer verilmiştir. Güneybatı köşeye yerleştirilen dükkana düz atkı taşlı, küçük ebatta tutulmuş bir kapı ile

⁴⁵ Mehmet Gelmez'e verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

girilmektedir. Bu dükkanın kuzeyine yerleştirilmiş olan iki bölüm eyvan şeklinde düzenlenmiş olup, dışa iç mekanla aynı genişlikte, birer kapı ile girilmektedir. Bu dükkanlara girişi sağlayan kapılar sivri kemerli, dikdörtgen görünümlü ve çift kanatlıdır. Bu iki dükkan günümüzde de kullanılmaktadır. (Bkz. Foto: 231-233-235)

Yapının kuzey cephesi oldukça sade bir görünüme sahiptir. Üst örtüye geçişte kademelenme yapılmıştır. (Bkz. Foto: 232)

Giriş kapısından geçildikten sonra kısa bir koridorla iç mekana ulaşılmaktadır. Giriş koridorunun güneyinde, ortaya yakın bir yerine sivri kemerli bir küçük kapı bulunmaktadır. Bu kapının üzerine dairevi bir motif işlenmiştir. Bu kapı sonradan örülerek kapatılmıştır. (Bkz. Foto: 236)

Giriş koridorunun kuzeyine beşik tonoz örtülü bir oda yerleştirilmiştir. Bu odaya doğu cephenin güney köşesine yerleştirilmiş basık kemerli ve dikdörtgen görünümlü bir kapı ile girilmektedir.

KATALOG NO :3.1.4.2
YAPININ ADI : İBRAHİM ESER EVİ
BULUNDUĞU YER: Fevkani Mahallesi Öztekin Sokak No: 26'da yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 30-31
RESİM NO : 237-242

TARİHÇESİ

Herhangi bir kitabesi bulunmayan yapının kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Nizip'e bağlı Akçakent köyünden buraya göç eden H. Ahmet Ağa'nın yapıyı inşa ettirdiği, H. Ahmet Ağa'nın torunları tarafından belirtilmektedir. Yapı inşa edildiği günden bu yana kullanıldığı için günümüze sağlam olarak ulaşabilmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, Fevkani mahallesinde yer almaktadır.

İnşasında düzgün kesme taş malzeme kullanılan ev iki katlı ve avluludur. Alt katlar kuzeye açılan eyvan şeklinde bir düzenlemeye sahipken, ikinci kat bu eyvanların üzerine yerleştirilmiş iki odadan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 30-31) Önceleri üzeri ahşap üzerine toprak dam ile örtülüyken, sonradan bu örtü açılarak betonarme örtü ile yapının üzeri kapatılmıştır.

Evin doğu ve batı cepheleri sonradan yapılmış olan yapılarla kapatılmıştır.

Güney cephenin batıya yakın bir yerinde alt kattaki eyvana açılan, basık kemerli, dikdörtgen görünümlü ve iki kanatlı bir kapıya yer verilmiştir. Kapı ve kapı kemeri hafif dışa taşkın olarak inşa edilmiştir. İkinci kat seviyesinde biri doğudaki odaya, diğer ikisi batıdaki odaya açılan, dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli üç pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerin üst taraflarındaki taşların dışa taşırılması suretiyle, pencereler için birer alınlık oluşturulmaya çalışılmıştır. (Bkz. Foto: 237)

Yapının kuzey cephesi, duvara bağlı iki ve ortadaki bağımsız bir sütununun taşıdığı sivri kemerlerle dışa açılan eyvan bölümü ve bunun üzerindeki ikinci katın kuzey cephesi görülmektedir. İkinci kata yapının kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiş merdivenlerle ulaşılmaktadır. İkinci katın kuzeyi bütün cephe boyunca devam eden bir balkon şeklindeki düzenlemeye sahiptir. (Bkz. Foto: 240-241)

İkinci katın kuzeydoğu köşesinde evin içine geçişi sağlayan, dikdörtgen görünümlü, düz atkı taşlı ve tek kanatlı bir kapı yerleştirilmiştir. Kapının batısına, batıdaki odaya açılan dikdörtgen görünümlü ve düz atkı taşlı iki pencereye yer verilmiştir.

Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen avluya, güney cephenin batıya yakın bir yerine yerleştirilmiş olan basık kemerli ve çift kanatlı bir kapının gerisindeki eyvan vasıtasıyla girilmektedir. (Bkz. Foto: 239)

Avlunun zeminin güney tarafı sonradan betonla kaplanmıştır.

Yapı alttaki iki gözlü kuzeye açılan eyvan şeklindeki bölüm ile ikinci kattaki iki odadan oluşmaktadır. İkinci kata düz atkı taşlı bir kapıdan girilmektedir. Bu kapının gerisinde içten 2.30x3.00 m. ölçülerinde küçük ebatlarda tutulmuş bir odaya girilmektedir.

Bu odanın kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve tek kanatlı bir kapı vasıtasıyla daha büyük tutulmuş olan ikinci odaya geçilmektedir. İkinci oda içten 5.20x3.00 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır.

KATALOG NO :3.1.4.3
YAPININ ADI : AVNİ UYGUR EVİ
BULUNDUĞU YER: Fevkani Mahallesi Öztekin Sokak No: 15'te yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 32-33
RESİM NO : 243-252

TARİHÇESİ

Kitabesi olmayan yapının kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde mahalli ustalar tarafından inşa edilmiştir. Ev çeşitli dönemlerde yapılan tadilatlarla günümüze sağlam olarak ulaşabilmiştir. 1950'li yıllarda ev ortadan ikiye ayrılarak araya bir duvar çekilmiş ve yapı iki ev olarak kullanılmaya başlanmıştır. Evler günümüzde de kullanılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, Fevkani mahallesinde yer almaktadır.

Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen ev iki katlı ve avluludur. Alt ve üst katlar kareye yakın dikdörtgen planlı üç odadan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 2-33) Yapının üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Evin kuzeyinde küçük ölçülerde bir avlusu bulunmaktadır.

Evin doğu cephesi sonradan yapılmış olan yapılarla kapatılmıştır.

Güney cephenin ortasında, ev ikiye ayrıldıktan sonra doğuda kalan bölüme geçişi sağlayan, yapıya sonradan eklenmiş dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve tek kanatlı bir kapı yerleştirilmiştir. Bu kapının batısında, birincisi kaş kemer alınlıklı, dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir.

Kapının üst tarafında ikinci kata açılan dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlı altı pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerden doğuda yer alan iki pencere ve batıda yer alan iki pencereler madeni şebekeli iken ortadaki iki pencerede madeni şebeke bulunmamaktadır. (Bkz. Foto: 245)

Yapının batı cephesinde, alt kata açılan kare planlı ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. Bu pencerenin üst tarafında ikinci kata açılan büyük ölçülerde, dikdörtgen açıklıklı, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 244)

Yapının kuzey cephesinde, alt kat odalara açılan dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli ikişer pencere ile, yine aynı özellikteki yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü üç kapıya yer verilmiştir. Alt katta batıda yer alan odanın giriş kapısı pencerelerin doğusuna yerleştirilmişken, doğuda yer alan iki odanın kapısı

pencerelerin batısına yerleştirilmiştir. (Bkz. Foto: 246-247)

Bunların üstünde, ikinci kata açılan büyük boyutlardaki dikdörtgen görünüşlü ve düz atkı taşlı altı pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerden açık olan üçü madeni şebekeli iken diğer üç pencere sonradan biriketlerle örülerek kapatılmıştır. (Bkz. Foto: 247)

Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen avluya, batı cephenin güneye yakın bir yerine yerleştirilmiş olan düz atkı taşlı, dikdörtgen görünüşlü ve çift kanatlı bir kapı vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Avlunun zemini sonradan betonla kaplanmıştır.

Yapı alt kattaki üç ve ikinci kattaki üç odadan oluşmaktadır. Birinci katta, batıda ve doğuda yer alan odalar ortadaki odaya göre daha büyük tutulmuştur. Batıdaki birinci odaya avludan odanın kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapı ile girilmektedir. Kapının batısına iki adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencere yerleştirilmiştir. Oda oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir.

Ortakdaki oda diğer odalara nazaran daha küçük tutulmuştur. Odaya avludan odanın kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapı ile girilmektedir. Kapının doğusunda iki adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencere yerleştirilmiştir. Oda oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir.

Ortakdaki odadan sonra ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerin yerleştirildiği ve güney cephede sonradan açılan ikinci kapıdan iç mekana geçişi sağlayan koridora yer verilmiştir. Koridorla merdiven boşluğunu sepet kulpu şeklindeki kemere sahip dikdörtgen açıklıklı bir kapı birbirine bağlamaktadır.

Doğudaki oda da batıdaki oda ile aynı düzenlemeye sahiptir. Odaya avludan odanın kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünüşlü bir kapı ile girilmektedir. Kapının doğusunda iki adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencere yerleştirilmiştir. Oda oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir.

Yapının ikinci katı da birinci kat ile aynı düzenlemeye sahiptir. İkinci kattaki tek farklılık duvar içine yerleştirilmiş olan dolap nişleridir. Dikdörtgen plandaki birinci odaya kuzey yöndeki, dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Kapıdan hemen sonra odanın doğu duvarı içine yerleştirilmiş bir dolap nişi bulunmaktadır. Dolap nişinden sonra odanın güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü ve düz atkı taşlı bir kapıyla ikinci odaya geçilmektedir. İkinci odanın da doğu duvarı içine iki adet dolap nişi yerleştirilmiştir. Doğudaki odaya merdiven boşluğuna yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü ve düz atkı taşlı bir kapı ile

girilmektedir. Bu odanın da batı duvarı içine bir adet dolap nişi yerleştirilmiştir.

KATALOG NO :3.1.4.4
YAPININ ADI :İSMAİL ÖRNEK EVİ
BULUNDUĞU YER: Fevkani Mahallesi Yukarı Oba Sokak No: 3'te
bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 34-35
RESİM NO : 253-256

TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmadığından kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde mahalli ustalar tarafından inşa edilmiştir. Ev çeşitli dönemlerde yapılan tadilatlarla günümüze sağlam olarak ulaşabilmiştir.⁴⁶ Ev günümüzde de kullanılmaktadır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, Fevkani mahallesinde yer almaktadır.

İnşasında düzgün kesme taş malzeme kullanılan ev iki katlı ve avluludur. Alt ve üst katlar dikdörtgen planlı iki odadan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 34-35) Yapının üzeri önceleri ahşap üzerine toprak ile örtülüyken daha sonraları üst örtü açılarak betonarme malzemeye kapatılmıştır. Evin güneyinde küçük ölçüde bir avlusu bulunmaktadır.

Evin batı cephesi sonradan yapılmış yapılarla kapatılmıştır.

Güney cephesinde, alt katta evin iç mekanına geçişi sağlayan kapılara yer verilmiştir. Bu kapılar alt kat odaların güneydoğu köşelerine açılmış olup dikdörtgen görünümlü, düz atkı taşlı ve tek kanatlıdır. Doğudaki odanın giriş kapısının hemen batısından başlayan merdivenlerle ikinci kata geçilmektedir. (Bkz. Foto: 255)

İkinci katın güney cephesi ile aynı düzenlemeye sahiptir. Üst kattaki odalara açılan üçer adet sepet kulpu şeklindeki kemerlere sahip dikdörtgen görünümlü ve madeni şebekeli pencerelere yer verilmiştir. Bu pencerelerin üst tarafında her bir odaya açılan beşer adet dikdörtgen görünümlü ve kaş kemerli pencereye yer verilmiştir. Yalnız sonradan bu pencerelerin içi doldurularak kapatılmıştır. Üst kat odalarına da yuvarlak kemerli ve dikdörtgen görünümlü kapılarla geçiş sağlanmaktadır.

Yapının doğu cephesinde, sadece dışa açılan dikdörtgen görünümlü, sepet kulpu şeklinde düzenlenmiş kemerlere sahip ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 254)

Yapının kuzey cephesinde, çatıya yakın bir yere yerleştirilmiş kaş kemerli on

⁴⁶ Zeliha Örnek'e verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

adet pencereye yer verilmiştir. Yalnız sonradan bu pencerelerin içleri doldurularak kapatılmıştır.

Yapının doğu cephesi de, batı cephesi ile aynı düzenlemeyi göstermektedir. Bu cephede de dışa açılan dikdörtgen görünüşlü, sepet kulpu şeklinde düzenlenmiş kemerlere sahip ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir.

Doğu batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen avluya, doğu cephenin ortasına yakın bir yerine yerleştirilmiş olan düz atkı taşlı, dikdörtgen görünüşlü ve çift kanatlı bir kapı vasıtasıyla giriş sağlanmaktadır.

Avlunun zemini sonradan betonla kaplanmıştır.

Yapı alt ve üst katlardaki ikişer odadan oluşmaktadır. Birinci katın doğusunda yer alan odaya, odanın güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı oda oldukça sade bir düzenleme göstermektedir. Odanın güney ve batı duvarlarına birer adet dolap nişi yerleştirilmiştir.

Alt kattaki batıda yer alan oda da diğer oda ile aynı düzenlemeye sahiptir. Bu odaya da odanın güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı oda oldukça sade bir düzenleme göstermektedir. Odanın güney ve batı duvarlarına birer adet dolap nişi yerleştirilmiştir.

Doğuda yer alan odanın giriş kapısına yakın bir yere yerleştirilmiş olan merdivenlerle ikinci kata ulaşılmaktadır. İkinci katta doğuda yer alan odaya, odanın güneybatı köşesine yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı oda oldukça sade bir düzenleme göstermektedir. Bu odanın doğu ve batı duvarlarına birer adet, kuzey duvarına üç adet dolap nişi yerleştirilmiştir.

Batıda yer alan oda da aynı şekilde düzenlenmiştir. Bu odaya da odanın güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı oda oldukça sade bir düzenleme göstermektedir. Bu odanın doğu ve batı duvarlarına birer adet, kuzey duvarına üç adet dolap nişi yerleştirilmiştir.

KATALOG NO :3.1.4.5
YAPININ ADI : HACI AHMET (SAYIN) EVİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mahallesi Sayınlar Sokak No: 18'de yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 36-37
RESİM NO : 257-280

TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak ailenin torunlarından Halil Sayın'dan elde edilen sözlü bilgilerden yapının Osmanlı devletinin son dönemlerinde yaklaşık olarak 1880'li yıllarda H. Ahmet (Sayın) tarafından mahalli bir ustaya inşa ettirdiği anlaşılmaktadır.⁴⁷ Yapı ufak tefek tamiratlarla geçirmesine rağmen günümüzde kullanılmadığı için harap durumdadır. Aynı evin avlusundaki aile burayı atıl durumdaki eşyalarını koymak için kullanmaktadır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, Pazarcami mahallesinde yer almaktadır.

Tamamı düzgün keme taş malzeme kullanılarak inşa edilen ev iki katlı ve avluludur. Alt ve üst katlar kareye yakın dikdörtgen planlı iki oda ve üst katta ortadaki güneye açılan bir eyvan ile alt katta ortadaki kare bir mekandan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 36-37) Yapının üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Evin kuzeyinde, güneyinde ve doğusunda büyük ölçülerde bir avlusu bulunmaktadır.

Evin batı cephesi sonradan yapılmış olan H. Abit Sayın evi ile kapatılmıştır.

Evin kuzey cephesinde dışa taşıntılı ve saca kaplı ahşap cumba yer alır. Cumbanın doğusundaki çatı katına çıkan merdivenlerin yerleri dıştan belirgindir. Cumbanın kuzey tarafına üç adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencere açılmıştır. Cumbanın hemen alt tarafında alt katın ortasındaki bölüme geçişi sağlayan dikdörtgen görünüşlü ve yuvarlak kemerli bir kapı yerleştirilmiştir. Cumbanın batısında da üç adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencere açılmıştır. Bu pencerelerin üst tarafında üç adet dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli üç pencereye daha yer verilmiştir. Alt kata geçişi sağlayan kapının batısında da üç adet dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli pencere yer alır.

Cumbanın doğusunda biri dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli, diğeri dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerin üst tarafında dikdörtgen görünüşlü, düz atkı

⁴⁷ Halil Sayın'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

taşlı ve madeni şebekeli iki pencereye daha yer verilmiştir. Alt kat orta bölmesine girişi sağlayan kapının doğusunda da doğudaki odaya açılan dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli iki pencereye daha yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 258)

Yapının doğu cephesinde çatı katına açılan dikdörtgen görünüşlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir.

Yapının güney cephesinde, güneydoğu köşede doğudaki odaya geçişi sağlayan dikdörtgen görünüşlü ve yuvarlak kemerli bir kapıya yer verilmiştir. Kapının batısına yerleştirilen dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli iki pencere doğudaki oda aydınlatılmaya çalışılmıştır. Batıda yer alan oda da aynı şekilde düzenleme göstermektedir. Bu odaya da güneydoğu köşeye yerleştirilmiş olan dikdörtgen görünüşlü ve yuvarlak kemerli bir kapı ile iç mekana geçilmektedir. Bu kapının batısında da dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir.

Doğuda yer alan odanın doğuda yer alan pencerenin batısından başlayan merdivenlerle ikinci kata ulaşılmaktadır. Ortada güneye açılan sivri kemerli bir eyvana yer verilmiştir. Eyvanın doğusunda açılan dört adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencerelerle doğuda yer alan oda aydınlatılmıştır. Bu pencerelerin üst tarafında da dört adet dikdörtgen görünüşlü, kaş kemerli ve madeni şebekeli pencereye daha yer verilmiştir. Eyvanın batısı da aynı şekilde bir düzenleme göstermektedir. Eyvanın batısında açılan dört adet dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencerelerle batıda yer alan oda aydınlatılmıştır. Bu pencerelerin üst tarafında da dört adet dikdörtgen görünüşlü, kaş kemerli ve madeni şebekeli pencereye daha yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 260-261)

Kuzey, güney ve doğu yönlerde evi çevreleyen avluya güney cephenin ortasına yakın bir yerine yerleştirilmiş olan düz atkı taşlı, dikdörtgen görünüşlü ve tek kanatlı bir kapı vasıtasıyla giriş sağlanmaktadır.

Avlunun zemini sonradan betonla kaplanmıştır. Zemini kaplayan betonların kırıldığı yerlerden avlu tabanını kaplayan mozaikler yer yer ortaya çıkmıştır. Taban mozaikinin bir köşesi olan eser İ.S. 4-5. yüzyıla ait olmalıdır. Mozaik sekizgen çerçeve içinde dairevi dalga motif çerçeve içinde rozet motifine yer verilmiştir. Sekizgenin dışında da bir sıra örgü motifi işlenmiştir. (Bkz. Foto: 262)

Birinci katta yer alan odalar oldukça sade bir görünüme sahiptirler. Bu odalar ortadaki kare bir ve bunun iki tarafındaki birer dikdörtgen mekandan oluşmaktadır.

İkinci katta orta bölüme güneye açılan sivri kemerli bir eyvana yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 265-266) Eyvanın kuzey tarafında ahşap malzeme ile oluşturulmuş cumbaya yer verilmiştir. Cumba kare bir mekandan ibarettir. Eyvan ile cumbanın kuzeydoğuda kesiştiği noktada çatı katına çıkılan ve duvar içine yerleştirilmiş merdivenler bulunmaktadır. Eyvanın doğu duvarında, doğudaki odaya açılan ortadaki dikdörtgen

görünüşlü, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı bir kapı ile doğudaki odaya geçiş sağlanmaktadır. Kapının iki yan tarafında dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerde doğuda yer alan odaya açılmaktadır. Eyvanın batı duvarı da aynı şekilde bir düzenleme göstermektedir. Eyvanın batı duvarında, batıdaki odaya açılan ortadaki dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı bir kapı ile doğudaki odaya geçiş sağlanmaktadır. Kapının iki yan tarafında dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerde batıda yer alan odaya açılmaktadır.

Eyvanın doğunda yer alan kapıdan doğudaki odaya girilmektedir. (Bkz. Foto: 309-310) Dikdörtgen bir mekan olan odanın doğu duvarına üç kuzey duvarına bir olmak üzere toplam dört dolap nişi açılmıştır. (Bkz. Foto: 268)

Eyvanın batısında yer alan oda da, doğudaki oda ile aynı düzenlemeye sahiptir. Dikdörtgen bir mekan olan bu odanın da batı duvarına üç kuzey duvarına bir olmak üzere toplam dört dolap nişi açılmıştır.

KATALOG NO :3.1.4.6
YAPININ ADI : HACI ABİT (SAYIN) EVİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mahallesi Sayınlar Sokak No: 20'de
bulunmaktadır.
ÇİZİM NO : 38-39
RESİM NO : 281-302

TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

Yapı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaklaşık olarak 1880'li yıllarda H. Ahmet'in (Sayın) evi tamamlandıktan sonra aynı mahalli ustaya H. Ahmet'in kardeşi H. Abit tarafından inşa ettirilmiştir.⁴⁸ Ufak tefek tamiratlar geçiren yapının alt katı kullanıldığından günümüze sağlam olarak ulaşmasına rağmen, evin ikinci kat kullanılmadığından harap durumdadır. Aynı evin alt katında oturan aile burayı atıl durumdaki eşyalarını koymak için kullanmaktadır.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, Pazarcami mahallesinde yer almaktadır.

Tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen ev iki katlı ve avluludur. Alt ve üst katlar kareye yakın dikdörtgen planlı üç odadan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 38-39) Yapının üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Evin kuzeyinde, güneyinde ve batısında büyük ölçülerde bir avlusu bulunmaktadır.

Evin doğu cephesi H Ahmet Sayın evi ile kapatılmıştır.

Evin kuzey cephesinde ortadan kuzey yönünde dışa taşan cumba dıştan belirgindir. Cumbanın kuzey tarafına altta iki adet dikdörtgen görünümlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli pencere açılmıştır. Bu pencerelerin üst tarafında, dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli iki pencereye yer verilmiştir. Cumbanın batısında, cumbaya açılmış olan altta bir adet dikdörtgen görünümlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli pencere açılmıştır. Bu pencerenin üst tarafında, dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. Cumbanın doğu duvarına da bir adet dikdörtgen görünümlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 282)

Cumbanın doğusunda ve batısında cumbanın kuzey cephesiyle aynı özellikte, altta ikişer adet dikdörtgen görünümlü, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli pencere

⁴⁸ Halil Sayın'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

açılmıştır. Bu pencerelerin üst tarafına, dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli ikişer pencereye yer verilmiştir. Cumbanın doğusundaki pencerelerden alt kata açılanlar sonradan binaya eklenmiş olan betonarme bir oda ile kapatılmıştır. (Bkz. Foto: 283)

Yapının batı cephesinde evin ikinci katına açılan dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli dört pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 284)

Yapının güney cephesinde, güneydoğu köşede ikinci kata geçişi sağlayan merdivenlere yer verilmiştir. Alt katın orta bölümüne yuvarlak kemerli tek kanatlı bir kapıya yer verilmiştir. Kapının sağında ve solunda ikişer adet dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencereler ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. (Bkz. Foto: 286)

Evin ikinci katına yapının güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Bu cephenin ortasında yuvarlak kemerli ve tek kanatlı bir kapıya yer verilmiştir. Kapının sağında ve solunda dörder adet yuvarlak kemerli pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerden batıdaki üç tanesi madeni şebekelidir. Bu pencerelerin üst tarafında beş adet yuvarlak pencere daha açılmıştır. (Bkz. Foto: 285)

Kuzey, güney ve batı yönlerde evi çevreleyen avluya güney cephenin ortasına yakın bir yerine yerleştirilmiş olan düz atkı taşlı, dikdörtgen görünümlü ve tek kanatlı bir kapı vasıtasıyla giriş sağlanmaktadır.

Avlunun zemini yer yer taş döşenmiştir. Avlunun güney bölümünün ortası siyah renkli bazalt taşlarının farklı şekillerde yerleştirilmesiyle oluşturulmuş geometrik bir süslemeye yer verilmiştir. Bu süslemenin kuzeybatı köşesinde küçük bir havuza yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 287)

Birinci katta yer alan odalar oldukça sade bir görünüme sahiptirler. Birinci kata güney cephenin ortaya yakın bir yerine yerleştirilmiş yuvarlak kemerli bir kapı vasıtasıyla girilmektedir. Kapıdan girildikten sonra dikdörtgen bir mekan olan salon denilen mekana girilmektedir. Sade bir görünüme sahip olan bu bölümde tabanın orta bölümü, iki renkli mermer malzemenin farklı şekillerde yerleştirilmesiyle elde edilmiş dama tahtası şeklindeki bir süslemeye sahiptir. (Bkz. Foto: 288) Bu bölümün doğusu ve batısına yerleştirilen yuvarlak kemerli birer kapı ile yan mekanlara geçiş sağlanmaktadır. Dikdörtgen birer mekan olan bu odalara dolap nişleri yerleştirilmiştir. Ayrıca cam bölme ile kapatılan kuzeydeki taşıntı dikdörtgen planlı bir diğer mekandır. Bu bölüme birinci kata geçişi sağlayan kapının tam karşısındaki yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Kapının sağına ve soluna yerleştirilen pencereler sonradan kapatılarak dolap nişi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İkinci kat ta birinci kat ile aynı plana sahiptir. İkinci kata giriş aynı şekilde güney cephenin ortaya yakın bir yerine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Kapının hemen üst tarafına taş üzerine kabartma olarak bir selvi motifi

işlenmiştir. (Bkz. Foto: 289) Orta bölüme güney-kuzey doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir mekana yer verilmiştir. Bu mekanın üzerini örten kubbeimsi çatının ortasına kalem işi olarak, daire içine alınmış bitkisel motifler işlenmiştir. (Bkz. Foto: 291-292) Kuzey taraftaki dışa taşıntı yapan bölüm ayrı bir dikdörtgen mekan olarak değerlendirilmiştir. Bu bölüme salonun kuzey cephesinin ortasına yerleştirilmiş olan düz atkı taşlı bir kapı ile geçilmektedir. Bu kapının sağına ve soluna düz atkı taşlı birer pencere yerleştirilmiştir. Bu bölümün doğu duvarına iki adet dolap nişi yerleştirilmiştir.

Salonun doğu duvarında, doğudaki odaya açılan ortadaki dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı bir kapı ile doğudaki odaya geçiş sağlanmaktadır. Kapının iki yan tarafında dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerde doğuda yer alan odaya açılmaktadır. Eyvanın batı duvarı da aynı şekilde bir düzenleme göstermektedir. Eyvanın batı duvarında, batıdaki odaya açılan ortadaki dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı bir kapı ile doğudaki odaya geçiş sağlanmaktadır. Kapının iki yan tarafında dikdörtgen görünüşlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli birer pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelerde batıda yer alan odaya açılmaktadır.

Eyvanın doğunda yer alan kapıdan doğudaki odaya girilmektedir. Dikdörtgen bir mekan olan odanın doğu duvarına üç kuzey duvarına bir olmak üzere toplam dört dolap nişi açılmıştır. (Bkz. Foto: 299)

Eyvanın batısında yer alan oda da, doğudaki oda ile aynı düzenlemeye sahiptir. Dikdörtgen bir mekan olan bu odanın da doğu duvarına iki, kuzey duvarına bir olmak üzere toplam üç dolap nişi açılmıştır.

KATALOG NO :3.1.4.7
YAPININ ADI : SAYINLAR MİSAFİRHANESİ
BULUNDUĞU YER: Pazarcami Mahallesi Sayınlar Sokak No: 13'te yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 40
RESİM NO : 303-307
TARİHÇESİ

Yapının üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

Yapıyı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaklaşık olarak 1880'li yıllarda H. Ahmet ve H. Abit (Sayın) kardeşler tarafından evleri tamamlandıktan sonra evlerinin tam karşısına gelen misafirlerini ağırlamak üzere alt kat ahır olmak üzere iki katlı bu misafirhaneyi inşa ettirmişlerdir. Ufak tefek tamiratlar geçiren yapının ahır olarak kullanılan bölümün üst örtüsü 1950'li yıllarda çökmüş ve bu bölüme iki adet betonarme ayak atılarak ahırın üzeri betonla kapatılmıştır.⁴⁹ Alt katı kullanılmadığından günümüze sağlam olarak ulaşmayı başaramamasına rağmen, yapının ikinci katı kullanıldığından günümüze sağlam olarak gelebilmiştir.

YAPININ TANIMI

Dıştan sade bir görünüme sahip olan ev Nizip ilçesinin merkezinde, Pazarcami mahallesinde yer almaktadır.

Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen ev, iki katlıdır. Alt kat kareye yakın dikdörtgen planlı tek bir mekandan oluşmaktadır. Yapının ikinci katı beş oda bunların ortasındaki bir hol ve ahşap cumbadan oluşmaktadır. (Bkz. Çizim: 40) Yapının üzeri kırma çatı ile örtülüdür.

Evin doğu ve güney cephesi sonradan inşa edilen evlerle kapatılmıştır.

Evin kuzey cephesinde, bu cephenin doğu köşesine misafirhanenin ikinci katına geçişi sağlayan basık kemerli, çift kanatlı demir kapı yerleştirilmiştir. Bu kapının batısında ahıra açılan dikdörtgen formlu ve madeni şebekeli bir pencereye yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 305)

Bu cephenin ikinci katına açılan yuvarlak kemerli iki pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Yapının batı cephesinin ortasında ahıra açılan büyük boyutlarda yapılmış, düz atkı taşlı ve çift kanatlı ahşap kapıya yer verilmiştir. Bu kapının kuzeyinde dikdörtgen formlu, düz atkı taşlı ve madeni şebekeli bir pencere açılmıştır.

⁴⁹ Halil Sayın'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Bu cephede yapının ikinci katına açılan ve bütün batı cephe boyunca uzanan ahşap cumba cepheden taşıntılı olarak inşa edilmiştir. Cumba ahşaptan bir korkuluğa sahiptir. Cumba sepet kulpu şeklindeki kemerlerle dışa açılmaktadır. (Bkz. Foto: 303-304)

Yapının alt katta yer alan ahır bölümüne batı cephenin ortasına yerleştirilmiş olan büyük boyutlardaki, düz atkı taşlı, dikdörtgen formlu ve çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. (Bkz. Foto: 304) Oldukça sade bir görünüme sahip ahır bölümü dikdörtgen planlıdır. Ahırın çatısı çökünce, yapının ortasına iki betonarme ayak atılmış ve üzeri betonla kapatılmıştır.

İkinci kata giriş misafirhanenin kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiş olan basık kemerli ve çift kanatlı demir bir kapının ardında uzanan merdivenlerle sağlanmaktadır. İkinci katta ortada uzanan bir hol ve bu holün güneyine yerleştirilmiş olan üç, kuzeyine yerleştirilmiş iki ve batıdaki cumbadan oluşmaktadır. Güneydeki odalar dikdörtgen planlıdır. Güneydoğu köşeye yerleştirilmiş olan birinci odaya odanın kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Bu oda sonradan değişik amaçlarla kullanılmak üzere değiştirilmiş, ortaya atılan bir duvarla ikiye ayrılan odanın bir bölümü tuvalet olarak kullanılırken kalan bölüm de banyo olarak kullanılmaktadır. Bu odanın güney cephesine dışa açılan yuvarlak kemerli bir pencere açılmıştır.

Güneyde yer alan ikinci odaya, odanın kuzey cephesinin ortasına yerleştirilen yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı oda oldukça sade bir görünüme sahiptir. Güneybatı köşeye yerleştirilmiş olan üçüncü odaya odanın kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Bu odanın da güney cephesine dışa açılan yuvarlak kemerli bir pencere açılmıştır.

İkinci katta salonun kuzeyine dikdörtgen planlı iki oda yerleştirilmiştir. Kuzeydoğu köşeye yerleştirilen odaya, odanın güneybatı köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Kapının doğusuna, ortadaki salona açılan yuvarlak kemerli bir pencere yerleştirilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen planlı olan oda oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir. Kuzeybatı köşede yeralan diğer oda da aynı düzenlemeye sahiptir. Odanın güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Kapının batısına, ortadaki salona açılan yuvarlak kemerli bir pencere yerleştirilmiştir. Bu odanın batı cephesinde dıştaki cumbaya açılan yuvarlak kemerli ve dikdörtgen formlu bir pencere daha yerleştirilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen planlı olan oda oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir.

Ortada doğu-batı yönünde uzanan salon dikdörtgen planlı ve oldukça sade bir görünüme sahiptir. Salonun batı cephesinde, batıdaki cumbaya açılan yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu ve çift kanatlı büyük ölçülerde tutulmuş ahşap kapıya yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 307)

3.1.5.KÖPRÜLER

KATALOG NO	: 3.1.5.1
YAPININ ADI	:SALKIM KASABASI TAŞ KÖPRÜ
BULUNDUĞUYER	:Nizip'in kuzeybatısında Salkım Kasabasında bulunmaktadır.
ÇİZİM NO	: 41
RESİM NO	: 308-312

TARİHÇESİ

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan köprünün kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak kasabalıların ifadelerine ve yapının mimari özelliklerine bakılarak, köprünün Memluklu Dönemi eseri olduğu düşünülmektedir.

YAPININ TANIMI

Köprü Nizip ilçesinin kuzeybatısında, kasabanın batı tarafından kasabaya girişte Nizip Çayı üzerinde kurulmuştur.

Sivri kemerli üç gözlü köprü, ortada büyük kemer gözü, yanlarda daha küçük ölçülerde tutulmuş iki boşaltma kemeri ile ana gözlü köprüler grubuna girmektedir. (Bkz. Çizim: 41) Her iki kıydan orta kemere doğru yükselen eğimli bir yola sahip olan köprünün yan korkulukları bulunmamaktadır. (Bkz. Foto: 308) Ana kemerin menba cephesinde selyaran denilen payandalar yer almaktadır. (Bkz. Foto: 310)

Kesme taşla inşa edilmiş olan köprünün bazı yerlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır.

KATALOG NO	: 3.1.5.2
YAPININ ADI	:AKÇAKENT KÖYÜ TAŞ KÖPRÜ
BULUNDUĞU YER	:Nizip'in kuzeyinde Akçakent Köyü'nde bulunmaktadır.
ÇİZİM NO	: 42
RESİM NO	: 313-316

TARİHÇESİ

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan köprünün kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak köylülerin ifadesi de göz önünde tutularak yapının Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

YAPININ TANIMI

Köprü Nizip ilçesinin kuzeybatısında, Akçakent Köyü'nün doğu tarafından köye girişte Nizip Çayı üzerinde kurulmuştur.

Sivri kemerli iki gözlü köprü, düz (eğimsiz) köprüler grubuna girmektedir. (Bkz. Çizim: 42) Köprünün yan korkulukları madenidir. (Bkz. Foto: 313) Kemerlerin menba cephesinde orta bölümde selyaran denilen bir adet payanda yer almaktadır. (Bkz. Foto: 314)

Kesme taşla inşa edilmiş olan köprünün bazı yerlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır.

KATALOG NO	: 3.1.5.3
YAPININ ADI	:PAŞA KÖPRÜSÜ
BULUNDUĞU YER	:Nizip'in kuzeyinde Salkım Kasabası Adaklı Mahallesi'nde bulunmaktadır.
ÇİZİM NO	: 43
RESİM NO	: 317-320

TARİHÇESİ

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan köprünün kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak köylülerin ifadesi de göz önünde tutularak yapının Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

YAPININ TANIMI

Köprü Nizip ilçesinin kuzeybatısında, Salkım Kasabası Adaklı Mahallesinde, mahallenin doğu tarafından girişte Nizip Çayı üzerinde kurulmuştur.

Sivri kemerli iki gözlü köprü, düz (eğimsiz) köprüler grubuna girmektedir. (Bkz. Çizim: 43) Köprünün yan korkulukları bulunmamaktadır. (Bkz. Foto: 317) Bu köprünün menba kısmında selyaran denilen payandalara yer verilmemiştir. (Bkz. Foto: 318)

Kesme taşla inşa edilmiş olan köprünün bazı yerlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır.

3.1.6.TÜRBELER

KATALOG NO : 3.1.6.1
YAPININ ADI : ANONİM TÜRBE
BULUNDUĞU YER : Güder köyünden Alahacı köyüne giderken yolun
sağında yer alan ve günümüzde kullanılmayan
mezarlığın içinde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 44
RESİM NO : 321-331

TARİHÇESİ

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan türbenin kimin tarafından kime ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak köylülerin ifadeleriyle birlikte malzeme ve plan düzeninden hareketle yapının Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

YAPININ TANIMI

Türbe, Nizip ilçe merkezinin kuzeyinde, Güder Köyü ile Alahacı Köyleri arasında bulunan ve günümüzde kullanılmayan eski mezarlığın içinde yer almaktadır. (Bkz. Foto: 388)

Hafif meyilli bir arazi üzerine kurulu olan türbe, dıştan kare, içten daire planlı mekanın kubbe ile örtülmesiyle elde edilmiştir. (Bkz. Çizim: 44)

Türbenin tamamı düzgün kesme taş ve moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Dıştan sade bir görünüme sahip olan türbe kare planlıdır. Türbeye güney yöndeki yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Dış cephelerde herhangi bir süsleme veya bir hareketlilik yoktur. Dış cephelerde açılmış pencere de bulunmamaktadır. (Bkz. Foto: 323-324-325)

Türbeye güney cephenin ortasına yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapıyla girilmektedir. İçten daire planlı türbede bir sıra mukarnas dizisi ile kubbeye geçiş sağlanmıştır. (Bkz. Foto: 329-330) Türbenin üzeri tam küre şeklinde olmayan bir kubbeyle kapatılmıştır. (Bkz. Foto: 328)

Türbede 1980'lere kadar bir mezar bulunmaktaydı. Bu mezar da define arayıcıları tarafından kazılarak yok edilmiştir.

Yapının içinde kalemişi süsleme izleri mevcutken, yapının dış cephelerinde herhangi bir süslemeye rastlanmamaktadır.

KATALOG NO : 3.1.6.2
YAPININ ADI : ŞİH SÜLEYMAN TÜRBEŞİ
BULUNDUĞU YER : Salkım Kasabası Adaklı Mahallesi'nde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 45
RESİM NO : 332-343

TARİHÇESİ

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan türbenin kimin tarafından kime ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak köylülerin ifadeleriyle birlikte malzeme ve plan düzeninden hareketle yapının Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

YAPININ TANIMI

Türbe, Nizip ilçe merkezinin kuzeyinde, Salkım Kasabası Adaklı Mahallesinde, mahallenin batısında yüksek bir tepe üzerine inşa edilmiştir. (Bkz. Foto: 405-406)

Yüksek bir tepede, meyilli arazi üzerine kurulu olan türbe, içten ve dıştan kareye yakın dikdörtgen planlı mekanın kubbe ile örtülmesiyle elde edilmiştir. (Bkz. Çizim: 45)

Türbenin tamamı düzgün kesme taş ve moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Dıştan sade bir görünüme sahip olan türbe dikdörtgen planlıdır. Türbeye kuzey yöndeki basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. Dış cephelerde herhangi bir süsleme veya bir hareketlilik yoktur. Dış cephelerde doğu yönde yuvarlak kemerli bir adet pencere açılmış, diğer cephelerde pencere bulunmamaktadır. (Bkz. Foto: 334-335-336)

Türbeye kuzey cephenin ortasına yerleştirilmiş olan yuvarlak kemerli bir kapıyla girilmektedir. (Bkz. Foto: 337) İçten dikdörtgen planlı türbede içi mukarnas dolgulu pandantiflerle kubbeye geçiş sağlanmıştır. (Bkz. Foto: 341) Türbenin üzeri tam küre şeklinde olmayan bir kubbeyle kapatılmıştır.

Türbenin içinde doğu tarafta dikdörtgen açıklıklı bir nişe yer verilmiştir. (Bkz. Foto: 340) Güney tarafta batıya yakın bölümde yuvarlak kemer kavsaralı bir mihrap nişi bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 339)

Türbede bir adet ahşap sanduka bulunmaktadır. (Bkz. Foto: 338)

Yapının iç ve dış cephelerinde herhangi bir süslemeye rastlanmamaktadır.

3.1.7. ÇEŞMELER

KATALOG NO : 3.1.7.1
YAPININ ADI : AKÇAKENT KÖYÜ ÇEŞMESİ
BULUNDUĞU YER : Akçakent Köyü Yukarıoba Mahallesi'nde yer almaktadır.
ÇİZİM NO : 46
RESİM NO : 344-346

TARİHÇESİ

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan türbenin kimin tarafından kime ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak köylülerin ifadeleriyle birlikte malzeme ve plan düzeninden hareketle yapının Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. 1980'lere kadar kullanılan çeşme bu tarihlerden sonra işlevini kaybetmiş, içi havuz haline getirilerek betonla kapatılmış ve köyün şebeke suyu buradan verilmeye başlanmıştır. Yapının bitişiğinde de o döneme ait bir yapı kalıntısı bulunmakta fakat ne olduğunu tespit için kazı çalışması yapılması gerekmektedir.

YAPININ TANIMI

Çeşme, Nizip ilçe merkezinin kuzeyinde, Akçakent Köyü Yukarıoba Mahallesi'nde, Mahallenin doğusunda, Nizip Çayı'na yakın bir yerde inşa edilmiştir. Çeşmenin batısından yol geçmektedir. Çeşme meyilli bir arazide yapıldığından arka tarafı toprağa dayalıdır.

Çeşme sivri kemerle dışa açılan eyvan formudur. (Bkz. Çizim: 46) Kemerin genişliği 2.85 m., yüksekliği 2.58 m. ve derinliği 4.00 m.'dir.

Doğu-batı doğrultusunda uzanan ve sivri kemerle dışarıya açılan çeşme dikdörtgen planlı ve üzeri beşik tonoz örtülüdür. Eyvanın kuzey duvarına 0.50 m. derinliğinde, 0.70 m. genişliğinde bir niş, güney duvarına 0.80 m. derinliğinde, 0.70 m. genişliğinde olmak üzere içine muslukların yerleştirildiği toplam iki nişe yer verilmiştir. Nişler dikdörtgen açıklıklı ve düz atkı taşlıdır. (Bkz. Foto: 345-346)

Çeşmenin tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Yapının iç ve dış cephelerinde herhangi bir süslemeye rastlanmamaktadır.

3.2. GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLMAYAN YAPILAR

KATALOG NO :3.2.1
YAPININ ADI : NİZİP BEDESTENİ
ÇİZİM NO : 47-48

TARİHÇESİ

Bedestenin kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, plan ve mimari üslup bakımından son dönem Osmanlı eseri olduğu tahmin edilmektedir. Sayınlar ailesinden İbrahim Halil Sayın bedestenin dedeleri tarafından yerli bir ustaya inşa ettirildiği belirtilmiştir. Bedesten yıkılana kadar büyük bölümü kullanılmıştır. Bedesten sahibi tarafından 1986 yılında yıktırılmıştır.⁵⁰

YAPININ TANIMI

Bedesten Nizip ilçe merkezinde, Pazar Cami mahallesinde, merkez Çarşı Camii'nin hemen kuzeyinde yer almaktaydı.

Doğu-batı doğrultusunda hafif meyilli bir arazi üzerine kurulu olan bedesten, ortada bir koridorun kuzey ve güney yönlerinde sıralanmış dikdörtgen ve kare odalardan oluşan bir plana sahipti. Bedestenin birinci katı ahşap asma tavan ile örtülü iken, yapı dıştan kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüydü.

Bedestenin tamamı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmişken, yalnız üst örtüde ahşap malzeme kullanılmıştı.

Bedesten, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alana oturmaktaydı. Bedestene doğu ve batı yönlerde açılmış olan yuvarlak kemerli birer kapı ile girilmekteydi.

Yapının kuzey cephesi sonradan yapılmış olan yapılarla kapatılmışken, güney cephe sayınlar sabunhanesi ile kapatılmıştı.

Yapının doğu cephesinde, bedestenin doğu giriş kapısının güneyine yuvarlak kemerli bir eyvan şeklinde dışa açılan beşik tonozlu bir dükkana yer verilmişti. Bu dükkanın kuzeyinde yuvarlak kemerli ve çift kanatlı olan bedestenin doğu kapısına yer verilmişti. Kapı ahşap malzeme ile oluşturulmuş üzeri saca kaplanmıştı.

Doğu kapısının kuzeyinde de aynı şekilde yuvarlak kemerli birer eyvan şeklinde doğuya açılan ve üzeri beşik tonoz örtülü üç dükkana yer verilmiştir.

⁵⁰ Halil Sayın'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Bu dükkan ve giriş kapısının üst tarafında ikinci kata açılan ortada dikdörtgen görünümlü ve düz atkı taşlı geniş bir açıklığa yer verilmiştir. Ortadaki açıklığın güneyine bir, kuzeyine iki tane dikdörtgen görünümlü, sepet kulpu şeklindeki kemerlere sahip ve madeni şebekeli pencerelere yer verilmiştir.

Yapının batı cephesinde ortada yuvarlak kemerli fazla derin olmayan bir girintiye sahip ve bazalt taşından üç basamakla ulaşılan büyük ölçülerdeki bedestenin batı kapısı doğuda ki kapı ile aynı düzenlemeye sahiptir. Bu kapıda dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve çift kanatlıdır. Kapı ahşap malzeme üzerine sac malzemenin kaplanmasıyla elde edilmiştir. Kapının güneyinde bir kuzeyinde iki olmak üzere toplam üç adet yuvarlak kemerli eyvan şeklindeki nişlere yer verilmiştir. Kuzeydeki nişlerden sonra küçük ölçülerdeki basık kemerli ve bedestene açılan bir kapı daha açılmıştır. Kapının üstünde küçük ölçülerdeki dikdörtgen görünümlü ve düz atkı taşlı bir pencereye yer verilmiştir.

Bedestenin batı kapısının üst tarafında ikinci katta ortadaki koridora açılan üç adet yuvarlak kemerli üçüz pencere düzenlemesi görülmektedir. Bu pencereler yüksek kabartma ikişer sütun ile sınırlandırılmıştır. Tek sıra testere dişi şeklindeki motif sütuncelerin dıştaki bölümünden başlayarak pencere kemerlerini de kapsayacak şekilde bütün üçüz pencereler boyunca uzanmaktadır. Üçüz pencerelerin güneyine ve kuzeyine ikişer adet dikdörtgen görünümlü, yuvarlak kemerli ve madeni şebekeli pencere daha açılmıştır. Bedestene doğu ve batı yönlerinde açılan büyük ölçülerdeki, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı kapılarla girilmektedir.

Doğu batı yönünde uzanan bedesten dikdörtgen bir alana oturmaktadır. Birinci katta ortada doğu batı yönünde uzanan üzeri beşik tonoz örtülü bir koridor ve bu koridorun etrafına sıralanmış dükkanlardan oluşmaktadır. koridorun kuzeyine ve güneyine üzeri beşik tonoz örtülü onar dükkana yer verilmiştir. Bu dükkanlardan batıda yer alan ikisinden, kuzeyde bulunan bir kapı yardımıyla sokağa geçiş sağlarken, güneydeki oda da merdivenler aracılığıyla ikinci kata geçiş sağlamaktadır. Birinci katın tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Bedestenin ikinci katına yapının birinci katında güneybatı, kuzeybatı ve güneydoğu köşelere yerleştirilmiş olan taş merdivenlerle ulaşılmaktadır. İkinci katta birinci kat ile aynı plana sahiptir. Ortada doğu batı yönünde uzanan üzeri beşik tonoz bir koridor ve bu koridorun etrafına sıralanmış odalardan oluşmaktadır. koridorun doğu bölümü yuvarlak kemerli koridora açılan bir eyvan şeklinde düzenlenmiştir. Merdivenlerin yer aldığı bölümün batısında yer alan odalar diğerlerine göre oldukça büyük tutulmuşlardır. Ortadaki koridorun güneyine ve kuzeyine sekizer tane dikdörtgen planlı oda yerleştirilmiştir. Bu odaların ortadaki koridora açılan basık kemerli birer kapıları ve yuvarlak kemerli birer penceresi bulunmaktadır. Yapının içinde de düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.⁵¹

⁵¹ Bu bilgilerin tamamı bedestenin yıkılışı sırasında orada bulunan ve çizimini yapan Gaziantep Müzesi Müdürü Arkeolog Mehmet Önal'dan alınmıştır.

KATALOG NO :3.2.2
YAPININ ADI : BÜYÜK HAMAM
ÇİZİM NO : 49

TARİHÇESİ

Yapının kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, Osmanlı devletinin son dönemlerinde inşa edildiği tahmin edilmektedir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde kullanım dışı kalan hamam harap olmuş ve çevrede oturanlar için tehlike arz etmeye başlaması üzerine 1982 yılında belediye tarafından yıktırılan yapının yerin çocuk parkı inşa edilmiştir.⁵²

YAPININ TANIMI

Hamam ilçe merkezinde, Hamam Camii'nin hemen batısında yer almaktaydı. Kuzey güney doğrultusunda hafif meyilli bir arazi üzerine inşa edilmişti. Yapı dört eyvanlı ve dört hücreli bir plan göstermekteydi.

Hamamın yerinde günümüzde çocuk parkı bulunmaktadır.

Hamama yapının batı cephesine yerleştirilmiş olan koridorun kuzey cephesine yerleştirilmiş olan bir kapı ile girilmekteydi. Bu koridorun güneydoğu köşesine yerleştirilmiş olan ve birkaç basamak merdivenle ulaşılan hamamın soyunmalık bölümü büyük ölçülerde ve kare planlı idi. Bu bölümün üzeri kubbe ile örtülüydü. Kubbenin dört köşesine birer tane çeyrek kubbe yerleştirildiği söylenmektedir. Kubbede öküz gözü denilen yuvarlak pencereler açılmıştı. Kubbenin tam ortasına bir aydınlık feneri yerleştirilmiştir.

Soyunmalık bölümünün kuzeybatı köşesine yerleştirilen kapıdan sıcaklık bölümünde ki güneybatıdaki halvet hücrelerine geçilmekte, oradan da sıcaklık bölümünde yer alan diğer halvet hücrelerine ve eyvanlara ulaşılmaktadır. Sıcaklık bölümüne geçişi sağlayan halvet hücresinin soğukluk bölümü olarak kullanılmıştır. Kare planlı sıcaklık bölümünün ortasına göbek taşı yerleştirilmiştir. Orta bölüm ve halvet hücreleri kubbe ile örtülü iken, eyvanlar beşik tonozla örtülmüştü. Orta mekanı örten kubbede öküz gözü denilen pencereler açılmıştı. Bu kubbenin ortasına da bir aydınlık feneri yerleştirilmiştir.

Sıcaklık bölümünün kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda uzanan ve bütün kuzey cephe boyunca uzanan dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü külhan bölümü bulunmaktaydı. Külhan bölümünün biri batıda, diğeri kuzeybatı köşede olmak üzere iki girişi bulunmaktaydı.

⁵² Mustafa Yaprak'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

KATALOG NO :3.2.3
YAPININ ADI : KÜÇÜK HAMAM
ÇİZİM NO : 50

TARİHÇESİ

Yapının kimin tarafından ve ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, Osmanlı devletinin son dönemlerinde inşa edildiği tahmin edilmektedir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde kullanım dışı kalan hamam harap olmuş ve belediye tarafından yapılan yol genişletme çalışmaları sonucu 1980'li yıllarda yıktırılan yapının yerinin bir bölümünden yol geçerken kalan bölümde yeni yapılar inşa edilmiştir.⁵³

YAPININ TANIMI

Hamam ilçe merkezinde, Merkez Çarşı Camii'nin hemen güneyinde yer almaktaydı. Kuzey güney doğrultusunda hafif meyilli bir arazi üzerine inşa edilmişti. Yapı ortada bir havuzun yer aldığı geniş kare bir mekan ile iki halvet hücrelerinden oluşmaktaydı.

Hamamın yerinde günümüzde yeni yapılmış binalar ile yol bulunmaktadır..

Hamama yapının kuzey batı köşesine yerleştirilmiş olan bir kapı ile girilmekteydi. Kapıdan sonra yer alan soyunmalık bölümü büyük ölçülerde ve kare planlı idi. Bu bölümün üzeri düz dam örtülüydü. Kapının doğusunda bütün kuzey ve doğu cephe boyunca uzanan ahşaptan oturma yerleri bulunmaktaydı. Soyunmalık bölümünün güneydoğu köşesine su kuyusu yerleştirilmişti.

Hamama girişi sağlayan kapı ile aynı eksende, sıcaklık bölümüne geçişi sağlayan kapı yerleştirilmişti. Sıcaklık bölümü kuzeyde büyük ebatlarda ve üzeri kubbe örtülü, ortasında bir havuzun yer aldığı kare mekan ile bu mekanın güney tarafına yerleştirilmiş olan kare planlı ve üzeri düz dam örtülü iki halvet hücresi ile bunların ortasındaki dikdörtgen planlı üzeri düz dam örtülü bir eyvandan oluşmaktadır.

Sıcaklık bölümünün kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda uzanan ve bütün kuzey cephe boyunca uzanan dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü külhan bölümü bulunmaktaydı. Külhan bölümüne doğu cepheden bir giriş kapısı bulunmaktaydı.

⁵³ Mustafa Yaprak'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

4. DEĞERLENDİRME

4.1.PLAN VE MEKAN ANLAYIŞI

4.1.1. Camiler

Arapça'da "toplanmak" manasına gelen "Cem"i den gelen cami kelimesi, Müslümanların topluca ibadet ettikleri yer anlamına gelmektedir. Camiye önceleri "Mescidü'l-Cuma" denilmiş, sonraları büyük olan ve Cuma namazı kılınan ibadet yerlerine cami, Cuma namazı kılınmayan küçük ibadet mekanlarına da mescid denilmiştir.⁵⁴

Küba'da inşa edilen mescid ilk cami örneği olarak kabul edilir. Daha sonra Medine'de inşa edilen "Mescid-i Nebevi" ikinci cami örneğidir. Adı geçen camilerde ibadet ve dünyevi işlerin yanında dini eğitimin yapılması dikkat çekicidir.⁵⁵ Emevilerden başlanarak Osmanlı döneminin sonuna kadar bir çok cami inşa edilmiştir. Anadolu ve Anadolu öncesi Türk mimarisinde, enine dikdörtgen planlı, tek kubbeli, çok destekli, yan mekanlı ve merkezi planlı camiler inşa edilmiştir.

Gazneliler'de ortaya çıkan, Büyük Selçuklular'dan sonra Anadolu'ya, Mısır'a ve kuzey Azerbeycan'a kadar etkisini gösteren enine dikdörtgen plan düzenlemesi Anadolu'dan önce görülmesine rağmen asıl gelişimini Artuklu mimarisinde göstermiştir. Anadolu'da ilk örneği, Büyük Selçuklular'a bağlanan Bitlis Ulu Camii'dir (1150). Bundan hemen sonra yapılan ve Artukluların bu üsluptaki ilk yapısı olan Silvan Ulu Camii (1152-1157) daha gelişmiş bir düzenlemeyle karşımıza çıkmaktadır. Yine Artuklular tarafından yapılan Kızıltepe Ulu Camii (1200-1204), Mardin Ulu Camii (XII. yy'ın son çeyreği), Harput Ulu Camii (1156-57) aynı formu sergilemektedir.

Tez kapsamında toplam on altı adet cami incelenmiştir. Bunlardan on beş adedi plan düzenlemeleri ile Anadolu ve Anadolu öncesi Türk mimarisinde görülen enine dikdörtgen plan düzenlemesiyle benzeşmektedir. Bunun yanında Nizip'te bir adet sekiz destekli cami bulunmaktadır.

Enine gelişen dikdörtgen planlı camilerde enine sahnın, mihrap önünde bir kube ile kesilir. Bu özellik Nizip camilerinde görülmemektedir.

Çarşı Camii, üç sahnı, orta nefinin orta bölümü kubbe ile diğer bölümler çapraz tonoz ile örtülmüştür. Bu plan ve örtü sistemiyle Halep Ulu Camii'ne benzemektedir.

Leylek Camii (Bkz. Çizim: 6), Salkım Kasabası Adaklı Camii (Bkz. Çizim: 4) Uluyatır Kasabası Merkez Camii (Bkz. Çizim: 3), Turlu Köyü Camii (Bkz. Çizim: 8),

⁵⁴ Celal Esat Arseven, "Cami", *Sanat Ansiklopedisi*, 1, İstanbul, 1958, 324.

⁵⁵ Semavi Eyice, "Cami", *DİA*, VII, İstanbul, 1993, 58.

Tatlıcak Kasabası Merkez Camii (Bkz. Çizim: 10), Şıhlar Camii (Bkz. Çizim: 11), Salkım Kasabası Merkez Camii (Bkz. Çizim: 12), Akçakent Köyü Aşağı Oba Camileri (Bkz. Çizim: 16) mihraba paralel uzanan ve mihrap önünde bir kubbeyle kesilmeyen sahinlerden oluşan plan düzenlemesi göstermektedir. Bu camiler mihraba paralel uzanan iki sahinli plan düzenlemesiyle Kilis Akcurun (1515)⁵⁶, Gaziantep Ahmet Çelebi (1672), Gaziantep Ömeriye (1760), Kilis Hasan Attar (18.yy)⁵⁷, Kilis Pirlıoğlu (17.yy)⁵⁸, Kilis Tabakhane (1743) (Bkz. Çizim: 52)⁵⁹, Midyat Ulu (1800), Urfa Miskinler (1865), Savur Ulu Camii (XIX.yy'ın ikinci yarısı), Urfa Şehbenderiye (1903)⁶⁰, Çüngüş Ali Bey Camii (Bkz. Çizim: 51)⁶¹, Birecik Mahmut Paşa Camii (Bkz. Çizim: 54)⁶², Birecik Şeyh Sadedin Camii (Bkz. Çizim: 53)⁶³ ile aynı plan özellikleri göstermektedir.

Nizip Hamam Camii (Bkz. Çizim: 7), Nizip Saha Camii (Bkz. Çizim: 10), Nizip Akçakent Köyü Yukarı Oba Camii (Bkz. Çizim: 17), Nizip Çanakçı Köyü Camileri (Bkz. Çizim: 18) mihraba paralel uzanan tek sahinli planıyla Savur Eski (XIII.yy)⁶⁴, Mardin Şeyh Çubuk (15.yy)⁶⁵, Urfa Müdderis (1724)⁶⁶, Gaziantep Karagöz (1755-56), Urfa Arabi (1743) ve Gaziantep Kılınçoğlu⁶⁷ camileriyle benzeşmektedir.

Osmanlı'nın klasik döneminde ortaya çıkan ve bu dönemden sonra sürekli kullanım alanı bulan, sekiz destekli cami planı, bir dairenin eşit kenarlı sekizgene bölünerek köşelere payelerin konulması ve aralarının kemerlerle bağlanmasından oluşan sekizgen bir sistemin kare ya da dikdörtgen içine yerleştirilmesiyle meydana gelmektedir. Sekiz payeye dayanan bu sekizgenin üstü büyük tek bir kubbe ile örtülmekte, dört yanda yarım kubbe ve eksedrarlarla mekan genişletilmiştir.⁶⁸ Molla Ahmet Camii Sekiz destekli Planıyla (Bkz. Çizim: 14) İstanbul Mehmet Ağa Camii planı ile benzerlik göstermektedir.

4.1.2. Kiliseler

Türkçe'de Hristiyan ibadet yapısını ifade eden sözcüğün kökeni olan Yunanca ekklesia, Latince'ye de aynen alınmış, önceleri demokratik halk toplantılarını nitelerken, daha sonraları her türlü toplantı için kullanılmıştır. İlk Hristiyanlık döneminde (MS. 1-

⁵⁶ Abdulkadir Dündar, *Kilis'teki Osmanlı Devri Mimari Eserleri*, Ankara, 1999, 104.

⁵⁷ Dündar, age., 201

⁵⁸ Dündar, age., 190

⁵⁹ Dündar, age., 253

⁶⁰ Cihat Kürkçüoğlu, *Şanlıurfa Camileri*, Ankara, 1993, 1

⁶¹ Erbil Cömertler, *Çüngüş ve Çermik'teki Türk Dönemi Mimari Eserleri*, (YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi), Van, 2004, çizim 5.

⁶² Cihat Kürkçüoğlu, *Birecik*, Ankara, 1996, 19.

⁶³ Cihat Kürkçüoğlu, *Birecik*, Ankara, 1996, 22.

⁶⁴ İrfan Yıldız, *Savur'daki Mimari Eserler*, (YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi), Van, 2003, çizim 2.

⁶⁵ Ara Altun, *Mardin Türk Devri Mimarisi*, İstanbul, 1971, 70.

⁶⁶ Cihat Kürkçüoğlu, *Şanlıurfa Camileri*, Ankara, 1993, 25

⁶⁷ Cemil Cahit Güzelbey, *Gaziantep Camileri Tarihi*, Gaziantep, 1992, 21 vd.

⁶⁸ Ayla Ersoy, *İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi*, İstanbul, 1989, 46.

3. yy; geç antik) “cemaat”, “Tanrı’nın cemaati” anlamlarını kazanmış ve Hristiyan topluluğunu (ekklesia) Yahudi cemaatinden (sinagog) ve pagan çevreden soyutlamıştır. Ekklesia, teolojik anlamı ağır basan “Tanrı’nın toplantısı”, “Hz. İsa’nın çevresinde toplananlar”, “seçilmişler” kavramlarını ifade etmiştir. Somut bir ibadet yapısıyla ilgisi olmamakla birlikte “yapı” anlamında kullanıldığı durumlarda, bir benzetme söz konusudur ve burada ekklesia (cemaat), “yapı” eşitliğinde olup, “Tanrı’nın (yeryüzündeki) Mabeti”dir. Kısacası ilk Hristiyanlık için teolojik an-16lamda ekklesia, “cemaat” ve Tanrı’ya özgü soyut bir “Mabet”tir; Tanrı tarafından biçimlendirilmiştir; benzersizdir ve insan eliyle yaratılamaz.⁶⁹

Kilise Hristiyanların ibadet için kullandıkları özel yapılardır.⁷⁰

Nizip’teki kiliselerden Ehneş Köyü Kilisesi bazilika planının farklı bir versiyonu ile karşımıza çıkmaktadır. Bu kilisede güneyde boydan boya uzanan ayrı bir bölme yer verilmiştir.

Kapalı Yunan haçı plan tipi merkezde sütun üzerine oturan bir kubbe ile gerçekleşen antik mozaleden gelmektedir⁷¹. Bizans sanatında 8. yy’ın sonlarına doğru kullanılmaya başlanan ve sevilerek uygulanan kapalı Yunan haçı plan tipinin Nizip’teki tek örneği Fevkani Kilisesi’dir (Bkz. Çizim: 20). Fevkani Kilisesi bu planıyla İstanbul Myrelaion Kilisesi (Bodrum Camii), Kudüs St. Agnes Kilise’si (Kudüs Mevleviha’nesi planı ile benzeşmektedir⁷²(Bkz. Çizim: 55).

4.1.3. Sabunhaneler

Sabunhaneler sabun imalatının yapıldığı yerlerdir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yörede bol miktarda zeytin tarımı yapılması Nizip, Birecik, Gaziantep, Halep ve Hatay’da sabun imalathaneleri kurulmuştur. Nizip’te bulunan sabunhaneler çok büyük ölçülerde olup hanlarla ve medreselerle aynı planda inşa edilmişlerdir.

Nizip Fincancıoğlu sabunhanesi (Bkz. Çizim: 21-22) ve Hacı Mehmet (Sayın) Sabunhaneleri (Bkz. Çizim: 27-28) bir avlunun etrafını U şeklinde saran bölmelerden oluşan iki katlı bir düzenlemeye sahiptir.

Hacı Ahmet (Sayın) Sabunhanesi (Bkz. Çizim: 25-26) bir iç avlu etrafına sıralanmış olan bölümlerden oluşmaktadır ve iki katlı bir düzenlemeye sahiptir. Bu planıyla

⁶⁹ Metin Ahunbay, “Kilise”, Eczacı Başı Sanat Ansiklopedisi, II, İstanbul, 1997,1010.

⁷⁰ *Temel Britannica*, V, İstanbul, 2003, 532.

⁷¹ Meltem Arı, “Göreme’de Bulunan Kapalı Haç Planlı Kiliseler”, *Bilim Eşiği2, Sanat Tarihinde Gençler 2004 Semineri Bildiriler*, İstanbul, 2005, 51

⁷² Baha Tanman, “Osmanlı Döneminde Kudüs: Kent Dokusu, Mimarlık ve Çini Sanatına İlişkin bir Araştırmanın İlk Sonuçları, *Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültürleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, II, Ankara, 2001, 798*

4.1.4. Evler

İnsanoğlu varolalı barınma ihtiyacı duymuş, iklimin özellikleri başta olmak üzere, coğrafik koşullar ve mevcut malzemenin belirleyiciliğinde, zaman içinde mimari gelenek edinerek sahip olduğu kültürü doğrultusunda değişik ev tiplerini oluşturmuştur.⁷³

Nizip evlerinin oluşmasında inanç, gelenek, kültür, ekonomi, topografya ve coğrafi şartlar etkili olmuştur.

Nizip'te topografya ve parsel boyutlarına bağlı olarak yatay yayılmış bir planlama tercih edilmiş ve geleneksel evler bu planlamaya bağlı olarak yapılandırılmıştır.

Anadolu'nun birçok yerlerindeki geleneksel evler için geçerli olan giriş katının servis mekanları, üst katlarının esas yaşam mekanları içerdiği olgusu, Nizip evlerinde tam karşılığını bulamamaktadır. Nizip evlerinde giriş katı hem mutfak, kiler, ahır, depo gibi servis mekanlarını, hem de avlu ve odalar gibi yaşama birimlerini içerir. Üst katlar ise eyvan ve oda gibi yaşama birimlerini içerir.

Nizip evlerinin tüm katlarında planlamayı etkileyen birinci derecede önemli mekanlar ise eyvan ve odalardır.

Nizip evlerinde giriş katları ile sokak arasında kalın, masif ve yüksek duvarlar vardır. Bunlar bölgenin toplumsal yapısına bağlı olarak savunma ve avludaki mahremiyeti koruma amacıyla yapılmışlardır.

Taş, yapım geleneğinin temelini oluşturmaktadır. Evlerin inşasında duvarların taşıyıcı olduğu yığma yapı ile ayak, sütun ve kemerlerin taşıyıcı olduğu iskelet yapımının birlikte kullanımı söz konusudur.

Ayaklar düzgün kesme taştan yapılmış daire veya yarım dairedir ve giriş katında yer alırlar. Kaba yontu taş malzeme genellikle yapının temel duvarlarında, giriş katında, görünüme girmeyen bazı kısımlarda kullanılmıştır. Görünüme giren kısımlarda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Evlerin en süslü cephesi görünüme giren cephelerdir. Tüm Anadolu'daki konutlar için geçerli olan dışa kapalı olma eğilimi Nizip evleri içinde geçerlidir. Bir iki örnek dışında evlerde herhangi bir süsleme yoktur.

⁷³ Osman Aytekin, *Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler*, Ankara, 1999, 315

Kalın taş duvarlar evlerin yazın serin, kışında sıcak olmasını sağlar. Bu kalın taş duvarları hafifletmek için çok sayıda pencere ve oda içlerinde de bol miktarda irili ufaklı nişler ve dolap yerleri açılmış, sağır duvarlar hareketlendirilmiştir.

Evlerdeki kapalı ve yarı açık bütün mekanların döşemesi taştır. Ancak avlularda toprak, taş yada her iki malzeme ile yapılmış örneklere de rastlanmaktadır.

Katlar arasındaki ilişkiyi sağlamak için hem iç, hem dış mekanlarda merdivenler yapılmıştır.

Nizip evlerinde görülen eyvan uygulaması bölgesel özellik olup Mardin, Midyat, Siirt, Diyarbakır, Urfa ve Gaziantep evlerinde de görülmektedir.

Nizip evleri plan, malzeme, cephe düzenleri ve süsleme özellikleri ile Gaziantep, Urfa, Kilis ve Birecik evleriyle benzerlik göstermektedir.

Nizip Zabitler evi kapı çevresindeki kabartma süslemeler Nizip evleri içindeki tek örnektir. Evin batı cephesindeki dışa açılan dükkanlar dışındaki bölümleri günümüze ulaşamamıştır. (Bkz. Çizim: 29)

Hacı Ahmet Sayın (Bkz. Çizim: 36-37) ve Abit Sayın evleri (Bkz. Çizim: 38-39) plan ve süslemeleriyle birbiriyle aynı özelliktedirler. Hacı Ahmet Sayın evinin güneye açılan bir eyvanı bulunmakta ve üst katlarının tavanında kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Hacı Ahmet Sayın evinin avlusunda şu anda büyük kısmı beton altında kalmış olan mozaik süslemeler bulunmaktadır. Abit Sayın evinin avlusunda İki renkli mermer malzemenin yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş bir kompozisyon bulunmaktadır.

Hacı Ahmet Sayın ve Abit Sayın Evleri'nin üst katları orta salonun iki yanında simetrik olarak uzanan birer odasıyla simetrik plan göstermekte ve bu yönüyle diğer evlerden ayrılmaktadır.

Nizip İbrahim Eser evi alt katta güneyde duvar üzerine oturan, kuzeyde köşelerde duvara bağlı iki ve bağımsız bir sütuna oturan ikinci kat düzenlemesiyle Nizip evlerinden farklı bir plan düzenlenmesi göstermektedir. (Bkz. Çizim: 30-31)

Nizip Avni Uygur Evi (Bkz. Çizim: 32-33) ve Hacı İsmail Evi (Bkz. Çizim: 34-35) plan özellikleri bakımından birbirine benzemektedir. Doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır.

4.1.5. Köprüler

İnsanlar ilk çağlarda nehirleri aşmak için ahşaptan basit köprüler yapmışlar,

zamanla kemerli taş köprüler inşa edilmiştir.⁷⁴

Askeri ve sosyal amaçlı inşa edilen köprüler, Anadolu'da eski çağlardan beri inşa edile gelen yapılar olup, başlangıçta basit ve ahşap olarak, daha sonra ise yuvarlak ve sivri kemerli düzgün kesme taş şeklinde yapılmıştır.⁷⁵

Büyük bir ulaşım ağına sahip Anadolu'da, kervanların ulaşımını sağlayabilmek için nehirler üzerinde köprüler inşa edilmiştir. Köprülerin sayılarının artmasında Anadolu Selçukluların izlemiş olduğu siyaset önemlidir.⁷⁶ Anadolu Türk mimarlık eserlerinin önemli bir grubunu temsil eden köprüler, göl, ırmak, dere, vadi gibi unsurları aşmak için yapılmış stratejik amaçlı yapılardır. Yapılışlarında bu amacın yanında dini inancın ve sosyal düzeninde önemli bir payı vardır. Yolcuların, askeri unsurların, kervanların ulaşımında kolaylık ve sürat sağlamak, ticareti canlı ve güvenli bir ortamda sürdürmek amacıyla asırlar boyunca köprüler yapılmıştır. XI. ve XII. yy'dan itibaren Anadolu'ya yerleşen Türk toplulukları siyasi gücü ve sosyal gelişmeyi sağladıktan sonra köprü mimarisinin en güzel örneklerini ortaya koymuşlardır. İnşa edilen köprülerle Anadolu'nun ticaret hayatı en yüksek düzeye çıkarılmıştır.⁷⁷

Arazinin geniş ve bataklık olduğu bölgelerde akarsuyun yayılma alanına göre geniş, çok gözlü ve yayvan bir şekillendirme esas alınmış, dar ve dik vadilerden akan suları geçmek için de geniş açıklıklı ve yüksek kemerli köprüler uygulanmıştır.⁷⁸

Nizip Çayı üzerindeki Salkım köprüsü üç kemer gözlüdür (Bkz. Çizim: 41). Salkım Kasabası köprüsü üç kemer gözlü olması bakımından Çermik Haburman Köprüsü (1179) (Bkz. Çizim: 56), Muş –Varto yolu üzerindeki Abdurrahman Paşa Köprüsü (XIII. yy.'ın ilk yarısı), Cizre Kasrik Köprüsü (XII.-XII. yy), Yunanistan Tepme Vadisi Köprüsü (XV.yy), Edirne Fatih Sultan Mehmet Köprüsü (1452), Hoşap Güzelsu Köprüsü (1671) Artvin Berta Köprüsü (1878), İstanbul Kapıağası Köprüsü⁷⁹ ile benzerlik göstermektedir.

Ayrıca Salkım Kasabası Köprüsü üçgen şeklindeki selyaranlarıyla, Muş – Varto Abdurrahman Paşa, Artvin Berta, İstanbul Kapıağası, Edirne Şihabeddin Paşa (1451) köprüleriyle benzerlik içindedir.

Akçakent Köyü Taş Köprü ve Salkım Kasabası Paşa Köprüleri eğimsiz olup iki kemer gözlü olmaları bakımından Salkım Taş Köprü planıyla farklılık gösterirler. Bu planlarıyla Hoşap köprüsü ile büyük benzerlik göstermektedir.⁸⁰

⁷⁴ Fügen İtler, *Osmanlılar'a Kadar Anadolu Taş Köprüleri*, Ankara, 1978, 19.

⁷⁵ Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara, 1973, I, v.d.

⁷⁶ Gülgün Tunç, *Taş köprülerimiz*, İstanbul, 1979, 5.

⁷⁷ Hazma Gündoğdu, "Erzurum Çevresinden Bazı Köprüler I" *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi I*, Erzurum, 1995, 23.

⁷⁸ Gündoğdu, a.ge., 24.

⁷⁹ Çulpan, age 89 vd.

⁸⁰ Abdusselam Uluçam, *Ortaçağ ve sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı*, I, Ankara, 2000, 233.

4.1.6. Türbeler

Türbe, İslam dünyasında Türkler tarafından yaygınlaştırılan bir yapı tipidir. Toprak anlamındaki Arapça “türb” kökünden gelen türbe kelimesi, mezar üzerine kurulan binalara verilen addır. Ancak bu yapılar, kitabelerinde ve araştırmalarda yalnızca bu isimle anılmamakta, bununla birlikte, kubbe, kümbet, meşhed, makbere veya ravza gibi değişik adlarla da ifade edilmektedir. Araştırmalarda, dış örtüsü kubbe olan mezar abidelerine türbe denilirken, külahla örtülü olanlar, kümbet olarak isimlendirilirler. Türbelerin, toprağa verilenleri veya mumyalanan cesetlerini korumak ve metfun şahsın anısını ebedileştirmek maksadıyla yapıldıkları malumdur.⁸¹

Özellikle İslam-Türk medeniyetinde olmak üzere Karahanlılardan başlayarak Büyük Selçuklular, daha sonra Anadolu Selçuklularda ve Osmanlılarda çok sayıda türbe ve kümbet inşa edilmiştir.⁸²

Nizip Alahacı Köyü İle Güder Köyü arasındaki mezarlıkta yer alan Anonim Türbe (Bkz. Çizim: 44) ile Salkım Kasabası Adaklı Mahallesi'nde Yer alan Şeyh Süleyman türbesi (Bkz. Çizim: 45); kare planlı olup, içten ve dıştan kubbeye örtülüdür. Nizip Anonim türbe plan olarak Kilis'teki Şeyh Ahmed ve Şeyh Muhammed Türbesi, Şeyh Muhammed Ensârî Türbesi⁸³, Diyarbakır Sultan Şucaeddin türbesi (Bkz. Çizim: 58), Savur Başkavak Köyü Şeyh Muhammed Bahaddin Türbesi (Bkz. Çizim:59) ile benzerlik göstermektedir.⁸⁴

4.1.7. Çeşmeler

Çeşme, herkesin yararlanması için düzen altına alınan bir suyun akıtıldığı yapıdır.⁸⁵

İlk çeşme yapılarının Antik Roma'da ortaya çıktığı biliniyor. Nympheum denilen bu yapılar hem hayvanların sulanması, hem içme suyu sağlama, hem de görsel bir zenginlik ortaya koyma amaçlarıyla yapılmışlardır. Ortaçağ Avrupa'sında çeşme küçük ve önemsiz bir yapı tipiyken Barok'ta gelişkin çeşme yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Türkiye'de Lale Devri'ne dek çeşme küçük, yalın ve genellikle bir duvara yapışık bir yapıdan ibarettir. Meydan çeşmeleri ancak 18. yy'ın başında ortaya çıkmışlardır.⁸⁶

Nizip'teki çeşmelerden günümüze gelen tek örnek olan Akçakent Köyü Çeşmesi (Bkz. Çizim: 46) (Son dönem Osmanlı eseri), meydan çeşmeleri gurubuna girmektedir.

⁸¹ Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1996, 1 v.d.

⁸² Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*,. Ankara, 1991, 96 v.d

⁸³ Dündar, age., 296-299.

⁸⁴ Yıldız, age., 143.

⁸⁵ Doğan, Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, 1999, 123.

⁸⁶ Metin Sözen, Uğur Tanyeli, *Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1996, 58.

Sivri kemerle dışa açılan eyvan planlı çeşmenin Anadolu’da çok sayıda benzeri bulunmaktadır. Bu planıyla Akçakent Köyü Çeşmesi Çüngüş Camii Kebir Çeşmesi ile benzerlik göstermektedir (Bkz. Çizim: 60)

4.1.7. Bedestenlerde

Arapça bezz’den (pamuklu ya da keten dokuma) türeyen ve “bezzazlar çarşısı” anlamına gelen bezazistan’ın yeni biçimidir. “Bedesten” olarak da yazılır. Hemen her kentte yapılan, önceleri bez alışverişi daha sonra değerli mal, antika eşya, silah depolama ve satışı için kullanılan üstü örtülü çarşı. Arkeolojik bulgular ilk bedesten örneklerini Suriye ve Mısır’a kadar götürmektedir. Günümüz banka ve borsalarına benzer bir görevi bedestenler dönemlerinin önemli ekonomik kuruluşlarıydı.⁸⁷

Nizip bedesteni doğu-batı doğrultusunda uzanan, iki katlı ve üzeri beşik tonoz örtülü bir yapıydı. Bedestende ortada bir koridor ve bu koridorun kuzey ve güneyine yerleştirilmiş dikdörtgen planlı, üzeri beşik tonoz örtülü dükkanlardan oluşan bir plan düzenlemesine sahiptir. (Bkz. Çizim: 47-48)

4.1.8. Hamamlarda

Temizliğe verilen önemin göstergesi olan hamamlar, M.Ö. IV. Yüzyılda Mısırlılardan itibaren yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Basık ve uzun görünüşüyle dikkat çeken hamamlar soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden meydana gelirler.⁸⁸

Nizip’teki hamamlardan ikisi de günümüze ulaşmayı başaramamıştır. Bu hamamlardan büyük hamam haçvari dört eyvanlı ve dört halvet hücreli hamam tipi göstermektedir. Küçük hamam ise iki halvet hücreli ve bir eyvanlıdır. Giriş kısmına iki halvet hücresinin yapılmaması bu plan tipinin değişik bir uygulamasını göstermektedir.

Büyük hamamda sıcaklık, ılıklik ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır. bu bölümler her iki hamamda da dengeli bir mimari sergiler. Örneklerine çok sık rastladığımız dört eyvanlı ve dört halvet hücreli hamam tipine İstanbul Beyazıt Hamamı, Konya Sahip Ata Hamamı, Laleli Kızlarağası Hamamı, İznik Eski-Yeni Hamam, İznik Hacı Hazma Hamamı, Erzurum Lala Paşa Hamamını örnek gösterebiliriz.

Dört eyvanlı ve dört halvet hücreli hamam tipinin farklı uygulamaları Nizip küçük hamamında iki halvet hücreli bir eyvanlı olarak yansıtılmıştır. Bu uygulamaya İstanbul Çukurçeşme Hamamı ve İstanbul Balat Hamamı’nda da rastlanmaktadır.

⁸⁷ Ayla Ödekan, “Bedesten”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, I, İstanbul, 1997, 209*

⁸⁸ Ali S. Ülgen, “Hamam” Mad., *İslam Ansiklopedisi, V., İstanbul, 1960, 174-178*

4.2. YAPI ELEMANLARI

4.2.1. Cephe Düzenleri

Nizip'te incelediğimiz mimari eserlerden camilerin, kiliselerin, sabunhanelerin, evlerin ve türbelerin cephelerinde genellikle sade bir düzenleme görülmektedir. İncelediğimiz camilerin, evlerin, sabunhanelerin özellikle bazılarında süslü ve hareketli cepheler göze çarpmaktadır.

Uluyatır Merkez Camii'nde harime basık kemerli pencereler açılmıştır.

Leylek cami, Molla Ahmet Camii Çanakçı Köyü Camii'nin harimine ve Fevkani Kilisesinin naosuna yuvarlak kemerli pencereler açılmıştır.

Turlu Köyü camii, Akçakent Köyü Yukarıoba Camii'nin cephelerinde harime düz atkı taşlı pencereler açılmıştır.

Nizip Saha camiinin son cemaat yerinin güney duvarının ortasında harime geçişi sağlayan kapı doğu ve batıdan birer sütunce ile sınırlandırılmıştır. Kapı basık kemerlidir ve kemerin üzerinde üç satırlık Osmanlıca kitabe yer almaktadır. Caminin dış cephelerinde harime açılan sepet kulpu şeklindeki kemerlere sahip pencerelere yer verilmiştir. Ayrıca Nizip Akçakent Köyü Camii Cephelerinde de benzer şekilde sepet kulpu şeklinde kemerlere sahip pencerelere yer verilmiştir.

Nizip Çarşı Camii'nin Son cemaat yerine girilen kapı ile aynı ekseninde harime girişi sağlayan kapı basık kemerlidir. Harime iki kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Kapının çevresine çok zengin bitkisel ve geometrik süslemeler işlenmiştir. Bu süslemeler köşeleri rizalitli dörtgenler içinde değişik bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Aynı süslemeler kapı kemeri üzerinde de devam etmektedir. Taç kapının köşeliklerine de bitkisel motifler işlenmiştir. Taç kapının sağında ve solunda ikişer sütunce bulunmaktadır. Sütuncelerin kompozit düzendeki başlıkları bulunmaktadır. Sütuncelerin altına üçer tane gülçe motifi işlenmiştir. Kapının sağında ve solunda dikdörtgen açıklıklı birer pencere yerleştirilmiştir. Pencerelerin alınlığında kabartma bir ay-yıldız ve bunların iki tarafına da birer güçle motifi işlenmiştir. Ayrıca Cephelerde harime açılan altta ve üstte açılan üç pencere ile iç mekan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Alt kat pencereler sivri kemerli bir girinti içine yerleştirilmiştir. Bu pencereler üst tarafa yakın bir yerde bir taş bloğu ile ikiye ayrılmışlardır. Alt kısımda kalan bölüm dikdörtgen açıklıklı, üstte kalan bölümler ise yuvarlak kemerlidir. Yuvarlak kemerin kilit taşı dışa taşırılarak belirtilmiştir. Bu da cephede bir süsleme unsuru olarak göze çarpmaktadır. Üst kat pencereler, üçgen alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklıdır. Ayrıca her cephenin köşelerinde ve pencere aralarında olmak üzere dörder payanda ile desteklenmiştir.

Nizip'teki camilerin cephe düzenlemelerinde önemli bir özellik mihrap çıkıntılarıdır. Mihrap çıkıntısı mihrap nişinden dolayı zayıflayan kible duvarını desteklediği gibi cephede de bir hareketlilik sağlamaktadır.

Nizip'teki mihraplarda görülen sade dikdörtgen çıkıntılara benzer uygulamalar Muş Ulu, Savur Eski, Gaziantep Ahmet Çelebi (1642), Beyşehir Eşrefoğlu (1299) camilerinde ve Amasya Bimarhanesinde karşımıza çıkmaktadır.

Camilerin cephe düzenlemelerinden önemli bir eleman da son cemaat yerleridir. Leylek Camii, hamam Camii, Turlu Köyü Camii, Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, Şıhlar Camii, Salkım Kasabası Merkez Camii, Çarşı Camii, Akçakent Köyü Aşağı oba Camii ve Akçakent Köyü Yukarı oba Camii'lerinin son cemaat yerleri yoktur. Uluyatır Kasabası merkez camii, Saha Camii, Molla Ahmet Camii ve Çanakçı Köyü Cami'lerinin kuzey cephelerinde düz dam örtülü son cemaat yerleri mevcuttur.

Kilisenin cepheleri ise giriş kapısı, pencereler ve her cephedeki ikişer ayakla hareketlendirilmiştir. Yapıya batı cephenin tam ortasında yer alan yuvarlak kemerli alınlığa sahip dikdörtgen formlu bir kapıyla girilmektedir. Bu kapının sağında ve solunda kapıyla aynı formda, yuvarlak kemer alınlıklı, dikdörtgen açıklıklı birer pencereye yer verilmiştir. Bu pencerelere yapının güney cephesinde de rastlamaktayız. Yapının dört yönünde yuvarlak kemerli pencereler açılmıştır. Ayrıca doğu yönünde apsis ve pastaforium hücrelerine açılan mazgal pencerelere yer verilmiştir. Kilisenin dört cephesinde yapıyı kademelendiren ve üstteki üçgen alınlığı sınırlayan 1m. çapında ikişer dayanak kulesi yerleştirilmiştir. Bu dayanak kuleleri kare formlu olup üstteki kısım dışa taşkın üç sıra silmeyle son bulmaktadır.

Sabunhanelerin dış cepheleri genelde sade bir düzenlemeye sahiptir. Yalnızca Hacı Ahmet Sayın sabunhanesinin güney cephesinde yapının üst katına geçişi sağlayan yuvarlak kemerli, dikdörtgen açıklıklı kapıya yer verilmiştir. Kapı zengin bitkisel ve geometrik bezemelere sahiptir. Kapı üçgen alınlıkla son bulmaktadır. Hacı Ahmet ve Hacı Mehmet sabunhanelerinde yuvarlak kemerli pencereler kullanılmışken, Fincancıoğlu sabunhanesinde sepet kulpu şeklindeki kemerlere sahip pencereler açılmıştır.

Nizip'teki evlerin cepheleri genelde sadedir. Evlerin görünümüne giren cephelerine önem verilmiş bu cepheler düzgün kesme taştan yapılmış olup sadece Zabitler evinin ön cephesinde kapı ve çevresi süslemelere sahiptir. Cepheleri hareketlendiren en önemli unsur olan sivri kemerli eyvanlar Hacı Ahmet ve Abit (Sayın) evlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Evlerde odalara ve diğer bölümlere açılan kapılar düz atkı taşlı, yuvarlak veya basık kemerlidirler.

Hacı Fatma evinin kuzey cephesinde ikinci kat alttaki biri ortada serbest, ikisi duvara bağlı üç ayak üzerine oturmasıyla farklı bir özellik göstermektedir.

4.2.2. Apsisler

Apsis (apsid), bir tapınak mekanı içinde doğrultu belirleyen yarım daire planlı ve

mihrabı belirleyen bölümdür. Özellikle kilisede bulunan bu tür bölümü anlatmak için kullanılır.⁸⁹

Hristiyan kilise mimarisine Roma bazilikalarından geçen apsis, camilerdeki kibleyi belirleyen mihrap görevini yapan mimari elemandır.

Nizip'teki kiliselerde birbirine benzeyen, apsis uygulaması görülmektedir. Doğu yönünde yarım daire planlı, yuvarlak kemerli olarak düzenlenen apsisler üstten yarım kubbeye örtülü ve içlerinde genellikle nişler bulunmaktadır. Fevkani kilisesi pastaforium hücrelerinde de benzer apsislere yer verilmiştir.

Nizip Fevkani kilisesi apsisleri ve Ehneş Köyü kilisesinin apsisi planı ve mimari formuyla Midyat Meryem Ana Kilisesi (7.yy), Mardin Deyrû'l Zaferan Manastırı, Midyat Mor Hanonyo (Ananias) Kilisesi (491-518)apsisleriyle benzerlik göstermektedir.

4.2.3. Mihraplar

İslâm'da cemaatle kılınan namazlarda kibleyi ve imamın bulunacağı yeri gösteren mihrap, ilk dönemlerinden itibaren dini mimaride yer almış olup, başlangıçta renkli bir çizgi, dikili taş veya basit levhalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. VIII. yüzyılda Emeviler'le birlikte, duvar içine yerleştirilen niş şeklini almış, zamanla şekil ve kompozisyon bakımından camide ilk göze çarpan elemanlardan biri haline gelmiştir. Daha sonra mihraplar, türbe, ribat, medrese, han ve saraylarda da görülmeye başlanmıştır.⁹⁰

Nizip'te genellikle taş mihraplar kullanılmıştır. bunun sebebi taşın bol miktarda bulunması ve bu yörede çıkarılan taşın kolaylıkla işlenebilmesidir.

Uluyatır Kasabası Merkez camii, Leylek camii, Hamam camii, Tatlıcak Kasabası Merkez camii, Saha camii, Salkım Kasabası Merkez camii, Molla Ahmet camii, Çarşı camii, Turlu Köyü camii, Akçakent Köyü Aşağı Oba ve Yukarı Oba ve Çanakçı Köyü Camii mihrapları yuvarlak kemerli, yarım daire niş şeklindeki planları ve formları ile birbirleriyle benzeşmektedir. Şıhlar camii'nin mihrabıdilimli bir kemere sahiptir.

Saha camii mihrabı iç içe iki niş şeklinde düzenlenmiştir.

Çarşı camii mihrabı çok zengin süslemelere sahiptir. Mihrap iki katlı ve hücrenin iki yanındaki sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütuncelerden alttakiler bitkisel süslemeli altlık ve başlıklara sahiptirler. Üstteki iki sütuncenin hemen iç taraflarına da birer sütunce yerleştirilmiş ve bu sütuncelerin üzerinden başlayan bir oval silme mihrabı

⁸⁹ Metin Sözen, Uğur Tanyeli, *Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1996, 24

⁹⁰ Ömür Bakırer, *Anadolu Mihrapları*, Ankara, 1976, I vd; M. Top, *Erken Dönem Osmanlı Mihrapları*, (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Van, 1997, 6; M. Top, "Ortaçağ Türk Mimarisi'de Mihrap", *Türkler Ansiklopedisi*, VI, Ankara, 2002, 90.

üçgen alınlıkla sonlandırmaktadır. Üçgen alınlığın içi ikiz pencere şeklinde kör niş olarak meydana getirilmiş ve bu nişlerin içlerine birer gülbezek motifi işlenmiştir. Alttaki sütuncelerin iç tarafında mihrab nişini çevreleyen alta bir gülbezek motifi, onun üstünde bir yıldız motifi ve bunun üzerinden devam eden örgü motiflerinden oluşan bir bordür işlenmiştir. Yüzeyinde nişin sağ ve solundan başlayıp, mirabın içini dolanan geçme motifinden oluşan bir bordüre yer verilmiştir.

Uluyatır Kasabası Merkez camiinde bir, Leylek cami, Molla Ahmet cami ve Çanakçı Köyü camiinde iki mihrabiye nişi son cemaat yerinde, güney duvarlarına yerleştirilmiştir. Mihrabiyeler yarım daire niş şeklinde, sade bir görünüme sahiptirler.

Nizip camilerinde mihraplar gerek formları ve gerekse süslemeleri bakımından Gaziantep mihrapları ile benzerlik göstermektedir. Süsleme ve boyut bakımından farklı olan Çarşı camii mihrabı aynı tarihli olan Gaziantep'teki Alaüddevle camii mihrabı ile büyük benzerlik göstermektedir.

4.2.4. Minberler

Camide, üzerinde hutbe okunan ve merdivenli yüksek kürsüye minber denmektedir.⁹¹

Nizip camilerindeki orijinal minberler kesme taşlarla veya ahşap malzemeye yapılmış olup, yerden 1.50-2.00 m. yükseklikten itibaren başlamaktadırlar. Dışa doğru 0.80-1.00 m. kadar çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilen yuvarlak tablaya oturtulmuş korkuluk ile külahı taşıyan sütuncelerden ibarettir. Minbere duvar içine yerleştirilen kagir merdivenler veya kible duvarına paralel bir şekilde konulan ahşap merdivenlerle ulaşılır. Bu minberler çarşı camii'nde taştan, diğer camilerde ahşap malzeme ile inşa edilmişlerdir. Ayrıca çarşı ve Şıhlar camilerinde mihrabın solunda bulunan vaaz kürsüsü ikinci bir minber görünümü vermektedir.

4.2.5. Minareler

Minareler ezanı uzağa ve geniş çevreye duyurma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. İslam mimarisinde Emeviler döneminde ortaya çıkan minareler, zamanla çeşitli bölgelerde değişik formlarda gelişmiştir.⁹²

XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da inşa edilen minarelerde iki

⁹¹ E. Diez, "Minber" *İslam Ansiklopedisi* VIII, İstanbul, 1993, 335-337; A. Ödekan "Minber", *Eczacı Başı Sanat Ansiklopedisi* II, İstanbul, 1997, 1259-1260.

⁹² E. Diez, "Minare" *İslam Ansiklopedisi*, VIII, 323 vd.; Semavi Eyice, *İslam Ansiklopedisi*, VIII, 329 vd.; A. O. Uysal, *Erken Osmanlı Minareleri*, (A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1985, 11.; Abdüsselam Uluçam, "İrak Selçukluları ve Atabekler Döneminden Kalan Tuğla Minareler", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.I, S.I, Ankara, 1990, 33-41; E. H. Ayverdi, "Osmanlılarda Minare", *Ekrem Hakkı Ayverdi ve eserleri*, İstanbul, 1988, 525 vd.; M. Kartal, "Minarelerin Oluşumu ve Kayseri Minareleri", *İlgi* 23/59, İstanbul, 1989, 10 vd.; E. Esin, "Minare", *Türk Ansiklopedisi*, Fas. 188, Ankara, 1976, 205 vd.

tip karşımıza çıkmaktadır. Birincisi Güneydoğu Anadolu'da Özellikle Artukluların hüküm sürdüğü bölgelerde görülmektedir. Bunlar kesme taş malzemeden yapılmış olup, kare kaideli ve kare gövdelidir. İkinci tip minareler XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Doğu ve Orta Anadolu'da inşa edilen, diğerlerine nazaran daha çok örnekleri bulunan silindirik veya dilimli gövdeli minarelerdir.⁹³

Nizip'te incelediğimiz 15 camide de minare bulunmaktadır. Ancak Leylek Camii, Hamam Camii, Turlu Köyü Camii, Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, Salkım Kasabası Merkez Camii, Çarşı Camii, Akçakent Köyü Aşağı Oba Camii ve Akçakent Köyü Yukarı Oba Cami'lerinin minareleri günümüzün eseridir. Nizip'teki minareler form bakımından Gaziantep ve çevresindeki minarelerle benzeşmektedir.

Uluyatır Kasabası Merkez Camii Minaresi, Şıhlar Camii Minaresi, Sekili Kasabası Eski Höyük Camii Minaresi, Molla Ahmet Camii Minaresi ve Çanakçı Köyü Camii Minareleri taş malzemeden yapılmış olup kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Minareler bu özelliğiyle

Uluyatır Kasabası Yalnız Minare ve Saha Camii Minaresi taş malzemeden yapılmış olup kare kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minareler bu Özelliğiyle

4.2.6. Avlu

Nizip evlerinin plan oluşumunu etkileyen önemli mekanlardan biri olan avlu, giriş katlarında yer almaktadır. İşlevsel ve biçimsel olarak planın odak noktasını oluşturan avlunun şekli ve büyüklüğü evin üzerinde yer aldığı parsel bağli olarak değişmektedir. Kadının günlük işlerini yaptığı avlular sokaktan yüksek duvarlarla ayrılmaktadır. Bunlar bölgenin toplumsal yapısına bağli olarak savunma ve avludaki mahremiyeti koruma amacıyla yapılmıştır. Dikdörtgen planlı avluların döşemeleri sıkıştırılmış toprak veya taştır. Hacı Ahmet (sayın) Evinin avlusunda sonradan buraya taşınmış mozaik süsleme, Hacı Abit (sayın) evinin avlusunda da farklı renklerde dörtgen mermer malzeme tabana döşenmiştir. Bazen avluya ağaçlar da dikilmiştir. Çalışmamıza konu olan evlerin tamamında avlu uygulamaları görülmektedir. Bu evlerin avluları içlerine sonradan inşa edilen yapılardan dolayı planları bozulmuştur.

4.2.7. Eyvan

Kökeni Ortadoğu'nun eski kültür katmanlarında yatan eyvan Sasani dönemi saraylarındaki kullanımında su unsurunun önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir.⁹⁴

Eyvannın erken örneklerini Part, Sasani ve ilk İslam saraylarında ve evlerde görmek mümkündür. Hatra, Sarvistan, Firuzabad, Ktesifon, Ukaydır saraylarının

⁹³ Ömer Bakırer, "Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla minarelerin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri", *Vakıflar Dergisi*, IX. Ankara, 1971, 337-345.

⁹⁴ Füsün Alioğlu, *Mardin Şehir Dokusu ve Evleri*, İstanbul, 2000, 118

yanısıra, Halep, Kahire, Bağdat evlerinde de eyvan uygulaması görülmektedir.⁹⁵

Yarı açık mekan olarak görülen eyvanın önü açık, üç tarafı ve üstü kapalıdır. Dikdörtgen planlı olan eyvanın üstü beşik tonoz örtülüdür. Zemin katlarda avluya, üst katlarda terasa açılan eyvanlar, yanlarda yer alan kare veya dikdörtgen planlı yaşama birimlerine dağılımı sağlamaktadır. Uzun süren yaz aylarında güneşin çeşitli açılarına karşı önlem alma zorunluluğu eyvanın iklimsel kaygılar ile yönlendirilmesini gerektirmiştir.

Anadolu'da her yörede rastlanmakla birlikte, daha çok sıcak iklimin hakim olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde karşımıza çıkan eyvanlar serinleme ve dinlenme yeri olarak kullanılmıştır.

Mardin, Midyat, Diyarbakır, Urfa, Siirt, Adıyaman, Gaziantep evlerinde eyvan uygulaması görülmektedir.⁹⁶

Hacı Ahmet ve Hacı Abit (Sayın) evlerinin ikinci katında güneye açılan birer eyvan mevcuttur. Bu eyvanlar sivri kemer açıklıklıdır.

4.3. STRÜKTÜREL ELEMANLAR

4.3.1. Destek ve Geçiş Elemanları

4.3.1.1. Paye, Sütun, Sütun başlıkları

Nizip'teki mimari eserlerin başlıca destek unsurları payeler ve sütunlar olup serbest ve duvara bağlı olarak uygulanmıştır. Uluyatır Merkez Kasabası Camii'nin hariminde duvara bağlı paye, bağımsız payeler ve sütunceler birlikte kullanılmıştır. Nizip leylek camii, Turlu Köyü Camii, Şıhlara Camii, Çarşı Camii, Fevkanî Kilisesi, Fincancıoğlu Sabunhanesinin alt ve üst katlarında'nde duvara bağlı ve bağımsız payeler kullanılmıştır. Nizip Hamam Camii'nde duvara bağlı payeler kullanılmıştır.

Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, Salkım Kasbası Merkez Camii, Akçakent Köyü Aşağı Oba Camii, Çanakçı Köyü Camii son cemaat yerinde, Sayınlar Sabunhanesinin alt ve üst katlarında bağımsız payelere taşıyıcı unsur olarak yer verilmiştir.

Saha Camii'nin son cemaat yerinde duvardan bağımsız üst örtüyü taşıyan sütunlar kullanılmıştır.

Molla Ahmet Camii'de harimde duvara bağlı, son cemaat yerinde, Hacı Fatma Evi'nin alt katında duvara bağlı ve bağımsız sütunlar kullanılmıştır.

⁹⁵ Alioğlu, a.g.e., 119

⁹⁶ Alioğlu, a.g.e., 118

Ayrıca sabunhanelerde fil payelere yer verilmiş, Zabitler Evi'nde dış cephede süsleyici unsur olarak sütuncelere yer verilmiştir.

4.3.2. Kemerler

Bir açıklığı geçmek ve aralığı paylaşdırmak için tüm mimari elemanlarda eskiden beri sevilerek kullanılan kemerlerin çeşitli örnekleri bulunmaktadır.

Nizip'teki mimari eserlerde en çok dilimli kemer, kaş kemer, sepet kulpu kemer, yuvarlak kemer, sivri kemer, basık kemer ve atnalı kemer kullanılmıştır. Sivri kemer Türk mimarisine özgüdür. Yuvarlak kemer daha çok Hristiyan mimarisinde kullanılan bir kemer türüdür. Dilimli kemer Zengi sanatının etkisi olup bölgesel özelliktir. Sepet kulpu şeklindeki kemer Osmanlılar döneminde Bursa yöresinde kullanılmasına rağmen Nizip'te de sevilerek kullanılmıştır.

Sivri kemer daha çok avluya açılan kapılarda, eyvanlarda, son cemaat yerlerinde kullanılmıştır. Yuvarlak kemer apsilerde ve pencerelerde; basık kemer ise giriş kapılarında kullanılmıştır. Dilimli kemer sadece bir camide mihrapta ve nişlerde karşımıza çıkmaktadır. Kaş kemer ve sepet kulpu kemer genellikle pencerelerde karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle Arap sanatında sevilerek kullanılan atnalı kemer, erken Hristiyan sanatında da karşımıza çıkmaktadır. Nizip'te Ehneş (Gümüşgün) Köyü Kilisesinde, bema bölümünden yan mekana geçişi sağlayan kapı atnalı kemerlidir. Ayrıca bema bölümünde atnalı kemer izleri mevcuttur.

4.3.3. Pandantifler

Kare planlı bir mekanın üzerine kubbenin oturtulabilmesini sağlayan geçiş elemanları olan pandantiflerin⁹⁷ ilk kullanımı eski Sasani sanatına kadar uzanmaktadır.

Nizip'teki mimari eserlerde kubbe, örtü sistemi nadiren kullanıldığından buna bağlı olarak pandantifte nadir kullanılmıştır. Pandantif kullanımı Molla Ahmet Camii, Çarşı Camii ve Anonim Türbe'de görülmektedir. Bu pandantifler taş malzeme ile meydana getirilmişlerdir.

4.3.4. Örtü Sistemleri

Nizip'teki mimari eserlerde kubbe fazla olmamakla beraber, beşik tonoz, çapraz tonoz, çapraz ve beşik tonoz karışımı tonoz türü ve kiriş destekli düz tavan örtüler kullanılmıştır. Bu örtüler dıştan kubbe, kırma çatı ve düz dam şeklindedir.

⁹⁷ Metin Sözen – Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 2001, 218

4.3.4.1. Kubbe

Molla Ahmet Camii'nin harimi içten ve dıştan kubbe ile örtülüdür. Çarşı Camii'nin orta bölümü ve Anonim Türbe ile şih Süleyman türbesinin üzeri içten ve dıştan kubbe ile örtülüdür.

Ayrıca günümüzde mevcut olmayan iki hamamın da sıcaklık bölümleri kubbe ile örtülüydü.

4.3.4.2. Tonozlar

Bir kemer açıklığının devamı suretiyle yapılan kagir, eğrisel yüzey yada yüzeylerden oluşan mimari örtü ögesidir. Tek ve çift eksenli olarak iki çeşittir.⁹⁸

Leylek Camii'nde, Tatlıcak Kasabası Merkez Camii hariminin orta bölümünde, Çarşı Camii'nde harimin üzerini örten merkezi kubbenin çevresini saran bölümlerde, Fincancıoğlu Sabunhanesi'nin alt katının batı kanadı ile doğudaki kanadın güneydoğusunda yer alan oda, Hacı Ahmet Sabunhanesi'nin alt katında avlunun kuzeyinde ve batısında yer alan bölümde çapraz tonoz kullanılmıştır.

Tatlıcak Kasabası Merkez Camii'nin iki sahınının doğu ve batı köşelerinde kalan bölümleri, Fincancıoğlu Sabunhanesi'nin alt katında güneyde kalan üç bölümü, Hacı Ahmet Sabunhanesi'nin alt katında güneyde yer alan beş bölüm ve doğuda iç mekana açılan iki koridorla birlikte bu cepheye yerleştirilen üç dükkan ile sabunhanenin kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiş olan üç bölüm, Hacı Mehmet Sabunhanesi'nin alt katında, Nizip Bedesteni'nin alt katında beşik tonoz kullanılmıştır.

Fincancıoğlu Sabunhanesi'nin alt katında doğu kanadın kuzeyinde yer alan yarım ve çapraz tonozun birlikte kullanıldığı örtü sistemi ile örtülmüştür. Tonozla örtülü olan bütün birimler dıştan düz damla örtülüdür.

4.3.4.3. Düz Örtüler

Nizip'teki yapıların büyük bölümünde düz tavan örtü sistemi görülmektedir. Uluyatır Kasabası Merkez Camii, Hamam Camii, Turlu Köyü Camii, Saha Camii, Şıhlar Camii, Salkım Kasabası Merkez Camii, Akçakent Köyü Aşağı Oba Camii, Akçakent Köyü Yukarı Oba Camii, Çanakçı Köyü Camii, Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi üst katında avlunun kuzey ve doğusunda kalan bölümler, Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesinin ikinci katı, Hacı Fatma Evi ve Hacı İsmail Evi düz tavan örtülüdürler; bu odalar dıştan da düz damla örtülüdür.

⁹⁸ Ayşel Tükel Yavuz, *Selçuklu Mimarisinde Tonoz ve Kemer*, Ankara, 1983, II; Ali Boran, *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri*, Ankara, 2001, 230, T. Okçu, *Ortaçağ Türk Mimarlığı Çerçevesinde Anadolu Mescitlerinin Kubbeye Geçiş Alanı Üzerine İnceleme*, *Sanatın Ortaçağı*, İstanbul, 1977, 43 vd.

4.3.4.4. Kıрма Çatılar

Nizip'teki yapıların bir kısmının üst örtüsünde kırma çatı kullanılmıştır. Fincancıoğlu Sabunhanesinin Üst katı, Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesinin ikinci katında güneyde kalan bölüm, Avni Uygur Evi'nin İkinci Katı, Hacı Ahmet Sayın Evi ile Abit Sayın Evi'nin ikinci katları ve Sayınlar Misafirhanesinin ikinci katları dıştan kırma çatı ile örtülmüştür.

4.4. SÜSLEME

Bir yüzeyi estetik açıdan daha etkileyici kılmak amacıyla üzerinde yapılan her türlü bezeme olarak tarif edilen süsleme, eski dönemlerden beri çeşitli malzemelerle her kültürün kendi gelenekleri ve inançları doğrultusunda uygulanmış ve geliştirilmiştir.⁹⁹

Nizip'teki mimari eserlerde görülen süslemeler taş ve ahşap malzeme üzerine işlenmişlerdir. Süsleme türleri olarak bitkisel ve geometrik süslemelerle, yazı ve mukarnas görülmektedir.

4.4.1. Bitkisel Örnekler

Nizip'teki mimari eserlerde çok olmamakla birlikte bazı evlerde, camilerin bazılarında ve Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesinde yoğun olmamakla birlikte dengeli olarak kullanılmıştır. Bu süslemeler taş üzerine kabartma tekniği ile işlenmişlerdir.

Bitkisel motifler cephelerde, minarelerde, iç mekanlarda, mihraplarda ve nişlerde görülmektedir.

Saha camii, Şıhlar Camii, Molla Ahmet'lerinin minarelerinde şerefe altında süsleme kuşağının en altına güçle motifi yerleştirilmiştir. Salkım Kasabası Merkez Camii'de mihrabın üst tarafı ve Çarşı Camii'nde mihrabın çevresi ve harime girişi sağılayan kapının etrafı zengin bitkisel süslemelere sahiptir.

Hacı Ahmet Sayın sabunhanesinin güneyde yer alan ve ikinci kata çıkışı sağılayan kapının etrafı ile zabıtlar evinin giriş kapısının etrafı bitkisel motiflerle bezenmiştir. Abit Sayın evinin ikinci katında üstü örten oval örtünün iç tarafında bitkisel süslemelere yer verilmiştir.

4.4.2. Geometrik Örnekler

Nizip'teki mimari eserlerde geometrik süsleme yoğun olmamakla birlikte bitkisel süslemelerle iç içe kullanılmışlardır. Bu süslemeler taş üzerine kabartma tekniği ile işlenmişlerdir.

⁹⁹ Selçuk Mülayim, "Plastik Sanatlarında Anlatım Biçimleri ve üslup", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi* III, İzmir, 1984, 97-114; Semra Ögel, *Anadolu Selçukluların Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987, I. Vd.

Geometrik motifler de bitkisel süslemede olduğu gibi cephelerde, minarelerde, iç mekanlarda ve mihraplarda görülmektedir.

Saha camii, Şıhlar Camii, Molla Ahmet'lerinin minarelerinde şerefe altında süsleme kuşağında, Çarşı Camii'nde mihrabın çevresi ve harime girişi sağlayan kapının etrafı zengin geometrik süslemelere sahiptir.

Hacı Ahmet Sayın sabunhanesinin güneyde yer alan ve ikinci kata çıkışı sağlayan kapının etrafı ile zabıtlar evinin giriş kapısının etrafı geometrik motiflerle bezenmiştir.

4.4.3. Mukarnas

Nizip'teki mimari eserlerde çok fazla olmamakla birlikte süsleme ögesi olarak mukarnas da kullanılmıştır.

Uluyatır Kasabası Merkez Camii'nin minaresinde, Saha Camii minaresinde ve Sekili Kasabası Eski Höyük Camii minaresinin şerefe altlarında birer sıra mukarnasa yer verilmiştir. Ayrıca Anonim türbede kubbeye bir sıra mukarnas dizisi ile geçilmiştir.

4.5. YAZI

Yazı, İslâm mimarisinde yer aldığı ilk günden beri, bazen süsleme, bazen başlı başına bir sanat ve bazen de tamamen tarihi bir önemi olan bir belge niteliği taşıdığı görülmektedir.¹⁰⁰

Nizip'teki Mimari eserlerde ilk yazı örneği Ehneş Kilisesine ait duvarlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu kitabe Ermenice harflerle yazılmıştır. Daha sonra Uluyatır Kasabası Merkez camii son cemaat yerinde harime girişi sağlayan kapı üzerinde ve minare kaidesinde Osmanlıca kitabelere yer verilmiştir. Bu kitabelerde yazı türü olarak celi sülüs ve celi ta'lik yazı türü kullanılmıştır. Bütün yazılar yapıların inşa kitabesi işlevi taşımaktadır.

Tatlıcak Kasabası Merkez Camii'nde, Saha Camii'nde ve Molla Ahmet Camii'nde harime girişi sağlayan kapının üst taraflarına Osmanlıca inşa kitabeleri yerleştirilmiştir. Akçakent Köyü Aşağı Oba Camii ve Çanakçı Köyü Camii'nde mihrabın üzerine Osmanlıca inşa kitabeleri yerleştirilmiştir.

¹⁰⁰ Abdulhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Ankara, 2001, 5 vd.

4.6. MALZEME VE TEKNİK

4.6.1. Taş

Nizip'teki mimari eserlerde en çok kullanılan malzeme taştır. Bu da taşın yörede bol miktarda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Yapılarda kaba yontu taş ve kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Nizip'teki mimri eserlerin tamamında dış ve iç cephelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Yalnızca zabitler evinin kuzey cephesinde ve Salkım kasabası taş köprüünün bazı bölümlerinde kaba yontu taş malzeme kullanılmıştır. Bazı kitabelerde mermer malzemenin kullanıldığına rastlanmaktadır.

4.6.2. Ahşap

Ahşap malzeme düz tavanı taşıyan kirişlerde ve dolap nişlerinin içine yerleştirilen dolaplarda kullanılmıştır. Camilerde ise minber, vaaz kürsüsü gibi mimari elemanlarda görülmektedir.

Avni Uygur, Hacı Ahmet Sayın, Hacı Abit Sayın ve Sayınlar misafirhanesinin üst katlarında odaların tavanlarında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Nizip mimari eserlerinde herhangi bir sanatkâr, usta adına rastlanılmamıştır.

5. SONUÇ

Paleolitik devirden başlayarak yerleşim görülen Nizip ve çevresi, daha sonra Kalkolitik, Demir, Hitit (Eti), Mitanni, Asur, İran, İskender, Roma ve Bizans imparatorluğunun hakimiyetine geçmiştir. 639 yılında Müslüman Araplara savaş yapmadan vergi vermek kaydıyla bağlanmıştır. Daha sonra Emevi idaresine geçen bölge tekrar Bizans egemenliğine geçmiştir. Daha sonra sırasıyla Büyük Selçuklular, Edez Kontluğu, Eyyubiler, Memluklular ve Osmanlılar ilçede hüküm sürmüşlerdir.

Nizip'te başta cami olmak üzere kilise, sabunhane, ev, köprü, türbe, bedesten ve hamam gibi bir çok mimari eserler yapılmıştır.

Ancak savaşlar, doğal afetler, iç karışıklıklar ve bilinçli- bilinçsiz yıkımlar yüzünden bu yapıların büyük bir bölümü günümüze gelememiştir. Günümüze gelen yapıların bazıları çeşitli tamir ve yenilemeler sonucunda mimari özelliklerinin bir kısmını yitirmişlerdir. Bazıları da kaderlerine terk edilmiş olup ayakta kalan kısımları yıkılmaya yüz tutmuştur.

Nizip ve köylerinde Bizans dönemine ait iki kilise günümüze gelmiştir. Müslüman Araplar, Büyük Selçuklular, Eyyubiler ve Memluklular döneminden hiçbir eser günümüze gelememiştir.

Osmanlı Devleti, Nizip ve çevresine 1516'da hakim olmasına rağmen günümüze ulaşan yapıların XIX. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaştığı görülmektedir. Daha önceki yüzyıllara ait Osmanlı eserleri günümüze gelememiştir.

Urfa- Nizip- Gaziantep ve Halep kervan yolu üzerinde bulunan ve önemli bir konuma sahip olan Nizip'te günümüze az eserin gelmesinin sebebi ilçenin bir tampon bölgede bulunması ve çeşitli savaşlara sahne olmasından kaynaklanmaktadır.

Camilerde plan düzenlemesi bakımından yeni denemeler uygulanmamıştır. Nizip'teki camilerde Artuklular tarafından Anadolu'da geliştirilen "mihriba paralel uzanan sahnınlı enine dikdörtgen plan" şeması görülmektedir. Genel özellikleriyle Artuklu üslubunun yöresel olarak devam ettirilmesinden ibarettir.

Nizip Leylek Camii, Nizip Uluyatır Kasabası Merkez Camii, Nizip Turlu Köyü Camii, Nizip Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, Nizip Şıhlar Camii, Nizip Salkım Kasabası Merkez Camii, Nizip Akçakent Köyü Aşağı Oba Camileri mihriba paralel uzanan iki sahnınlı bir plana; Nizip Hamam Camii, Nizip Saha Camii, Nizip Akçakent Köyü Yukarı Oba Camii, Nizip Çanakçı Köyü Camileri mihriba paralel uzanan tek sahnınlı bir plana sahiptirler.

Nizip Molla Ahmet Camii Sekiz destekli plana ve Nizip Çarşı Camii ile Salkım Kasabası Adaklı Camii mihriba paralel üç sahnınlı bir plan düzenlenesine sahiptir. Bu özellikleriyle Molla Ahmet Camii Osmanlı dönemi merkezi camileriyle benzeşmektedir.

Nizip'teki camilerin bir bölümünde orijinal minareler günümüze gelebilmişken, bir bölümünde ise minareler yapıya sonradan eklenmiştir. Günümüze gelebilen minareler son dönem Osmanlı eseridir. Kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Güneydoğu Anadolu minarelerinin çoğunda görülen bölgesel özellikler bu minarelerde de görülmektedir.

İlçeden günümüze gelen kiliselerden Ehneş kilisesi bazilika planda olup oldukça sade bir yapıdır. Bu kilisenin büyük bir bölümü yıkılmıştır. Fevkani kilisesi oldukça büyük ebatlarda olup, kapalı yunan haçı plan tipindedir. Fevkani kilisesinin üst örtüsü ortada kubbe, kubbenin çevresi ise tonoz örtülüdür.

Sabunhaneler oldukça büyük imalathaneler olup sabunhanelerden Fincancıoğlu sabunhanesi U planlı olup iki katlıdır. Üst örtüde kırma çatı, alt katın örtüsünde tonozlar kullanılmıştır. Hacı Ahmet ve Hacı Mehmet sabunhaneleri iç avlulu olup iki katlıdır. Birinci katın üst örtüsünde tonoz kullanılmışken ikinci katın üst örtüsünde kırma çatı ve düz dam birlikte kullanılmıştır.

Nizip'teki mimari eserler içerisinde önemli bir yer tutan evler ise mahalli ustaların ellerinden çıkan süslemeli taş yapılardır.

Nizip evlerinin oluşumunu topografya, malzeme, iklim, yakın çevredeki kültürel unsurlar gibi bölgesel etkenlerin yanı sıra, Türk-İslam aile yapısı gibi etkenler de etkilemiştir. Evler arazinin yapısına göre teraslar şeklinde bir yada iki katlı olarak planlanmıştır. Nizip evleri genellikle iki katlı olarak planlanmıştır. Sadece Zabitler evi bir katlı olarak planlanmıştır. Eyvan sadece Hacı Ahmet Sayın ve Hacı Abit Sayın evinde kullanılmıştır. Evlerin en gösterişli ve süslü cepheleri görünümüne giren cephelerdir. Evler plan olarak birbirine benzerlik göstermektedir. Zabitler evi cephe süslemeleri bakımından dikkat çekmektedir. Hacı Ahmet ve Hacı Abit (Sayın) evleri geniş hacimli planı ve iç süslemeleriyle adeta bir köşkü anımsatmaktadır.

İklimden dolayı yapıların duvarları kalın tutulmuş; kalın duvarlar iç mekanların yazın serin, kışın sıcak olmasını sağlamıştır.

Yapılarda en çok taş malzeme kullanılmıştır. Taşın çok kullanılmasının sebebi bölgede bol miktarda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Düzgün kesme taş ve kaba yontu taşın yanı sıra ahşap malzeme de kullanılmıştır.

Yapılarda en çok kullanılan örtü sistemi ahşap kirişli düz tavandır. Bunun yanında beşik tonozda kullanılmıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde inşa edilen Salkım Kasabası Taş Köprü döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Köprü üç gözlü köprülerin bir varyasyonudur.

Anonim türbe oldukça sade bir yapıdır. Türbe kare planlı, içten ve dıştan kubbe ile örtülüdür. Bu planıyla Türk türbe mimarisinde görülen uygulamaların basit birer örneğidir.

Nizip bedesteni iki katlı, ortada bir koridor ve bu koridorun etrafında sıralanmış olan dükkanlarıyla Osmanlı bedestenleriyle benzerlik göstermektedir. Üst örtüde beşik tonoz kullanılmıştır.

Hamamlar tek bölümlü hamam uygulaması karşımıza çıkmaktadır. Hamamların sıcaklık bölümleri ve halvet hücreleri kubbe ile örtülü, külhan ve eyvanlar beşik tonoz ile örtülmüştür. Bu hamamlar plan olarak Osmanlı tek bölümlü hamamların bir devamı niteliğindedir.

Mihraplar yarım daire planlı nişlerden oluşmaktadır. Çarşı Camii mihrabı mahalli bir ustanın eseri olduğundan bölgedeki diğer mihraplardan farklı özellikler göstermektedir.

Orijinal olarak günümüze birkaç minber gelebilmiş, büyük bir kısmı yapılara sonradan eklenmiştir. Nizip camilerindeki orijinal minberler kesme taşlarla veya ahşap malzemeye yapılmış olup, yerden 1.50-2.00 m. yükseklikten itibaren başlamaktadırlar. Dışa doğru 0.80-1.00 m. kadar çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilen yuvarlak tablaya oturtulmuş korkuluk ile külahı taşıyan sütuncelerden ibarettir. Minbere duvar içine yerleştirilen kagir merdivenler veya kible duvarına paralel bir şekilde konulan ahşap merdivenlerle ulaşılır.

Nizip'teki mimari eserler Türk mimarisinin, Hristiyan mimarisinin, yanı sıra bölgesel ve yöresel özellikler de göstermektedir. Yapılarda kullanılan yuvarlak kemer, Hristiyan mimarisinin; sivri kemer ve mukarnas süsleme Türk mimarisinin etkilerini göstermektedir. Dilimli kemer, kaş kemerler Zengi sanatının etkisi olup bölgesel özellikleri yansıtmaktadır. Sabunhaneler sanat tarihi alanında çok az örneği bulunmakla birlikte planları itibarıyla yöresel özellikler göstermektedir.

Sonuç olarak **“Nizip'teki Mimari Eserler”** adlı bu tez çalışmamda Nizip ve köylerindeki cami, kilise, sabunhane, ev, köprü, türbe, bedesten ve hamam gibi eserler çalışılmıştır. Bu eserler; merkezde ve Nizip'in kuzeyinde yer alan dere köylerin yoğunlaşmaktadır. Nizip merkez ve köylerindeki mimari anıtlardan on altı cami, iki kilise, üç sabunhane, yedi ev, üç köprü, iki türbe ve bir çeşme günümüze ulaşabilmiştir. Nizip merkezde bir bedesten ve iki hamam günümüze ulaşmadan yıkılmıştır. Nizip ve köylerinin Sanat Tarihi açısından hiç de azımsanmayacak bir potansiyele sahip olduğunu belgeleyen bu çalışmamız sonunda, bu eserlerin; plan, mekan anlayışı, örtü sistemi, malzeme ve teknik, cephe düzenleri, mihrap, minare, destek ve geçiş unsurları ve süsleme bakımından dönemlerinin devamı şeklinde olup kendi yapı gruplarının önemli bir halkasını teşkil ettikleri ortaya konulmuştur.

6. ÖZET

Gaziantep ilinin doğusunda, il merkezine 45 km. uzaklıkta olan Nizip ilçesi 1348 km²'lik yüz ölçüme sahiptir. Şanlıurfa- Birecik-Nizip-Gaziantep-Halep kervan yollarının üzerindeki ilçe, stratejik olarak önemli bir yere sahiptir. Yazılı kaynaklarda ilk kez adına Arap kaynaklarında rastlanan Nizip'de günümüze kadar bir çok medeniyete ait izler görülmektedir.

Yüksek Lisans Tezi çalışma konusu olan Nizip'teki Mimari Eserler kapsamında Nizip ilçe merkezinde ve köylerinde bulunan camiler, kiliseler, sabunhaneler, evler, köprüler, mezar anıtları, bedestenler, hamamlar ve çeşmeler çalışılmıştır.

Bu araştırma sonunda Nizip ilçe merkezinde ve köylerinde toplam 37 adet mimari eser tespit edilmiştir. Bu eserlerin çoğu ilçe merkezinde ve ilçenin kuzeyindeki köylerde dir. Yapıların dağılımı şöyledir; 16 cami, 2 kilise, 3 sabunhane, 7 ev, 3 köprü, 2 türbe, 1 çeşme, 1 bedesten, 2 hamamdır.

Çalışmanın ilk aşamasına, doküman ve kaynak toplamakla başlanılmıştır. Bu çerçeve de bölge ile ilgili bugüne yayınlanan tüm eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ardından tez kapsamında 2004 Mart ayında bölgede arazi çalışmalarına başlanılmış, bu çalışmalara 2004 Temmuz ve 2005 Temmuz aylarında devam edilmiştir. Araştırmalar sonucunda Nizip merkez ve köylerinde tespit edilen mimari eserlerin fotoğrafları ve tümünün rölöve ölçümleri alınmıştır.

Elde edilen bilgiler ışığında ilk olarak Nizip'in coğrafi konumu ve tarihçesi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Tezin katalog bölümünde yapılar türlerine göre ayrılarak çeşitli başlıklar altında tanıtılmıştır. Değerlendirme bölümünde yapılar eldeki veriler ışığında kendi aralarında benzerleri ile ve bölgedeki diğer benzer yapılar ile karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümünde yapıların genel bir tarifi ve özelliklerinden bahsedildikten sonra varılan sonuç kısaca belirtilmiştir.

Nizip'teki mimari eserlerde en çok taş malzeme kullanılmış bunun yanında ahşap malzemeye de yer verilmiştir. Süslemeler taş süslemeler olup, geometrik, bitkisel, mukarnas ve yazı karakterlidir.

İlçedeki mimari eserlerde Türk ve Hristiyan sanatlarının yanı sıra bölgesel ve yöresel özelliklerde göze çarpmaktadır.

Birinci derecede kentsel sit alanı ilan edilen ilçenin mimari eserleri hakkında şimdiye kadar detaylı bir çalışma yapılmamış ve bu eserlerin çoğu literatüre geçirilmemiştir.

6.1. SUMMARY

Nizip district, which is in the east of Gaziantep city, 45 km. away from city center has 1348 km² surface area. As the district is situated and the caravan joint road of Şanlıurfa, Birecik, Nizip, Gaziantep, Halep it has a very important strategical importance.

In Nizip, whose name was firstly faced in the written sources of Arab, there are many traces belonging to different civilizations from the past up to the present time in the study of this mastering thesis titled “Architectural Works in Nizip” all the architectural Works in the centre of district and in its villages such as mosques, churches, soap making establishments, houses, bridges, grave stones, covered markets and hammams were investigated.

As a result of the study; it is determined that there are totally 37 architectural works in the Nizip centre and in its villages. Most of these works are in the city centre and in north villages of centre. There are 16 mosques, 2 churches, 3 soap making establishments, 7 houses, 3 bridges, 2 grave stones, 1 water fountain 1 covered market and 2 hammams.

As a first step, I started by picking sources and documents up. I tried to search all the books which have been published until now. I began to observe the area in 2004 March. I continued until 2004 July and 2005 July . At the end, I took photographs and measurements of all the architectural Works (buildings) which I could find during the surface investigation.

According to the knowledge I acquired, I first gave a short information about the geographical position and the history of NİZİP. In the catalogue chapter of the theses, all the Works were categorized according to their types and tried to be explained under different titles.

In the evaluation chapter; the Works were compared with the similar ones another among themselves and with the other similar works that exist in the region according to their types. In the last chapter, after a general definition of the works were given and talked about their characteristic features, the achieved result was shortly stated.

Mostly stone materials were used, besides wood and brick materials in the architectural works in Nizip. The decorations on the works are stone ornaments with the chacter of geometrical, vegetal, stalactites and writing.

On the architectural Works in the city, not only the arts of Turkish, or Christian exist but also local and regional properties are striking.

These architectural works are declared very important historical buildings and

taken under protection – But these works have never been examined in detail and most of them haven't been taken place in the architectural literature.

7. KAYNAKÇA

- AHUNBAY, Metin, “Kilise”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, II, İstanbul, 1997, 1010-1014.
- ALİOĞLU, Füsün, *Mardin Şehir Dokusu ve Evleri*, İstanbul, 2000
- ALTUN, Ara, *Mardin Türk Devri Mimarisi*, İstanbul, 1971,
- ARI, Meltem “Göreme’de Bulunan Kapalı Haç Planlı Kiliseler”, *Bilim Eşiği2, Sanat Tarihinde Gençler 2004 Semineri Bildiriler*, İstanbul, 2005, 51-70
- ASLANAPA, Oktay, *Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara, 1991.
- ARSEVEN, Celal Esat, “Cami”, *Sanat Ansiklopedisi I*, İstanbul, 1958.
- AYTEKİN, Osman, *Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin’deki Mimari Eserler*, Ankara, 1999.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, “Osmanlılarda Minare”, *Ekrem Hakkı Ayverdi Makaleler*, İstanbul, 1985, 60 vd.
- BAKIRER, Ömür, *Anadolu Mihrapları*, Ankara, 1976.
- _____, “Anadolu’da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri”, *Vakıflar Dergisi IX.*, Ankara, 1971, 337-45.
- BORAN, Ali, *Anadolu’daki İç Kale Cami ve Mescidleri*, Ankara, 2001.
- ÇAM, Nusret, “Müezzin Mahfilleri ve Gaziantep Camilerinin Ahşap Müezzin Mahfilleri” *IX. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi I*, Ankara, 1995, 541-555.
- _____, “İslam’da Bazı Fıkhi Meselelerin, Mezheplerin Türk Cami Mimarisine Tesiri” *Vakıflar Dergisi, sayı 21*, İstanbul, 1990, 375-394.
- _____, “Gaziantep Camilerinde Minber Problemi ve Müteharrik Minberler” *Belleten, Cilt LII Aralık 1988*
- ÇELEBİ, Evliya, *Seyahatname III.* (Çev. Zuhuri Danışman), İstanbul, 1986.
- ÇULPAN, Cevdet, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara, 1973.
- DEMİRÇUBUK, M, AYBAKAN, C., *Nizip Fevkani Kilisesi Araştırma Raporu*, Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü, Gaziantep, 1985.

DİEZ, E., “Minber”, *İslam Ansiklopedisi* VIII, İstanbul, 1993, 1259-1260 vd.

_____, “Minare”, *İslam Ansiklopedisi* VIII, İstanbul, 1993, 323 vd.

DÜNDAR, Abdülkadir, *Kilis'teki Osmanlı Devri Mimari Eserleri*, Ankara, 1999.

ERSOY, Ayla, *İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi*, İstanbul, 1989.

ESİN, E., “Minare”, *Türk Ansiklopedisi*, Fas. 188, Ankara, 1976.

EYİCE, Semavi, “cami”, *DİA*. VII, İstanbul, 1993, 58.

_____, “Minare” *İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul 1993, 329.

GÜNDOĞDU, Hazma, “Erzurum Çevresinden Bazı Köprüler 1”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi I*, Erzurum, 1995, 24-27.

GÜZELBEY, Cemil Cahit, *Gaziantep Camileri Tarihi*, Gaziantep, 1992.

HASOL, Doğan, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, 1996.

MÜLAYİM, Selçuk, “Plastik Sanatlarında Anlatım Biçimleri ve Üslup”, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi III.*, İzmir, 1984.

KARADENİZ, H. Basri, “XIV. Yüzyılda Karye-i Nizib” *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 105, Ankara, 1996, 77-98.

KARTAL, M., “Minarelerin Oluşumu ve Kayseri Minareleri”, *ilgi* 23/59, İstanbul, 1989.

KILAVUZ, Bülent Nuri, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Minareleri*, (YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış doktora tezi), Van, 2005.

KÜRKÇÜOĞLU, Cihad, *Birecik*, Ankara, 1996.

_____, *Şanlıurfa Camileri*, Ankara, 1993,

ANONİM, “Gaziantep”, *Hayat Ansiklopedisi III.*, İstanbul, 1985.

İMAMOĞULLARI, İ. Halil, *Geçmişten Günümüze Nizip*, İstanbul, 2002.

İLTER, Fügen, *Osmanlılar'a kadar Anadolu Taş Köprüleri*, Ankara, 1978.

ANONİM, “Nizip”, *İslam Ansiklopedisi IX.*, İstanbul, 1979.

- OKÇU, T., *Ortaçağ Türk Mimarlığı Çerçevesinde Anadolu Mescitlerinin Kubbeye Geçiş Alanı Üzerine İnceleme, Sanatın Ortaçağı*, İstanbul, 1977.
- ÖDEKAN, A., “Minber”, *Eczacı Başı Sanat Ansiklopedisi II*, İstanbul, 1997, 1259-60.
- _____, “Bedesten” *Eczacı Başı Sanat Ansiklopedisi, I*, İstanbul, 1997, 209-210.
- ÖGEL, Semra, *Anadolu Selçukluların Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987.
- ÖNKAL, Hakkı, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1996.
- ÖZKARCI, Mehmet, *Gaziantep İl Merkezinde Bulunan Hanlar*, (Atatürk Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1987.
- _____, “Gaziantep Lala Mustafa Paşa Külliyesi”, *Vakıflar Dergisi XXV*, Ankara, 1995.
- _____, “Gaziantep’te Dört Han”, *Vakıflar Dergisi XXVI*, Ankara, 1997, 275-308.
- ANONİM, “Gaziantep”, *Rehber Ansiklopedisi VI.*, İstanbul, 1990.
- SÖZEN, Metin; TANYELİ, Uğur, *Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1996.
- SÖZEN, Metin, *Diyarbakır’da Türk Mimarisi*, İstanbul, 1971.
- ULUÇAM, Abdüsselam, “Irak Selçukluları ve Atabekler Döneminden Kalan Tuğla Minareler”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi I*, Ankara, 1990.
- _____, *Irak’ta Türk Mimari Eserleri*, Ankara, 1989.
- _____, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı*, Ankara, 2000.
- UMAR, Bilge, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1993.
- UYSAL, A.Ö., *Erken Osmanlı Minareleri*, (A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1985.
- YALÇIN, Osman, *Gaziantep ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi*, İstanbul, 1990.
- YAVUZ, Ayşe Tükel, *Selçuklu Mimarisinde Tono ve Kemer*, Ankara, 1983.
- YILDIZ, İrfan, *Savur’daki Mimari Eserler*, (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2003.
- YILMAZ, Kazım, *Nizip ve Sosyo Ekonomik Gelişme*, İstanbul, 1990.

ANONİM, “Gaziantep”, *Yurt Ansiklopedisi IV.*, İstanbul, 1982.

ÜLGEN, Ali S., “Hamam”, *İslam Ansiklopedisi V*, İstanbul, 1960.

ANONİM, “Kilise”, *Temel Britannica V*, İstanbul, 2003.

TANMAN, Baha “Osmanlı Döneminde Kudüs: Kent Dokusu, Mimarlık ve Çini Sanatına İlişkin bir Araştırmanın İlk Sonuçları, *Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, II, Ankara, 2001, 511-543.

TEMİZ, Fehime Mine, XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya’nın Kentsel Mekan Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi, (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Van, 2002

TOP, Mehmet, *Erken Dönem Osmanlı Mihrapları*, (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Van, 1997.

_____, “Ortaçağ Türk Mimarisi’nde Mihrap”, *Türkler Ansiklopedisi VI*, Ankara, 2002.

TOPKARAOĞLU, N. *Nizip Kilise Camii Vakıf Eski Eser Fişi*, Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Gaziantep, 1984.

TUNCEL, Metin, “Gaziantep”, *DİA. XIII*, İstanbul, 1996.

TUNÇ, Gülgün, *Taş Köprülerimiz*, İstanbul, 1979.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdulhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Ankara, 2001.

ANONİM, “Gaziantep”, *Türk Ansiklopedisi XVII*, Ankara, 1969.

ANONİM, “Nizip”, *Türk Ansiklopedisi XXV.*, Ankara, 1977.

8. ÇİZİM LİSTESİ

Çizim :1- Gaziantep İli Haritası.

Çizim : 2-Nizip İlçe Haritası.

Çizim : 3- Uluyatır Merkez Camii Planı.

Çizim : 4- Salkım Kasabası Adaklı Mahallesi Camii Planı.

Çizim : 5- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare.

Çizim : 6- Leylek Camii Planı.

Çizim : 7- Hamam Camii Planı.

Çizim : 8- Turlu Köyü Camii Planı.

Çizim :-9- Tatlıcak Kasabası Camii Planı.

Çizim : 10- Saha Camii Planı.

Çizim : 11- Şıhlar Camii Planı.

Çizim : 12- Salkım Kasabası Merkez Camii Planı.

Çizim : 13- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii Minaresi Planı.

Çizim : 14- Molla Ahmed Camii Planı.

Çizim : 15- Çarşı Camii Planı.

Çizim : 16- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii.

Çizim : 17- Akçakent Köyü YukarıOba Camii Planı.

Çizim : 18- Çanakçı Köyü Camii Planı.

Çizim : 19- Ehneş (Gümüşgün) Köyü Kilisesi Planı.

Çizim : 20- Fevkani Kilisesi Planı.

Çizim : 21- Fincancıoğlu Sabunhanesi Zemin Kat Planı.

Çizim : 22- Fincancıoğlu Sabunhanesi Üst Kat Planı.

Çizim : 23- Sayınlar Sabunhanesi Zemin Kat Genel Planı.

Çizim : 24- Sayınlar Sabunhanesi Üst Kat Planı.

Çizim : 25- Hacı Ahmet (Sayın) Sabunhanesi Zemin Kat Planı.

Çizim : 26- Hacı Ahmet (Sayın) Sabunhanesi Üst Kat Planı.

Çizim : 27- Hacı Mehmet (Sayın) Sabunhanesi Zemin Kat Planı.

Çizim : 28- Hacı Mehmet (Sayın) Sabunhanesi Üst Kat Planı.

Çizim : 29- Zabitler Evi Planı.

Çizim : 30- İbrahim Eser Evi Zemin Kat Planı.

Çizim : 31- İbrahim Eser Evi Üst Kat Planı.

Çizim : 32- Avni Uygur Evi Zemin Kat Planı.

Çizim : 33- Avni Uygur Evi Üst Kat Planı.

Çizim : 34- İsmail Örnek Evi Zemin Kat Planı.

Çizim : 35- İsmail Örnek Evi Üst Kat Planı.

Çizim : 36- Hacı Ahmet (Sayın) Evi

Çizim : 37- Hacı Ahmet (Sayın) Evi Üst Kat Planı.

Çizim : 38- Hacı Abit (Sayın) Evi Zemin Kat Planı.

Çizim : 39- Hacı Abit (Sayın) Evi Üst Kat Planı.

Çizim : 40- Sayınlar Misafirhanesi Üst Kat Planı.

Çizim : 41- Salkım Kasabası Taş Köprü Planı.

Çizim : 42- Akçakent Köyü Taş Köprü Planı.

Çizim : 43- Paşa Köprüsü Planı.

Çizim : 44- Anonim Türbe Planı.

Çizim : 45- Şih Süleyman Türbesi Planı.

Çizim : 46- Akçakent Köyü Çeşmesi Planı.

Çizim : 47- Nizip Bedesteni Zemin Kat Planı.

Çizim : 48- Nizip Bedesteni Üst Kat Planı.

Çizim : 49- Büyük Hamamın Tarifler Üzerine Çizilmiş Vaziyet Planı.

Çizim : 50- Küçük Hamamın Tarifler Üzerine Çizilmiş Vaziyet Planı.

Çizim : 51- Çüngüş Ali Bey Camii Planı (E. Cömertlerden).

Çizim : 52- Kilis Tabakhane Camii Planı (A. Düндardan).

Çizim : 53- Birecik Sadeddin Camii Planı (A. C. Kürkçüoğlundan).

Çizim : 54- Birecik Mahmut Paşa Camii Planı (A. C. Kürkçüoğlundan).

Çizim : 55- İstanbul Myrelaion Kilisesi (Bodrum Camii) Planı (M. Arı'dan).

Çizim : 56- Kudüs St. Agnes Kilisesi (Kudüs Mevlevihanesi) Planı

Çizim : 57-Diyarbakır Çermik Haburman Köprüsü Planı (E. Ömertler'den)

Çizim : 58 – Mardin Savur Hisarkaya Köprüsü Planı (İ. Yıldız'dan)

Çizim : 58- Diyarbakır Sultan Şucaeddin Türbesi planı (Önkal'dan)

Çizim : 59- Savur Başkavak Köyü Şeyh Muhammed Bahaddin Türbesi Planı

Çizim : 60- Çüngüş Camii Kebir Çeşmesi Planı (E. Cömertler'den)

Çizim : 61- Çüngüş Hamamı Planı (E. Cömertler'den)

9. FOTOĞRAF LİSTESİ

10.1. Nizip'in Genel Resimleri

Foto. :1- Nizip'ten genel görünüş

10.2. Uluyatır Kasabası Merkez Camii

Foto. : 2- Uluyatır Kasabası Merkez Camii'nden genel görünüş

Foto : 3- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 4- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, batı cephesi görünüşü

Foto : 5- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 6- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto. : 7- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, son cemaat yerinden görünüş

Foto. : 8- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, doğudaki kapı üzerindeki kitabeden görünüş

Foto. : 9- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, batıdaki kapı üzerindeki kitabeden görünüş

Foto. : 10- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, orta kapı üzerindeki kitabeden görünüş

Foto : 11- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, minare kaidesinde yer alan devşirme kitabeden görünüş

Foto : 12- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, mihraptan genel görünüş

Foto. : 13- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, mihraptan görünüş

Foto : 14- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Foto : 15- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, harimden çıkış kapısına doğru görünüş.

Foto : 16- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, minarenin kuzeyden görünüşü

Foto : 17- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, minarenin güneyden görünüşü

10.3. Salkım Kasabası Adaklı Camii

Foto : 18- Salkım Kasabası Adaklı Camii, kuzeydoğudan genel görünüş

Foto : 19- Salkım Kasabası Adaklı Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 20- Salkım Kasabası Adaklı Camii, harime girişi sağlayan kapı ve minare kaidesinden görünüş

Foto : 21- Salkım Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Foto : 22- Salkım Kasabası Adaklı Camii, Mihrap ve Minberden görünüş

Foto : 23- Salkım Kasabası Adaklı Camii, minareden genel görünüş

Foto : 24- Salkım Kasabası Adaklı Camii, Minareden Görünüş

Foto : 25- Salkım Kasabası Adaklı Camii, minarenin şerefesinden görünüş

10.4. Uluyatır Kasabası Yalnız Minare

Foto : 26- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, Doğudan Görünüş

Foto : 27- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, gövdeden görünüş

Foto : 28- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, kaidesden görünüş

Foto : 29- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, Şerefeden görünüş

10.5. Leylek Camii

Foto : 30- Leylek Camii, genel görünüş

Foto : 31- Leylek Camii, son cemaat yerinden görünüş

Foto : 32- Leylek Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 33- Leylek Camii, mihraptan görünüş

Foto : 34- Leylek Camii, minareye girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 35- Leylek Camii, minareden görünüş

Foto : 36- Leylek Camii, minarenin şerefe altından görünüş

10.6. Hamam Camii

Foto : 37- Hamam Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto : 38- Hamam Camii, Pencereden görünüş

Foto : 39- Hamam Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 40- Hamam Camii, iç mekanda güneyden görünüş

Foto : 41- Hamam Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 42- Hamam Camii, mihraptan görünüş

Foto : 43- Hamam Camii, iç mekanda kuzeye doğru bakış

Foto : 44- Hamam Camii, minare kaidesinden görünüş

Foto : 45- Hamam Camii, minareden görünüş

10.7. Turlu Köyü Camii

Foto : 46- Turlu Köyü Camii, batı cepheden görünüş

Foto : 47- Turlu Köyü Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto : 48- Turlu Köyü Camii, İç mekanda güneyden görünüş

Foto : 49- Turlu Köyü Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 50- Turlu Köyü Camii, minareden görünüş

10.8. Tatlıcak Kasabası Merkez Camii

Foto : 51- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 52- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 53- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 54- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, Kuzeye 1968 yılında eklenen bölümün batı cephesinden görünüş

Foto : 55- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, batı cephe ve minareden görünüş

Foto : 56- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Foto : 57- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, mihraptan görünüş

Foto : 58- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, harimde mihrap önünde yer alan saından görünüş

10.9. Saha Camii

Foto : 59- Saha Camii, genel görünüş

Foto : 60- Saha Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 61- Saha Camii, pencereden görünüş

Foto : 62-Saha Camii, kuzeydeki sütun başlıkları ve pencerelerden görünüş

Foto : 63- Saha Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 64- Saha Camii, Mihraptan görünüş

Foto : 65- Saha Camii, minareden görünüş

Foto : 66- Saha Camii, şerefe altından görünüş

10.10. Şıhlar Camii

Foto : 67- Şıhlar Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 68- Şıhlar Camii, pencereden görünüş

Foto : 69- Şıhlar Camii, harime giriş kapısından görünüş

Foto : 70- Şıhlar Camii, mihraptan görünüş

Foto : 71- Şıhlar Camii, minareden görünüş

Foto : 72- Şıhlar Camii, şerefe altından görünüş

10.11. Salkım Kasabası Merkez Camii

Foto : 73- Salkım Kasabası Merkez Camii, güneybatıdan genel görünüş

Foto : 74- Salkım Kasabası Merkez Camii, batı cepheden görünüş

Foto : 75- Salkım Kasabası Merkez Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 76- Salkım Kasabası Merkez Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 77- Salkım Kasabası Merkez Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 78- Salkım Kasabası Merkez Camii, mihraptan görünüş

Foto : 79- Salkım Kasabası Merkez Camii, mihrap üstünde yer alan süslemelerden görünüş

Foto : 80- Salkım Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Foto : 81- Salkım Kasabası Merkez Camii, minareden görünüş

10.12. Sekili Kasabası Eski Höyük Camii Minaresi

Foto : 82- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii, minarenin batıdan görünüşü

Foto : 83- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii, minarenin şerefe altından görünüş

Foto : 84- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii, minarenin giriş kapısından görünüş

10.13. Molla Ahmet Camii

Foto : 85- Molla Ahmet Camii, genel görünüş

Foto : 86- Molla Ahmet Camii, doğu cephe ve minareden görünüş

Foto : 87- Molla Ahmet Camii, harime giriş kapısından görünüş

Foto : 88- Molla Ahmet Camii, kitabeden görünüş

Foto : 89- Molla Ahmet Camii, mihrap bölümünden görünüş

Foto : 90- Molla Ahmet Camii, minareden görünüş

Foto : 91- Molla Ahmet Camii, minarenin şerefe altından görünüş

10.14. Çarşı Camii

Foto : 92- Çarşı Camii, genel görünüş

Foto : 93- Çarşı Camii, batı cepheden görünüş

Foto : 94- Çarşı Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 95- Çarşı Camii, güney cephede mihrap önü bölümünün dıştan belirtildiği bölümden görünüş

Foto : 96- Çarşı Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 97- Çarşı Camii, harime girişi sağlayan kapının köşeliklerindeki ve sütun başlıklarından görünüş

Foto :98- Çarşı Camii, harime girişi sağlayan kapının günümüzde mahfilde kalan üst bölümünden görünüş

Foto : 99- Çarşı Camii, kuzeyde yer alan pencerelerin üzerindeki süslemelerden görünüş

Foto : 100- Çarşı Camii, iç mekanda mihrap önü bölümünün görünüşü

Foto : 101- Çarşı Camii, mihraptan görünüşü

Foto : 102- Çarşı Camii, mihrabın üst bölümünden görünüş

Foto : 103- Çarşı Camii, minberden görünüş

Foto : 104- Çarşı Camii, minberin sütun başlıklarından görünüş

Foto : 105- Çarşı Camii, kubbe içinden görünüş

Foto : 106- Çarşı Camii, pendentif içinden görünüş

Foto : 107- Çarşı Camii, minareden görünüş

Foto : 108- Çarşı Camii, şerefeden görünüş

10.15. Akçakent Köyü Aşağıoba Camii

Foto : 109- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 110- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, kuzeybatıdan görünüş

Foto : 111- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 112- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, batı cepheden görünüş

Foto : 113- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto : 114- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 115- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, mihraptan görünüş

Foto : 116- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, mihrap üzerinde yeralan kitabeden görünüş

Foto : 117- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, harimden görünüş

10.16. Akçakent Köyü Yukarıoba Camii

Foto : 118- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, genel görünüş

Foto : 119- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 120- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 121- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, mihraptan görünüş

Foto : 122- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, mihraptan görünüş

Foto : 123- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, iç mekandan görünüş

Foto : 124-Akçakent Köyü yukarıoba Camii, minareden görünüş

10.17. Çanakçı Köyü Camii

Foto : 125- Çanakçı Köyü Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 126- Çanakçı Köyü Camii, batı cepheden görünüş

Foto : 127- Çanakçı Köyü Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 128- Çanakçı Köyü Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 129- Çanakçı Köyü Camii, pencerelerden görünüş

Foto : 130- Çanakçı Köyü Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto : 131- Çanakçı Köyü Camii, son cemaat yerinin batı bölümünden ve mihrabiye nişinden görünüş

Foto : 132- Çanakçı Köyü Camii, son cemaat yerinin doğu bölümünden ve mihrabiye nişinden görünüş

Foto : 133- Çanakçı Köyü Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 134-Çanakçı Köyü Camii, mihrap nişinden görünüş

Foto : 135- Çanakçı Köyü Camii, mihrap nişi üzerinde yeralan kitabeden görünüş

Foto : 136- Çanakçı Köyü Camii, iç mekandan görünüş

Foto : 137- Çanakçı Köyü Camii, minareden görünüş

Foto : 138- Çanakçı Köyü Camii, minarenin şerefe altından görünüş

10.18. Ehneş Kilisesi

Foto : 139- Ehneş Kilisesi, kuzeybatıdan genel görünüş

Foto : 140- Ehneş Kilisesi, güneydoğudan genel görünüş

Foto : 141- Ehneş Kilisesi, güneydoğudan görünüş

Foto : 142- Ehneş Kilisesi, kuzeydoğudan görünüş

Foto : 143- Ehneş Kilisesi, batıdan görünüş

Foto : 144- Ehneş Kilisesi, kuzeybatıdan görünüş

Foto : 145- Ehneş Kilisesi, kuzeyden genel görünüş

Foto : 146- Ehneş Kilisesi, batıdan görünüş

Foto : 147- Ehneş Kilisesi, bema ve apsise açılan kemerli geçiştan görünüş

Foto : 148- Ehneş Kilisesi, doğudan görünüş

Foto : 149- Ehneş Kilisesi, apsis kalıntılarının üstten görünüşü

Foto : 150-Ehneş Kilisesi, güneyden görünüş

Foto : 151- Ehneş Kilisesi, pastaforium hücresi kalıntılarının üstten görünüşü

Foto : 152- Ehneş Kilisesi, güneydeki pastaforium hücrelerinden görünüş

Foto : 153- Ehneş Kilisesi, güneydeki pastaforium hücrelerine açılan kapıdan görünüş

Foto : 154- Ehneş Kilisesi, apsisten pastaforium hücrelerine açılan kapının görünüşü

Foto : 155- Ehneş Kilisesi, kemerlerin başlangıç yerlerinde yeralan süslemelerden görünüşü

Foto : 156- Ehneş Kilisesi, kemerlerin başlangıç yerlerinde yeralan süslemelerden görünüşü

Foto : 157- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Foto : 158- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Foto : 159- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Foto : 160- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Foto : 161-Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki haçlardan oluşan süslemelerden görünüş

Foto : 162- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki haçlardan oluşan süslemelerden görünüş

Foto : 163- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki haçlardan oluşan süslemelerden görünüş

10.19. Fevkani Kilisesi

Foto : 164- Fevkani Kilisesi, batıdan genel görünüş

Foto : 165- Fevkani Kilisesi, kuzeybatıdan genel görünüş

Foto : 166- Fevkani Kilisesi, kuzeybatıdan genel görünüş

Foto : 167- Fevkani Kilisesi, güneybatıdan genel görünüş

Foto : 168- Fevkani Kilisesi, güneydoğudan genel görünüş

Foto : 169- Fevkani Kilisesi, güney cepheden genel görünüş

Foto : 170- Fevkani Kilisesi, doğu cepheden genel görünüş

Foto : 171- Fevkani Kilisesi, doğu cephede apsisin dıştan görünüşü

Foto : 172- Fevkani Kilisesi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 173- Fevkani Kilisesi, batı cepheden görünüş

Foto : 174- Fevkani Kilisesi, giriş kapısından apsise doğru görünüş

Foto : 175- Fevkani Kilisesi, apsisten görünüş

Foto : 176-Fevkani Kilisesi, apsisin üst örtüsünden görünüş

Foto : 177- Fevkani Kilisesi, kuzeydoğudaki pastaforium hücrelerinden görünüş

Foto : 178-Fevkani Kilisesi, pastaforium hücresi giriş kapısından görünüş

Foto : 179- Fevkani Kilisesi, iç mekanda güney cephe ve mihraptan görünüş

Foto : 180- Fevkani Kilisesi, iç mekanda güneybatı köşeden görünüş

Foto : 181- Fevkani Kilisesi, üst örtü ve taşıyıcılardan görünüş

Foto : 182- Fevkani Kilisesi, kubbe içinden görünüş

Foto : 183- Fevkani Kilisesi, apsisten giriş kapısına doğru görünüş

10.20. Fincancıoğlu Sabunhanesi

Foto : 184- Fincancıoğlu Sabunhanesi, üstten genel görünüş

Foto : 185-Fincancıoğlu Sabunhanesi, güneybatıdan görünüş

Foto : 186- Fincancıoğlu Sabunhanesi, batı cepheden görünüş

Foto : 187- Fincancıoğlu Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Foto : 188- Fincancıoğlu Sabunhanesi, giriş kapısından görünüş

Foto : 189- Fincancıoğlu Sabunhanesi, giriş kapısı kemerinden görünüş

Foto : 190- Fincancıoğlu Sabunhanesi, giriş koridorunun doğusunda kalan bölümden görünüş

Foto : 191- Fincancıoğlu Sabunhanesi, güneyde yeralan bölümden görünüş

Foto : 192- Fincancıoğlu Sabunhanesi, içten güneybatı bölümün görünüşü

Foto : 193-Fincancıoğlu Sabunhanesi, birinci katın üst örtüsünden görünüş

Foto : 194- Fincancıoğlu Sabunhanesi, birinci katın üst örtüsünden görünüş

Foto : 195- Fincancıoğlu Sabunhanesi, birinci katın üst örtüsünden görünüş

Foto : 196- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci kata geçişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto :197-Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci kata geçişi sağlayan kapının üst bölümünden görünüş

Foto :198- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci kata geçişi sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto : 199- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci katın güney bölümünden görünüş

Foto :200- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci katta kemer içinden güney kanadın görünüşü

Foto : 201- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci katta kuzeybatı köşeden görünüş

10.21. Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi

Foto : 202- Sayınlar Sabunhanesi, genel görünüş

Foto : 203- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, batı cephe ve sayınlar sabunhanesini birbirine bağlayan kabaltıdan görünüş

Foto : 204- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, batı cepheden görünüş

Foto : 205- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, batı cephedeki dükanlardan görünüş

Foto : 206- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Foto : 207- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, güney cephede iki kat arasındaki konsollardan görünüş

Foto : 208- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 209- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 210- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapının alınlığındaki süslemelerden görünüş

Foto : 211- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapının alınlığındaki süslemelerden görünüş

Foto : 212- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, birinci kata geçişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 213- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, avlu ve avluya açılan bölümlerden görünüş

Foto : 214- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, avlu ve avluya açılan bölümlerden görünüş

10.22. Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi

Foto : 215- Sayınlar Sabunhanesi, genel görünüş

Foto : 216- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Foto : 217- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Foto : 218- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cepheden görünüş

Foto : 219- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephedeki dükkanlardan görünüş

Foto : 220- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephede kuzeyde yeralan kapıdan görünüş

Foto : 221- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephede güneyde yeralan kapıdan görünüş

Foto : 222- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephede güneyde yeralan kapının alınlığından görünüş

Foto : 223- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, birinci katta üst örtüyü taşıyan ayaklardan görünüş

Foto : 224- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, birinci katta üst örtüyü taşıyan ayaklardan görünüş

Foto : 225- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, birinci katta iç mekandan görünüş

Foto : 226- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, ikinci katta iç mekandan görünüş

Foto : 227- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kattın görünüş

Foto : 228- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, iç avludan görünüş

Foto : 229- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, iç avludan görünüş

Foto : 230- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, iç avludan görünüş

10.23. Zabitler Evi

Foto : 231- Zabitler Evi, batı cepheden genel görünüş

Foto : 232- Zabitler Evi, kuzeybatıdan genel görünüş

Foto : 233- Zabitler Evi, batı cepheden görünüş

Foto : 234- Zabitler Evi, giriş kapısı alınlığından görünüş

Foto : 235- Zabitler Evi, günümüzde kullanılan dükkanlardan görünüş

Foto : 236- Zabitler Evi, giriş koridorundaki günümüzde kapatılmış kapıdan görünüş

10.24. İbrahim Eser Evi

Foto : 237- İbrahim Eser Evi, güney cepheden görünüş

Foto : 238- İbrahim Eser Evi, giriş kapısından görünüş

Foto : 239- İbrahim Eser Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 240- İbrahim Eser Evi, kuzey cephede ikinci katı taşıyan ayak ve kemerlerden görünüş

Foto : 241- İbrahim Eser Evi, ikinci katın kuzey cephesinden görünüş

Foto : 242- İbrahim Eser Evi, ikinci katın kuzey cephesinden görünüş

10.25. Avni Uygur Evi

Foto : 243- Avni Uygur Evi, güneybatıdan genel görünüş

Foto : 244- Avni Uygur Evi, batı cepheden görünüş

Foto : 245- Avni Uygur Evi, güney cepheden görünüş

Foto : 246- Avni Uygur Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 247- Avni Uygur Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 248- Avni Uygur Evi, kaş kemerli pencereden görünüş

Foto : 249- Avni Uygur Evi, ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto: 250- Avni Uygur Evi, ikinci katın odalarından görünüş

Foto : 251- Avni Uygur Evi, üst örtünün içten görünüşü

Foto : 252- Avni Uygur Evi, üst örtünün içten görünüşü

10.26. İsmail Örnek Evi

Foto : 253- İsmail Örnek Evi, kuzeydoğudan genel görünüş

Foto : 254- İsmail Örnek Evi, doğu cepheden görünüş

Foto : 255- İsmail Örnek Evi, güney cepheden ve ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto : 256- İsmail Örnek Evi, güney cepheden görünüş

10.27. Hacı Ahmet Sayın Evi

Foto : 257- Hacı Ahmet ve Hacı Abit Sayın Evi, genel görünüş

Foto : 258- Hacı Ahmet Sayın Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 259- Hacı Ahmet Sayın Evi, güney cepheden görünüş

Foto : 260- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydoğu cepheden görünüş

Foto : 261-Hacı Ahmet Sayın Evi, güney cephede ikinci kata ulaşmayı sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto : 262- Hacı Ahmet Sayın Evi, avluda bulunan mozaikten görünüş

Foto : 263-Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki pencereler ve eyvandan görünüş

Foto : 264- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki pencerelerden görünüş

Foto : 265- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki eyvandan görünüş

Foto : 266- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki eyvandan görünüş

Foto : 267-Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki eyvanın üst örtüsünden görünüş

Foto : 268- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 269- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 270- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapının alınlığından görünüş

Foto : 271- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapının alınlığındaki madeni süslemelerden görünüş

Foto : 272- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapının alınlığındaki madeni süslemelerden görünüş

Foto : 273- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 274- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 275- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 276- Hacı Ahmet Sayın Evi, dolap nişlerinin ahşap süslemelerinden görünüş

Foto : 277- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 278- Hacı Ahmet Sayın Evi, çatı katına çıkan merdivenlerden görünüş

Foto : 279- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içten üst örtüsünden görünüş

Foto : 280- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içten üst örtüsünden görünüş

10.28. Hacı Abit Sayın Evi

Foto : 281- Hacı Ahmet ve Hacı Abit Sayın Evi, genel görünüş

Foto : 282- Hacı Abit Sayın Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 283- Hacı Abit Sayın Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 284- Hacı Abit Sayın Evi, güneybatı cepheden görünüş

Foto : 285- Hacı Abit Sayın Evi, güneybatı cepheden görünüş

Foto : 286- Hacı Abit Sayın Evi, güney cepheden görünüş

Foto : 287-Hacı Abit Sayın Evi, avluda bulunan iki renkli taşla oluşturulmuş süslemeden görünüş

Foto : 288- Hacı Abit Sayın Evi, birinci katta orta mekanda bulunan iki renkli mermer malzeme oluşturulmuş süslemeden görünüş

Foto : 289- Hacı Abit Sayın Evi, iç mekana geçiş kapısı üzerinde yeralan selvi kabartmasından görünüş

Foto : 290- Hacı Abit Sayın Evi, ikinci katta orta mekandan görünüş

Foto : 291-Hacı Abit Sayın Evi, ikinci katta orta mekanın üst örtüsünde kubbe içinde yeralan kalemişi süslemeden görünüş

Foto : 292- Hacı Abit Sayın Evi, ikinci katta orta mekanın üst örtüsünde kubbe içinde yer alan kalemişi süslemeden görünüş

Foto : 293- Hacı Abit Sayın Evi, kuzeydeki çıkıntının üst örtüsünden görünüş

Foto : 294- Hacı Abit Sayın Evi, kapı kemerinden görünüş

Foto : 295- Hacı Abit Sayın Evi, pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 296- Hacı Abit Sayın Evi, iç mekandan görünüş

Foto : 297- Hacı Abit Sayın Evi, dolap nişlerinin ahşap süslemelerinden görünüş

Foto : 298- Hacı Abit Sayın Evi, pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 299- Hacı Abit Sayın Evi, doğudaki odadan çıkış kapısına doğru görünüş

Foto : 300- Hacı Abit Sayın Evi, üst örtüden görünüş

Foto : 301- Hacı Abit Sayın Evi, üst örtüden görünüş

Foto : 302- Hacı Abit Sayın Evi, İç mekandan çıkış kapısına doğru görünüş

10.29. Sayınlar Misafirhanesi

Foto : 303- Sayınlar Misafirhanesi, kuzeybatıdan görünüş

Foto : 304- Sayınlar Misafirhanesi, batı cepheden görünüş

Foto : 305- Sayınlar Misafirhanesi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 306- Sayınlar Misafirhanesi, iç mekana geçişi sağlayan kapı ve merdivenlerden görünüş

Foto : 307- Sayınlar Misafirhanesi, cumbaya açılan orta mekandan görünüş

10.30. Salkım Kasabası Taş Köprü

Foto : 308- Salkım Kasabası Taş Köprü, kuzeyden görünüş

Foto : 309- Salkım Kasabası Taş Köprü, kuzeyden görünüş

Foto : 310- Salkım Kasabası Taş Köprü, kemerlerden görünüş

Foto : 311- Salkım Kasabası Taş Köprü, savak yönünden görünüş

Foto : 312- Salkım Kasabası Taş Köprü, savak yönünden görünüş

10.31. Akçakent Köyü Taş Köprü

Foto : 313- Akçakent Köyü Taş Köprü, mansap yönünden görünüş

Foto : 314- Akçakent Köyü Taş Köprü, mansap yönünden görünüş

Foto : 315- Akçakent Köyü Taş Köprü, mansap yönünden görünüş

Foto : 316- Akçakent Köyü Taş Köprü, kemer gözünden görünüş

10.32. Paşa Köprüsü

Foto : 317- Paşa Köprüsü, mansap yönünden görünüş

Foto : 318- Paşa Köprüsü, mansap yönünde kemer gözünden görünüş

Foto : 319- Paşa Köprüsü, savak yönünden görünüş

Foto : 320- Paşa Köprüsü, savak yönünde kemer gözünden görünüş

10.33. Anonim Türbe

Foto : 321- Anonim Türbe, türbenin içinde yer aldığı mezarlıkla birlikte görünüşü

Foto : 322- Anonim Türbe, türbenin içinde yer aldığı mezarlıkla birlikte görünüşü

Foto : 323- Anonim Türbe, kuzeydoğu cepheden görünüşü

Foto : 324- Anonim Türbe, batı cepheden görünüş

Foto : 325- Anonim Türbe, güneybatı cepheden görünüşü

Foto : 326- Anonim Türbe, kuzey cepheden görünüş

Foto : 327- Anonim Türbe, doğu cepheden görünüş

Foto : 328- Anonim Türbe, kubbenin dıştan görünüşü

Foto : 329- Anonim Türbe, kubbe içinden görünüş

Foto : 330- Anonim Türbe, kubbe içinden görünüş

Foto : 331- Anonim Türbe, kubbeye geçişte kullanılan mukarnaslardan görünüş

10.34. Şıh Süleyman Türbesi

Foto : 332- Şıh Süleyman Türbesi, kuzeyden genel görünüş

Foto : 333-Şıh Süleyman Türbesi, güneyden genel görünüş

Foto : 334- Şıh Süleyman Türbesi, doğu cepheden görünüş

Foto : 335- Şıh Süleyman Türbesi, güney cepheden görünüş

Foto : 336- Şıh Süleyman Türbesi, batı cepheden görünüş

Foto : 337- Şıh Süleyman Türbesi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 338- Şıh Süleyman Türbesi, türbe içindeki sandukadan görünüş

Foto : 339- Şıh Süleyman Türbesi, mihraptan görünüş

Foto : 340- Şıh Süleyman Türbesi, türbe içinde kuzeydeki dolap nişinden görünüş

Foto : 341- Şıh Süleyman Türbesi, pendentiflerden görünüş

Foto : 342- Şıh Süleyman Türbesi, kubbe içinden görünüş

Foto : 343- Şıh Süleyman Türbesi, iç mekandan çıkış kapısına doğru görünüş

10.35. Akçakent Köyü Çeşmesi

Foto : 344- Akçakent Köyü Çeşmesi, genel görünüş

Foto : 345- Akçakent Köyü Çeşmesi, batı cepheden görünüş

Foto : 346- Akçakent Köyü Çeşmesi,eyvanın içinden görünüş

10.36. Değerlendirme Fotğrafları

Foto: 347- Kilis Körimam Camii'nden görünüş

Foto: 348- Kilis Bayraklı Camii'den görünüş

Foto: 349- Savur Başkavak Köyü Camii güneydoğu cephesinden görünüş

Foto: 350- Kilis Körimam Camii Harimden g r n   

Foto: 351- Birecik C c k Camii minaresinden g r n   

Foto: 352- Birecik Tur  u   h Müslüm Evi yazlık eyvanlarından g r n   

Foto: 353- Savur Enver Aras Evi'nden g r n   

Foto: 354- Birecik Hüseyin  zate  Evi'nde yumurta tavandan g r n   

Foto: 355- Tur  u   h Müslüm Evi'nde  ardak eyvandan g r n   

Foto: 356- Birecik Hüseyin  zate  Evi'de dolap ni inden g r n   

Foto: 357- Birecik  eyh Cemaleddin T rbesinden g r n   

Foto: 358- Ho ap K pr s nden g r n   

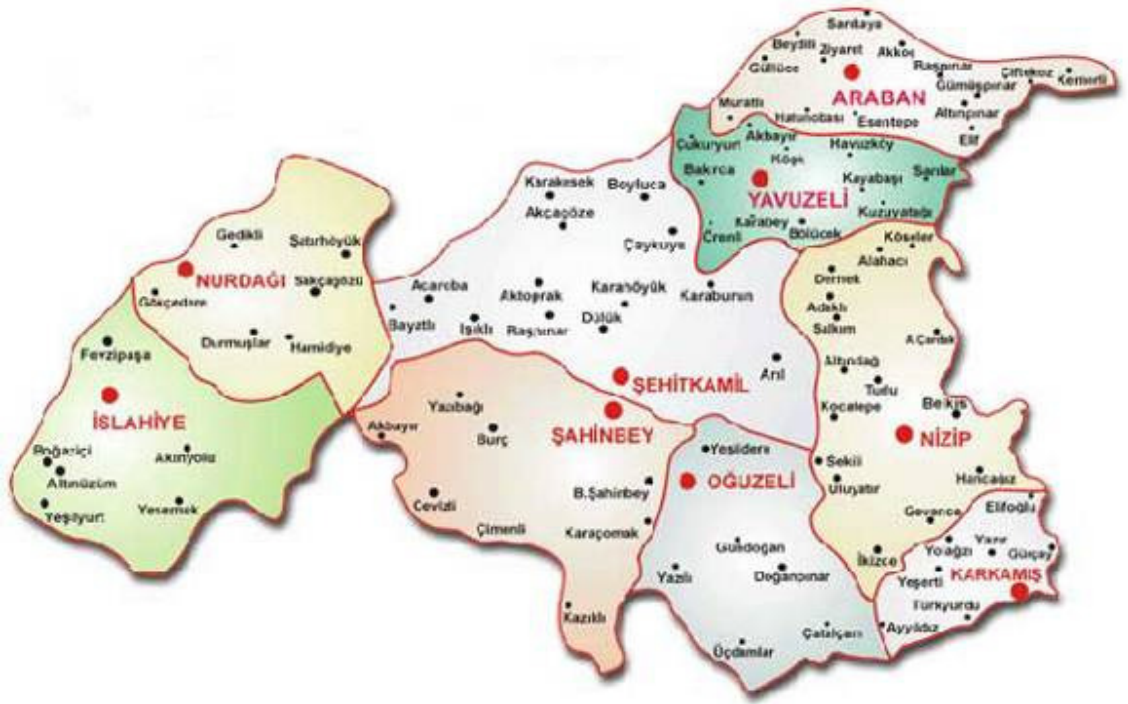
Foto: 359-  ermik Sinek K pr s nden g r n   

Foto: 360- Savur Hisarkaya K pr s nden g r n   

Foto: 361- Kilis Kurta a  e mesinden g r n   

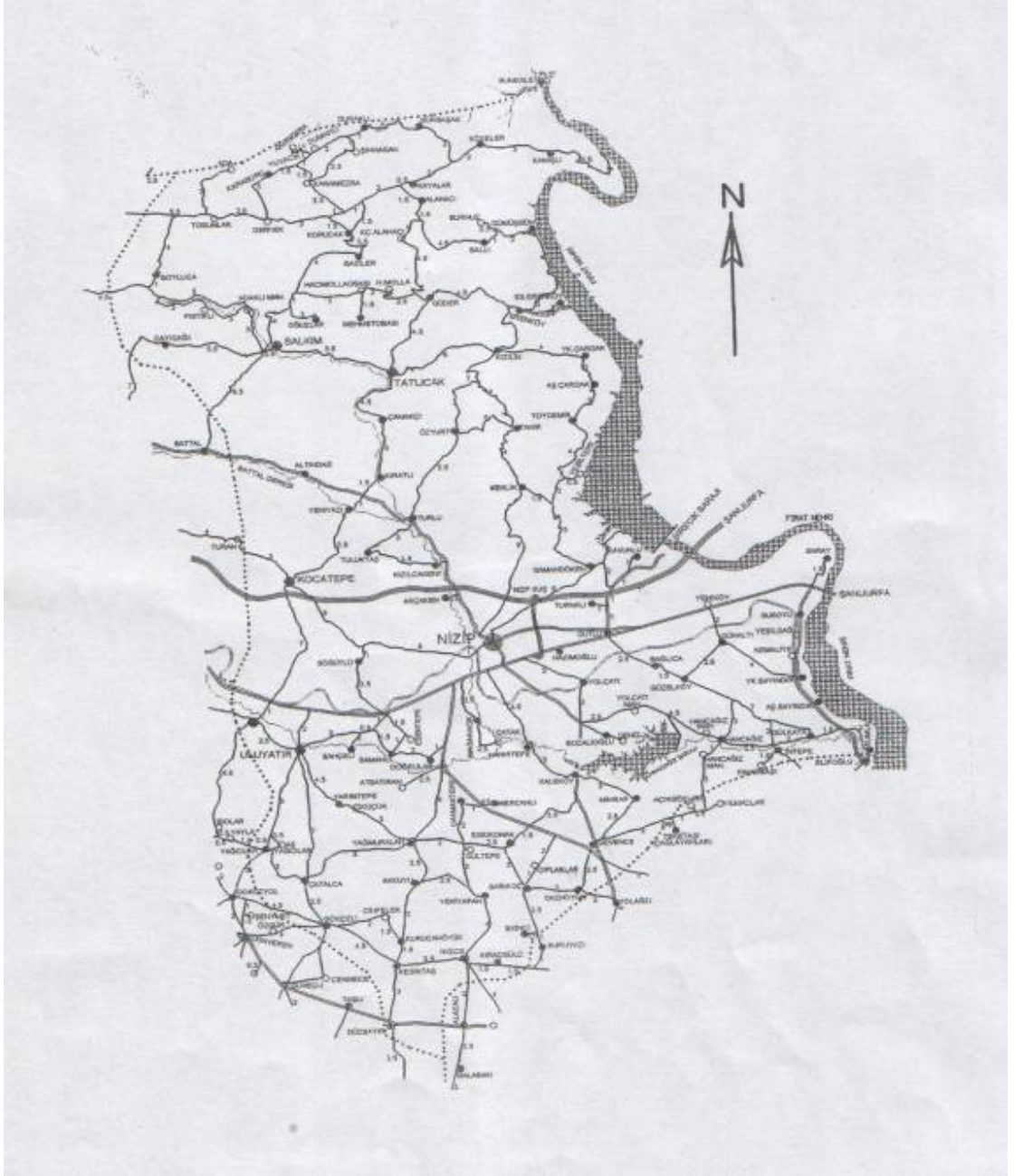
Foto: 362-   ng   Camii Kebir  e mesinden g r n   

LEV.1

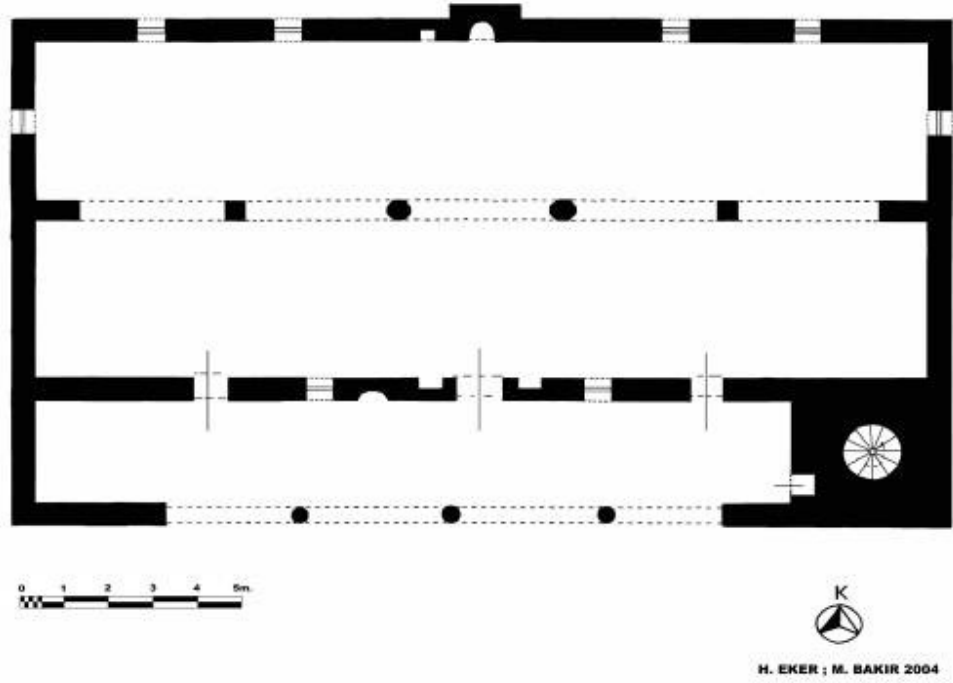
Çizim :1- Gaziantep İli Haritası.

LEV. II

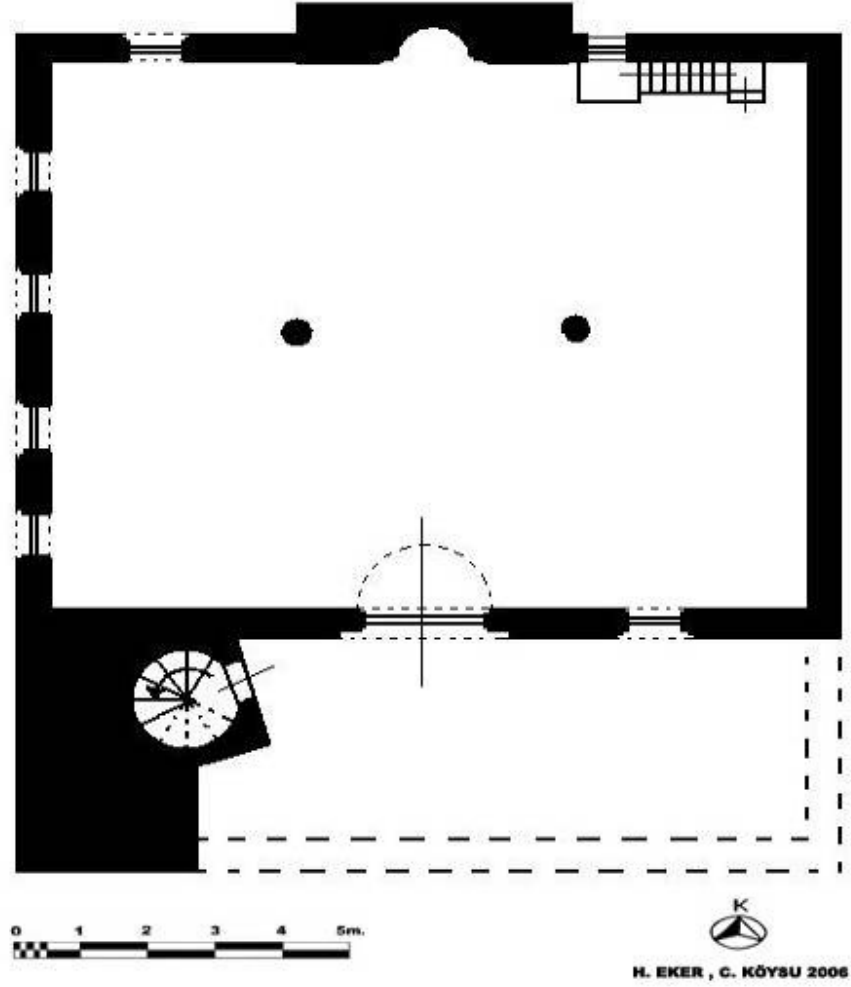
Çizim : 2-Nizip İlçe Haritası.

LEV. III

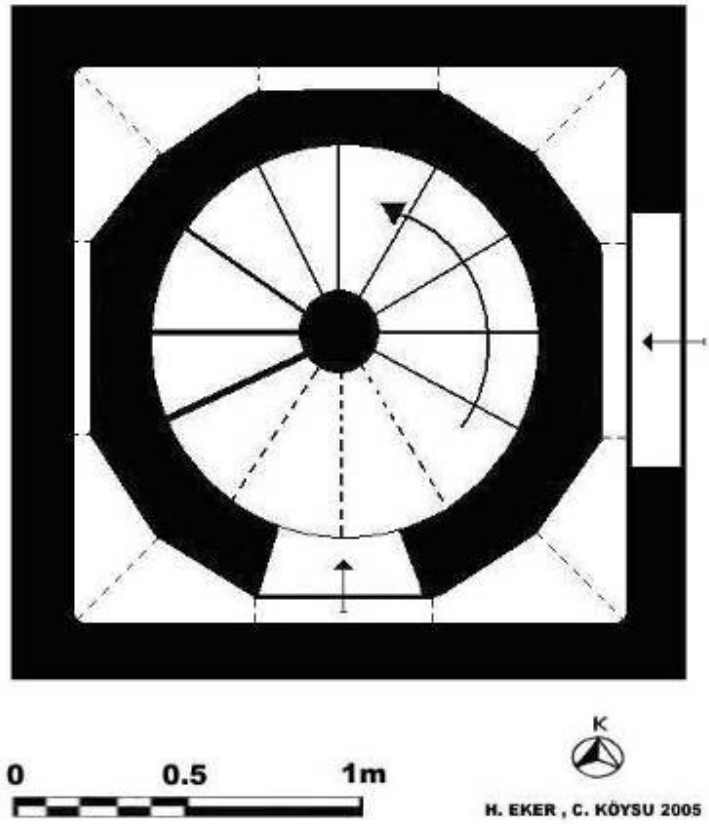
Çizim : 3- Uluyatır Merkez Camii Planı.

LEV. IV

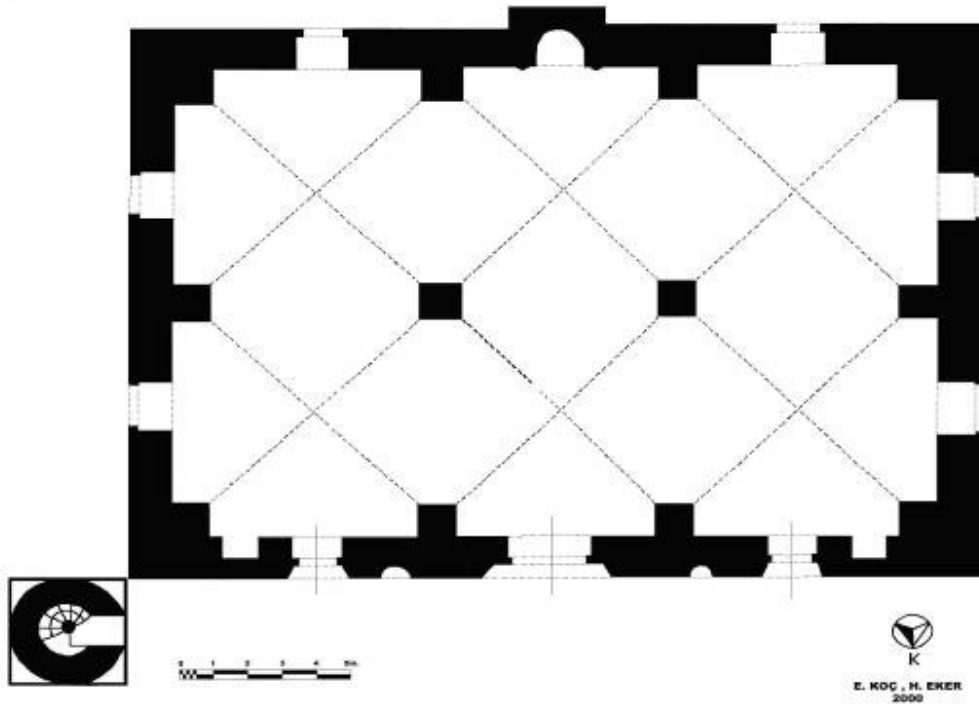
Çizim : 4- Salkım Kasabası Adaklı Mahallesi Camii Planı.

LEV. V

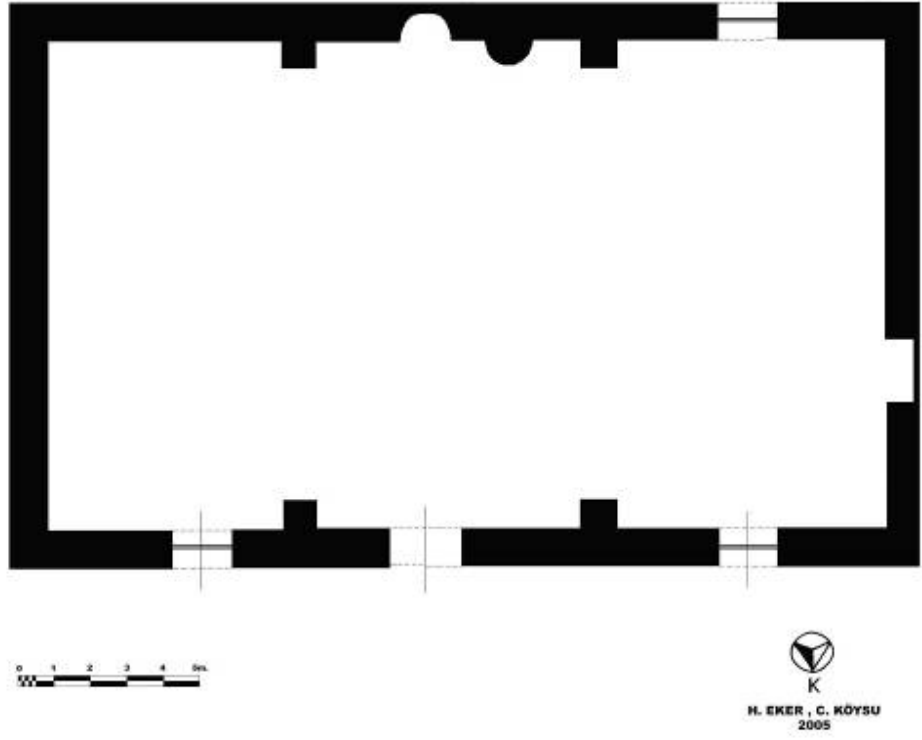
Çizim : 5- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare.

LEV. VI

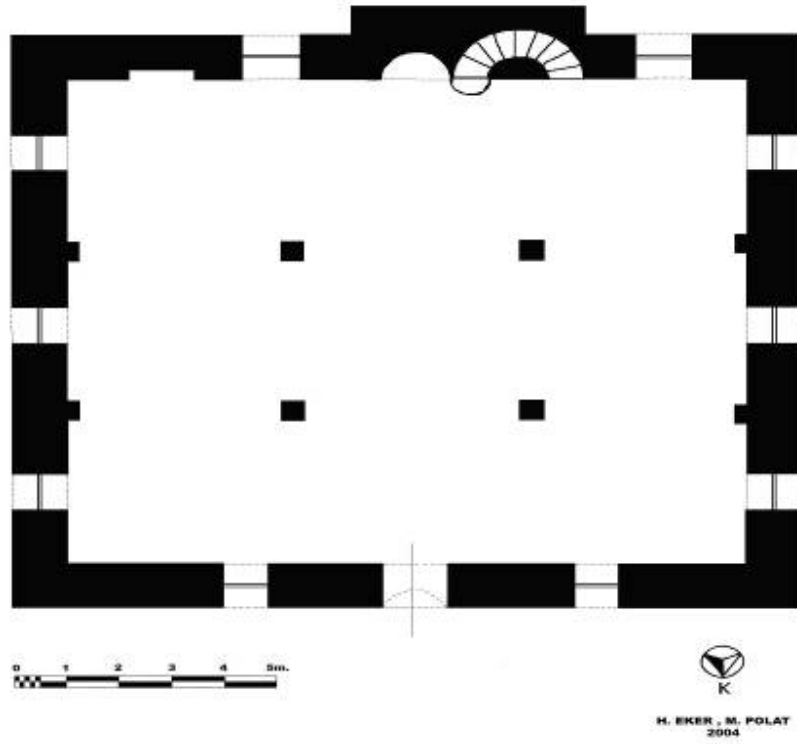
Çizim : 6- Leylek Camii Planı.

LEV. VII

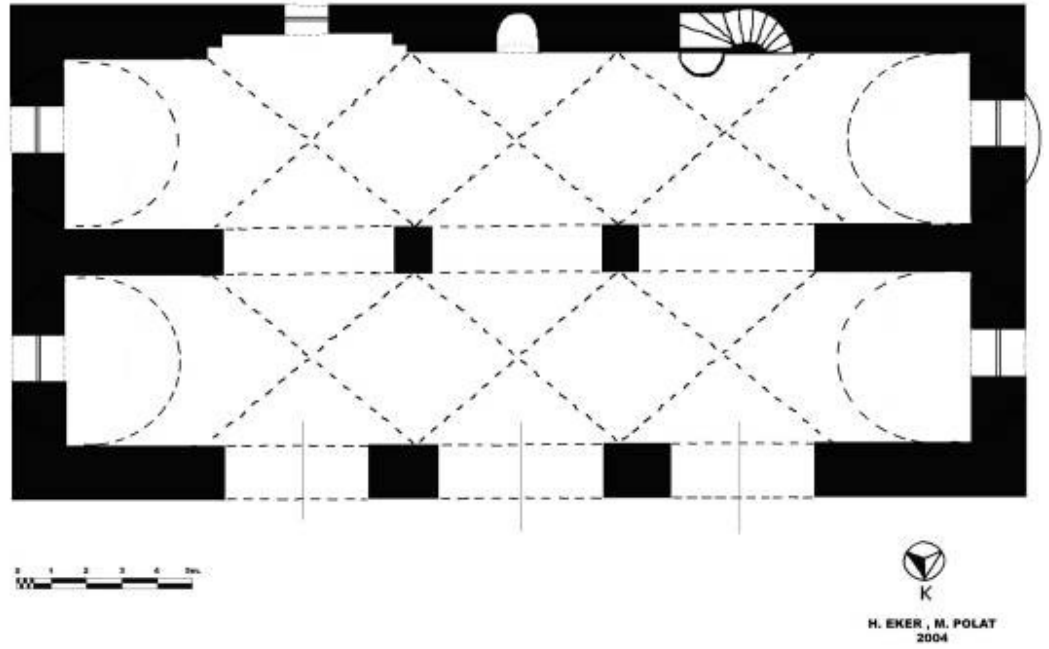
Çizim : 7- Hamam Camii Planı.

LEV. VIII

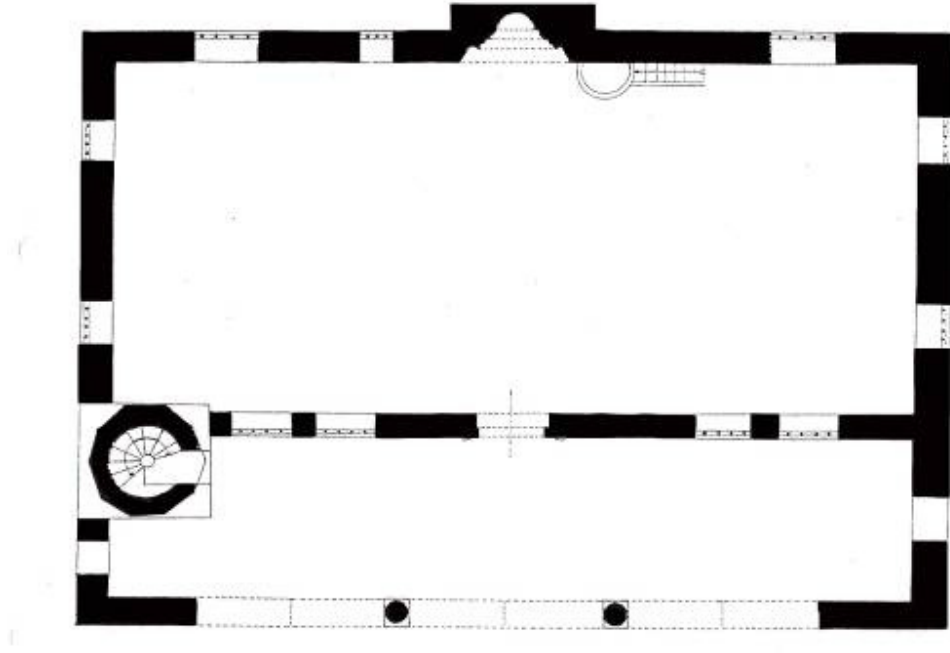
Çizim : 8- Turlu Köyü Camii Planı.

LEV. IX

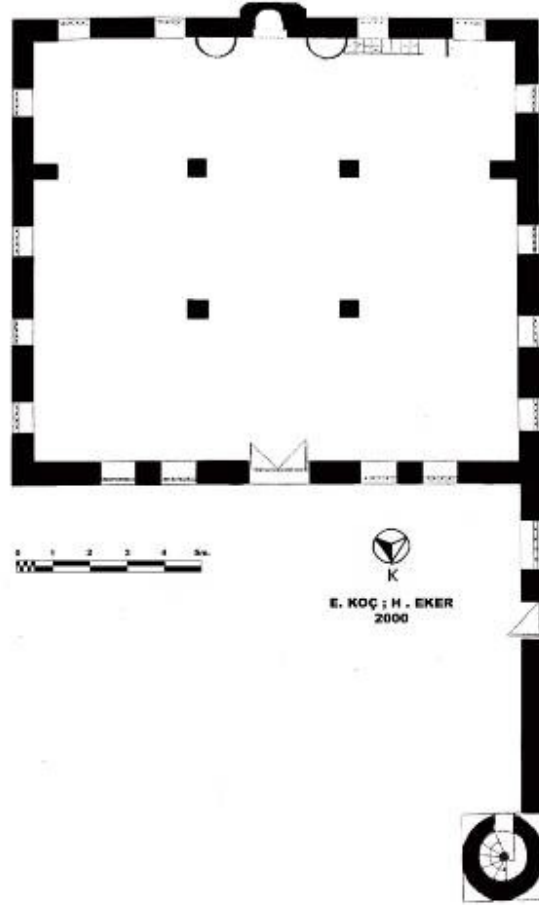
Çizim :-9- Tatlıcak Kasabası Camii Planı.

LEV. X

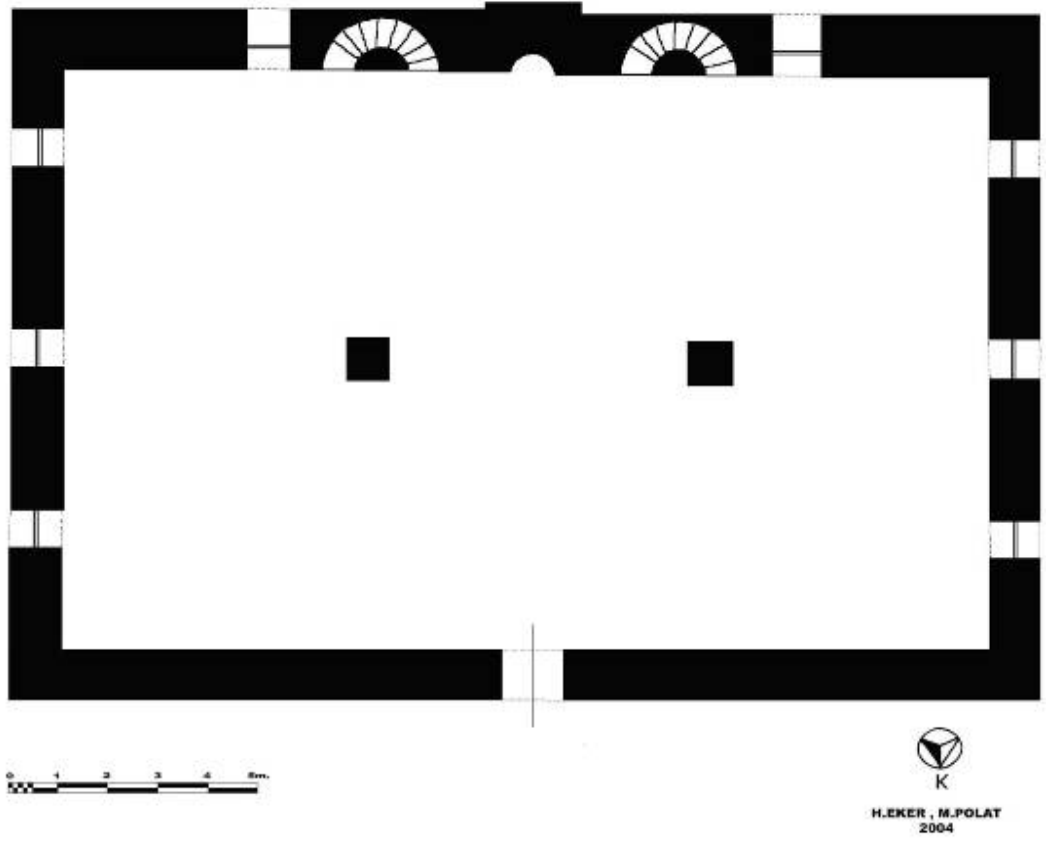
Çizim : 10- Hamam Camii Planı.

LEV. XI

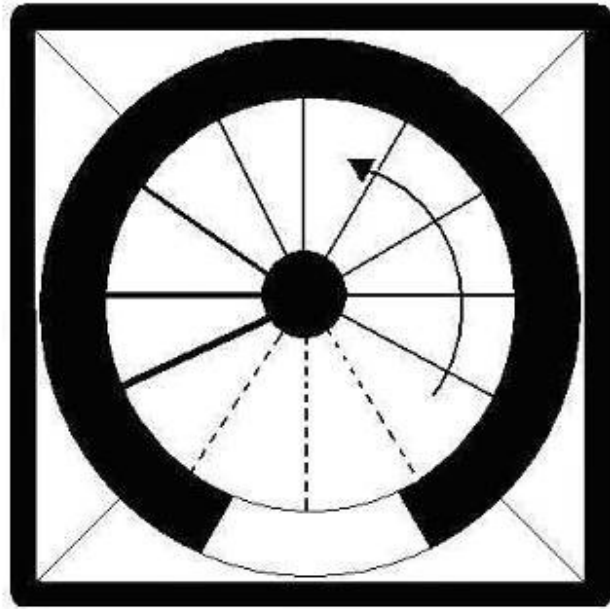
Çizim : 11- Şihlar Camii Planı.

LEV. XII

Çizim : 12- Salkım Kasabası Merkez Camii Planı.

LEV. XIII

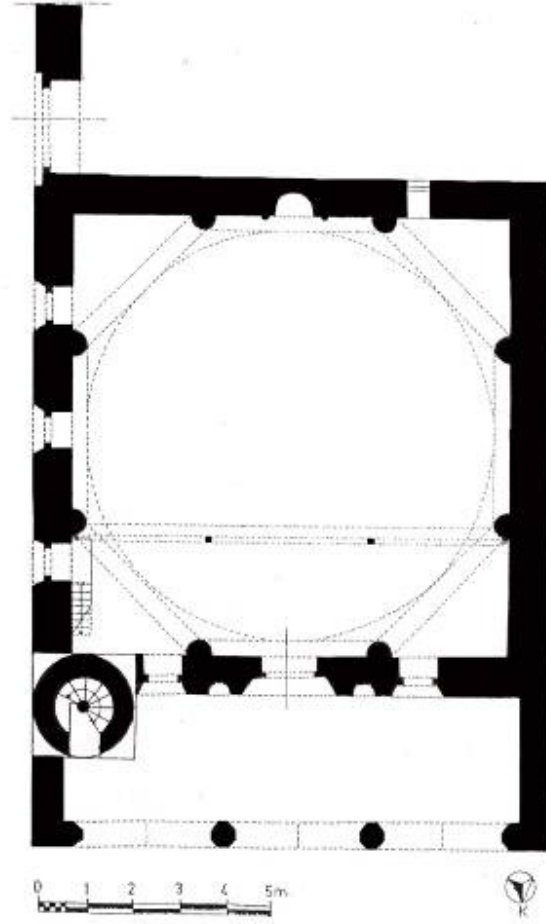
0 0.50 1 m

H. EKER , C. KÖYSU 2005

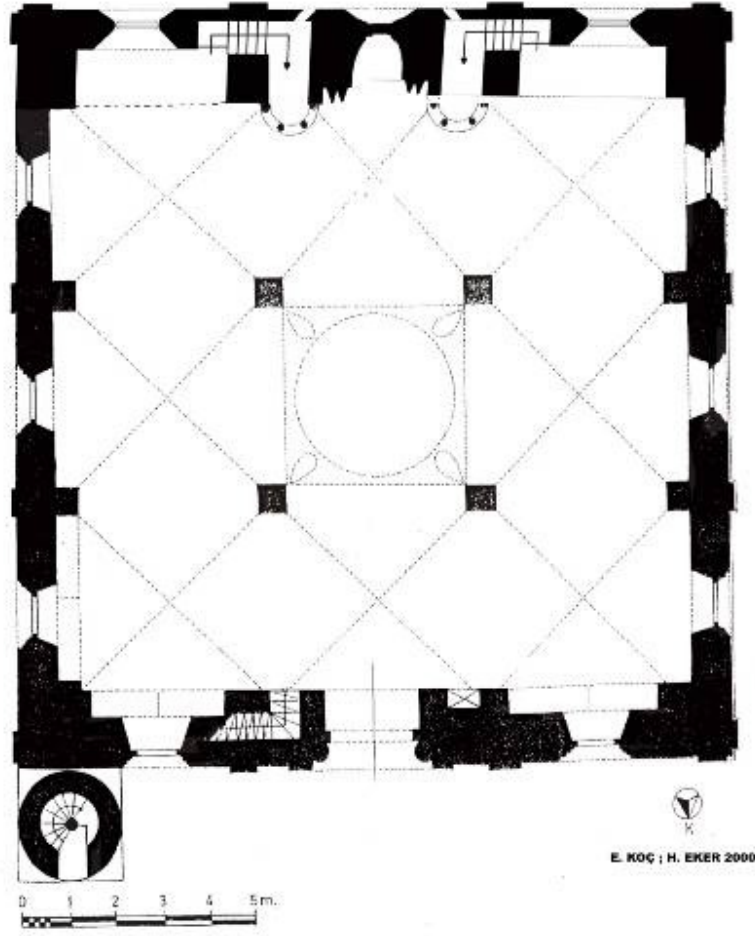
Çizim : 13- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii Minaresi Planı.

LEV. XIV

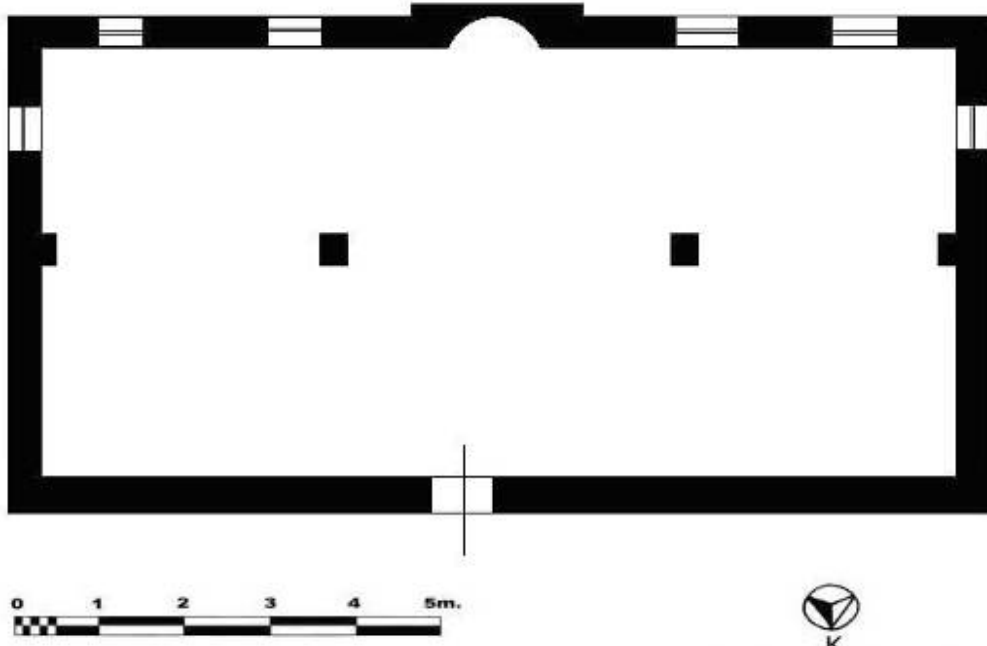
Çizim : 14- Molla Ahmed Camii Planı.

LEV. XV

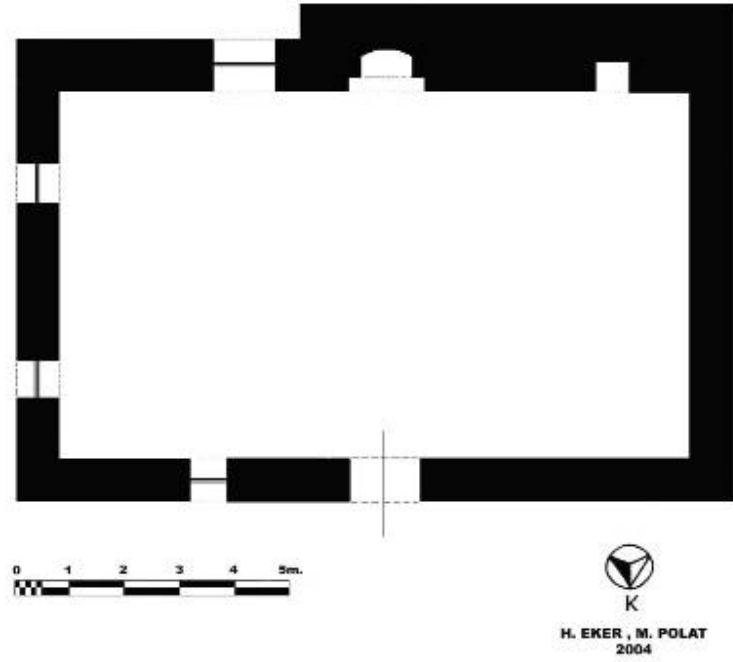
Çizim : 15- Çarşı Camii Planı.

LEV. XVI

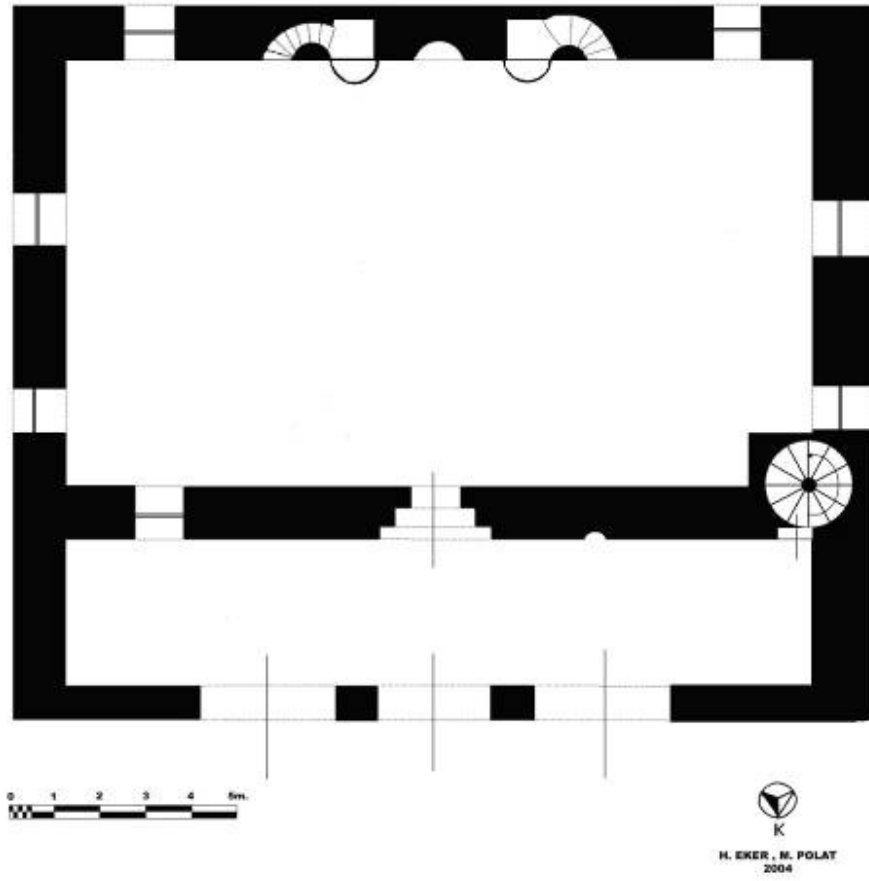
Çizim : 16- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii.

LEV. XVII

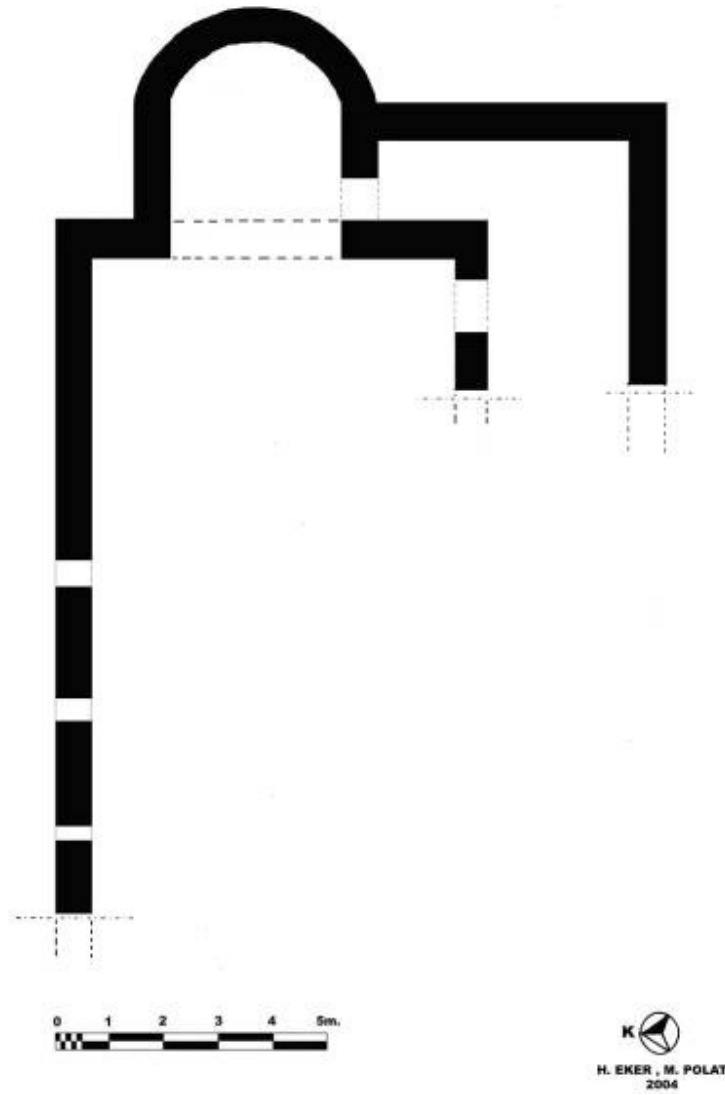
Çizim : 17- Akçakent Köyü YukarıOba Camii Planı.

LEV. XVIII

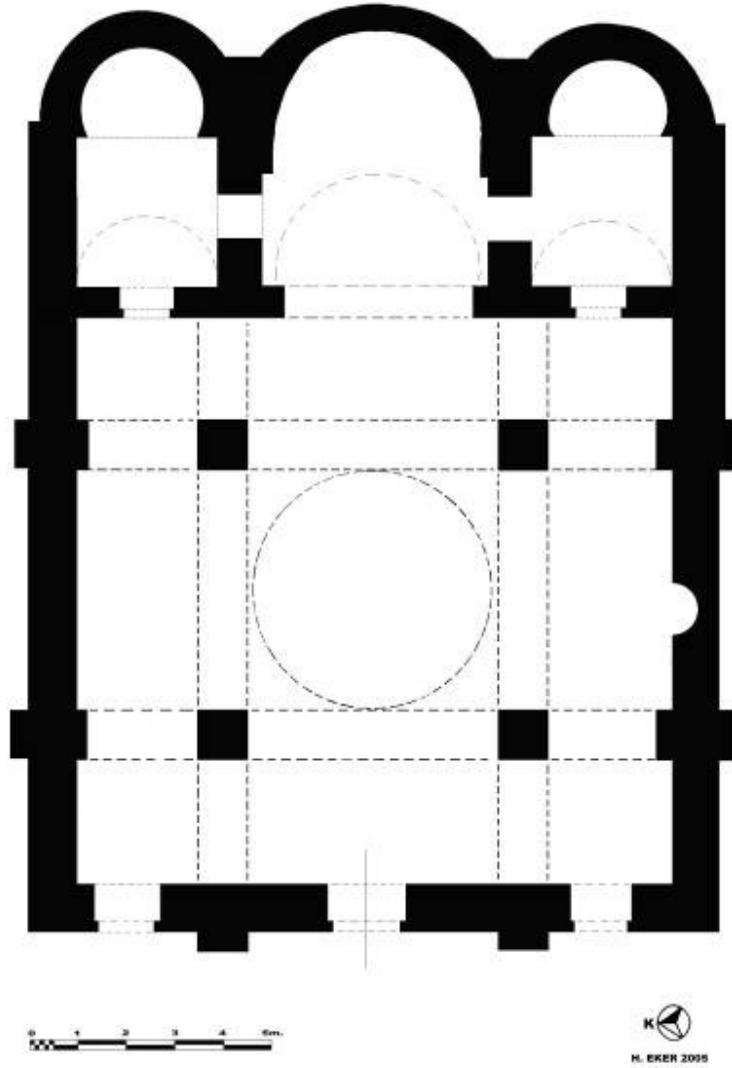
Çizim : 18- Çanakçı Köyü Camii Planı.

LEV. XIX

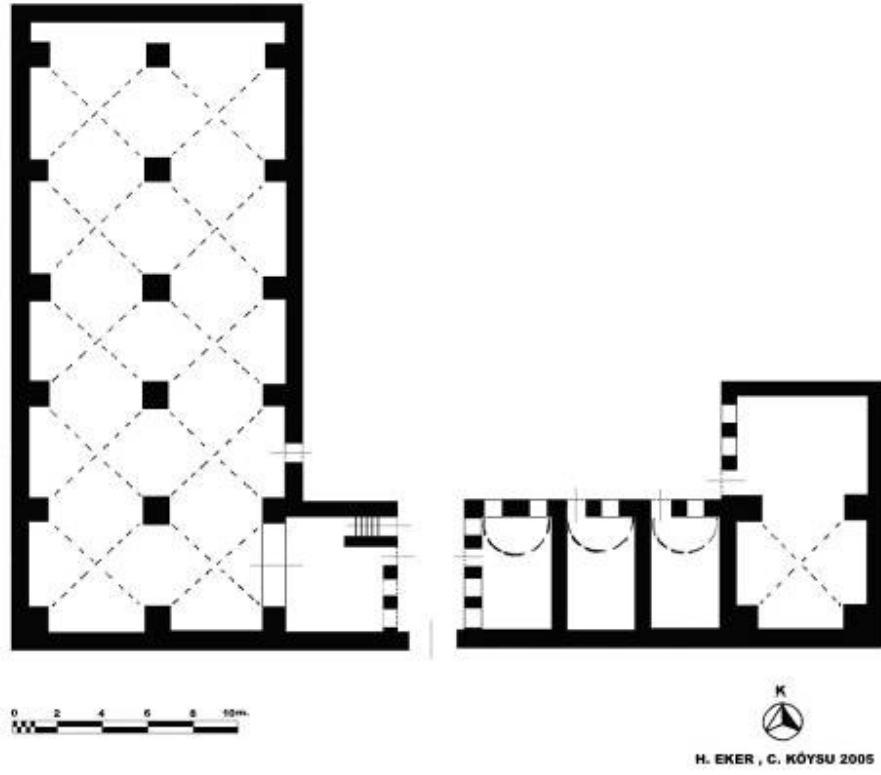
Çizim : 19- Ehneş (Gümüşgün) Köyü Kilisesi Planı.

LEV. XX

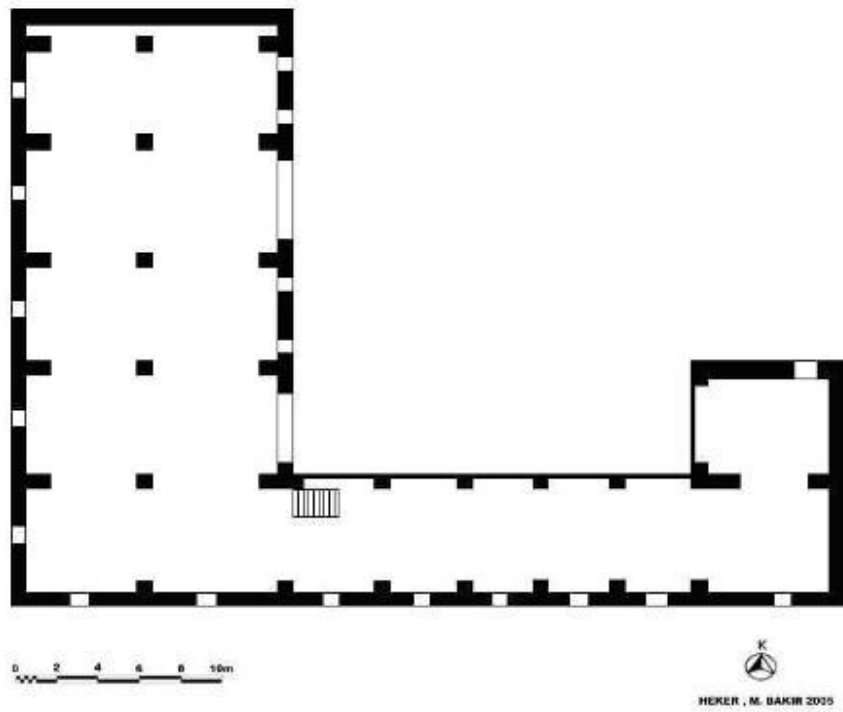
Çizim : 20- Fevkani Kilisesi Planı.

LEV. XXI

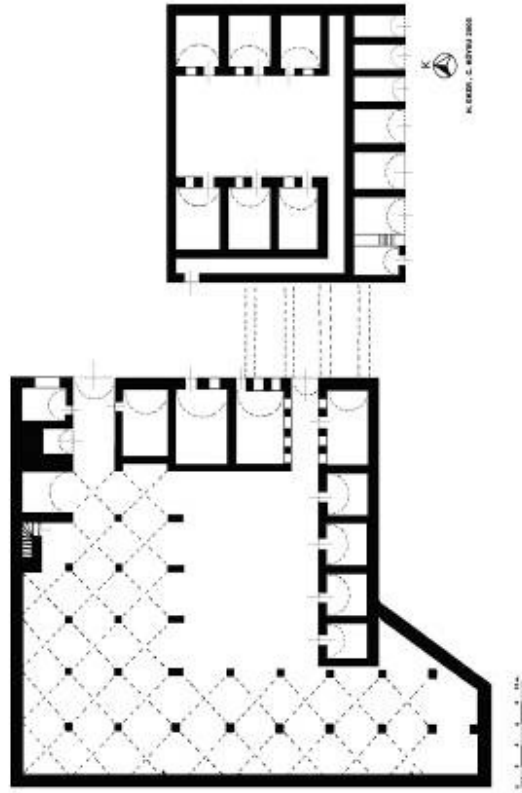
Çizim : 21- Fincancıoğlu Sabunhanesi Zemin Kat Planı.

LEV. XXII

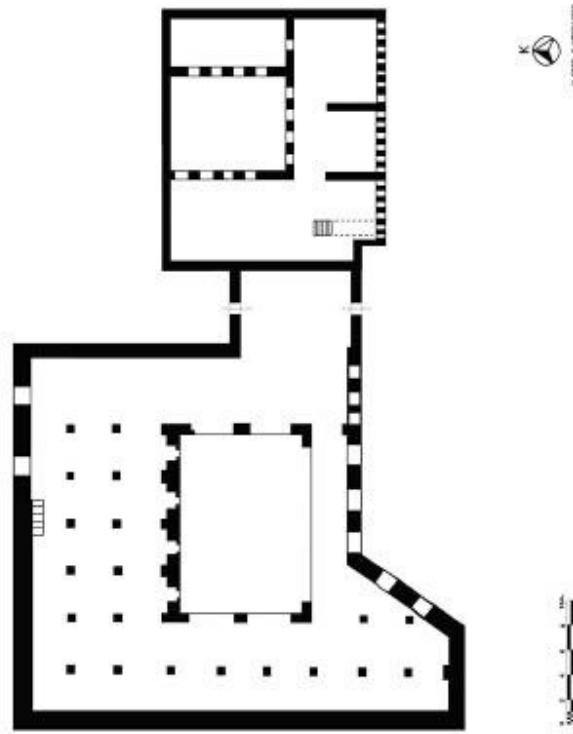
Çizim : 22- Fincancıoğlu Sabunhanesi Üst Kat Planı.

LEV. XXIII

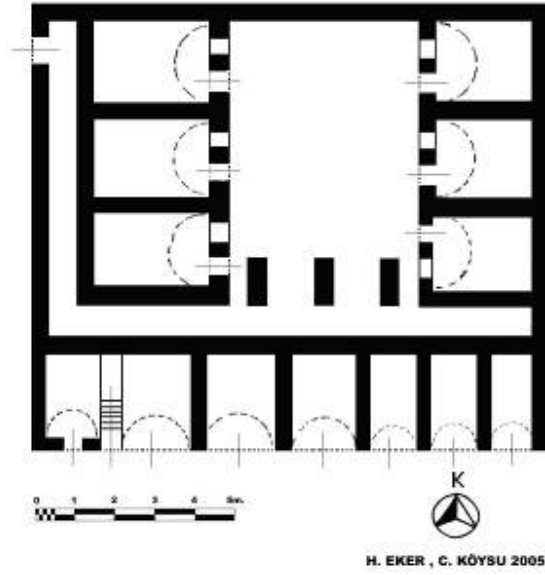
Çizim : 23- Sayınlar Sabunhanesi Zemin Kat Genel Planı.

LEV. XXIV

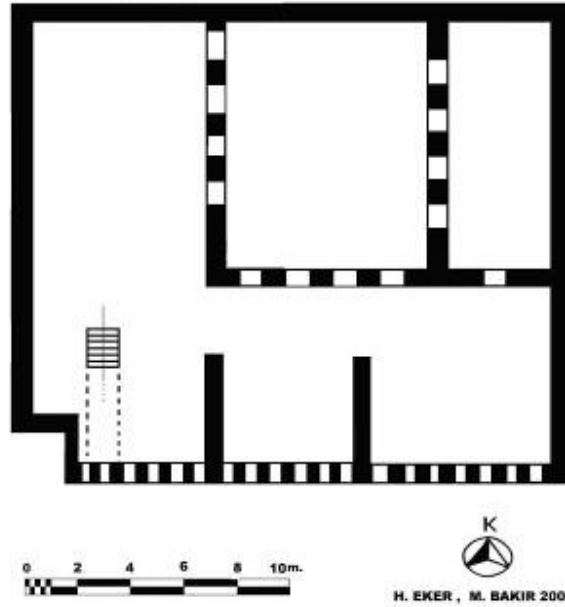
Çizim : 24- Sayınlar Sabunhanesi Üst Kat Planı.

LEV. XXV

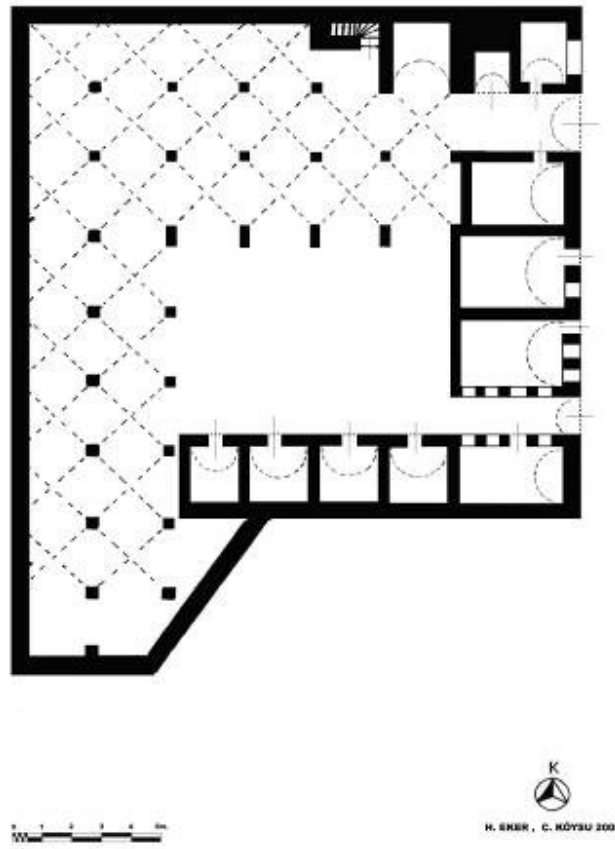
Çizim : 25- Hacı Ahmet (Sayın) Sabunhanesi Zemin Kat Planı.

LEV. XXVI

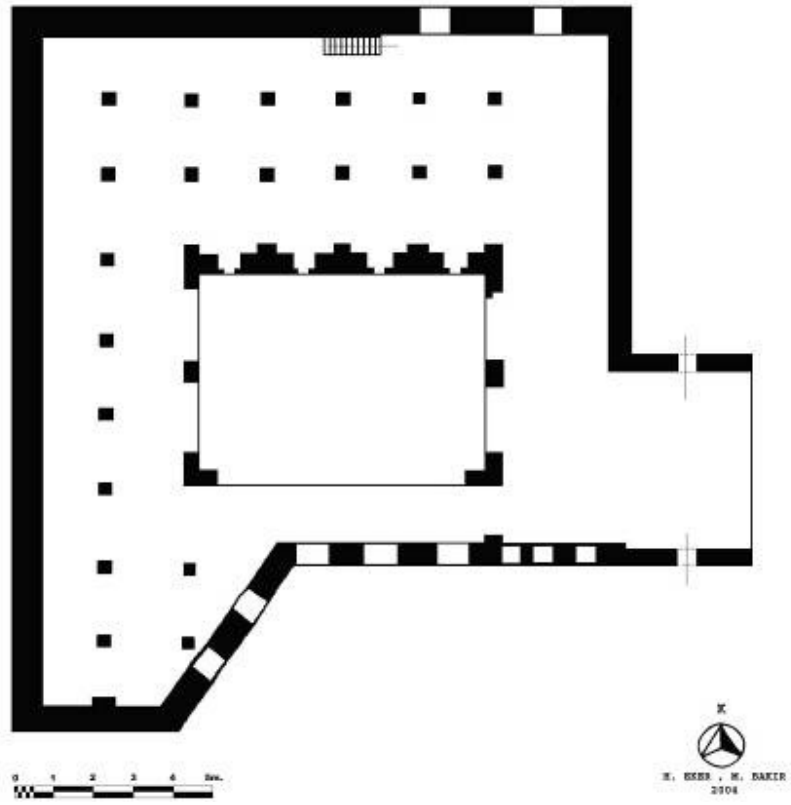
Çizim : 26- Hacı Ahmet (Sayın) Sabunhanesi Üst Kat Planı.

LEV. XXVII

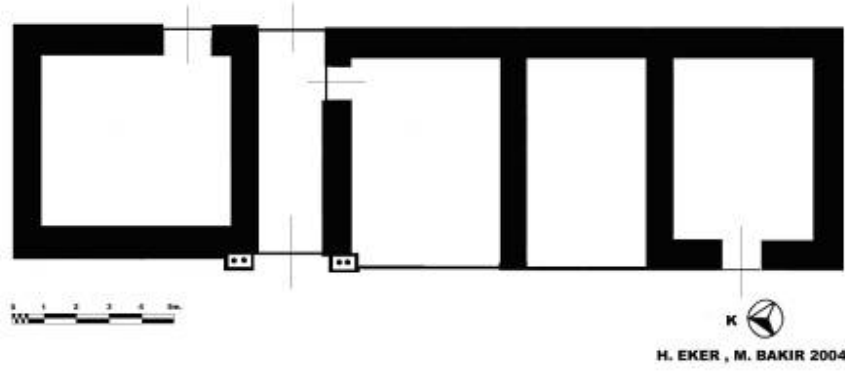
Çizim : 27- Hacı Mehmet (Sayın) Sabunhanesi Zemin Kat Planı.

LEV. XXVIII

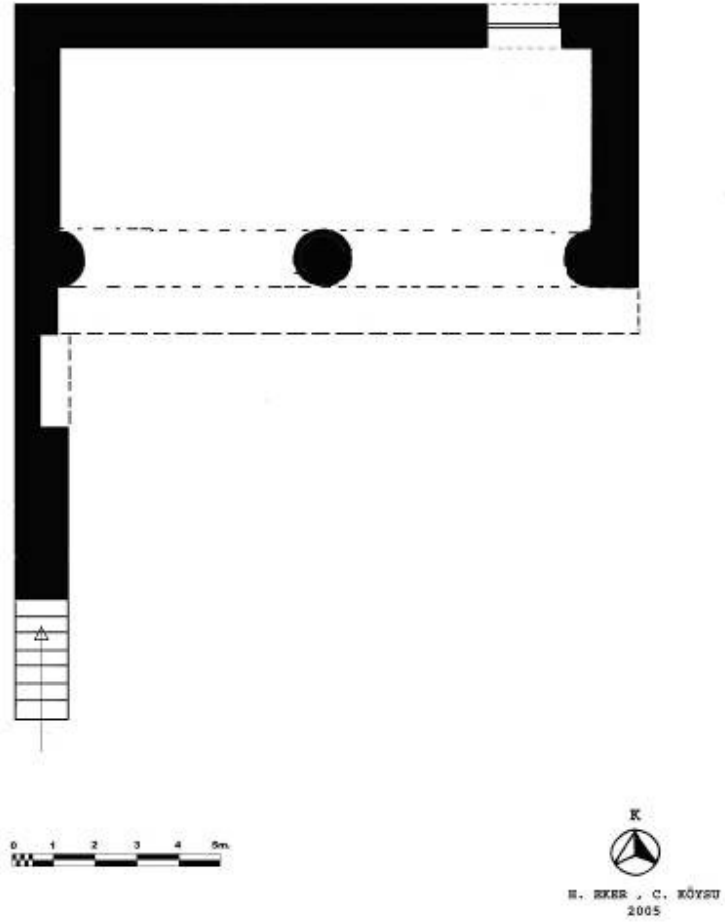
Çizim : 28- Hacı Mehmet (Sayın) Sabunhanesi Üst Kat Planı.

LEV. XXIX

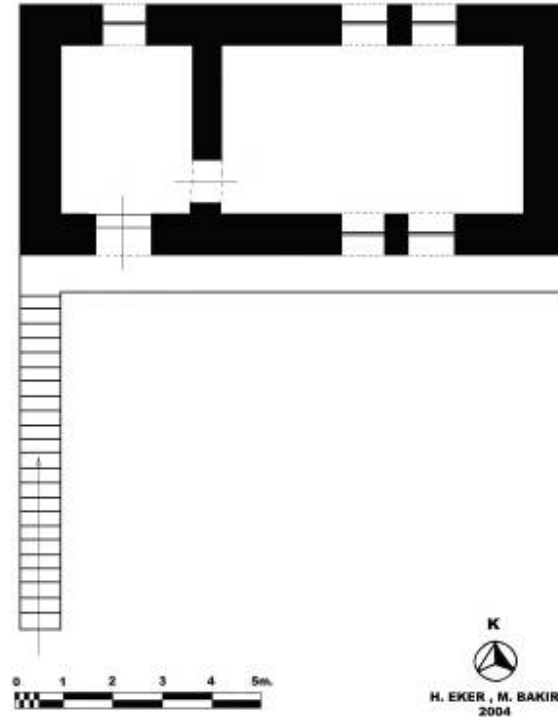
Çizim : 29- Zabitler Evi Planı.

LEV. XXX

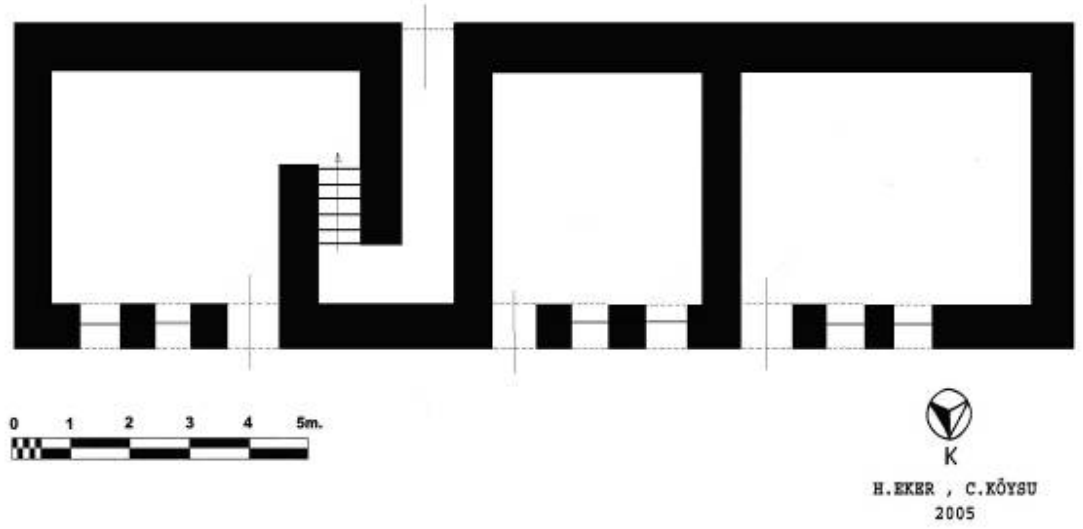
Çizim : 30- İbrahim Eser Evi Zemin Kat Planı.

LEV. XXXI

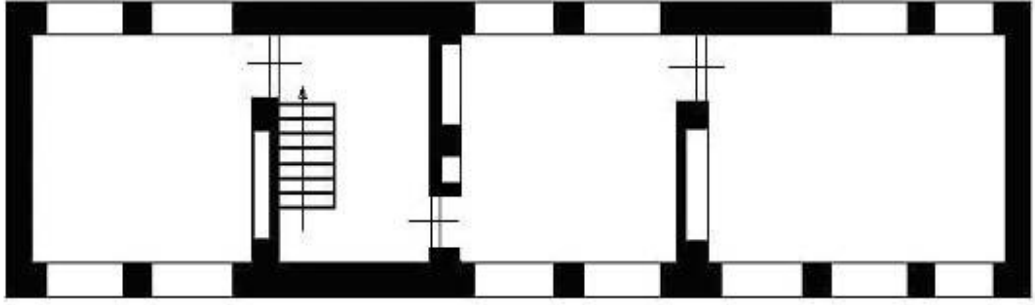
Çizim : 31- İbrahim Eser Evi Üst Kat Planı.

LEV. XXXII

Çizim : 32- Avni Uygur Evi Zemin Kat Planı.

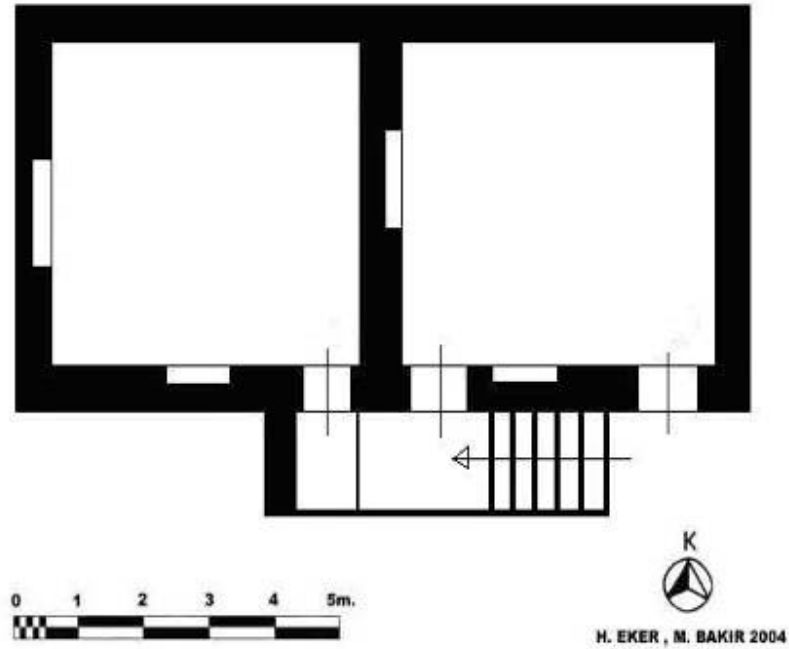
LEV. XXXIII

H. EKER , M. BAKIR 2004

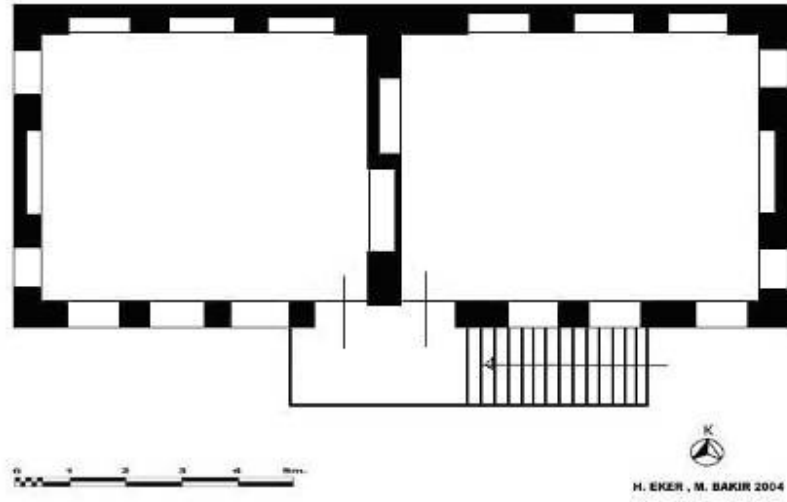
Çizim : 33- Avni Uygur Evi Üst Kat Planı.

LEV. XXXIV

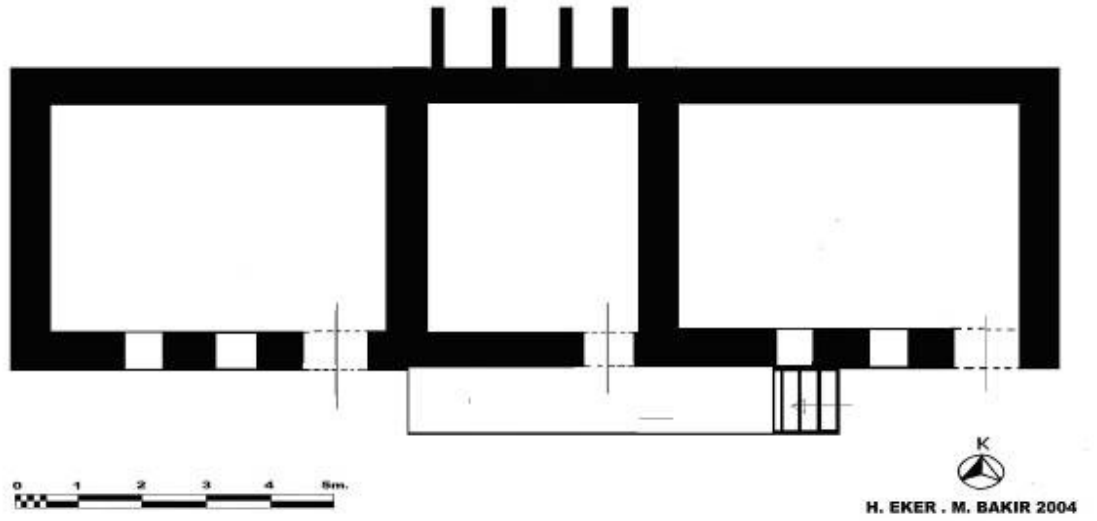
Çizim : 34- İsmail Örnek Evi Zemin Kat Planı.

LEV. XXXV

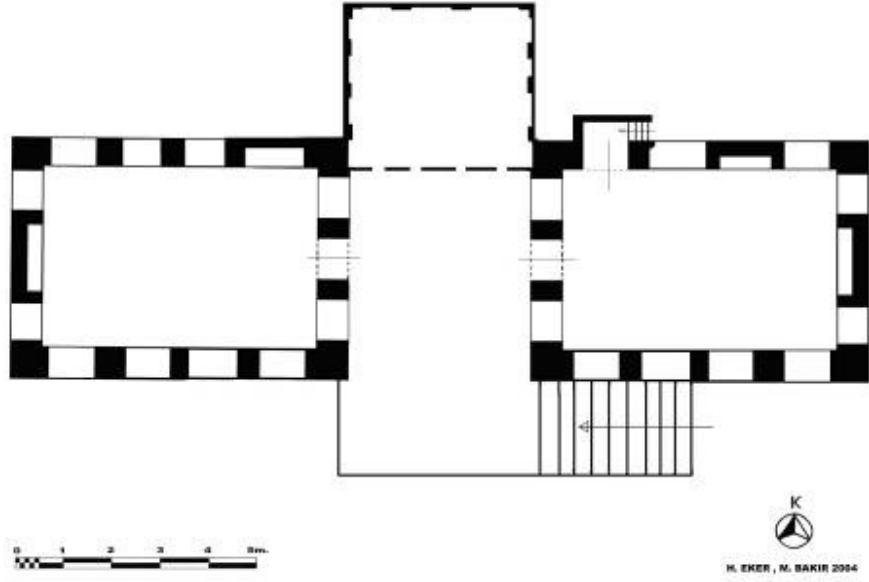
Çizim : 35- İsmail Örnek Evi Üst Kat Planı.

LEV. XXXVI

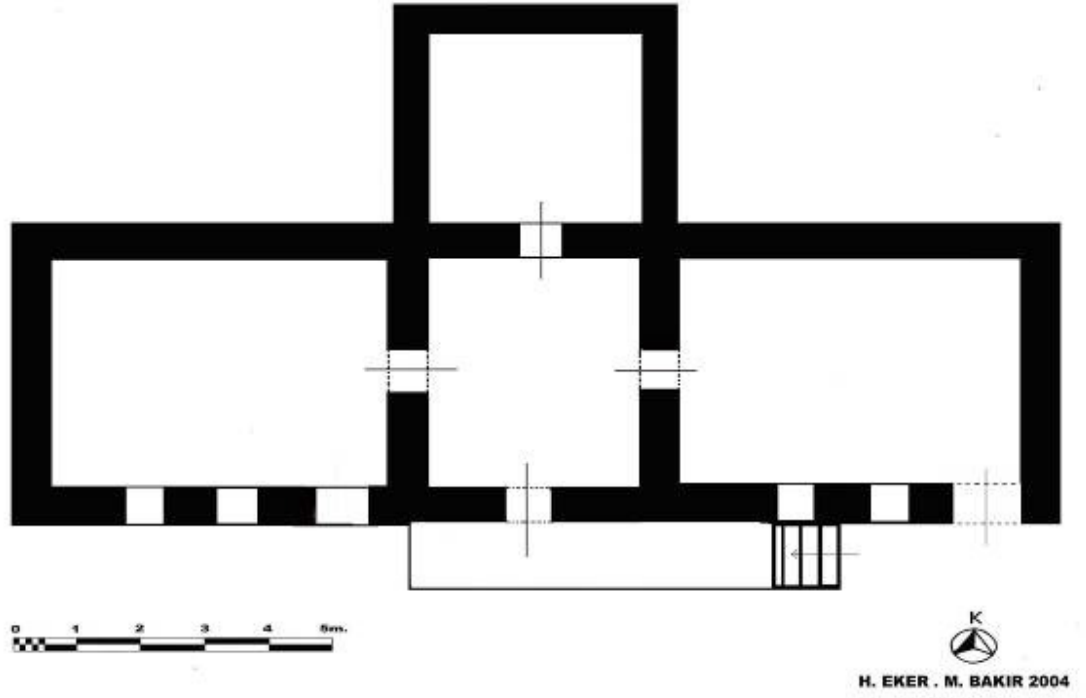
Çizim : 36- Hacı Ahmet (Sayın) Evi Zemin Kat Planı.

LEV. XXXVII

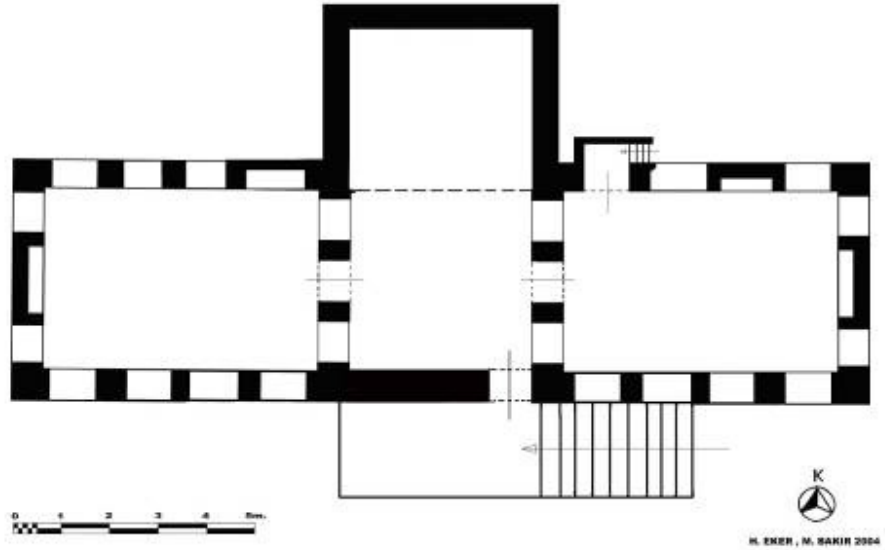
Çizim : 37- Hacı Ahmet (Sayın) Evi Üst Kat Planı.

LEV. XXXVIII

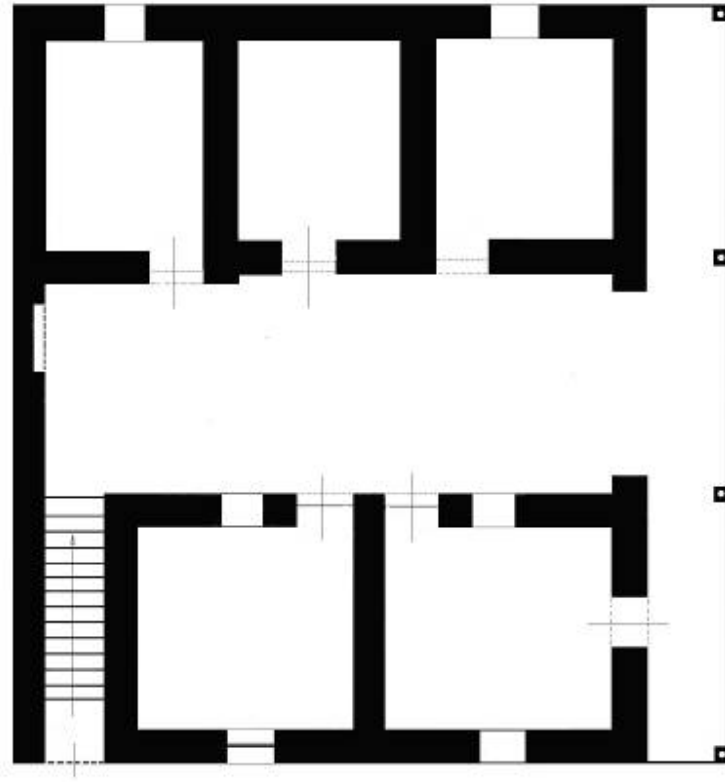
Çizim : 38- Hacı Abit (Sayın) Evi Zemin Kat Planı.

LEV. XXXIX

Çizim : 39- Hacı Abit (Sayın) Evi Üst Kat Planı.

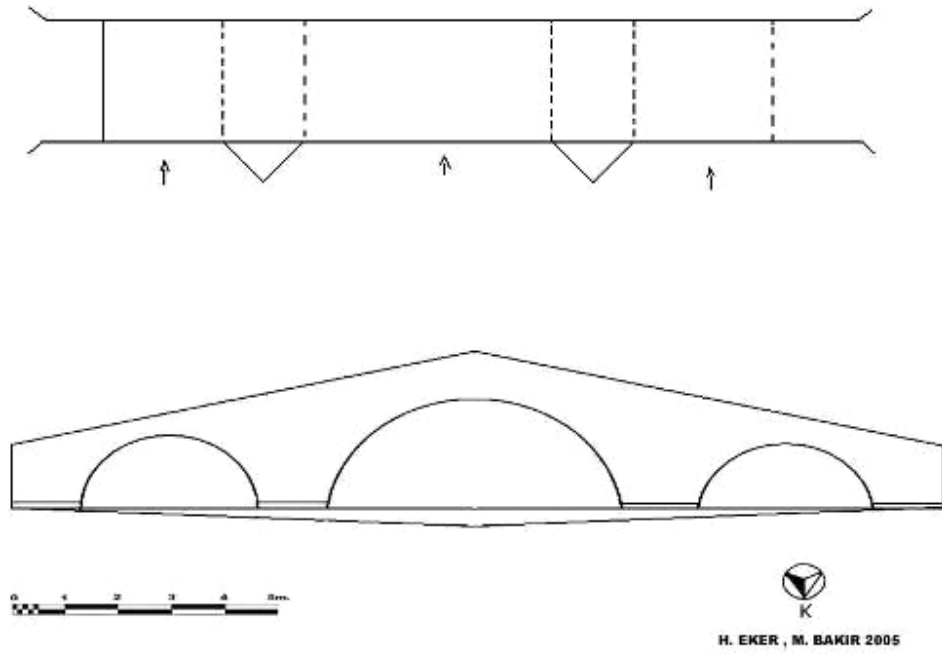
LEV. XL

H.EKER , M. BAKIR
2004

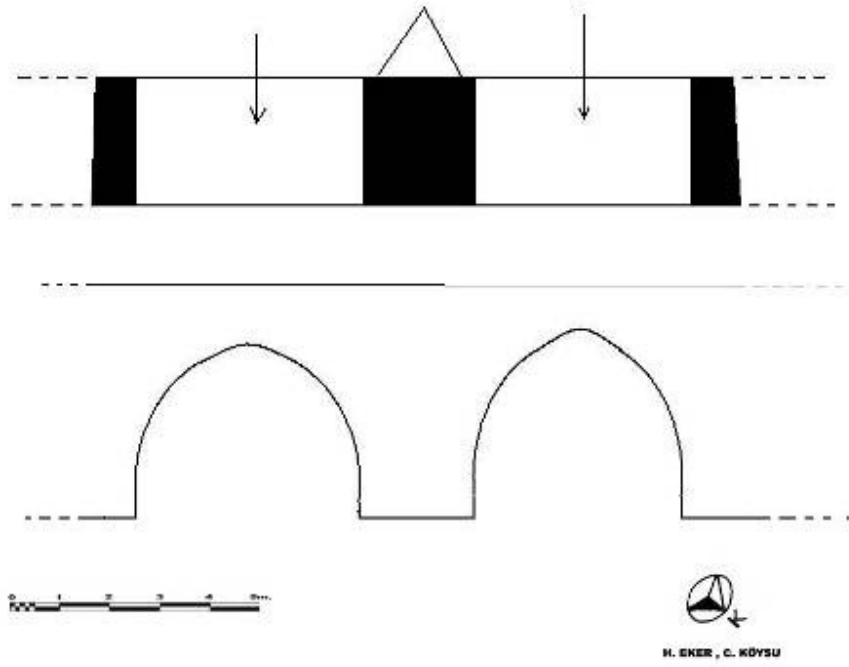
Çizim : 40- Sayınlar Misafirhanesi Üst Kat Planı.

LEV. XLI

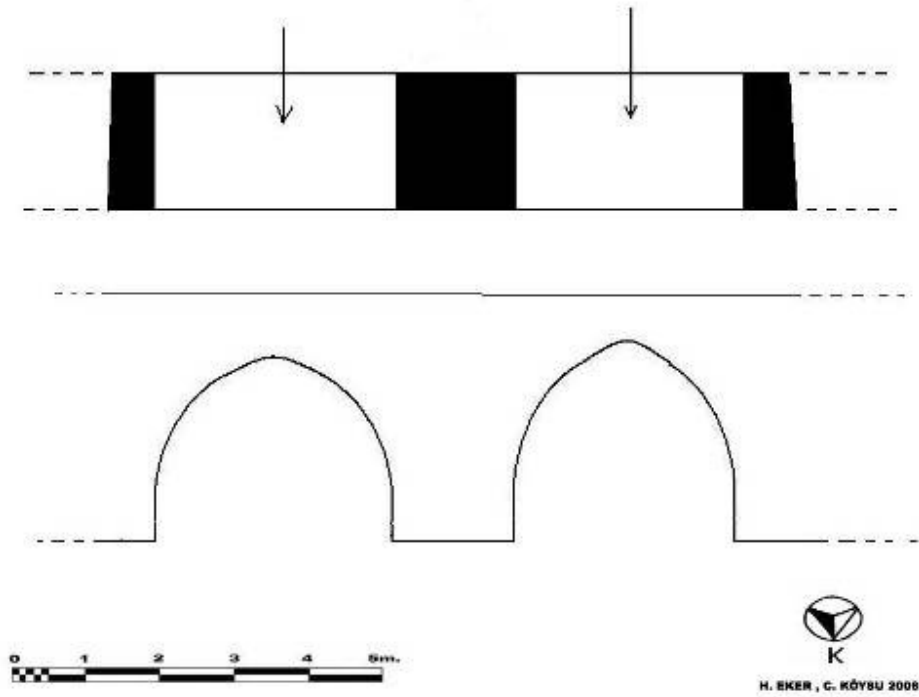
Çizim : 41- Salkım Kasabası Taş Köprü Planı.

LEV. XLII

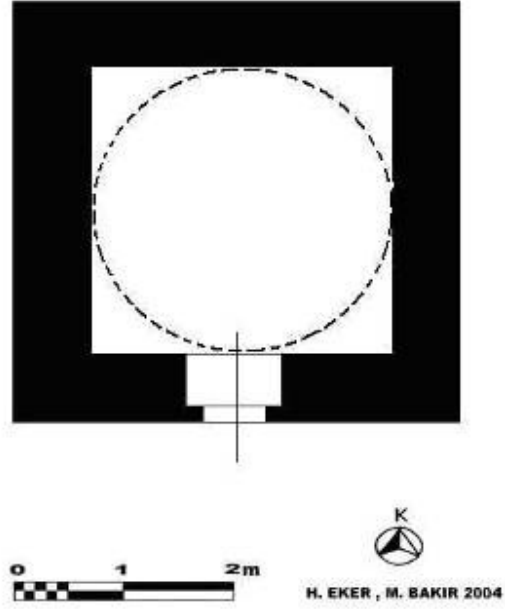
Çizim : 42- Akçakent Köyü Taş Köprü Planı.

LEV. XLIII

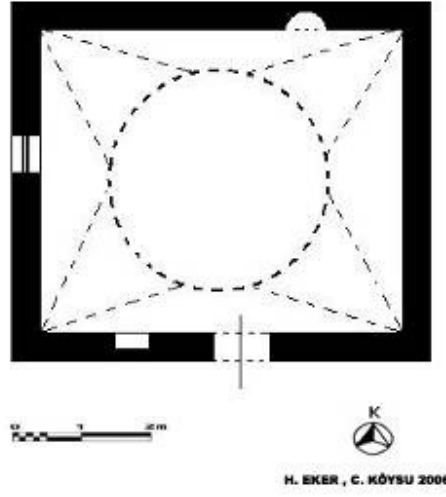
Çizim : 43- Paşa Köprüsü Planı.

LEV. XLIV

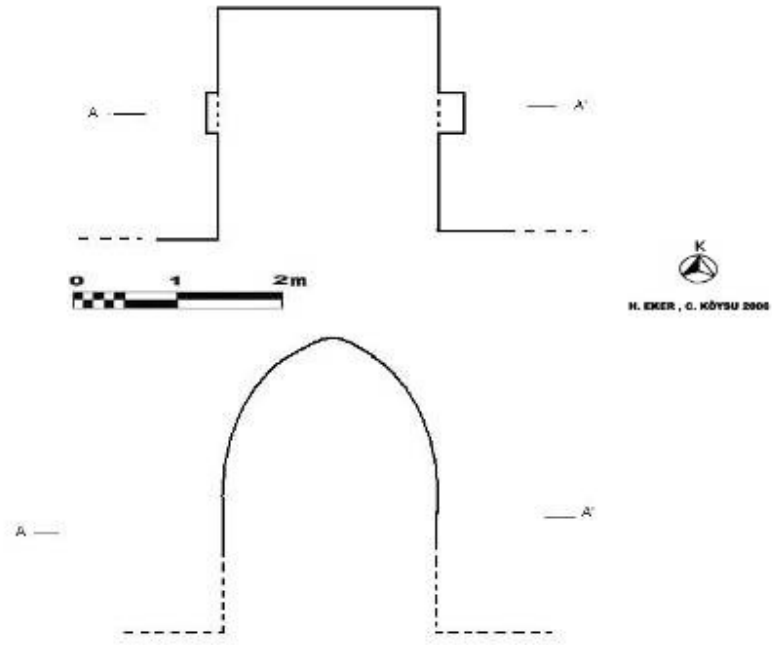
Çizim : 44- Anonim Türbe Planı.

LEV. XLV

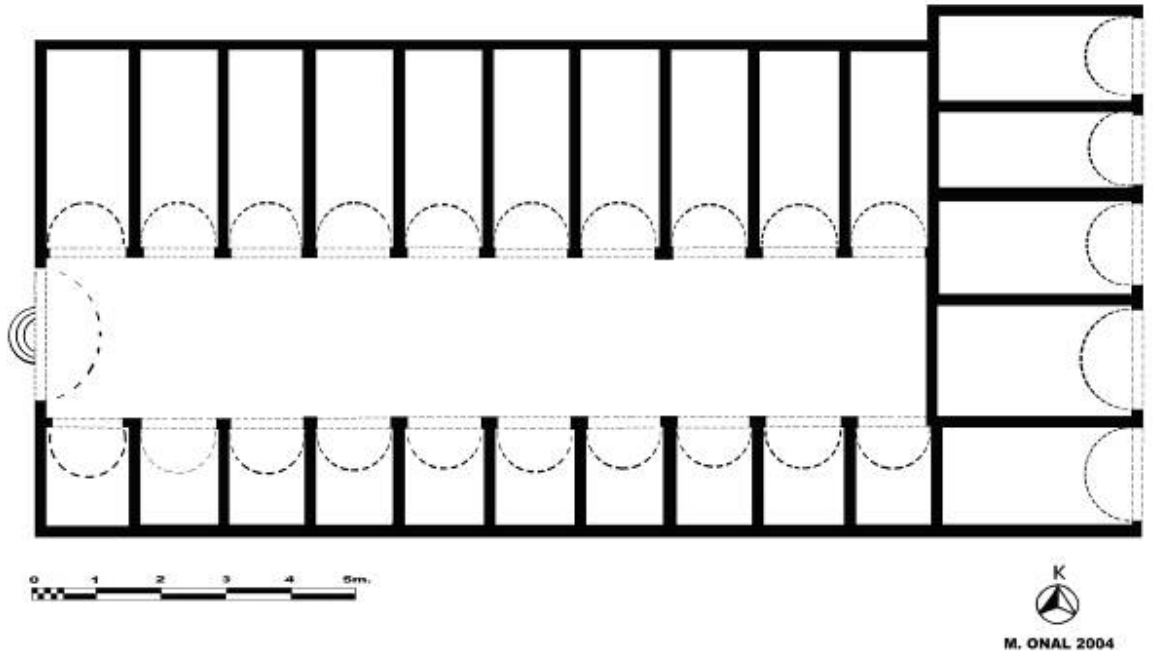
Çizim : 45- Şih Süleyman Türbesi Planı.

LEV. XLVI

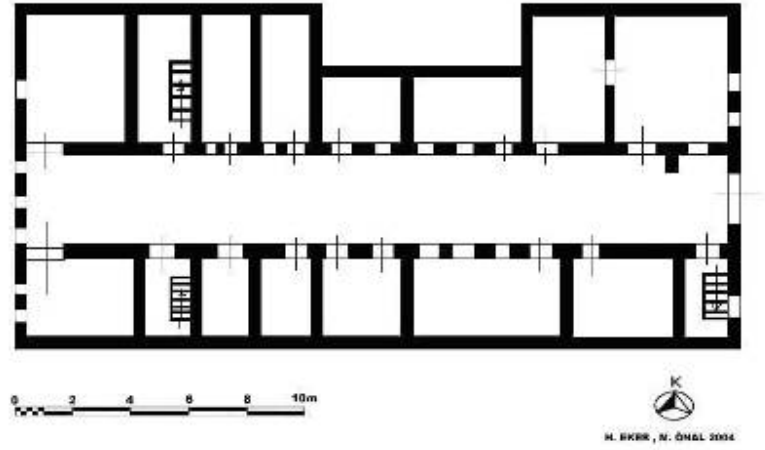
Çizim : 46- Akçakent Köyü Çeşmesi Planı.

LEV. XLVII

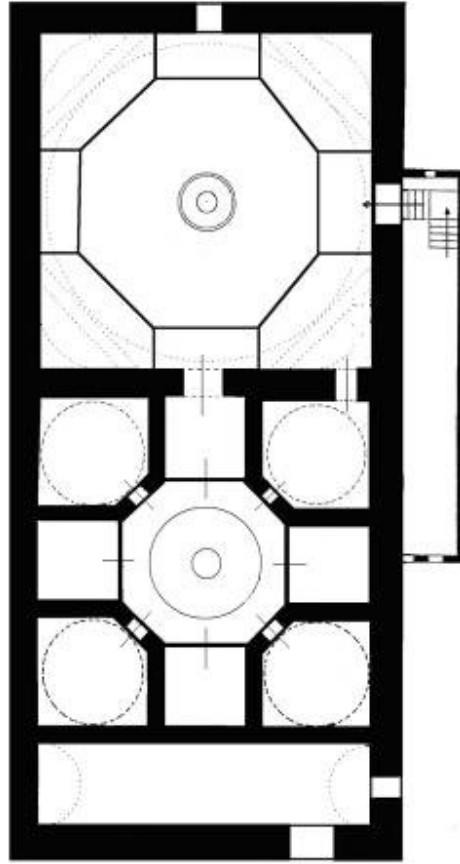
Çizim : 47- Nizip Bedesteni Zemin Kat Planı.

LEV. XLVIII

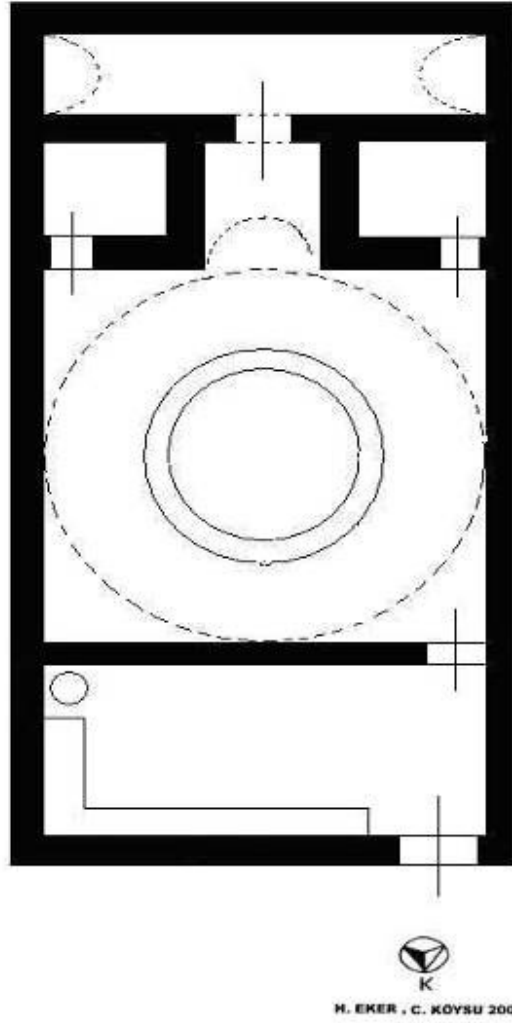
Çizim : 48- Nizip Bedesteni Üst Kat Planı.

LEV. XLIX

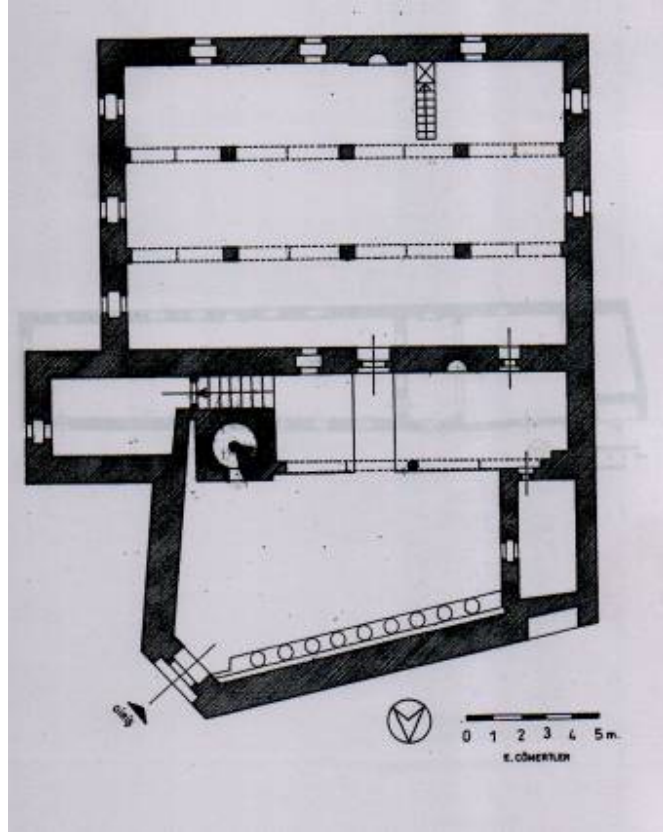
Çizim : 49- Büyük Hamamın Tarifler Üzerine Çizilmiş Vaziyet Planı.

LEV. L

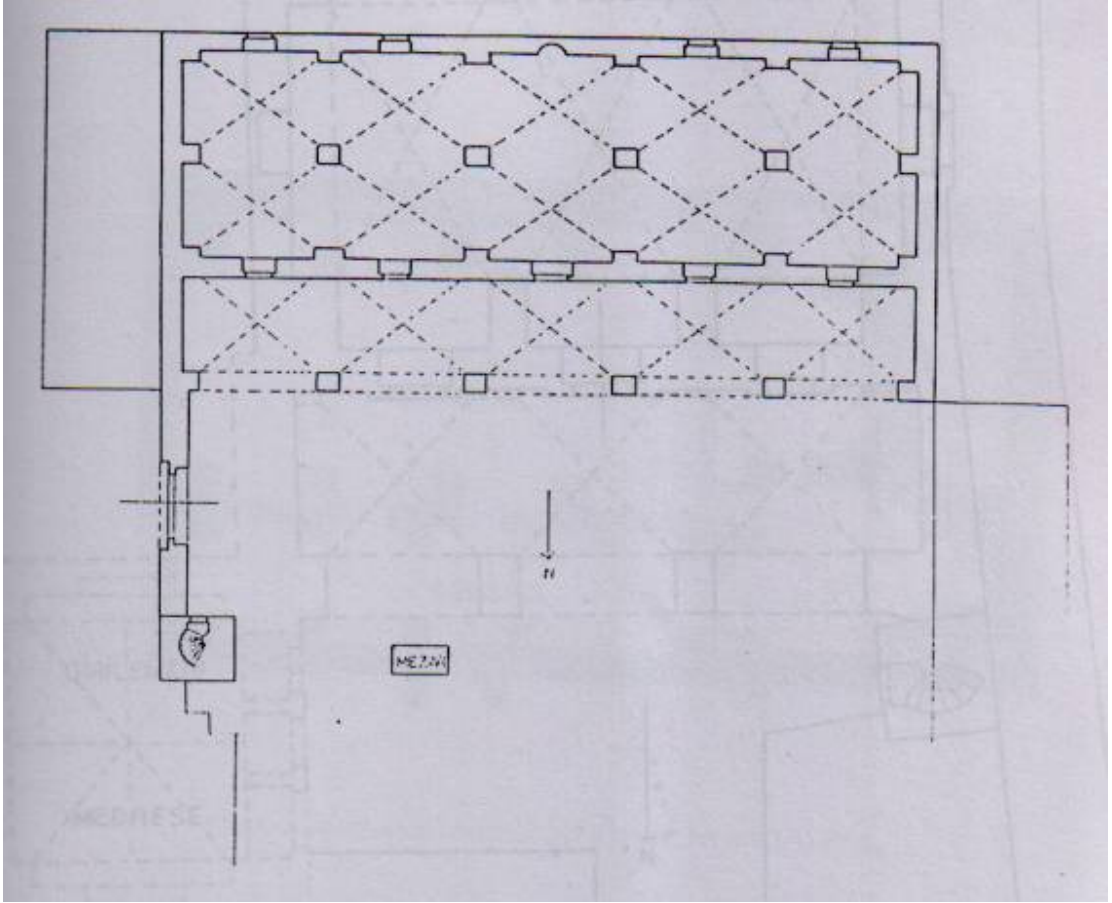
Çizim : 50- Küçük Hamamın Tarifler Üzerine Çizilmiş Vaziyet Planı.

LEV. LI

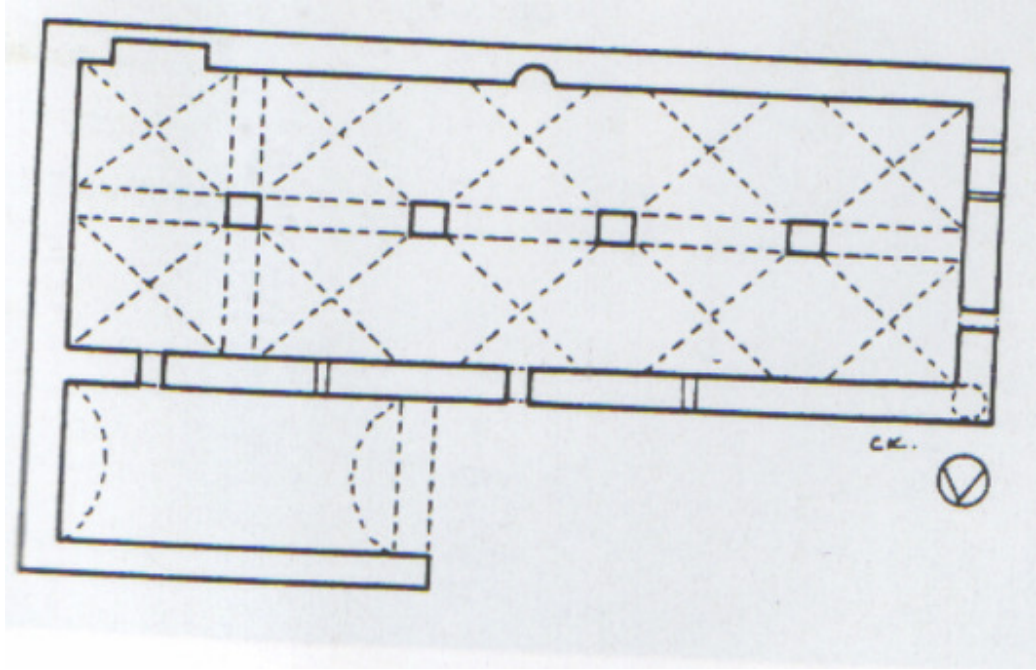
Çizim : 51- Çüngüş Ali Bey Camii Planı (E. Cömertlerden).

LEV. LII

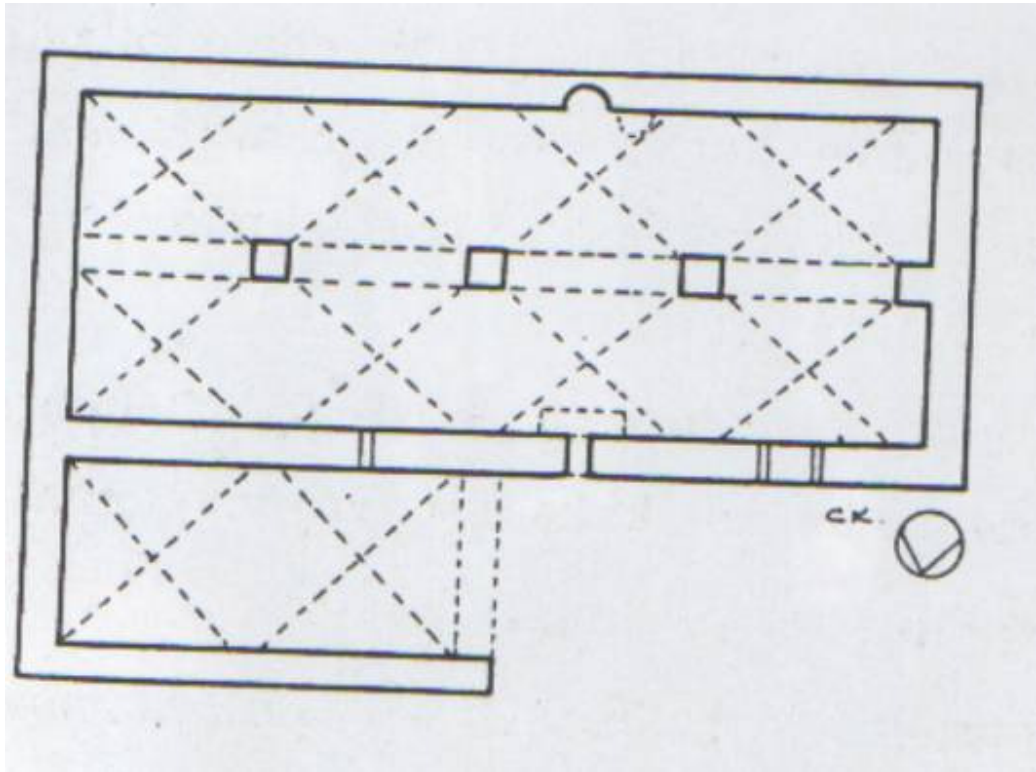
Çizim : 52- Kilis Tabakhane Camii Planı (A. Düндardan).

Lev. LIII

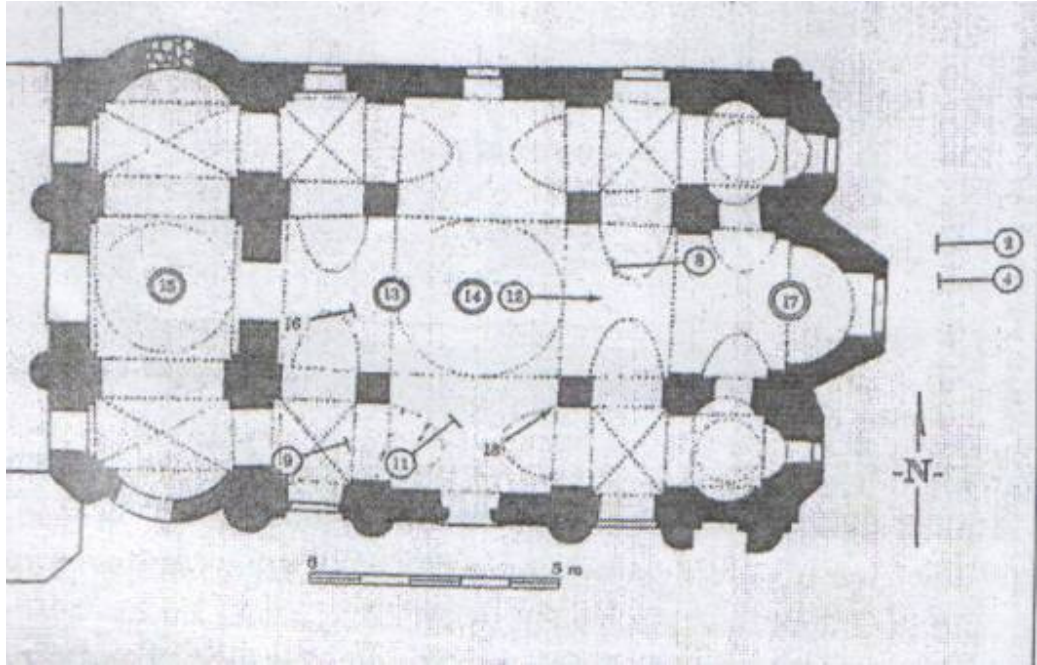
Çizim : 53- Birecik Sadeddin Camii Planı (A. C. Kürkçüoğlundan).

Lev. LIV

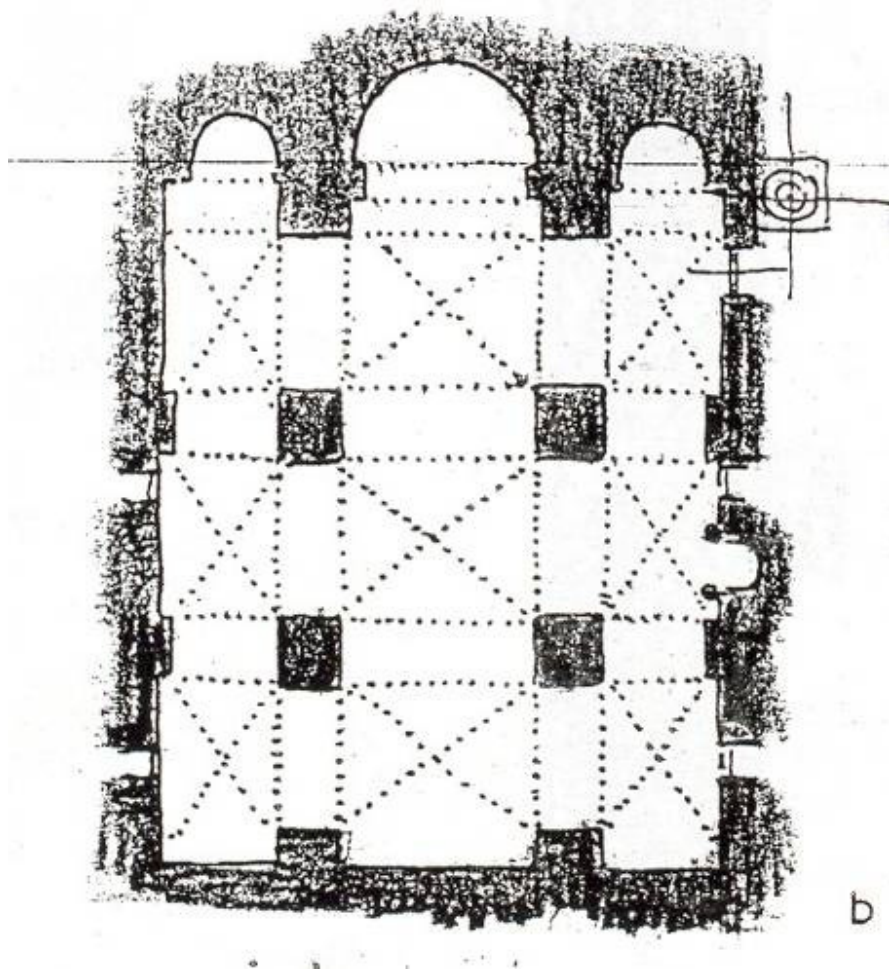
Çizim : 54- Birecik Mahmut Paşa Camii Planı (A. C. Kürkçüoğlundan).

Lev. LV

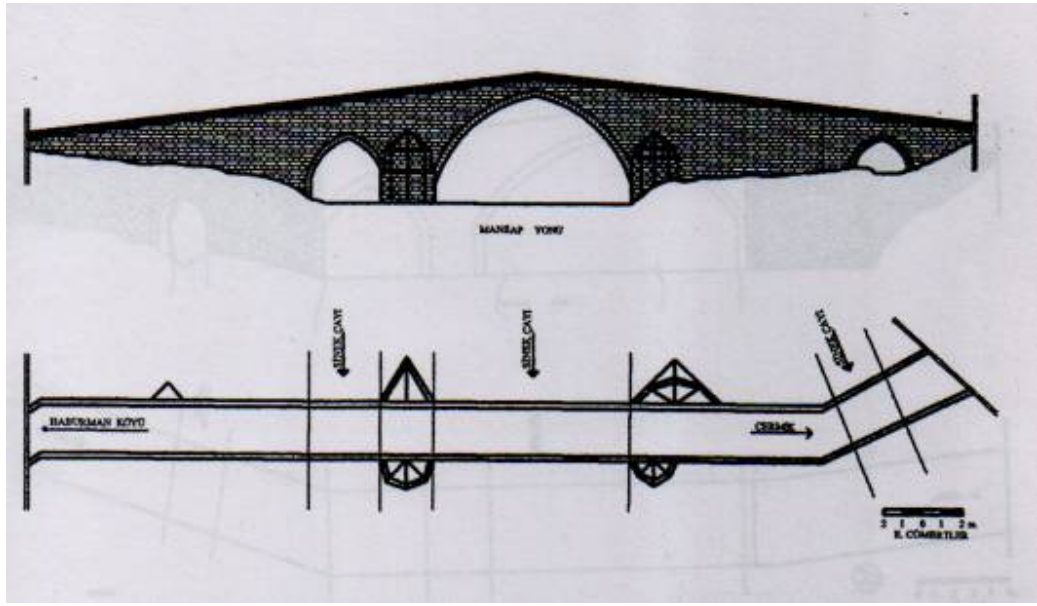
Çizim : 55- İstanbul Myrelaion Kilisesi (Bodrum Camii) Planı (M. Arı'dan).

Lev. LVI

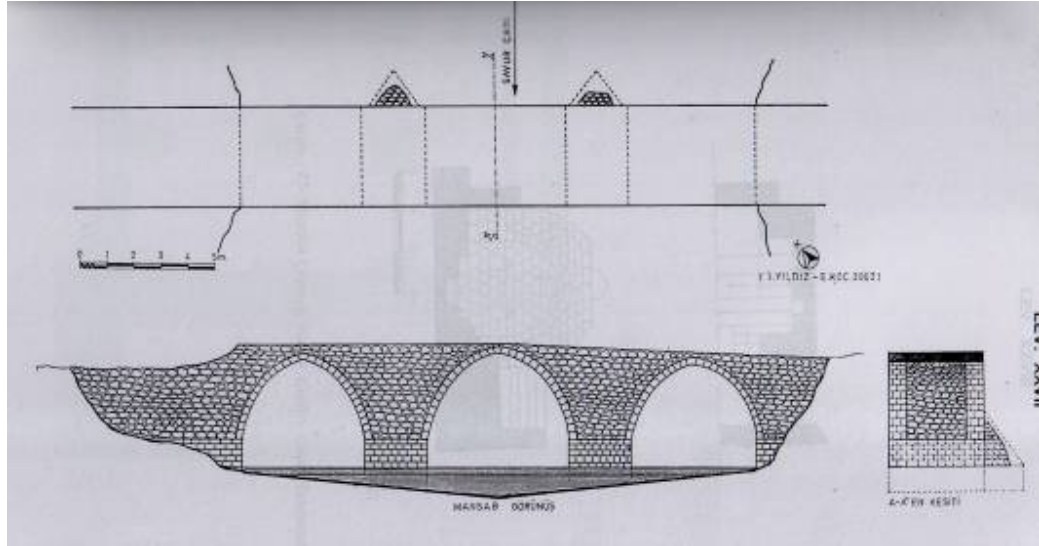
Çizim : 56- Kudüs St. Agnes Kilise'si (Kudüs Mevleviha'nesi) Planı (B.Tanman'dan).

Lev. LVII

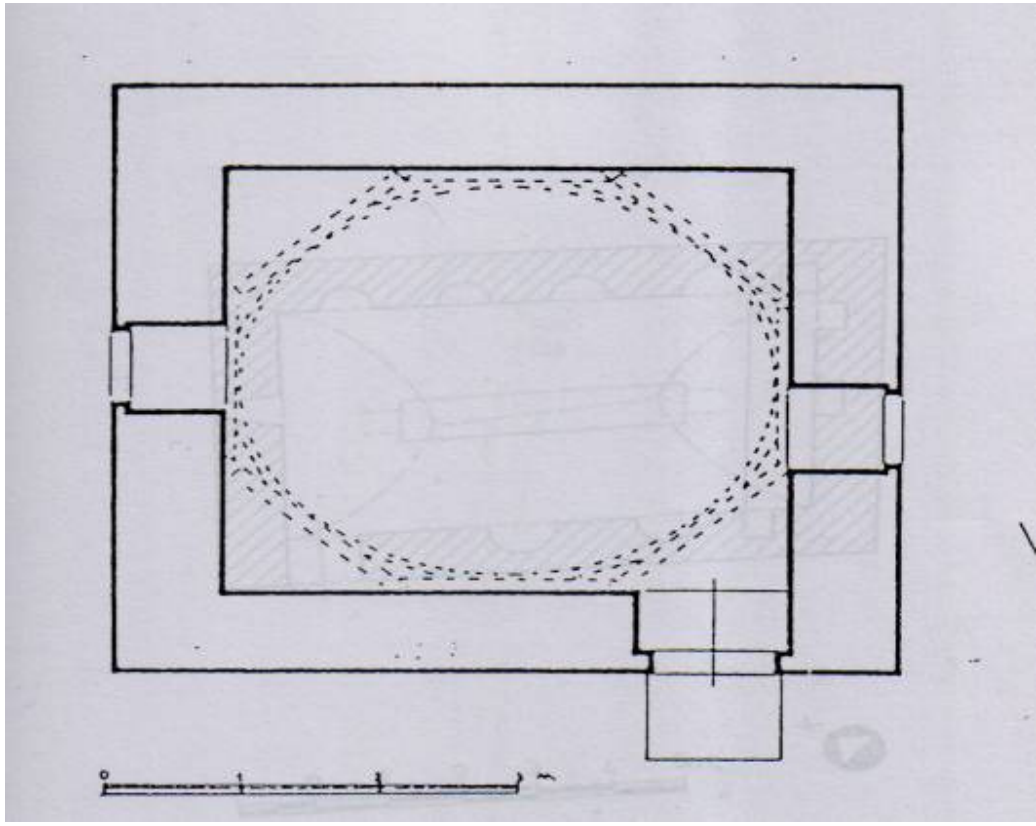
Çizim : 57- Diyarbakır Çermik Haburman Köprüsü Planı (E. Ömertler'den)

Lev. LVIII

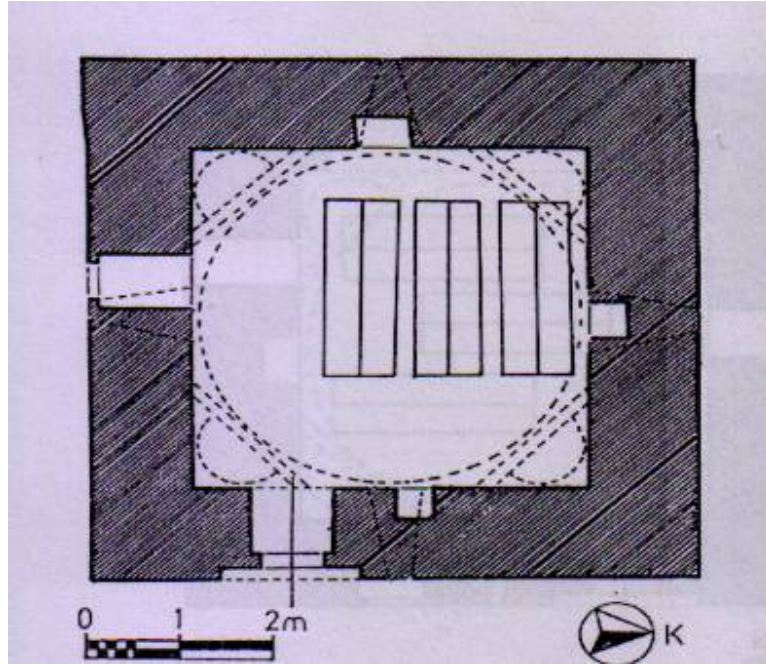
Çizim : 58 – Mardin Savur Hisarkaya Köprüsü Planı (İ. Yıldız’dan)

Lev. LIX

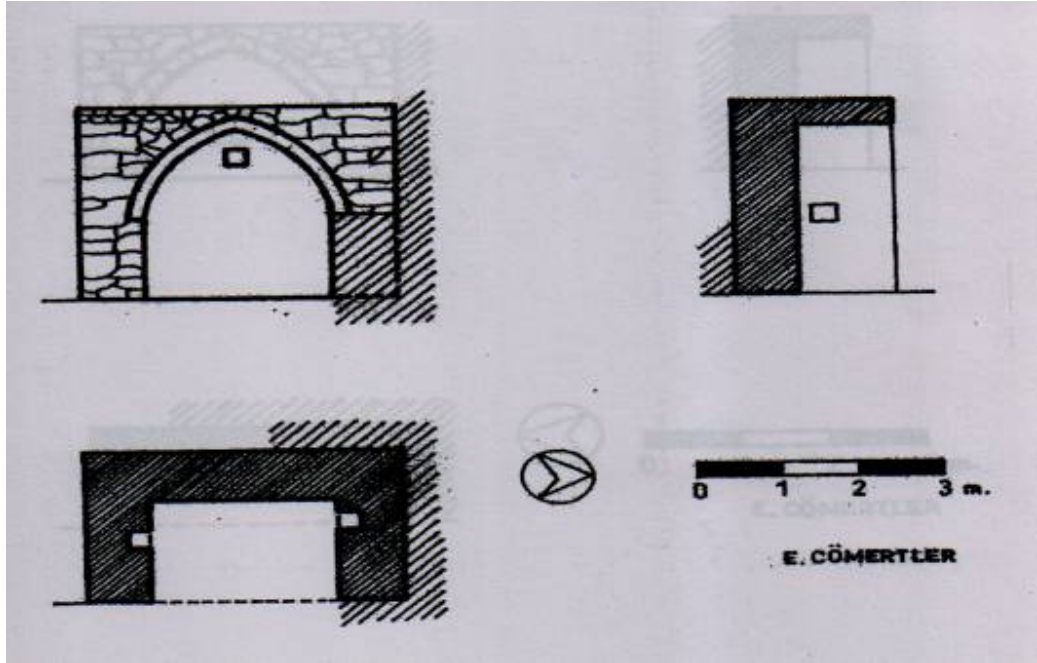
Çizim : 59- Diyarbakır Sultan Şucaeddin Türbesi planı (Önkal'dan)

Lev. LX

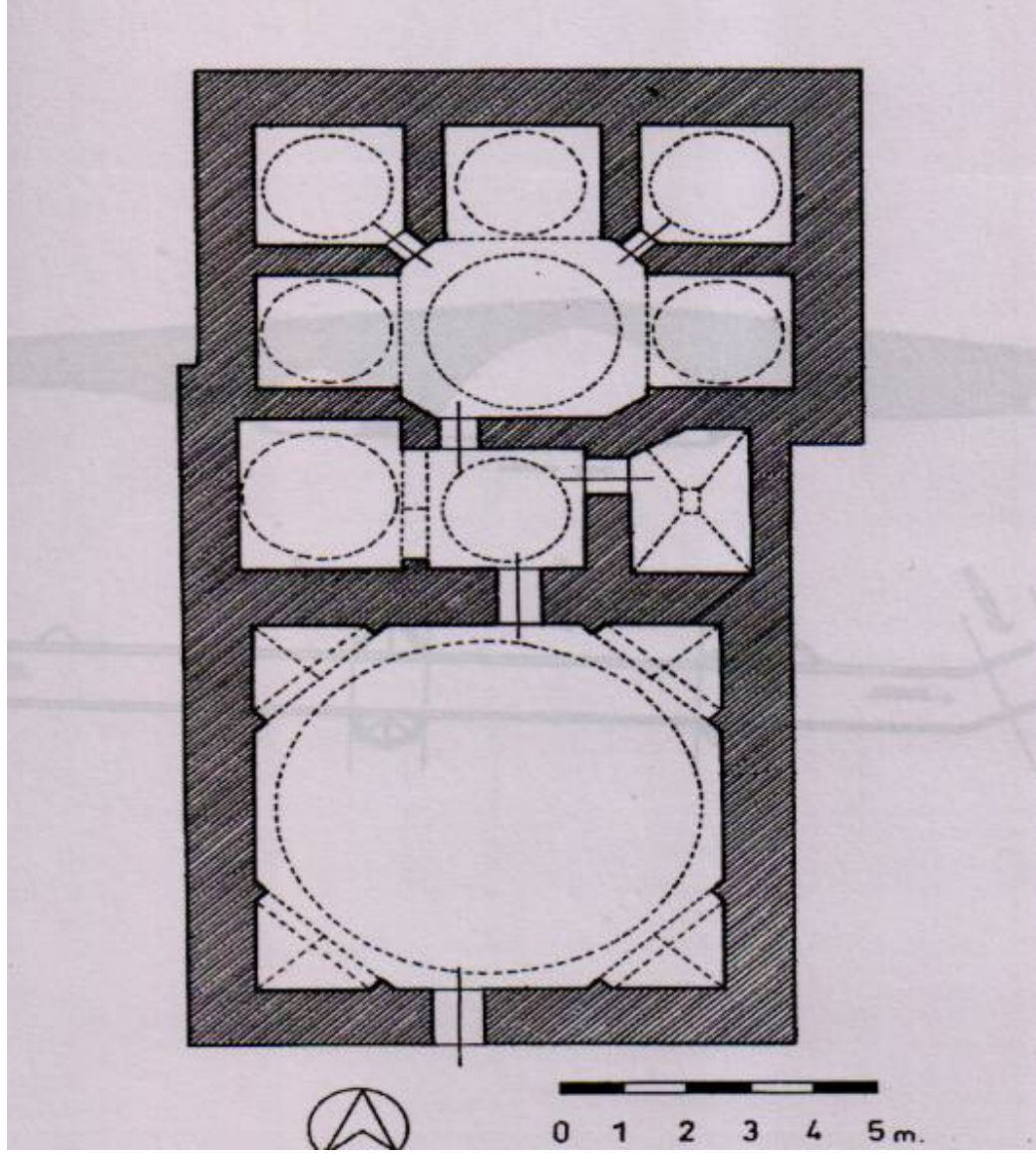
Çizim : 60- Savur Başkavak Köyü Şeyh Muhammed Bahaddin Türbesi Planı
(İ. Yıldız'dan)

Lev. LXI

Çizim : 61- Çüngüş Camii Kebir Çeşmesi Planı (E. Cömertler'den)

Lev. LXII

Çizim : 62- Çüngüş Hamamı Planı (E. Cömertler'den)

Lev. LXIII

Foto. :1- Nizip'ten genel görünüş

Foto. : 2- Uluyatır Kasabası Merkez Camii'nden genel görünüş

Lev. LXIV

Foto : 3- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, doğu cephesi görünüşü

Foto : 4- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, doğu cepheden görünüş

Lev. LXV

Foto : 5- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, güney cepheden görünüş

Foto. : 6- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, kuzey cepheden görünüş

Lev. LXVI

Foto. : 7- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, son cemaat yerinden görünüş

Foto. : 8- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, doğudaki kapı üzerindeki kitabeden görünüş

Lev. LXVII

Foto : 9- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, batıdaki kapı üzerindeki kitabeden görünüş

Foto : 10- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, orta kapı üzerindeki kitabeden görünüş

Lev. LXVIII

Foto. : 11- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, minare kaidesinde yer alan devşirme kitabeden görünüş

Foto : 12- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, mihraptan genel görünüş

Lev. LXIX

Foto : 13- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, mihraptan görünüş.

Foto : 14- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Lev. LXX

Foto : 15- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, harimden çıkış kapısına doğru bakış

Foto. : 16- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, minarenin kuzeyden görünüşü

Lev. LXXI

Foto. : 17- Uluyatır Kasabası Merkez Camii, güneyden görünüş

Foto : 18- Salkım Kasabası Adaklı Camii, kuzeydoğudan genel görünüş

Lev. LXXII

Foto : 19- Salkım Kasabası Adaklı Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 20- Salkım Kasabası Adaklı Camii, harime girişı sağlayan kapı ve minare kaidesinden görünüş

Lev. LXXIII

Foto : 21- Salkım Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Foto : 22- Salkım Kasabası Adaklı Camii, Mihrap ve Minberden görünüş

Lev. LXXIV

Foto : 23- Salkım Kasabası Adaklı Camii, minareden genel görünüş

Foto : 24- Salkım Kasabası Adaklı Camii, Minareden Görünüş

Lev. LXXV

Foto : 25- Salkım Kasabası Adaklı Camii, minarenin şerefesinden görünüş

Foto : 26- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, Doğudan Görünüş

Lev. LXXVI

Foto : 27- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, gövdeden görünüş

Foto :28- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, kaideden görünüş

Lev. LXXVII

Foto : 29- Uluyatır Kasabası Yalnız Minare, Şerefeden görünüş

Foto : 30- Leylek Camii, genel görünüş

Lev. LXXVIII

Foto : 31- Leylek Camii, son cemaat yerinden görünüş

Foto : 32- Leylek Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Lev. LXXIX

Foto : 33- Leylek Camii, mihraptan görünüş

Foto : 34- Leylek Camii, minareye girişı sağlayan kapıdan görünüş

Lev. LXXX

Foto : 35- Leylek Camii, minareden görünüş

Foto : 36- Leylek Camii, minarenin şerefe altından görünüş

Lev. LXXXI

Foto : 37- Hamam Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto : 38- Hamam Camii, Pencereden görünüş

Lev. LXXXII

Foto : 39- Hamam Camii, harime girişi sağlayan kapıdan grnş

Foto : 40- Hamam Camii, i mekanda güneyden grnş

Lev. LXXXIII

Foto : 41- Hamam Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 42- Hamam Camii, mihraptan görünüş

Lev. LXXXIV

Foto : 43- Hamam Camii, iç mekanda kuzeye doğru bakış

Foto : 44- Hamam Camii, minare kaidesinden görünüş

Lev. LXXXV

Foto : 45- Hamam Camii, minareden görünüş

Foto : 46- Turlu Köyü Camii, batı cepheden görünüş

Lev. LXXXVI

Foto : 47- Turlu K y  Camii, kuzey cepheden g r n   

Foto : 48- Turlu K y  Camii,    mekanda güneyden görünüşü

Lev. LXXXVII

Foto : 49- Turlu Köyü Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 50- Turlu Köyü Camii, minareden görünüş

Lev. LXXXVIII

Foto : 51- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 52- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, güney cepheden görünüş

Lev. LXXXIX

Foto : 53- Tatlıcak Kasabası Merkez Cani, doğu cepheden görünüş

Foto : 54- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, Kuzeye 1968 yılında eklenen bölümün batı cephesinden görünüş

Lev. XC

Foto : 55- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, batı cephe ve minareden görünüş

Foto : 56- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Lev. XCI

Foto : 57- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, mihraptan görünüş

Foto : 58- Tatlıcak Kasabası Merkez Camii, harimde mihrap önünde yer alan sahından görünüş

Lev. XCII

Foto : 59- Saha Camii, genel görünüş

Foto : 60- Saha Camii, doğu cephe ve minareden görünüş

Lev. XCIII

Foto : 61- Saha Camii,pencereden görünüş

Foto : 62- Saha Camii, kuzeydeki sütun başlıkları ve pencerelerden görünüş

Lev. XCIV

Foto : 63- Saha Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 64- Saha Camii, Mihraptan görünüş

Lev. XCV

Foto : 65- Saha Camii, minareden görünüş

Foto : 66- Saha Camii, şerefe altından görünüş

Lev. XCVI

Foto : 67- Şıhlı Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 68- Şıhlı Camii, pencereden görünüş

Lev. XCVII

Foto : 69- Şıhlılar Camii, harime giriş kapısından görünüş

Foto : 70- Şıhlılar Camii, mihraptan görünüş

Lev. XCVIII

Foto : 71- Şıhlara Camii, minareden görünüş

Foto : 72- Şıhlara Camii, şerefe altından görünüş

Lev. XCIX

Foto : 73- Salkım Kasabası Merkez Camii, güneybatıdan genel görünüş

Foto : 74- Salkım Kasabası Merkez Camii, batı cepheden görünüş

Lev. C

Foto : 75- Salkım Kasabası Merkez Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 76- Salkım Kasabası Merkez Camii, doğu cepheden görünüş

Lev. CI

Foto : 77- Salkım Kasabası Merkez Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 78- Salkım Kasabası Merkez Camii, mihraptan görünüş

Lev.CII

Foto : 79- Salkım Kasabası Merkez Camii, mihrap üstünde yer alan süslemelerden görünüş

Foto : 80- Salkım Kasabası Merkez Camii, harimden görünüş

Lev. CIII

Foto : 81- Salkım Kasabası Merkez Camii, minareden görünüş

Foto : 82- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii, minarenin batıdan görünüşü

Lev. CIV

Foto : 83- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii, minarenin şerefe altından görünüş

Foto : 84- Sekili Kasabası Eski Höyük Camii, minarenin giriş kapısından görünüş

Lev. CV

Foto : 85- Molla Ahmet Camii, genel görünüş

Foto : 86- Molla Ahmet Camii, doğu cephe ve minareden görünüş

Lev. CVI

Foto : 87- Molla Ahmet Camii, harime giriş kapısından görünüş

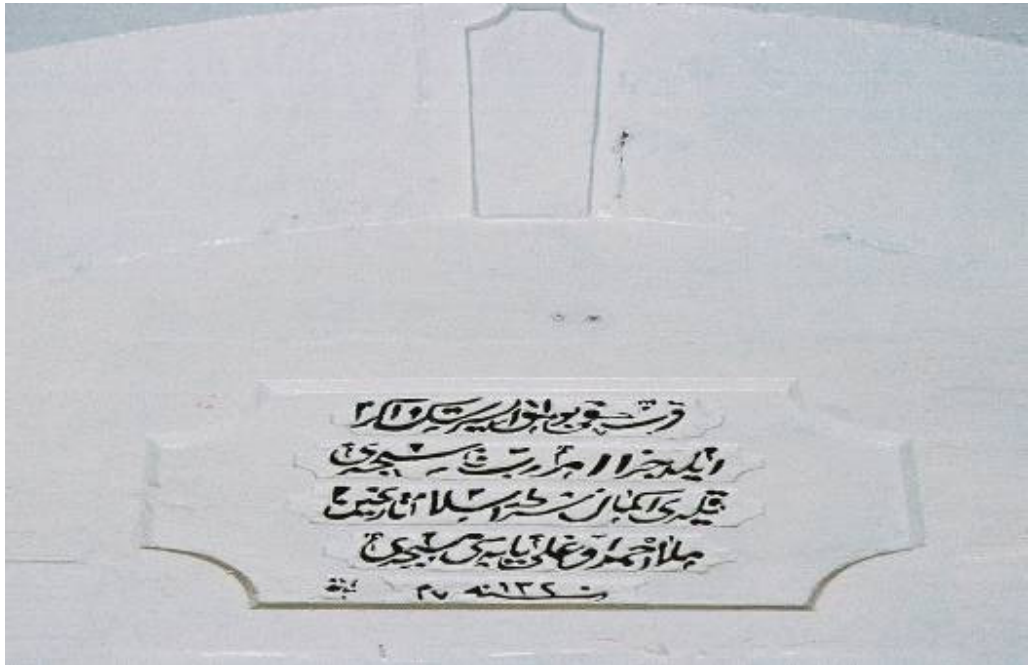

Foto : 88- Molla Ahmet Camii, kitabeden görünüş

Lev. CVII

Foto : 89- Molla Ahmet Camii, mihrap bölümünden görünüş

Foto : 90- Molla Ahmet Camii, minareden görünüş

Lev. CVIII

Foto : 91- Molla Ahmet Camii, minarenin şerefe altından görünüş

Foto : 92- Çarşı Camii, genel görünüş

Lev. CIX

Foto : 93- Çarşı Camii, batı cepheden görünüş

Foto : 94- Çarşı Camii, güney cepheden görünüş

Lev. CX

Foto : 95- Çarşı Camii, güney cephede mihrap önu bölümünün dıştan belirtildiği bölümünden görünüş

Foto : 96- Çarşı Camii, harime girişi sağlayan kapıdan görünüş

Lev.CXI

Foto : 97- Çarşı Camii, harime girişı sağlayan kapının köşeliklerindeki ve sütun başlıklarından görünüş

Foto : 98- Çarşı Camii, harime girişı sağlayan kapının günümüzde mahfilde kalan üst bölümünden görünüş

Lev. CXII

Foto : 99- Çarşı Camii, kuzeyde yer alan pencerelerin üzerindeki süslemelerden görünüş

Foto : 100- Çarşı Camii, iç mekanda mihrap önü bölümünün görünüşü

Lev. CXIII

Foto : 101- Çarşı Camii, mihraptan görünüşü

Foto : 102- Çarşı Camii, mihrabın üst bölümünden görünüş

CXIV

Foto : 103- Çarşı Camii, minberden görünüş

Foto : 104- Çarşı Camii, minberin sütun başlıklarından görünüş

Lev. CXV

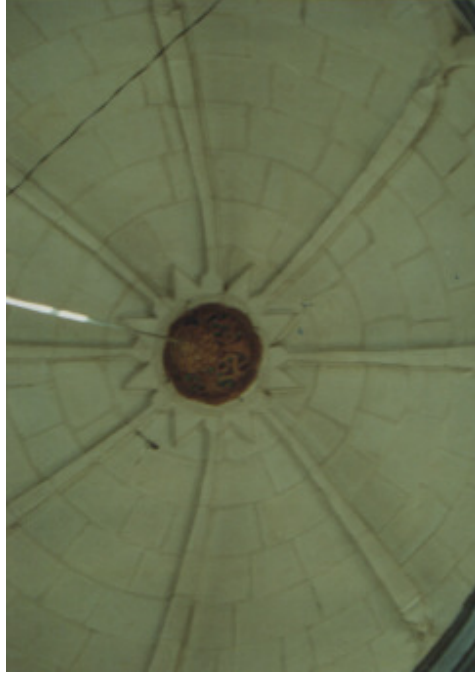

Foto : 105- Çarşı Camii, kubbe içinden görünüş

Foto : 106- Çarşı Camii, pendentif içinden görünüş

Lev. CXVI

Foto : 107- Çarşı Camii, minareden görünüş

Foto : 108- Çarşı Camii, şerefeden görünüş

Lev. CXVII

Foto : 109- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 110- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, kuzeybatıdan görünüş

Lev.CXVIII

Foto : 111- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 112- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, batı cepheden görünüş

Lev. CXIX

Foto : 113- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, kuzey cepheden görünüş

Foto : 114- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, mihrap ve minberden görünüş

Lev. CXX

Foto : 115- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, mihraptan görünüş

Foto : 116- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, mihrap üzerinde yeralan kitabeden görünüş

Lev. CXXI

Foto : 117- Akçakent Köyü Aşağıoba Camii, harimden görünüş

Foto : 118- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, genel görünüş

Lev. CXXII

Foto : 119- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, güney cepheden görünüş

Foto : 120- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, harime girişı sağlayın kapıdan görünüş

Lev. CXXIII

Foto : 121- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, mihraptan görünüş

Foto : 122- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, mihraptan görünüş

Lev. CXXIV

Foto : 123- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, iç mekandan görünüş

Foto : 124- Akçakent Köyü yukarıoba Camii, minareden görünüş

Lev. CXXV

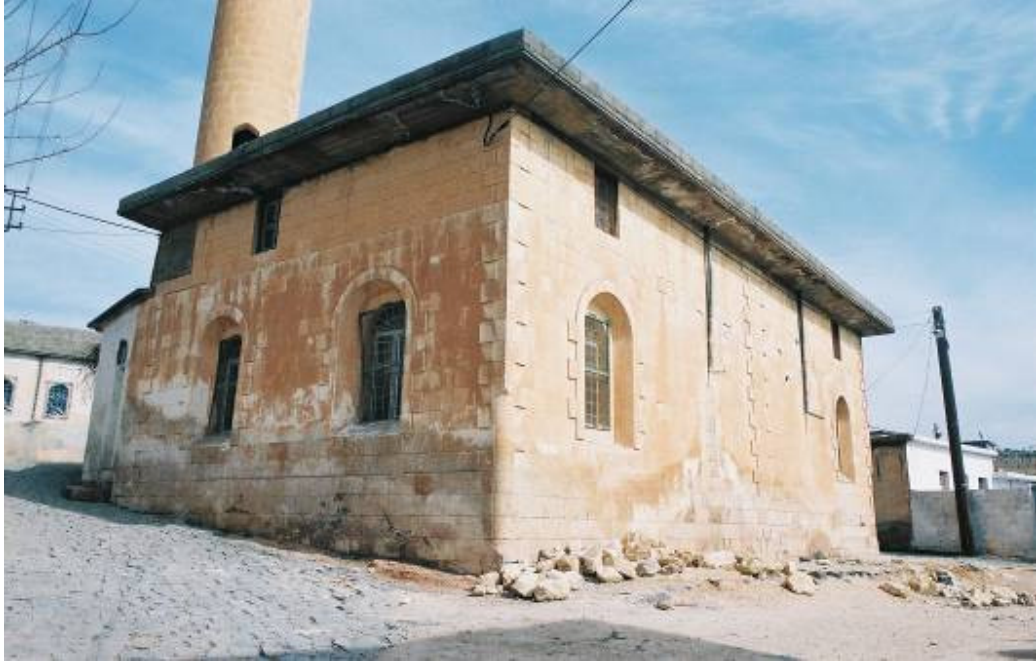

Foto : 125- Çanakçı Köyü Camii, güneybatıdan görünüş

Foto : 126- Çanakçı Köyü Camii, batı cepheden görünüş

Lev. CXXVI

Foto : 127- Çanakçı Köyü Camii, doğu cepheden görünüş

Foto : 128- Çanakçı Köyü Camii, güney cepheden genel görünüş

Lev. CXXVII

Foto : 129- Çanakçı Köyü Camii, pencerelerden görünüş

Foto : 130- Çanakçı Köyü Camii, kuzey cepheden görünüş

Lev. CXXIII

Foto : 131- Çanakçı Köyü Camii, son cemaat yerinin batı bölümünden ve mihrabiye nişinden görünüş

Foto : 132- Çanakçı Köyü Camii, son cemaat yerinin doğu bölümünden ve mihrabiye nişinden görünüş

Lev. CXXIX

Foto : 133- Çanakçı Köyü Camii, mihrap ve minberden görünüş

Foto : 134- Çanakçı Köyü Camii, mihrap nişinden görünüş

Lev. CXXX

Foto : 135- Çanakçı Köyü Camii, mihrap nişi üzerinde yeralan kitabeden görünüş

Foto : 136- Çanakçı Köyü Camii, iç mekandan görünüş

Lev. CXXXI

Foto : 137- Çanakçı Köyü Camii, minareden görünüş

Foto : 138- Çanakçı Köyü Camii, minarenin şerefe altından görünüş

Lev. CXXXII

Foto : 139- Ehneş Kilisesi, kuzeybatıdan genel görünüş

Foto : 140- Ehneş Kilisesi, güneydoğudan genel görünüş

Lev. CXXXIII

Foto : 141- Ehneş Kilisesi, güneydoğudan görünüş

Foto : 142- Ehneş Kilisesi, kuzeydoğudan görünüş

Lev. CXXXIV

Foto : 143- Ehneş Kilisesi, batıdan görünüş

Foto : 144- Ehneş Kilisesi, kuzeybatıdan görünüş

Lev. CXXXV

Foto : 145- Ehneş Kilisesi, kuzeyden genel görünüş

Foto : 146- Ehneş Kilisesi, batıdan görünüş

Lev. CXXXVI

Foto : 147- Ehneş Kilisesi, bema ve apsise açılan kemerli geçişten görünüş

Foto : 148- Ehneş Kilisesi, doğudan görünüş

Lev. CXXXVII

Foto : 149- Ehneş Kilisesi, apsis kalıntılarının üstten görünüşü

Foto : 150- Ehneş Kilisesi, güneyden görünüş

Lev. CXXXVIII

Foto : 151- Ehneş Kilisesi, pastaforium hücresi kalıntılarının üstten görünüşü

Foto : 152- Ehneş Kilisesi, güneyki pastaforium hücresinden görünüş

Lev. CXXXIX

Foto : 153- Ehneş Kilisesi, güneydeki pastaforium hücre sine açılan kapıdan görünüş

Foto : 154- Ehneş Kilisesi, apsisten pastaforium hücre sine açılan kapının görünüşü

Lev CXL

Foto : 155- Ehneş Kilisesi, kemerlerin başlangıç yerlerinde yeralan süslemelerden görünüşü

Foto : 156- Ehneş Kilisesi, kemerlerin başlangıç yerlerinde yeralan süslemelerden görünüşü

Lev. CXLI

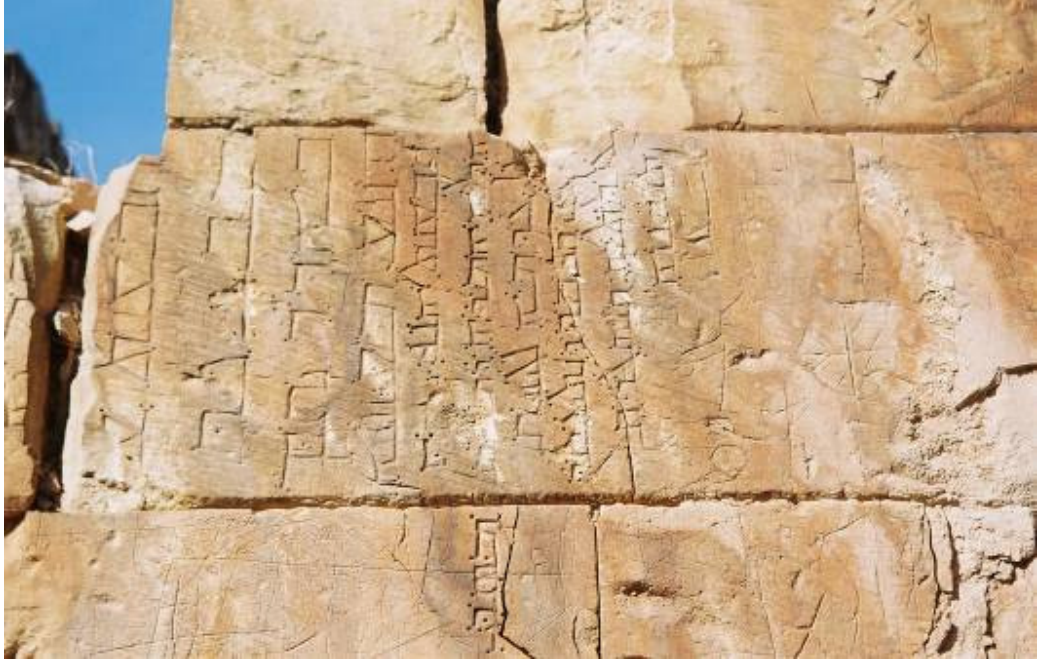

Foto : 157- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

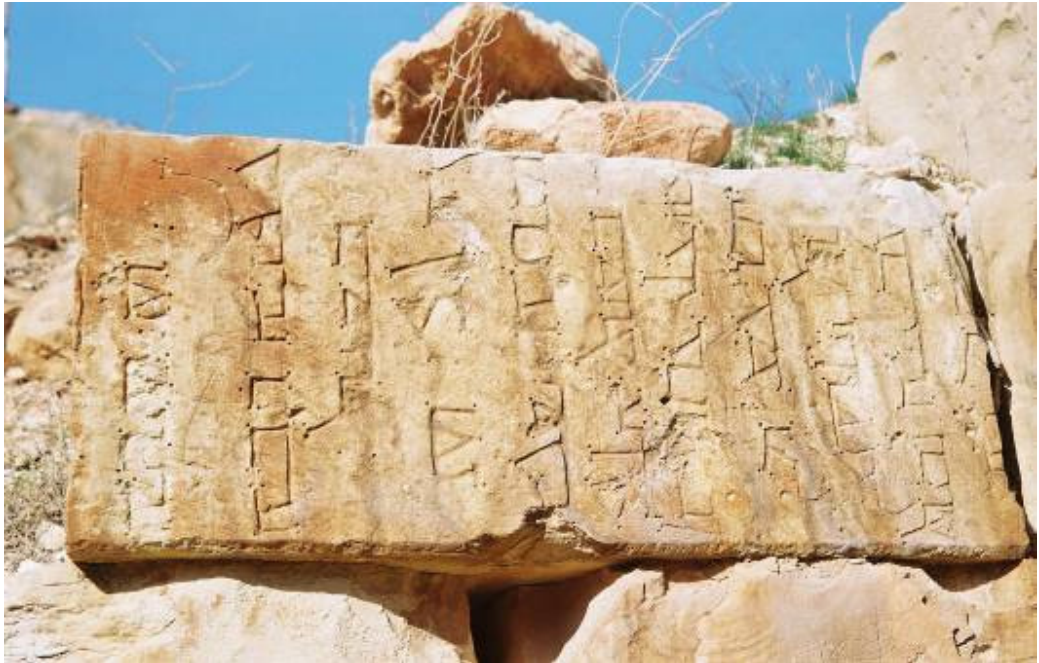

Foto : 158- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Lev. CXLII

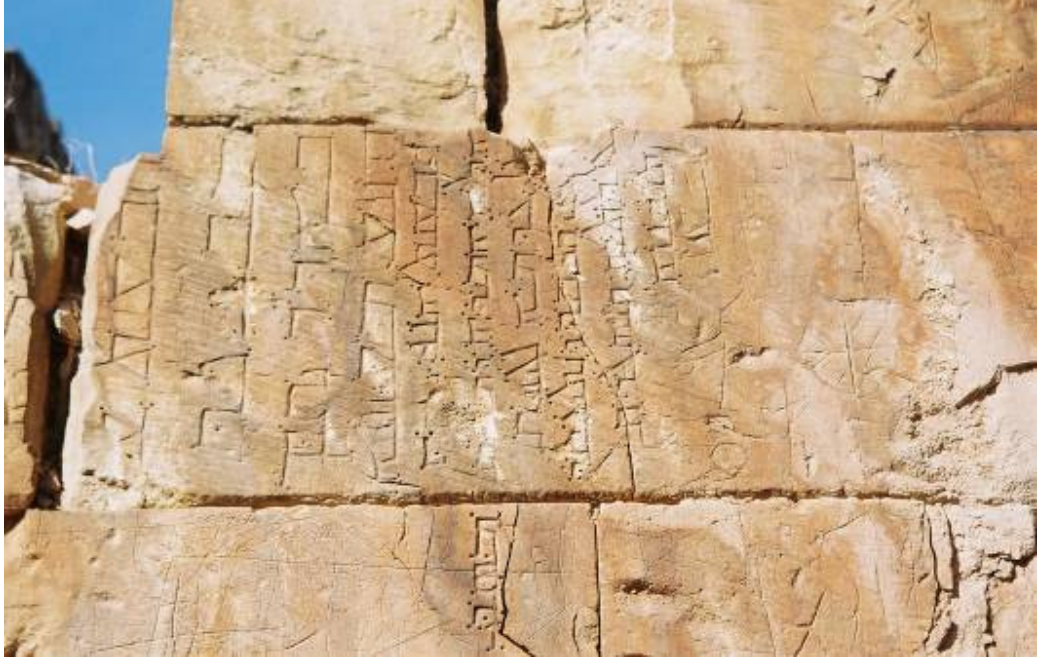

Foto : 159- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Foto : 160- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki kitabelerden görünüş

Lev. CXLIII

Foto : 161- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki haçlardan oluşan süslemelerden görünüş

Foto : 162- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki haçlardan oluşan süslemelerden görünüş

Lev. CXLIV

Foto : 163- Ehneş Kilisesi, duvar üzerindeki haçlardan oluşan süslemelerden görünüş

Foto : 164- Fevkani Kilisesi, batıdan genel görünüş

Lev. CXLV

Foto : 165- Fevkani Kilisesi, kuzeybatıdan genel görünüş

Foto : 166- Fevkani Kilisesi, kuzeybatıdan genel görünüş

Lev. CXLVI

Foto : 167- Fevkani Kilisesi, güneybatıdan genel görünüş

Foto : 168- Fevkani Kilisesi, güneydoğudan genel görünüş

Lev. CXLVII

Foto : 169- Fevkani Kilisesi, güney cepheden genel görünüş

Foto : 170- Fevkani Kilisesi, doğu cepheden genel görünüş

Lev. CXLVIII

Foto : 171- Fevkani Kilisesi, doğu cephede apsisin dıştan görünüşü

Foto : 172- Fevkani Kilisesi, kuzey cepheden görünüş

Lev. CXLIX

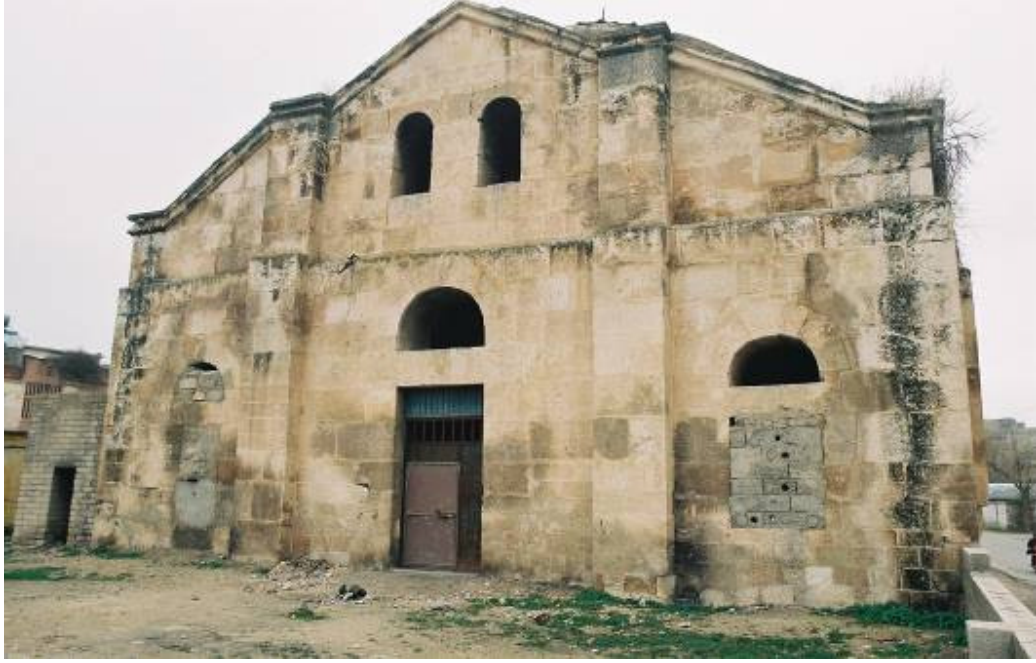

Foto : 173- Fevkani Kilisesi, batı cepheden görünüş

Foto : 174- Fevkani Kilisesi, giriş kapısından apsise doğru görünüş

Lev. CL

Foto : 175- Fevkani Kilisesi, apsisten görünüş

Foto : 176- Fevkani Kilisesi, apsisin üst örtüsünden görünüş

Lev. CLI

Foto : 177- Fevkani Kilisesi, kuzeydoğudaki pastaforium hücresinden görünüş

Foto : 178- Fevkani Kilisesi, pastaforium hücresi giriş kapısından görünüş

Lev. CLII

Foto : 179- Fevkani Kilisesi, iç mekanda güney cephe ve mihraptan görünüş

Foto : 180- Fevkani Kilisesi, iç mekanda güneybatı köşeden görünüş

Lev. CLIII

Foto : 181- Fevkani Kilisesi, üst örtü ve taşıyıcılardan görünüş

Foto : 182- Fevkani Kilisesi, kubbe içinden görünüş

Lev. CLIV

Foto : 183- Fevkani Kilisesi, apsisten giriş kapısına doğru görünüş

Foto : 184- Fincancıoğlu Sabunhanesi, üstten genel görünüş

Lev. CLV

Foto : 185- Fincancıoğlu Sabunhanesi, güneybatıdan görünüş

Foto : 186- Fincancıoğlu Sabunhanesi, batı cepheden görünüş

Lev. CLVI

Foto : 187- Fincancıoğlu Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Foto : 188- Fincancıoğlu Sabunhanesi, giriş kapısından görünüş

Lev. CLVII

Foto : 189- Fincancıoğlu Sabunhanesi, giriş kapısı kemerinden görünüş

Foto : 190- Fincancıoğlu Sabunhanesi, giriş koridorunun doğusunda kalan bölümden görünüş

Lev. CLVIII

Foto : 191- Fincancıoğlu Sabunhanesi, güneyde yer alan bölümden görünüş

Foto : 192- Fincancıoğlu Sabunhanesi, içten güneybatı bölümün görünüşü

Lev. CLIX

Foto : 193- Fincancıoğlu Sabunhanesi, birinci katın üst örtüsünden görünüş

Foto : 194- Fincancıoğlu Sabunhanesi, birinci katın üst örtüsünden görünüş

Lev. CLX

Foto : 195- Fincancıoğlu Sabunhanesi, birinci katın üst örtüsünden görünüş

Foto : 196- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci kata geçişi sağlayan kapıdan görünüş

Lev. CLXI

Foto : 197- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci kata geçişi sağlayan kapının üst bölümünden görünüş

Foto : 198- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci kata geçişi sağlayan merdivenlerden görünüş

Lev. CLXII

Foto : 199- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci katın güney bölümünden görünüş

Foto : 200- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci katta kemer içinden güney kanadın görünüşü

Lev. CLXIII

Foto : 201- Fincancıoğlu Sabunhanesi, ikinci katta kuzeybatı köşeden görünüş

Foto : 202- Sayınlar Sabunhanesi, genel görünüş

Lev. CLXIV

Foto : 203- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, batı cephe ve sayınlar sabunhanesini birbirine bağlayan kabaltıdan görünüş

Foto : 204- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, batı cepheden görünüş

Lev. CLXV

Foto : 205- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, batı cephedeki dükanlardan görünüş

Foto : 206- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Lev. CLXVI

Foto : 207- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, güney cephede iki kat arasındaki konsollardan görünüş

Foto : 208- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapıdan görünüş

Lev. CLXVII

Foto : 209- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 210- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapının alınlığındaki süslemelerden görünüş

Lev. CLXVIII

Foto : 211- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kata çıkışı sağlayan kapının alınlığındaki süslemelerden görünüş

Foto : 212- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, birinci kata geçisi sağlayan kapıdan görünüş

Lev. CLXIX

Foto : 213- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, avlu ve avluya açılan bölümlerden görünüş

Foto : 214- Hacı Ahmet Sayın Sabunhanesi, avlu ve avluya açılan bölümlerden görünüş

Lev. CLXX

Foto : 215- Sayınlar Sabunhanesi, genel görünüş

Foto : 216- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Lev. CXXI

Foto : 217- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, güney cepheden görünüş

Foto : 218- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cepheden görünüş

Lev. CLXXII

Foto : 219- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephedeki dükanlardan görünüş

Foto : 220- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephede kuzeyde yeralan kapıdan görünüş

Lev. CLXXIII

Foto : 221- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephede güneyde yeralan kapıdan görünüş

Foto : 222- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, doğu cephede güneyde yeralan kapının alınlığından görünüş

Lev. CLXXIV

Foto : 223- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, birinci katta üst örtüyü taşıyan ayaklardan görünüş

Foto : 224- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, birinci katta üst örtüyü taşıyan ayaklardan görünüş

Lev. CLXXV

Foto : 225- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, birinci katta iç mekandan görünüş

Foto : 226- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, ikinci katta iç mekandan görünüş

Lev. CLXXVI

Foto : 227- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, ikinci kattan görünüş

Foto : 228- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, iç avludan görünüş

CLXXVII

Foto : 229- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, iç avludan görünüş

Foto : 230- Hacı Mehmet Sayın Sabunhanesi, iç avludan görünüş

Lev. CLXXVIII

Foto : 231- Zabitler Evi, batı cepheden genel görünüş

Foto : 232- Zabitler Evi, kuzeybatıdan genel görünüş

Lev. CLXXIX

Foto : 233- Zabıtlar Evi, batı cepheden görünüş

Foto : 234- Zabıtlar Evi, giriş kapısı alınlığından görünüş

Lev. CLXXX

Foto : 235- Zabitler Evi, günümüzde kullanılan dükkanlardan görünüş

Foto : 236- Zabitler Evi, giriş koridorundaki günümüzde kapatılmış kapıdan görünüş

Lev. CLXXXI

Foto : 237- İbrahim Eser Evi, güney cepheden görünüş

Foto : 238- İbrahim Eser Evi, giriş kapısından görünüş

Lev. CLXXXII

Foto : 239- İbrahim Eser Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 240- İbrahim Eser Evi, kuzey cephede ikinci katı taşıyan ayak ve kemerlerden görünüş

Lev. CLXXXIII

Foto : 241- İbrahim Eser Evi, ikinci katın kuzey cephesinden görünüş

Foto : 242- İbrahim Eser Evi, ikinci katın kuzey cephesinden görünüş

Lev. CLXXXIV

Foto : 243- Avni Uygur Evi, güneybatıdan genel görünüş

Foto : 244- Avni Uygur Evi, batı cepheden görünüş

Lev. CLXXXV

Foto : 245- Avni Uygur Evi, güney cepheden görünüş

Foto : 246- Avni Uygur Evi, kuzey cepheden görünüş

Lev. CLXXXVI

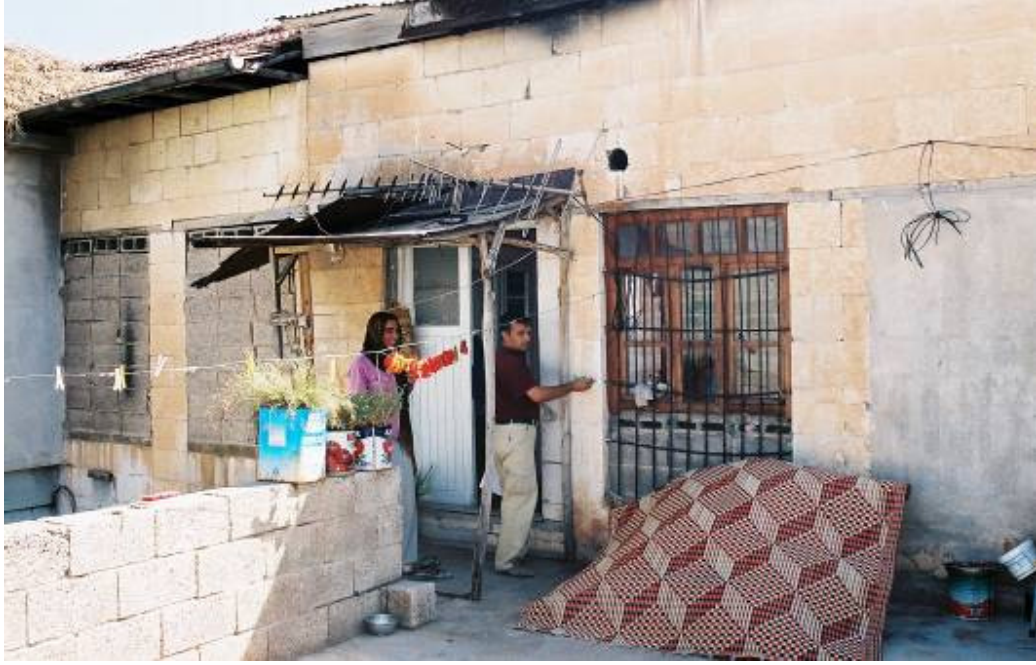

Foto : 247- Avni Uygur Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 248- Avni Uygur Evi, taş kemerli pencereden görünüş

Lev. CLXXXVII

Foto : 249- Avni Uygur Evi, ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto : 250- Avni Uygur Evi, ikinci katın odalarından görünüş

Lev. CLXXXIII

Foto : 251- Avni Uygur Evi, üst örtünün içten görünüşü

Foto : 252- Avni Uygur Evi, üst örtünün içten görünüşü

Lev. CLXXXIX

Foto : 253- İsmail Örnek Evi, kuzeydoğudan genel görünüş

Foto : 254- İsmail Örnek Evi, doğu cepheden görünüş

Lev. CXC

Foto : 255- İsmail Örnek Evi, güney cepheden ve ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto : 256- İsmail Örnek Evi, güney cepheden görünüş

Lev. CXCI

Foto : 257- Hacı Ahmet ve Hacı Abit Sayın Evi, genel görünüş

Foto : 258- Hacı Ahmet Sayın Evi, kuzey cepheden görünüş

Lev. CXCII

Foto : 259- Hac1 Ahmet Say1n Evi, g1ney cepheden g1r1n1ř

Foto : 260- Hac1 Ahmet Say1n Evi, g1neydoğu cepheden g1r1n1ř

Lev. CXCI

Foto : 261- Hacı Ahmet Sayın Evi, güney cephede ikinci kata ulaşmayı sağlayan merdivenlerden görünüş

Foto : 262- Hacı Ahmet Sayın Evi, avluda bulunan mozaikten görünüş

Lev. CXCIV

Foto : 263- Hac1 Ahmet Sayın Evi, g1neydeki pencereler ve eyvandan g1r1n1ř

Foto : 264- Hac1 Ahmet Sayın Evi, g1neydeki pencerelerden g1r1n1ř

Lev. CXCV

Foto : 265- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki eyvandan görünüş

Foto : 266- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki eyvandan görünüş

Lev. CXCVI

Foto : 267- Hacı Ahmet Sayın Evi, güneydeki eyvanın üst örtüsünden görünüş

Foto : 268- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapıdan görünüş

Lev. CXC VII

Foto : 269- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapıdan görünüş

Foto : 270- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapının alınlığından görünüş

Lev.CXCVIII

Foto : 271- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapının alınlığındaki madeni süslemelerden görünüş

Foto :272- Hacı Ahmet Sayın Evi, odalara geçiş sağlayan kapının alınlığındaki madeni süslemelerden görünüş

Lev. CXCIX

Foto : 273- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 274- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Lev. CC

Foto : 275- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 276- Hacı Ahmet Sayın Evi, dolap nişlerinin ahşap süslemelerinden görünüş

Lev. CCI

Foto : 277- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içinde pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 278- Hacı Ahmet Sayın Evi, çatı katına çıkan merdivenlerden görünüş

Lev. CCII

Foto : 279- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içten üst örtüsünden görünüş

Foto : 280- Hacı Ahmet Sayın Evi, odaların içten üst örtüsünden görünüş

Lev. CCIII

Foto : 281- Hacı Ahmet ve Hacı Abit Sayın Evi, genel görünüş

Foto : 282- Hacı Abit Sayın Evi, kuzey cepheden görünüş

Lev. CCIV

Foto : 283- Hacı Abit Sayın Evi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 284- Hacı Abit Sayın Evi, güneybatı cepheden görünüş

Lev. CCV

Foto : 285- Hac1 Abit Sayın Evi, g1neybatı cepheden g1r1n1ř

Foto : 286- Hac1 Abit Sayın Evi, g1ney cepheden g1r1n1ř

Lev. CCVI

Foto : 287- Hacı Abit Sayın Evi, avluda bulunan iki renkli taşla oluşturulmuş süslemeden görünüş

Foto : 288- Hacı Abit Sayın Evi, birinci katta orta mekanda bulunan iki renkli mermer malzeme oluşturulmuş süslemeden görünüş

Lev. CCVII

Foto : 289- Hacı Abit Sayın Evi, iç mekana geçiş kapısı üzerinde yeralan selvi kabartmasından görünüş

Foto : 290- Hacı Abit Sayın Evi, ikinci katta orta mekandan görünüş

Lev. CCVIII

Foto : 291- Hacı Abit Sayın Evi, ikinci katta orta mekanın üst örtüsünde kubbe içinde yeralan kalemîşi süslemeden görünüş

Foto : 292- Hacı Abit Sayın Evi, ikinci katta orta mekanın üst örtüsünde kubbe içinde yeralan kalemîşi süslemeden görünüş

Lev. CCIX

Foto : 293- Hacı Abit Sayın Evi, kuzeydeki çıkıntının üst örtüsünden görünüş

Foto : 294- Hacı Abit Sayın Evi, kapı kemerinden görünüş

Lev. CCX

Foto : 295- Hacı Abit Sayın Evi, pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Foto : 296- Hacı Abit Sayın Evi, iç mekandan görünüş

Lev. CCXI

Foto : 297- Hacı Abit Sayın Evi, dolap nişlerinin ahşap süslemelerinden görünüş

Foto : 298- Hacı Abit Sayın Evi, pencere ve dolap nişlerinden görünüş

Lev. CCXII

Foto : 299- Hacı Abit Sayın Evi, doğudaki odadan çıkış kapısına doğru görünüş

Foto : 300- Hacı Abit Sayın Evi, üst örtüden görünüş

Lev. CCXIII

Foto : 301- Hacı Abit Sayın Evi, üst örtüden görünüş

Foto : 302- Hacı Abit Sayın Evi, İç mekandan çıkış kapısına doğru görünüş

Lev. CCXIV

Foto : 303- Sayınlar Misafirhanesi, kuzeybatıdan örünüş

Foto : 304- Sayınlar Misafirhanesi, batı cepheden görünüş

Lev. CCXV

Foto : 305- Sayınlar Misafirhanesi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 306- Sayınlar Misafirhanesi, iç mekana geçişi sağlayan kapı ve merdivenlerden görünüş

Lev. CCXVI

Foto : 307- Sayınlar Misafirhanesi, cumbaya açılan orta mekandan görünüş

Foto : 308- Salkım Kasabası Taş Köprü, kuzeyden görünüş

Lev. CCXVII

Foto : 309- Salkım Kasabası Taş Köprü, kuzeyden görünüş

Foto : 310- Salkım Kasabası Taş Köprü, kemerlerden görünüş

Lev. CCXVIII

Foto : 311- Salkım Kasabası Taş Köprü, savak yönünden görünüş

Foto : 312- Salkım Kasabası Taş Köprü, savak yönünden görünüş

Lev. CCXIX

Foto : 313- Akçakent Köyü Taş Köprü, mansap yönünden görünüş

Foto : 314- Akçakent Köyü Taş Köprü, mansap yönünden görünüş

Lev. CCXX

Foto : 315- Akçakent Köyü Taş Köprü, mansap yönünden görünüş

Foto : 316- Akçakent Köyü Taş Köprü, kemer gözünden görünüş

Lev. CCXXI

Foto : 317- Paşa Köprüsü, mansap yönünden görünüş

Foto : 318- Paşa Köprüsü, mansap yönünde kemer gözünden görünüş

Lev. CCXXII

Foto : 319- Paşa Köprüsü, savak yönünden görünüş

Foto : 320- Paşa Köprüsü, savak yönünde kemer gözünden görünüş

Lev. CCXXIII

Foto : 321- Anonim Türbe, türbenin içinde yer aldığı mezarlıkla birlikte görünüşü

Foto : 322- Anonim Türbe, türbenin içinde yer aldığı mezarlıkla birlikte görünüşü

Lev. CCXXIV

Foto : 323- Anonim Türbe, kuzeydoğu cepheden görünüşü

Foto : 324- Anonim Türbe, batı cepheden görünüş

Lev. CCXXV

Foto : 325- Anonim Türbe, güneybatı cepheden görünüşü

Foto : 326- Anonim Türbe, kuzey cepheden görünüş

Lev. CCXXVI

Foto : 327- Anonim Türbe, doğu cepheden görünüş

Foto : 328- Anonim Türbe, kubbenin dıştan görünüşü

Lev. CCXXVII

Foto : 329- Anonim Türbe, kubbe içinden görünüş

Foto : 330- Anonim Türbe, kubbe içinden görünüş

Lev. CCXXVIII

Foto : 331- Anonim Türbe, kubbeye geçişte kullanılan mukarnaslardan görünüş

Foto : 332- Şih Süleyman Türbesi, kuzeyden genel görünüş

Lev. CCXXIX

Foto : 333- Şih Süleyman Türbesi, güneyden genel görünüş

Foto : 334- Şih Süleyman Türbesi, doğu cepheden görünüş

Lev. CCXXX

Foto : 335- Şih Süleyman Türbesi, güney cepheden görünüş

Foto : 336- Şih Süleyman Türbesi, batı cepheden görünüş

Lev. CCXXXI

Foto : 337- Şih Süleyman Türbesi, kuzey cepheden görünüş

Foto : 338- Şih Süleyman Türbesi, türbe içindeki sandukadan görünüş

Lev. CCXXXII

Foto : 339- Şih Süleyman Türbesi, mihraptan görünüş

Foto : 340- Şih Süleyman Türbesi, türbe içinde kuzeydeki dolap nişinden görünüş

Lev. CCXXXIII

Foto : 341- Şih Süleyman Türbesi, pandantiflerden görünüş

Foto : 342- Şih Süleyman Türbesi, kubbe içinden görünüş

Lev. CCXXXIV

Foto : 343- Şih Süleyman Türbesi, iç mekandan çıkış kapısına doğru görünüş

Foto : 344- Akçakent Köyü Çeşmesi, genel görünüş

Lev. CCXXXV

Foto : 345- Akçakent Köyü Çeşmesi, batı cepheden görünüş

Foto : 346- Akçakent Köyü Çeşmesi,eyvanın içinden görünüş

Lev. CCXXXVI

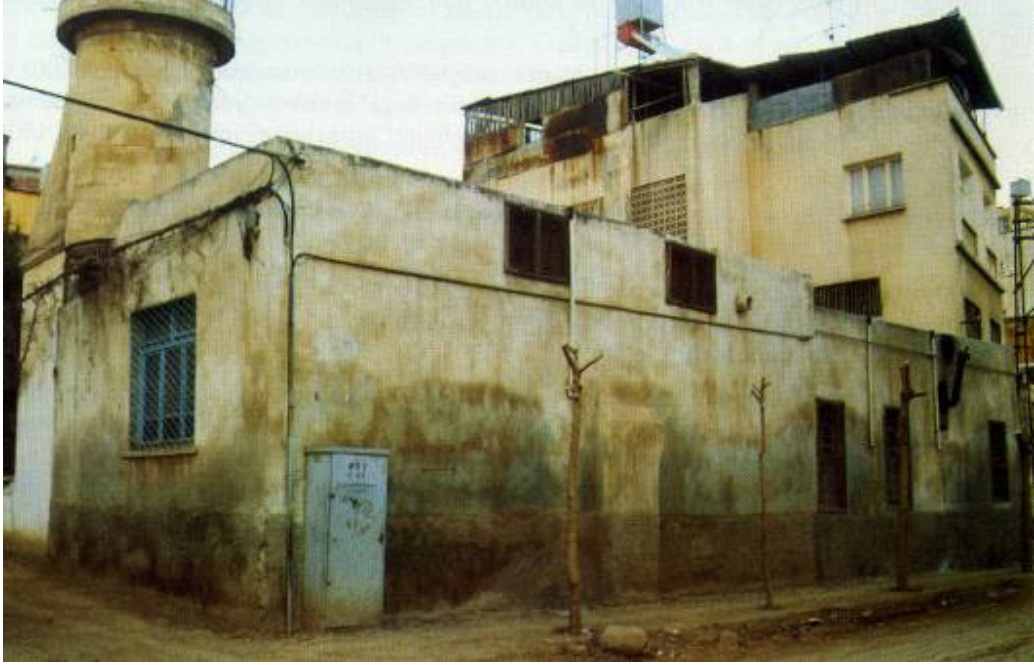

Foto :347- Kilis Körümlü Camii'nden görünüş (A. Dünder'dan)

Foto :348- Kilis Bayraklı Camii'den görünüş (A. Dünder'dan)

Lev. CCXXXVII

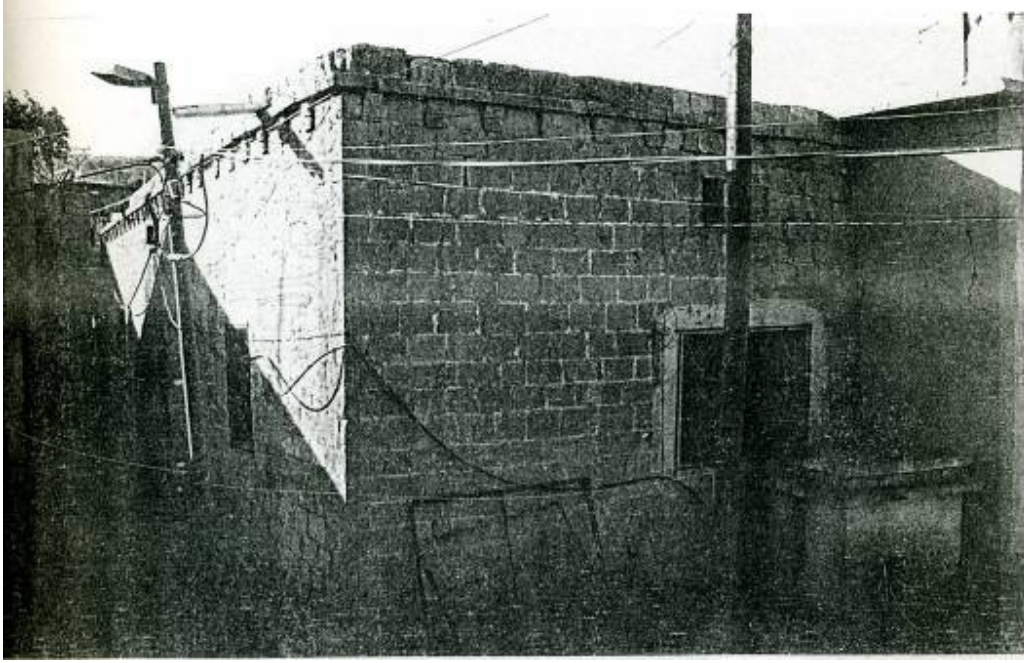

Foto : 349-Savur Başkavak Köyü Camii güneydoğu cephesi (İ. Yıldız'dan)

Foto :350-Kilis Körimam Camii hariminden görünüş (A. Dünder'dan)

Lev. CCXXXVIII

Foto :351-Birecik Cüçük Camii Minaresi (C. Kürkçüoğlu'ndan)

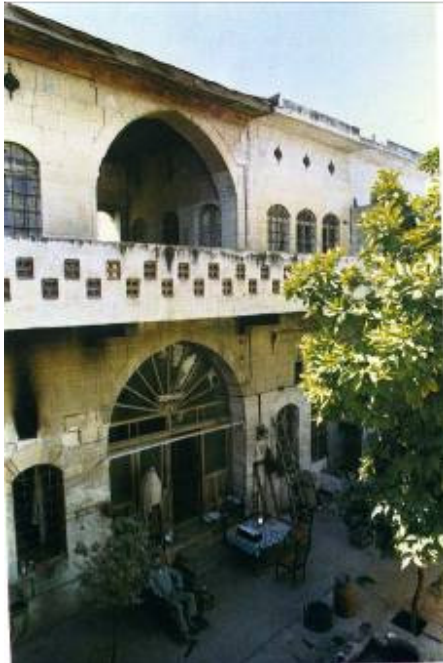

Foto :352-Birecik Turşu Şih Müslüm Evi yazlık eyvanları (C. Kürkçüoğlu'ndan)

Lev. CCXXXIX

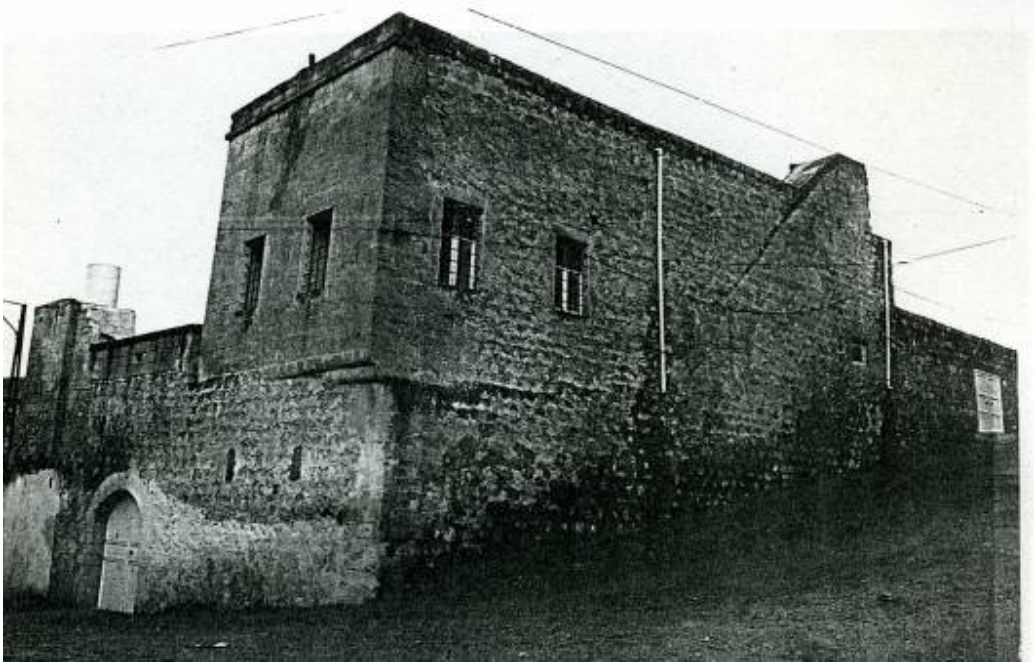

Foto :353-Savur Enver Aras Evi'nden görünüş (İ. Yıldız'dan)

Foto :354- Bireci Hüseyin Özateş Evi'nde yumurta tavandan görünüş (C. Kürkçüoğlu'ndan)

Lev. CCXL

Foto : 355- Birecik Turşu Şih Müslüm Evi'nde çardak eyvandan görünüş (C. Kürkçüoğlu'ndan)

Foto :356- Birecik Hüseyin Özateş Evi'nde dolap nişinden görünüş (C. Kürkçüoğlu'ndan)

Lev. CCXLI

Foto : 357- Birecik Şeyh Cemaleddin Türbesi'nde görünüş (C. Kürkçüoğlu'ndan)

Foto :358- Hoşap Köprüsü'nden görünüş (A. Uluçam'dan)

Lev. CCXLII

Foto :359-Çermik Sinek Köprüsü'nden görünüş (E. Cömertler'den)

Foto :360- Savur Hisarkaya Köyü Köprüsü'den görünüş (İ. Yıldızdan)

Lev. CCXLIII

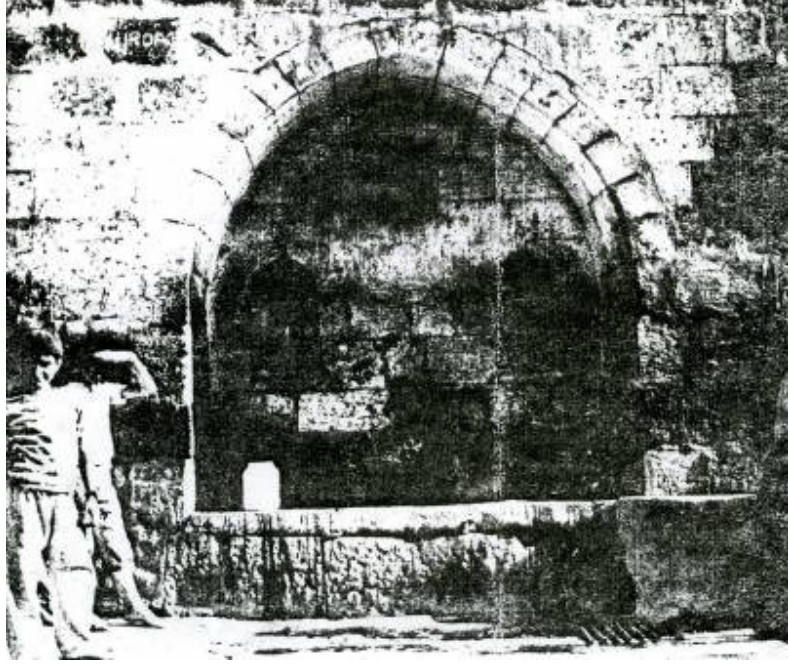

Foto : 361- Kilis Kurtağa Çeşmesi'nden görünüş (A. Dünder'dan)

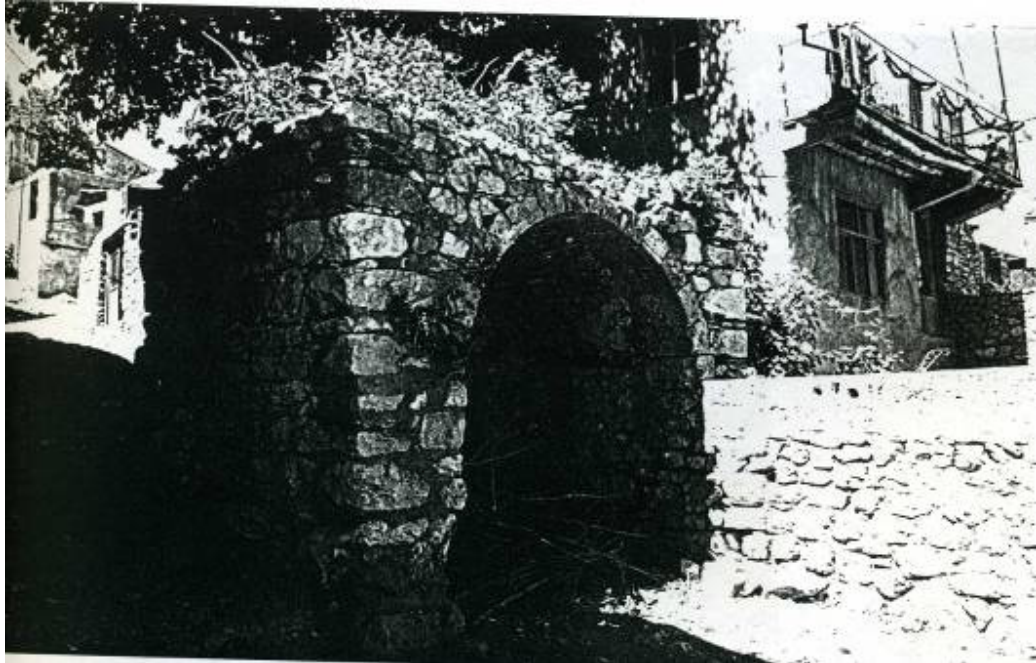

Foto : 362- Çüngüş Camii Kebir Çesmesi'nden görünüş (E. Cömertler'den)